Unentse families

Beschrijvingen, stambomen en verhalen
van families uit Udenhout en Biezenmortel.

Deel 3

ISBN 978-90-78933-00-x
Uitgever “Stichting Heemcentrum ‘t Schoor Udenhout – Biezenmortel”
Drukkerij ELKA Tilburg
Datum
Oplage 450

© Alle rechten voorbehouden. De uitgever vindt het fijn als informatie uit deze publicatie door derden wordt gebruikt, mits de uitgever vooraf is geïnformeerd en wordt genoemd met naam en bron.

Inleiding
Verantwoording

Unentse families
Wat is een Unentse familie? Er zijn vele families die zich op en top een Unentse familie vinden, in Udenhout of Biezenmortel zijn opgegroeid, er werken, er wonen, er heel veel vanaf weten. Voor de keuze van de families in het boek “Over Unentse families” deel 1 en deel 2, is gekozen voor families die omstreeks 1840 in Udenhout of Biezenmortel woonden, die er nog steeds wonen en waarvan de familie van toen en die van nu in de mannelijke lijn familie van elkaar zijn. Volgens deze definitie zijn er circa 60 Unentse families, waarvan er 38 zijn opgenomen in de dubbel-publicatie, deel 1 en deel 2. De keuze voor die 38 is ingegeven door beschikbaarheid van gegevens en door reacties na oproepen in de Wegwijzer.

In deel 1 en 2 opgenomen families

	Deel 1
	Voorwoord
	Familienamen
1	Van Asten – Kolsteren
2	Bergmans – Kuijpers
3	Bertens – van de Pas
4	Boers – van Kempen
5	Brekelmans – de Bakker
6	Denissen – van Doormale
7	Van Iersel – Kastelijns
8	Mallens – Schellekens
9	Van Riel – van Berkel
10	Robben – Leijten
11	Schapendonk – Bertens
12	Teurlings – Burgmans
13	Vercammen – de Beer
14	Verhoeven – Robben
15	Van de Voort – Kruissen
16	Van Wagenberg – de Jong
17	Weijters – van Esch
18	Witlox – van de Wouw

	Deel 2
1	Bertens – Vercammen
2	Burgmans – Robben
3	Van Gorkum – van Noije
4	Hamers – Brekelmans
5	Heessels – Trompen
6	Heijmans – Bertens
7	De Jong – van Sluisveld
8	Keuninx – de Bakker
9	Kuijpers – Habraken
10	Lommers – Hendriks
11	Martens – Dankers
12	Moonen – van Iersel
13	Van de Pas – Mathijssen
14	Pijnenburg – Smetsers
15	Van de Plas – Beekmans
16	Van Roessel – Verhoeven
17	Scholtze – Vermeulen
18	Van Strijdhoven – van Iersel
19	Weijtmans – Schapendonk
20	Van Zon – Bogaers

Deel 3
In deel 3 zijn voornoemde criteria ietsjes losgelaten, zodat families die tweede helft 19e eeuw naar Udenhout zijn gekomen en daar onafgebroken hebben gewoond en er nog steeds wonen ook konden worden opgenomen.

	Deel 3
1	Van den Bersselaar – Vermolen
2	Blankers – Strijbosch
3	Boom – Heesters
4	Bouwens – Nouwens
5	Brekelmans – Vugts
6	Haen – van de Voort
7	Van Iersel – van Iersel
8	Van Iersel – Roodklif
9	De Jong – de Wit
10	Van Kempen – Bouwens
11	Mathijssen – Hamers
12	Swaans – van Hommelen
13	Verhoeven – van Balkom

14	Vermeer – Moonen
15	Verschuuren – Vermeer
16	De Weijer – Verhoeven
17	De Werdt – Dekkers

Er zijn in de delen 1, 2 en 3 in totaal 55 Unentse families beschreven. Mochten families hun familiegeschiedenis nog graag in compacte vorm publiceren, dan is dat in principe mogelijk in “Unentse Sprokkels”, het jaarboek van ’t Schoor, het heemcentrum voor Udenhout en Biezenmortel.

Dagelijks leven
Het team heeft ervoor gekozen bij elke familie iets te vertellen over het dagelijkse leven uit de eerste helft van de vorige eeuw, zoals over het grootbrengen van kinderen, de buurtwinkel, de moestuin, de buurtkermis of beroepen zoals de koster, de kapper en de kleermaker. Dat zal het boek zeer toegankelijk maken voor iedereen die de sfeer wil proeven van een heel gewoon Brabants dorp van vroeger.

Gebruik voorzetsels en lidwoorden bij straatnamen
In het voorliggende meerdelige boek is het gebruik van voorzetsels en lidwoorden bij straatnamen gebaseerd op de sprokkel “Taalgebruik bij de plaats waar je woont” van Kees van den Bersselaar, Unentse Sprokkels 8, 2011, pagina 36-38. Je woont in de Groenstraat en op de Schoorstraat. Het is in het dagelijks Udenhoutse woordgebruik ook den Brand en den Berkhoek.

In alle andere gevallen is het Groene boekje van de Nederlandse taal gevolgd, ook al druist dat in tegen het gevoel vanuit het dagelijks Udenhouts woordgebruik. Een mooi voorbeeld is het buurtschap, waar het in Udenhout heel gewoon is te spreken over de buurtschap.

Geen verklarende woordenlijst
In het boek komen soms woorden voor die we anno 2019 niet meer gebruiken, maar die in de context van een verhaal functioneel zijn. Vaak blijkt de betekenis wel uit de context. De lezer, die de betekenis van een woord graag precies wil kennen, weet anno 2019 ongetwijfeld de bronnen daartoe te vinden.

Geen namenlijst
Zo snel mogelijk na publicatie van het boek zal de tekst zonder de illustraties op de site van ’t Schoor, het heemcentrum voor Udenhout en Biezenmortel, worden gezet. Daar is de mogelijkheid om via de zoekfunctie concreet op te zoeken of een familielid in het boek staat vermeld. Om die praktische reden is in het boek geen namenlijst opgenomen.

Schrijfstijl
Het Schrijversteam van ’t Schoor, het heemcentrum voor Udenhout en Biezenmortel, is uiteraard blij dat voor dit boek het team kon worden uitgebreid met liefhebbers van genealogie, maar ook met familieleden die enthousiast waren om bij te dragen aan het hoofdstuk over hun familie. Het heeft wel geleid tot verschillende schrijfstijlen in de hoofdstukken.

Tabellen
In alle hoofdstukken zijn tabellen opgenomen met de gezinssamenstelling van de families die hun naam hebben gegeven aan het hoofdstuk. Daarin zijn in de kolom “huwelijk” de vakjes grijs gemaakt indien de persoon al op jonge leeftijd is overleden en zijn in de kolom “overleden” de vakjes grijs gemaakt als de persoon ten tijde van het ter perse gaan van dit boek nog in leven was. Indien de vakjes blanco zijn, ontbreken de gegevens bij de samenstellers.

Kwartierstaat
De betekenis van de gebruikte symbolen in de kwartierstaten:

*	Geboortedatum
~	Doopdatum
X	Huwelijksdatum
†	Overlijdensdatum
[ ]	Begrafenisdatum

Aanvullingen en correcties
Het Schrijversteam is zich ervan bewust dat een publicatie met familienamen, geboorte– huwelijks– en overlijdensdata foutgevoelig is. Hoe alert we ook zijn geweest, hoe vaak we ook controles en checks hebben uitgevoerd, toch zullen er nog wel fouten voorkomen. Lezers doen ons heus een plezier door deze aan ons door te geven. We zijn bereikbaar via heemcentrumudenhout@gmail.com of via de leden van ons team.

Hartenwens
Het is onze hartenwens dat u volop geniet van de herkenbare verhalen, mensen en gebeurtenissen.

Schrijversteam
Werkgroep Genealogie
’t Schoor, heemcentrum voor Udenhout en Biezenmortel

Inhoudsopgave

1 Familie Van den Bersselaar – Vermolen
Bieden zolang het kaarsje brandt
Kees van Kempen

2 Blankers – Strijbosch
De koster
Hennie Schoonus – Blankers, Wim Blankers †, Kees van Baest, Kees van Kempen en Cees de Werdt

3 Familie Boom – Heesters
Bezigheden in de vrije tijd
Bjorn Witlox

4 Familie Bouwens – Nouwens
De buurtwinkel
Kees van Kempen en Anneke Kuijpers – van Zon

5 Familie Brekelmans – Vugts
De aannemer
Kees van Kempen en Frank Scheffers

6 Familie Haen – van de Voort
Een middenstandsgezin
Henk Haen

7 Familie Van Iersel – van Iersel
Bosbouw in Udenhout
Hein van Iersel

8 Familie Van Iersel – Roodklif
De kleermaker
Martien van Iersel

9 Familie De Jong – de Laat
Dienen om te verdienen
Ton de Jong

10 Familie Van Kempen – Bouwens
Den hof van onze pa
Kees van Kempen en Mari van Kempen

11 Familie Mathijssen – Hamers
Kraamzorg
Bert van Asten en Kees van Kempen

12 Familie Swaans – van Hommelen
De kapper
Kees van Baest, Kees van Kempen en Cees de Werdt

13 Familie Verhoeven – van Balkom
Nevenactiviteiten op de boerderij of omschakelen naar een nieuwe hoofdactiviteit
Lia Clement – Verhoeven en Riek Verhoeven – Schoenmakers

14 Familie Vermeer – Moonen
Als moeder overlijdt….
Frank Scheffers

15 Familie Verschuuren – Vermeer
De gouden bruiloft
Niels Verschuuren

16 Familie De Weijer – Verhoeven
Buurtkermis
Kees van Baest en Frank Scheffers

17 Familie De Werdt – Dekkers
Verbastering van achternamen
Cees de Werdt

Ander Volk
Jan Denissen en Kees van Kempen

Bronnen, literatuur

Colofon

Hoofdstuk 1

Familie VAN DEN BERSSELAAR – VERMOLEN
Bieden zolang het kaarsje brandt
Kees van Kempen

Harrie van den Bersselaar werd notarisklerk
Harrie van den Bersselaar heeft zijn memoires geschreven. Daarin staat een passage over hoe hij klerk werd op het notariskantoor.
We laten Harrie zelf aan het woord:

De oudste jongens uit het gezin gingen avondcursussen volgen en zochten een baan. Jos koos een vak en bekwaamde zich daar erg goed in. De meisjes gingen werken in de huishouding. Rie werd gezinsverzorgster. Maar wat moest er met Harrie. Ik was in 1945 van de lagere school gekomen en voorbestemd om boer te worden op de Slijkhoef. Maar de pacht was opgezegd. Moeder toog naar bovenmeester Van Iersel om raad. Die adviseerde om mij naar de mulo in Vught te laten gaan. Dat was een hele onderneming. Ik wist nauwelijks waar Vught lag, laat staan dat ik mij ooit afgevraagd had wat ik wilde worden. Van Iersel nam contact op met de heer Buiting, hoofd van de mulo, en wij mochten komen praten. Ik deed toelatingsexamen en werd aangenomen. Ik was echter al een jaar van de lagere school af en op en top boer, al was ik dan nog maar veertien jaar oud. Om mij nog een beetje voor te bereiden op de grote overgang van het boerenleven naar de burgermaatschappij nam Van Iersel mij weer terug op de lagere school. Op de achterste bank gezeten kreeg ik bijles in onder andere ontleden en werd een onderwijzer van de jongensschool in Udenhout bereid gevonden mij de eerste woordjes Frans te leren. *La pie* (de ekster) was het eerste woord dat ik leerde. Een jaar ongeveer heb ik mij zo mentaal voorbereid op een nieuwe wereld. Vanaf mijn elfde jaar leed ik aan huidziekte psoriasis, in die tijd in zeer ernstige mate. Dat was een handicap. Geen korte broek of korte hemdsmouwen kunnen dragen en het gezicht en hoofdhuid waren bedekt met huidschilvers. Op de mulo was ik de enige boerenzoon, bovendien heel erg achter in maatschappelijke ontwikkeling. Ik moest regelmatig verzuimen omdat ik onder behandeling was van diverse artsen en alternatieve genezers. Ik had veel begrip van de leraren voor mijn moeilijke positie, vooral aan directeur Buiting heb ik veel te danken. Ik heb in die jaren ervaren wat pesten is. Naar school fietsen, altijd alleen. De leerlingen uit Helvoirt wachtten altijd op elkaar en reden op bijdetijdse fietsen gezamenlijk naar school. Ik kwam er op afstand achteraan, alleen, in aftandse kleren op een aftandse fiets. Gelukkig kon ik goed leren wat nog enig respect afdwong bij mijn klasgenoten. Ik zette door, ik had ook geen keus. Naast mijn huidziekte was mijn gezondheid maar matig. In 1949 – ik zat in de derde klas van de mulo – kreeg ik geelzucht. Waarschijnlijk ben ik daar niet goed mee omgegaan. Ik werd er, na aanvankelijk opgeknapt te zijn, weer ziek van en belandde 13 weken in het ziekenhuis. Dat was in de zomer, net voor de proefwerkperiode van de derde naar de vierde klas. Tegelijkertijd dacht moeder ook mee. De notaris in Udenhout had een klerk die al 65 was en er vermoedelijk wel binnen afzienbare tijd mee op zou houden. Daar was misschien wel plaats voor mij als ik niet meer naar school wilde. Dit plan van moeder werd besproken met pater Gaudiosus. Die zag wel kansen en hij bezocht in pij en op blote voeten notaris Huenges in Udenhout. Waarschijnlijk heeft pater Gaudiosus de sociale kant van ons gezin met de notaris besproken en heeft Willem Schuurmans, de zittende klerk, ook een goed woordje gedaan. Hij kwam in de oorlog veel bij ons en kreeg dan eten mee in zijn fietstas: zelfgebakken brood, eieren en boter en soms een geslachte kip of haantje. Alles voor niet te veel geld, want een notarisklerk had maar een hongerloontje, tweehonderd gulden in de maand, midden in de oorlog toen alles duur en schaars was. Notaris Huenges was een verstandig en sociaalvoelend man. Hij liet mij komen en adviseerde mij eerst mijn mulodiploma te halen en daarna bij hem te komen werken. Dat was een goed idee. Ik heb vanaf dat moment steeds

contact gezocht met de notaris en hand- en spandiensten verricht zoals appels plukken, een brief posten, belangstelling tonen bij het houden van een erfhuis of publieke verkoop van onroerend goed. De school werd toen ook minder belastend voor mij. Dat ik zou slagen voor mijn diploma was wel duidelijk en dan meteen aan het werk kunnen was natuurlijk een extra stimulans. Ik slaagde met goede cijfers.

Toen de notaris hoorde dat ik geslaagd was, kwam hij onmiddellijk naar de Biezenmortel om mij te feliciteren, maar ik was niet thuis toen hij kwam. Ik was naar mijn vriendin (toen heette dat: mijn meske). Ik ben 's anderdaags naar de notaris gegaan om trots te melden dat ik geslaagd was en graag zou komen werken. Dat kon, maar ik moest eerst wel een beetje vakantie houden. Ik slaagde in juli 1951 en per 1 augustus 1951 ben ik bij notaris Huenges in dienst gekomen.

Daarmee begon de tweede uitdaging in mijn leven. Stel je voor: notaris Huenges, een knap jurist uit een vooraanstaande familie uit Eindhoven, 49 jaar oud, gehuwd met de dochter van een rechter uit Eindhoven, heel deftig opgevoed. Dan komt daar een *ongedoopte* jonge man, amper 19 jaar oud, werken. Ik kreeg een typetafel als bureau. Die werd onder de brievenbus gezet in een donkere hoek. Geen eigen typemachine, geen telefoon, geen enkele ervaring op administratief gebied. Als eerste taak kreeg ik de boekhouding. Nog nooit een echt kasboek in mijn handen gehad. Boekhouden was voor mij het zwakste vak op de mulo. Huenges was heel driftig en vlug, maar ook heel precies. Schuurmans wist ook heel weinig af van boekhouden. Debet en credit waren voor mij Latijn. Nachten heb ik wakker gelegen en dagenlang ben ik met bevende benen naar kantoor gefietst. Wat zou er vandaag weer allemaal mis kunnen gaan.
Een klein voorbeeld:
Het was zaterdag, het werk eindigde om half een. `s-Morgens was ik naar de Boerenleenbank geweest om kasgeld te halen. Ik heb dat geld in de kas gedaan en daarna de kas opgemaakt. Ik kwam een gulden tekort. Met bevende knieën ben ik naar de notaris gegaan en gezegd dat ik een gulden kastekort had. Ik kreeg een geweldige uitbrander. Toen ik thuiskwam heb ik gegeten en op een zeker moment mijn broekzakken leeggemaakt. Daar vond ik nog een gulden die daar achtergebleven was toen ik van de bank terugkwam en al het geld – dacht ik – in de kas had gedaan. Ik ben onmiddellijk op de fiets gesprongen en als een haas naar het kantoor gereden om aan de notaris te melden dat ik de gulden (het kastekort) had gevonden. "Je hebt toch die gulden niet thuis uit je portemonnee gehaald", zei de notaris. Ik had hem wel kunnen schieten, zo was ik gekrenkt in mijn eerlijkheid.

Ik begon met avondcursussen te volgen: handelscorrespondentie, boekhouden, steno, schriftelijke cursus notarisklerk. Later gevolgd door een cursus in Breda, gegeven door een kandidaat-notaris, Van der Kaaij, de latere notaris in Tilburg.
Tot zover de memoires van Harrie van den Bersselaar.

Het notariskantoor
Jan de Beer kwam op 1 maart 1961 bij het notariskantoor werken. Hij had gesolliciteerd op een advertentie. Na de middelbare school, militaire dienst en een baan bij Merkx IJzerhandel wilde Jan hogerop en een baan op een notariskantoor leek hem wel wat. Hij kreeg twee sollicitatiegesprekken met notaris Huenges en Harrie van den Bersselaar. Na het tweede gesprek kondigde notaris Huenges aan bij hem thuis te komen "om te zien uit wat voor nest hij kwam". Moeder De Beer was flink zenuwachtig voor het huisbezoek, maar dat was overbodig. Vader werkte bij de Rotterdamse bank en dus was er thuis een sfeer van kantoordiscipline. Jan was aangenomen.
Toen Jan begon, was Gonnie Schoonus juist opgevolgd door haar nichtje Nellie Schoonus. En het team van secretariaat/typistes werd uitgebreid met Willy Geboers uit Tilburg. Er was heel veel typewerk want alle aktes werden tweemaal getypt. Er was al wel carbonpapier, maar notaris Huenges vond de kopie-kwaliteit veel te slecht. Hij wilde kwaliteit.

Met de komst van Jan en de uitbreiding van het aantal typistes werd het kantoor van notaris Huenges te klein. Hij kocht de woning aan de overkant van de Groenstraat van een ongehuwde oom en tante van Harrie van den Bersselaar, ome Janus en tante Tina. In de kamer links van de deur werd een kantoor ingericht waar Harrie van den Bersselaar voortaan werkte. Even daarna werd de kamer rechts in gebruik genomen voor de typistes. Drie jaar later kwam kandidaat-notaris Van Hussen het team versterken. Voor hem bouwde de notaris een chalet achter het huis van Janus en Tina van den Bersselaar.
Eens kreeg Huenges controle van de Belastingdienst (Rijksaccountantsdienst) die er bezwaar tegen maakte dat Huenges maar liefst vier paraplus had gekocht en ten laste van de zaak had gebracht. Maar hij hield vol: de paraplus waren nodig om bij regen droog te blijven bij het oversteken van de straat van het ene naar het andere kantoorpand.

Op verzoek van notaris Huenges at Jan – toen hij nog in Tilburg woonde en met de bus van en naar kantoor reisde – tussen de middag zijn brood op bij de weduwe van oud-klerk Willem Schuurmans in de Kreitenmolenstraat. Mevrouw Schuurmans kreeg daarvoor een vergoeding, een soort pensioentje.

Jan de Beer deed in het dorp alles op de fiets. Hij was de boekhouder en had dus ook te maken met de contante betalingen op het notariskantoor. Jan fietste in die tijd nog door het dorp met 50.000 gulden of meer contant op zak. Het gebeurde soms dat Jan ’s morgens op de bank 50.000 gulden ging halen, dat er rond het middaguur een transactie werd gesloten waarbij de verkoper die 50.000 gulden contant kreeg uitbetaald en dat de verkoper daarna meteen naar de bank ging om de 50.000 gulden op zijn rekening te zetten.

Notarissen van Udenhout

1	1803-1817	J.A. van den Bosch
2	1818-1860	A.J. van den Bosch
3	1861-1885	A.J. van den Heuvel
4	1886-1900	J. Verkuijlen
5	1901-1924	H.M.H. Vroemen
6	1924-1926	A.A.V.M. van Spaendonk
7	1926-1947	P.J.J. van Acker
8	1947-1972	P.H.F. Huenges
9	1972-1997	J.P. van Hussen
10	1997-2010	B.J. van der Kolk
11	-heden	N-J. Adema

Notaris Huenges
Piet Hein Frans Huenges werd geboren te Eindhoven op 10 juni 1902. Hij huwde Anna Maria Francisca van den Dungen, geboren te Eindhoven op 11 juni 1907. Notaris Huenges werd in 1947 benoemd als achtste notaris van Udenhout. Hij defungeerde vanwege de leeftijdsgrens van 70 jaar op 1 juli 1972. Hij was ruim 25 jaar notaris van Udenhout.

De notaris was een deftige meneer. Het dorp kende hem niet anders. Zo was zijn gedrag ook. Beminnelijk en bestuurlijk actief. Hij kwam bij medewerkers thuis en organiseerde elk jaar voor de medewerkers een uitje naar België. Notaris Huenges was ook voorzitter van Brabants Landschap, voorzitter van het Wit-Gele Kruis, voorzitter van de Culturele Kring en voorzitter van de Kring van Notarissen. Voor zijn vele verdiensten is hij benoemd tot officier in de Orde van Oranje-Nassau. Ook kreeg hij de Hart-van-Brabantprijs bij gelegenheid van zijn 12,5-jarig jubileum als voorzitter van Brabants Landschap. Notaris Huenges overleed plotseling op de verjaardag van zijn vrouw 11 juni 1983.

Op een dag informeerde de notaris of Jan de Beer zijn rijbewijs al had. De notaris spoorde hem aan dat te halen. De dag nadat Jan zijn rijbewijs had gehaald, vertelde hij dat enthousiast aan de notaris die hem meteen zijn autosleutels gaf en zei: “Ga vanmiddag maar

met de auto rijden, zodat je de auto leert kennen; ik wil je op het einde van de middag op kantoor terugzien". Jan heeft het nog nooit zo warm gehad als die middag. In de auto van de baas. De dag erop gaf de notaris hem opdracht naar het Kadaster in 's-Hertogenbosch te rijden. Jan zei: "Maar ik weet de weg niet", waarop de notaris zei: "Dat zoek je dan maar mooi uit". De notaris had een achterliggende bedoeling. Vanaf die dag moest Jan de echtgenote van de notaris wegbrengen als zij bij kennissen op bezoek ging en dat was nogal eens het geval, vooral bij de notabelen en de industriëlen in Tilburg.

De openbare veiling

Rond 1960 volgde Toon van Oene Jan Swaans op als afslager bij openbare veilingen van de notaris. Notaris Huenges kende Toon een klein beetje. Hij woonde in de Groenstraat tegenover de notaris en vader Van Oene was vaak samen met Joan van Ingen getuige bij het opstellen van officiële notariële akten. De beloning daarvoor was vijf gulden en een sigaar en kon soms wel driemaal per week plaatsvinden.

Een openbare verkoping vond altijd plaats in een lokaal café, liefst zo dicht mogelijk bij het te veilen object. Vooraf had de notaris alles zeer gedegen voorbereid. Er was nagedacht over een eventuele opdeling van te veilen objecten in diverse kavels, over de waarde en de gewenste opbrengst. Vervolgens werd een veiling aangekondigd, waarbij geïnteresseerde kopers relevante stukken konden inzien. En altijd besloeg zo'n verkoping twee avonden. De eerste avond werd er geboden en kreeg iedereen een gevoel bij de mogelijke uiteindelijke verkoopprijs. Dan gingen er twee weken overheen voor de tweede avond werd gehouden. Dat gaf geïnteresseerden de gelegenheid nog eens na te denken over de prijs en de eventuele financiering van een aankoop.

Op de tweede avond vond eerst een gebruikelijke procedure van opbieden plaats onder leiding van de afslager. Als niemand meer bood haalde de notaris kaarsjes tevoorschijn. Zo'n kaarsje was een in was gedompeld lont van pakweg een kleine centimeter dat ongeveer een halve minuut brandde. Eerst werd een proefkaarsje opgebrand om iedereen de gelegenheid te geven te kijken hoe lang een kaarsje brandde, al zei de notaris er direct bij dat niet alle kaarsjes even lang waren. Dan werd een kaarsje opgestoken met de bedoeling dat er iemand een bod zou uitbrengen. Zodra een bod was gedaan terwijl het kaarsje nog royaal brandende was, dan werd het kaarsje gedoofd en werd een nieuw kaarsje opgestoken. Opnieuw startte de procedure. Nu was het voor een potentiële koper natuurlijk de kunst om de koop zo goedkoop mogelijk te verkrijgen. De kunst was om een bod te doen in de allerlaatste seconde dat het kaarsje brandde. Want zodra het kaarsje uit was en er een laatste rookpluimpje zichtbaar was, tikte de notaris met zijn hamer op tafel en had de laatste bieder het te verkopen kavel gekocht. Als een koper te vroeg een bod deed, was er natuurlijk het risico dat er voortdurend iemand overbood en de prijs opdreef. Vandaar de kunst van de allerlaatste seconde. En soms kon je pech hebben, wanneer het kaarsje net iets eerder doofde dan waarop je had gerekend, zodat de koop naar een ander ging. Dit spel van bieden en overbieden maakte zo'n avond erg spannend. De openbare verkopingen trokken dan ook altijd veel publiek, waarbij natuurlijk de verkoping gepaard ging met een lekkere borrel.

Sommige mensen gebruikten de veilingen om er een centje bij te verdienen. Wie namelijk op de eerste avond het laatste bod had, verdiende de tweede avond 1% van zijn inzet in geval van een hogere verkoopwaarde. Je liep alleen het risico dat je de kavel zelf moest kopen als er op de tweede avond niemand een hoger bod uitbracht. Een enkele Udenhouter kreeg van de notaris wel eens een deelnameverbod, als mensen met te veel borrels het veilingproces verstoorden met opbiedingen die zij niet konden waarmaken.

Pakweg in 1990 vond in Udenhout de laatste openbare veiling door de notaris plaats. Dat betrof de bungalow van Joop Schoonus uit de Sportlaan.

Voor de volledigheid melden we nog dat er twee soorten veilingen waren, bij opbod en bij afslag. Bij opbod bieden mensen in de zaal tegen elkaar op. Bij afslag begint de afslager vanaf een bepaald bedrag af te tellen en de eerste die roept 'mijn' heeft de koop.

Het gebruik van het kaarsje was in Udenhout een aloude traditie. Deze traditie was in elk geval midden twintigste eeuw niet meer in gebruik in Tilburg en in Oisterwijk en dus mogelijk uniek voor Brabant.

De familienaam Van den Bersselaar

De familienaam Van den Bersselaar is een herkomstnaam. De herkomst van de familie is het buurtschap Besselaar of Berselaar of Bersselaar ten zuidoosten van Gemonde op de grens van de gemeentes St-Michielsgestel, Schijndel en St-Oedenrode.

In 1947 waren er in heel Nederland slechts 232 personen met de achternaam Van den Bersselaar, in 2007 waren dat er 496. Uit de telling van 1947 blijken van die 232 personen er 201 in Brabant te wonen. In Udenhout woonden er toen 28. Ook woonden er relatief veel mensen met de naam Van den Bersselaar in de gemeenten Schijndel, Sint-Michielsgestel, Sint-Oedenrode en Vught. In 2007 woonde 50% van de familie Van den Bersselaar in Midden-Brabant, waarvan 75 in Tilburg (inclusief Udenhout).

De stamhuizen

Afkomstig van Sint-Oedenrode

Toon van den Bersselaar was afkomstig uit Boxtel en Mieke Verhagen uit Schijndel. Toen zij trouwden, betrokken zij een boerderij in Sint-Oedenrode. Drie van hun kinderen werden daar geboren, Marinus (20 juni 1869), Johanna (23 december 1870) en Juliana (9 februari 1872).

Den Berkhoek

Het gezin Van den Bersselaar – Verhagen verhuisde op 1 februari 1873 van Sint-Oedenrode naar Udenhout, naar den Berkhoek en pachtte daar eerst de boerderij van Kobus van Roessel. Daar staat nu geen boerderij meer, maar de locatie zou nu Berkhoek 4 zijn. Daar zijn geboren de kinderen Tina (27 juli 1873), Jan (12 maart 1875), Sien (3 mei 1877), Janus (kort na de geboorte in 1880 overleden), Bet (24 september 1881) en Janus (12 mei 1884). De boerderij brandde af en toevallig kwam de naastgelegen boerderij van notaris Verkuijlen vrij. Het gezin verhuisde naar Berkhoek 5, voorheen D 113, waar jongste zoon Willem (6 februari 1889) is geboren.

Berkhoek 5 wordt nog altijd bewoond door de familie Van den Bersselaar.

De kinderen vonden allemaal hun weg op het levenspad.
Marinus trouwde met Cornelia Vermolen en werd tuinman, eerst bij burgemeester Van Iersel en later bij diens zoon gouden Willem van Iersel, Schoorstraat 2.
Johanna trouwde Adrianus van Riel.
Juliana bleef ongehuwd en werd 42 jaar oud.
Tina bleef vrijgezel en woonde eerst met haar oudere zus Juliana samen in een woning in de Slimstraat en later met haar jongere broer Janus in een woning in de Groenstraat.
Jan trouwde Mina de Jong en bleef op de boerderij in den Berkhoek.
Sien huwde Jan van Iersel uit Berkel-Enschot.
Bet huwde eerst schoenmaker Louis Sweens en later Toon van Kempen en woonde in de Groenstraat naast bakker Boom.
Janus bleef vrijgezel, verhuisde eerst naar Geffen waar hij tuinman werd op een nonnenklooster. Hij kwam later terug naar Udenhout en woonde met zijn oudere zus Tina in een woning in de Groenstraat.

Willem trouwde met Jenna de Jong (zus van Mina), woonde aanvankelijk in Oisterwijk, maar voor Udenhouters is hij toch de bewoner van de Slijkhoef in Biezenmortel.

De Slijkhoef
Willem en Jenna van den Bersselaar – de Jong hebben met hun gezin op de Slijkhoef gewoond van 1934 tot 1948.
Zoon Harrie van den Bersselaar heeft de situatie op de Slijkhoef beschreven in “Unentse Sprokkels 15 (2018)” als volgt: Het huis was zeer slecht, de grond was omringd met brede houtwallen en lange rijen canidasbomen, die de grond uitzogen en door hun schaduw een aanzienlijk gedeelte van het gepachte land onvruchtbaar maakten. De ouderwetse potstal en het woonhuis waren onder één dak, gescheiden door een brandgevel met daarin de grote open schouw. De voordeur kwam maar zelden open. Iedereen kwam achterom, dus door de achterdeur of via de staldeur en de stal. Men kwam binnen in de *geut*, waar een granieten aanrecht stond, compleet met waterpomp en waar ook de toegang tot de kelder was, die overigens 's winters altijd vol water stond. Vanaf de *geut* kwam je in den *herd*, een groot vertrek waar de grote schouw in de brandgevel was, het stookgat voor het fornuis dat op de stal stond, een bedstee, de deur naar de goei kamer en de deur naar de achterste kamer. De goei kamer was de slaapkamer van vader en moeder waar niemand van de kinderen vaak kwam. De achterste kamer was de woonkamer, niet groot maar voor onze begrippen wel gezellig. Daar stond de trap naar de zolder, de plattebuiskachel en twee bedsteden. De enige verwarming in het huis was de plattebuiskachel. In de achterste kamer was ook de toegang tot de bakoven in het aangrenzend bakhuisje. Verlichting was er aanvankelijk alleen door middel van een petroleumlamp binnen en stallampen voor op de boerderij. De bijgebouwen bestonden uit een wc *('t höske*), een schop en een schuur. Het erf was niet verhard. In natte winters deed zo'n erf de naam Slijkhoef eer aan. Je kon dan onmogelijk met droge voeten binnen komen. De stal was een ouderwetse potstal. Dat wil zeggen, dat de mest van de hele winter achter de koeien in een groot gat bewaard bleef om in het voorjaar naar de akkers uitgereden te worden.

Familieverhalen

Oorlogsdagboek
Ties van den Bersselaar, zoon van Willem van den Bersselaar en Adriana Maria de Jong, schreef tijdens de Tweede Wereldoorlog een uitgebreid dagboek gedurende de tijd dat hij onderdook om de Arbeitseinsatz in Duitsland te voorkomen, van 15 juni tot 21 september 1943. Het dagboek is opgenomen in het boek “Over d’n Oorlog”, uitgebracht door ’t Schoor, het heemcentrum voor Udenhout en Biezenmortel, in 1994.

Hij zat ondergedoken bij ome Jan in den Berkhoek, zonder dat zijn ouders dat wisten. En als zijn ouders bij ome Jan op bezoek kwamen moest Ties vooral niet laten weten dat hij in huis was, hoe moeilijk dat ook was. Maar als zijn ouders dat zouden weten en de Duitsers zouden zijn ouders flink onder druk zetten, dan was het onderduiken voor niets. Maar het liep allemaal goed af.

Soldaat in Nederlands-Indië
Jan van den Bersselaar, zoon van Willem van den Bersselaar en Jenna de Jong, werd uitgezonden naar de oorlog in Nederlands-Indië. Hij vertrok op 22 juni 1949 met het schip *de Groote Beer* en was gelegerd in Rembang, Salatiga (Midden-Java). Hij kwam weer thuis op 7 oktober 1950 met schip Generale C.C. Ballou. Jan van den Bersselaar is medeauteur van het boek “Over Unentse soldaten overzee”, een publicatie van ’t Schoor, het heemcentrum voor Udenhout en Biezenmortel, in december 2009. Daarin zijn ook passages opgenomen uit een dagboek dat Jan bijhield, zoals de hiernavolgende passage: *Dinsdag 21 juni 1949. Na mijn verlofdagen heb ik me weer in de kazerne van Gorkum gemeld en tevergeefs gezocht naar mijn slapie uit Alkmaar. Hij was niet teruggekomen en ik heb hem daarna nooit*

meer teruggezien. Later hoorde ik dat hij door de M.P. (militaire politie) was opgepakt en naar de gevangenis overgebracht (het beruchte Nieuwersluis). Woensdag 22 juli 1949. Om één uur werden wij gewekt voor vertrek naar de haven in Amsterdam. Die nacht was er namelijk groot verzet tegen de uitzending. In die nacht is er veel geschreeuwd, gevloekt en vernield. De bedden vlogen door de ramen naar buiten en ook stoelen en tafels moesten eraan geloven. Toen kwam de M.P. en voerde de ergste opstandelingen geboeid af naar de cellen op het schip. Intussen was er een kolonel gekomen om de jongens toe te spreken, maar die werd door boegeroep overstemd en kon dus verder niets uitrichten. Na deze onstuimige nacht hebben ze met medewerking van de M.P. ons laten aantreden en in de voormiddag met vrachtwagens afgevoerd naar de Amsterdamse haven waarna we direct werden ingescheept op het schip "de Groote Beer". Op en rond de kade was alles afgezet door de M.P.
Bij de presentatie van het boek op Tweede Kerstdag 2009 in café De Schol heeft Jan urenlang zitten praten met zijn kinderen en kleinkinderen. Hij had er thuis nooit over gesproken.

De stamreeks

I. Eimert van den Bersselaar
II. Rutger van den Bersselaar x Aleijdis
III. Embertus van den Bersselaar x Maria Claes Peters
IV. Peter van den Bersselaar x Agnes Johannesdochter
V. Jan van den Bersselaar (Liempde, 1691) x Geertruij Bosmans
VI. Jan van den Bersselaar (Esch, rond 1750) x Johanna van Oers
VII. Joannes van den Bersselaar (Boxtel, 1783) x Adriana Boeren
VIII. Johannes van den Bersselaar (Boxtel, 1809) x Joanna van Kempen
IX. Antonius van den Bersselaar (Boxtel, 1840) x Mieke Verhagen
X. Marinus van den Bersselaar (Sint-Oedenrode, 1869) x Cornelia Vermolen

Het gezin van Marinus van den Bersselaar en Cornelia Vermolen

	Naam	**Geboren**	**Huwelijk**	**Overleden**
1	Antonius (Toon)	25 februari 1902 Udenhout	Antonia van Drunen	8 februari 1971 Tilburg
2	Helena Maria (Leen)	14 april 1904 Udenhout	Religieuze Soeur Ancilla	30 april 1982 Oirschot
3	Anna Maria (Miet)	9 oktober 1906 Udenhout	Pastoorsmeid te Malden	25 januari 1982 Udenhout
4	Christina (Tina)	22 april 1909 Udenhout	Johannes Weijters	1 juni 1990 Udenhout
5	Johanna	2 september 1911 Udenhout		17 mei 1912 Udenhout
6	Adrianus (Adri)	25 maart 1914 Udenhout	Anna Maria van Luijck	6 april 1973 Tilburg

Familieleden

Soeur Ancilla (Helena) van den Bersselaar, Dochter der Wijsheid
Geboren op 14 april 1904, dochter van Marinus van den Bersselaar en Cornelia Vermolen, ingetreden bij de Dochters der Wijsheid te Schimmert in 1935 en geprofest te Brussel in 1941. Soeur Ancilla woonde en werkte in kloosters in België en Denemarken (Roskilde). Ze overleed op 30 april 1982 in Huize St.-Joris in Oirschot.

Hans van den Bersselaar

Volgde in 1997 zijn vader Jos van den Bersselaar op als directeur van Van den Bersselaar Staalconstructie. Hans, geboren in 1961, verruilde de opleiding Werktuigbouwkunde voor Technische Bedrijfskunde. Hans raakte op de HTS in de ban van de mogelijkheden, die de computer en vooral betaalbare microcomputers boden. In het jaar dat Hans afstudeerde kwam IBM met de eerste personal computer. Na de studie kwam Hans in het bedrijf. Het is niet verwonderlijk dat hij de automatisering introduceerde. Hij kocht een microcomputer en Hans programmeerde toepassingen voor calculaties, urenverantwoording, correspondentie, administratie, loonadministratie en projectadministratie. Dankzij de door de automatisering afgedwongen uniformiteit was Van den Bersselaar een van de allereerste constructiebedrijven die een ISO-certificaat kon halen, een belangrijk document voor het binnenhalen van orders.
Hans is ook voorzitter van de Stichting Scouting Udenhout.

Harrie van den Bersselaar
Notarisklerk Harrie van den Bersselaar, zoon van Willem van den Bersselaar en Adriana de Jong, heeft zich in de loop der jaren ontwikkeld tot een veelzijdig bestuurder in Udenhout en Biezenmortel. Hij was onder andere betrokken bij het Wit-Gele Kruis, de bejaardenzorg, de parochie, e.a. naast zijn werkzaamheden voor het bedrijf van zijn broer Jos. In 1990 was Harrie een van de oprichters van ’t Schoor, het heemcentrum voor Udenhout en Biezenmortel. Harrie werd de eerste voorzitter (1990-2000) en het Heemcentrum was zijn levenswerk. In 2000 werd hij er erevoorzitter. Harrie overleed op 11 januari 2018.

Jos van den Bersselaar
Oprichter van het staalconstructiebedrijf dat naar hem is vernoemd. Jos (Adrianus Maria) werd op 17 oktober 1935 geboren als 11e en laatste kind uit het huwelijk van Wilhelmus van den Bersselaar en Adriana Maria de Jong. Na de lagere school voelde Jos niets voor het boerenbedrijf van zijn vader en ook een jaar mulo zinde hem niet. Hij wilde werken en kon aan de slag bij smid Van Rossum. Hij studeerde in de avonduren. In 1957 kreeg Jos op 21-jarige leeftijd de kans een eigen zaak te beginnen. Hij kocht de smederij van de gebroeders Van Lamoen, die hij wist uit te bouwen tot een van de grootste werkgevers van Udenhout. Jos trouwde in 1959 Corrie Bergmans (die in 2019 overleed) en kreeg drie kinderen: Hans, die hem opvolgde in de zaak, Ingrid en Yvonne.

Kees van den Bersselaar
Als 16-jarige is Kees van den Bersselaar, zoon van Toontje van den Bersselaar, in 1951 begonnen op het kantoor van de Boerenbond. Vanaf 1957 gaat hij assisteren op het aangrenzende kantoor van de Boerenleenbank om er vervolgens in 1959 in vaste dienst te treden. In 1967 volgt hij zijn vader op als kassier/directeur. In dat jaar wordt hij op 32-jarige leeftijd geplaatst over zeven medewerkers. De bank heeft dan een balanstotaal van ongeveer 10 miljoen gulden. In 1992, 25 jaar later, neemt Jeroen ter Huurne, eveneens op 32-jarige leeftijd, de bank over, nu met een balanstotaal van ongeveer 185 miljoen gulden. Hij gaat dan leidinggeven aan 39 medewerkers. Kees van den Bersselaar is ruim 40 jaar werkzaam geweest, eerst bij de Boerenbond en daarna 35 jaar bij de Boerenleenbank en de Rabobank. Na zijn pensionering is het dorp Kees van den Bersselaar gaan kennen in het kader van zijn activiteiten bij het door hem geïnitieerde en mede door hem opgerichte ’t Schoor, het heemcentrum voor Udenhout en Biezenmortel. Ook daarvoor al was Kees bekend van enkele heemkundige activiteiten. Zo was hij 35 jaar samensteller van de jaarlijkse dorpskalender van Scouting Udenhout. Bij de viering van het 25-jarig bestaan van ’t Schoor nam Kees afscheid als bestuurslid. Voor zijn verdiensten (en daarbij trouw ondersteund door zijn echtgenote Trees) ontving Kees als eerste vrijwilliger de Oorkonde van Verdienste van ’t Schoor en de zilveren legpenning van Brabants Heem. Ook draagt voortaan de grote vergaderruimte uit erkentelijkheid zijn naam.

Mari van den Bersselaar

Op 15-jarige leeftijd ging Mari van den Bersselaar, zoon van Toontje van den Bersselaar, werken bij de Tilburgse firma Kerksier, J. van de Biggelaar en J. Kloosterman, atelier voor kerkelijke edelsmeedkunst waar hij het edelsmidambacht leerde. Vervolgens werkte hij bij de firma Verbunt, eveneens te Tilburg. Mari begon een eigen winkel en edelsmeedbedrijfje in de bijkeuken van de voormalige fietsenwinkel van Toon de Kort aan de Kreitenmolenstraat met Jos van Campen en André Witlox als medewerkers. Cees Bousardt, die in de Noordstraat in Tilburg was gevestigd en daar een paramentenatelier had, zorgde voor opdrachten van edelsmeedwerk. Na het Tweede Vaticaans Concilie verdwenen veel ateliers voor kerkelijke kunst en was het bedrijf nog een van de weinige ateliers in Nederland die zich in hoofdzaak bezighielden met kerkelijk edelsmeedwerk zoals het vervaardigen van monstransen, kelken, cibories, doopvonten en tabernakelkasten. Daardoor genoot hij landelijke bekendheid. Er draaide een film over hem en zijn vak in het Rotterdams museum Boymans van Beuningen. Hij mocht bij het zilveren huwelijk van Koningin Beatrix en prins Claus de zilveren relatiegeschenken leveren. Het keizerschild van het Udenhoutse gilde Sint-Antonius/ Sint-Sebastiaan is van zijn hand. Lange tijd was het bedrijf gevestigd op het industrieterrein en telde 15 werknemers. Met de teloorgang van het Rijke Roomse Leven viel ook de vraag naar ‘kerkwerk’ sterk terug. Het bedrijf moest noodgedwongen de bakens verzetten. Mari bleef de pastoors en de nonnetjes zo lang mogelijk van dienst, bijgestaan door de edelsmeden Jan Felen en Henri Hoogaars. Het edelsmeedwerk van het atelier van Mari van den Bersselaar typeert zich minder door kunstzinnigheid maar meer door ambachtelijkheid. Mari overleed op 11 augustus 2003.

Toontje van den Bersselaar

Geboren in Udenhout in 1902 gaat Toontje van den Bersselaar na de lagere school als boerenknecht werken bij zijn oom in den Berkhoek en bij een boer in Besoyen. Ondertussen volgt hij de tweejarige landbouwcursus. In 1920 volgt zijn aanstelling bij de Boerenbond. Hier wordt hij boekhouder en helpt hij bij grote drukte mee in het pakhuis. De boekhoudkundige kennis wordt hem bijgebracht door de gemeenteontvanger Sjef Robben. De vele functies die hij in de daaropvolgende jaren aanvaardt bij plaatselijke verenigingen en instellingen zullen hem later goed van pas komen. Zo wordt hij al vrij snel secretaris van de R.K. Jonge Boerenstand. Later komen we hem tegen bij de Jonge Werkman, het Wit-Gele Kruis, de Verbruikscoöperatie St.-Leonardus, het Groepsbestuur van Scouting, het kerkkoor, enzovoorts. Als in 1943 Tinus Simons te kennen geeft dat hij niet langer beschikbaar is als kassier van de Boerenleenbank benoemt het bestuur Toontje van den Bersselaar als zijn opvolger. In 1946 wordt hij tevens zaakvoerder van de Boerenbond, agent van de Verzekeringen NCB en secretaris van het bestuur van de Boerenbond. Al deze taken worden uitgeoefend vanuit één centraal punt: het kantoor van de Boerenbond. In al deze functies presenteert hij zich als een bekwaam, maar vooral als een sociaal ingesteld functionaris, die in vele besturen en commissies zijn gewaardeerde inbreng levert. Als agent van de Verzekeringen NCB komt hij bij boer, burger en middenstander regelmatig aan huis en is hij de vraagbaak van velen. Door de sterke groei van de drie “bedrijfstakken” acht hij in 1953 de tijd gekomen om ontslag te nemen als zaakvoerder en secretaris van den Boerenbond. In 1960 besluiten de beide besturen de complexe administratie van het bankpersoneel in de loonadministratie van de Boerenbond verder te ontrafelen. Als gevolg daarvan treden Toontje van den Bersselaar en zijn bankmedewerkers uit het dienstverband van de Boerenbond en komen in dienst van de bank. Als de bank in 1961 naar het centrum van het dorp verhuist, worden de organisatorische banden met de Boerenbond verbroken. Vanaf die tijd groeit de bank uit tot ‘De Bank voor Iedereen” en zorgt Toontje van den Bersselaar verder voor een gezonde groei van de verzekeringsportefeuille die hij enkele jaren later overdraagt aan de bank. Voor zijn vele werkzaamheden in het belang van de Udenhoutse gemeenschap wordt hij op 29 april 1961 door Hare Majesteit de Koningin onderscheiden met de Eremedaille in Goud, verbonden aan de Orde van Oranje-Nassau.

De familiefoto

Hoofdstuk 2

Familie BLANKERS – STRIJBOSCH
De koster

Henny Schoonus – Blankers, Wim Blankers †, Kees van Baest, Kees van Kempen en Cees de Werdt

De werkzaamheden van de koster

Een koster is altijd veruit als eerste bij de kerk en de laatste die naar huis gaat. Hij moet sneeuwruimen en de gladheid bestrijden en als het nodig is dweilen en boenen. Hij maakt alles in orde voor de eredienst, steekt de lampen aan, de kaarsen, legt de boekjes klaar, zet de microfoon aan, luidt de klokken en nog veel meer. Hij kent alle bijzonderheden bij huwelijken en uitvaarten, van Kerstmis en van de Goede week. Als er een collectant afwezig is, is de koster de vervanger. Als er te weinig acolieten zijn, helpt de koster bij het uitreiken van de communie. Parochianen spreken de koster aan op misintenties of op zoek naar een toilet. De koster moet ook andere dagen naar de kerk voor het ophangen of afhalen van het rouwkleed voor uitvaarten, voor het klaarzetten van de stoelen voor het koor, voor het onderhoud van de Godslamp.

Ook vroeger moest de koster zorgen dat het kerkgebouw er netjes uitzag. Als hondenmepper moest hij erop toezien dat loslopende honden en katten de kerkdiensten niet konden verstoren. Na afloop van de dienst spitsten de kerkgangers de oren. De koster ging dan achter de lessenaar staan om het belangrijkste nieuws te vertellen: wie er in het dorp geboren was, wie er gingen trouwen en wie overleden was. Ook deelde de koster mede waar grote markten en openbare verkopingen gehouden werden, boeldagen werden ze genoemd. In een tijd waarin de gewone mensen geen kranten lazen en er geen telefoon, radio of televisie was, was zo'n nieuwslezing erg belangrijk. De koster moest goed op de tijd letten, want als klokkenluider hing hij aan het begin van de werkdag aan het klokkentouw. Daarnaast was hij ook nog doodgraver, die moest zorgen dat het graf van een overledene op tijd klaar was, en hij moest het doodsboek bijhouden. Er waren toen nog geen begrafenisondernemingen. Hij verzorgde de bloemen, het drukken van de bidprentjes (zijn naam kwam onder aan het prentje te staan) en nog veel meer.

Het was 's winters de taak van de koster om in de nacht van zaterdag op zondag een of twee keer in de nacht op te staan, in het open veld, waar het kolenhok stond, twee reusachtige kolenkitten volklauwen met cokes en die op de kachel gooien. Die kachels hadden een kleine capaciteit, zodat ondanks de nachtelijke inspanning de kerkgangers flink mopperden dat het in de kerk niet te harden was. De mannen klaagden dat ze ijspegels in de snor kregen tijdens de preek.

Een koster had ook de onaangename taak doodgeboren kinderen op te halen bij de getroffen families en het lichaam te begraven op een ongewijd deel van het kerkhof. Ook in Udenhout speelde dat. Uit een interview: *Een bekende van me heeft dat ook meegemaakt. Eigenlijk werd er geen rekening gehouden met gevoelens. Het kind was 's morgens vroeg doodgeboren. De vader verwittigde al snel de koster om het begraven te regelen. De koster zei: ik kom het vanavond om acht uur wel halen want dan is het toch donker. Hij nam het mee in een kartonnen doos.*

Ondanks al het harde werken was er toch geregeld onenigheid tussen de koster en de pastoor. Er kon van alles misgaan tijdens de viering en de meeste pastoors lieten dan duidelijk weten dat de koster in gebreke was gebleven. Een oud spreekwoord doet ons herinneren aan dit fenomeen: "Als de koster en de pastoor kijven, komt het al uit" (Als twee medeplichtigen met elkaar ruziën hoor je de details van hun onenigheid).

Kosters van de Udenhoutse protestantse Cruysstraetse kapel
In 1693 is Johan Ophorst de koster van de Udenhoutse Cruijsstraetse kapel. In dat jaar maakt hij kosten voor de aankoop van twee kannen 'olij' voor het smeren van de klok. Vanaf 1729 zien we ook in Udenhout de gecombineerde functie schoolmeester en koster van de kapel, achtereenvolgens Christiaan Broeksmit (1729-1762), Daniël Broeksmit (1762-1800) en Dirk de Vroe (1800-1806).

Kosteres van de Udenhoutse schuurkerk
In het midden van de 18e eeuw had de Udenhoutse schuurkerk een eigen kosteres. We horen van de kosteres bij het afleggen van een verklaring over een diefstal: In de nacht van 24 op 25 maart 1754 waren er dieven actief in de Udenhoutse schuurkerk. Volgens een verklaring van *Maria Jan Woestenburgh (*kosteres*), Adriaan Janse van Rooij en Wouter Ariens Verhoeven (kerkmeesters van het Roomsche kerkenhuijs in Udenhout)* hadden de dieven twee ruiten uit een van de ramen gehaald, waarmee ze zich toegang verschaften tot het gebouw. De inbrekers stalen *een soo genaamt Silvere Wereltje met een kruijs er boven*.

Van oudsher was het gebruikelijk om inzamelingen in natura te houden ten behoeve van kerk en parochie. Zo was er een jaarlijkse boteromgang. Dat was een klus voor de kosteres.

De eerste koster van de nieuwe Waterstaatskerk in 1841
In 1841 vernemen we dat Christiaan Kuijpers koster is van de katholieke kerk, terwijl hij hoofdonderwijzer is van de openbare school. Nu een niet-beroepsmatige maar toevallige samenloop van twee taken, die van koster en die van onderwijzer. Zeer waarschijnlijk was hij uit hoofde van zijn ambt van koster, ook de koorleider van het Udenhoutse kerkkoor. Zijn functie als schoolmeester kwam hem daarbij ook van pas, aangezien hij in die hoedanigheid kennisnam van het zangtalent van de Udenhoutse jeugd en hun bovendien speciaal zangles kon geven die gericht was op de katholieke eredienst. Christiaan Kuijpers is in 1847 overleden. Dan komt er beslist een opvolger, maar die naam is onbekend. In 1861 is het opnieuw tijd voor een nieuwe koster. Dat maken we op uit een notitie van het kerkbestuur: Op 15 januari 1861 kreeg de nieuwe koster een jaarlijks traktement van ƒ91,25. Het jaar daarop werd het zelfs verhoogd naar ƒ125,-. In 1874 is Cornelis de Jong koster. Dat blijkt uit het testament van pastoor Felix Cuypers.

Peerke Liebregts, Peerke de koster
Peerke Liebregts, geboren in de Rôomepap aan de Brandse kerkpad, werd na de lagere school eerst manusje van alles op het kasteel en later bij burgemeester Joseph van Iersel. Hij leerde aanvankelijk het boerenvak en werkte daarna op leerlooierijen in Udenhout, Oisterwijk en Amsterdam. Ondanks het hoge salaris daar kwam Peerke terug naar Udenhout. Pastoor Van der Heijde benoemde hem in 1903 niet alleen tot koster, maar belastte hem ook met het onderhoud van de Pauluszaal en met de bediening van de acetyleenfabriek waarmee de lichtvoorziening in kerk en school werd geregeld. Onder pastoor Van Eijl onderhield hij ook de sportvelden van het patronaat en de hertenwei. Vanaf 1911 was Peerke ook doodsgraver. Bovendien woonde hij met zijn gezin van 10 kinderen in een huisje van de parochie aan het Kloosterpad voorbij de poort van de school. Op verzoek van de pastoor nam hij vaak lange tijd zwervers op in huis. Hij scheerde ook elk week de kruintjes van pastoor en kapelaans. Hij was medeoprichter van de Werkliedenbond en hij speelde hoofdrollen in toneelstukken die de Werkliedenbond opvoerde. Hij is koster geweest tot 1933. Op zaterdagavond 29 juli van dat jaar kreeg Peerke terugkerend van een feestje in den Duin een auto-ongeluk. *De chauffeur reed op de gevaarlijke draai van de Schoorstraat tegen een boom. In den nacht per brancard thuisgebracht met een verbrijzeld been werd hij zondag naar het Gasthuis Tilburg vervoerd. Het heeft er lange tijd om gehangen, of het been moest worden afgezet. Adriaan Kremers, misdienaar, 16 jaar oud, nam voorloopig de voornaamste kostersfuncties waar en werd 20 augustus den ganschen dag als vice-koster aangesteld. De keuze was een gelukkige.* Peerke bleef wel doodsgraver tot aan zijn

tachtigste verjaardag in 1952. Na 1952 bleef hij het kerkhof mee verzorgen tot zijn vrouw Dora van de Laar overleed en Peerke naar Tilburg verhuisde om bij zijn oudste dochter in te wonen. Nog even kwam Peerke terug naar Udenhout, waar hij in 1963 negentig jaar oud overleed.
Per 1 april 1934 werd Adriaan (Joaneke) Kremers tot koster benoemd.

Willem Blankers
Onder pastoor Prinsen werd in 1957 Wim Blankers koster, die toen al organist was. Op zondag 5 september 1982 heeft de parochie op grootse en hartelijke wijze de heer Wim Blankers gehuldigd. Hij was 50 jaar organist en 25 jaar koster. Boven de kerkdeur had de parochieraad/kerkbestuur het volgende vers aangebracht:

Wim Blankers,
Bij licht en duister
Zorgde jij voor gepaste luister.
Zilveren koster, gouden organist,
Zelden een weekend gemist.
Voor die hulp en klanken
Willen wij jou bijzonder danken.
Je medeparochianen.

In de vijftiger jaren waren er op werkdagen ’s morgens nog drie missen, om kwart voor zeven, om half acht en om kwart over acht. De missen werden dan ook afgeraffeld want over drie kwartier moest de kerk leeg en weer gevuld zijn. Een probleem vormde daarin de half-acht-mis van de eerste vrijdag van de maand. Die mis werd gezongen. Dat was geen probleem als Wim Blankers het alléén deed. Wim bespeelde het orgel en zong er dan zelf bij, daarbij holde hij met zijn orgelspel achter zijn eigen zingen aan. Het leek wel een wedstrijd wie het eerst aan het eind was, het orgel of hij. Later werd hij ook nog koster, zodat hij nog meer op moest schieten om alles tijdig gereed te hebben voor de mis van kwart over acht. Probleem was als andere kerkkoorleden meezongen. Die deden het veel serieuzer en er dus ook langer over. Zo kwam het wel eens voor dat de pastoor, die bijna altijd de mis van kwart over acht deed, al tijdens de mis van half acht, terwijl die nog aan de gang was, het altaar betrad en met zijn eigen mis begon.

Op het oksaal hangt een versje, dat zomaar van toepassing zou kunnen zijn op koster/ organist Willem Blankers. De maker van het versje is onbekend. Toon van Rijsewijk heeft het opgespoord en tegen het Loretorgel opgehangen.

Achter het rugwerk, stil verscholen
Zit eenzaam onze organist
Die voor de parochie pas gaat leven
Als ie zich ’n keer vergist!

Een team van vrijwilligers
Na Willem Blankers waren Bert van Vugt en Ad van Zon koster. Daarna kwam er een team van vrijwilligers die om beurten een week de kostersdienst deden. Onder hen waren Riet de Bakker – van der Meijden, Theer de Bruijn en Marinus Verhoeven en op de Eikelaar zuster Marian en Cor Maas. Tot voor kort was ook Cees van de Wouw koster. Thans zijn de vrijwillige kosters van de Udenhoutse kerk: Bert van den Bogaard, Piet van Galen, Bert van Kollenburg en Jan-Karel Verhulst.

De familienaam Blankers
De familienaam Blankers is een patroniem, afgeleid van de voornaam Blankert.

Bij het Meertensinstituut is vastgelegd dat er in 1947 in Nederland 447 inwoners waren met de achternaam Blankers. Daarvan woonden er 232 in Brabant. Udenhout telde toen negen naamdragers. In de gemeente Oirschot, waar de wortels van de familie liggen, woonden toen nog relatief veel personen met de naam Blankers: 23. In 2007 waren er in heel Nederland 700 personen met de naam Blankers. De familienaam komt vooral voor in Noord-Brabant en in de grote steden Amsterdam en Rotterdam.

De stamhuizen

Berkelseweg

Willem, zoon van Lucas, Blankers, geboren op 20 augustus 1780, en Catharina de Croon, geboren op 23 september 1785, zijn beiden geboren in Oirschot, maar ze trouwden in Udenhout op 25 april 1816. Er zal dus een reden zijn geweest dat beiden naar Udenhout zijn verhuisd. Mogelijk voor-de-hand-liggend om er werk te vinden. Voor-de-hand-liggend is ook dat een van zijn tantes van vaders kant, die al in Udenhout woonde, voor werk heeft kunnen zorgen. Tante Lucia Lucas Blankers, geboren in Oirschot, was getrouwd met Gijsbert van den Hoven en woonde op het Hooghout. Tante Henrica Lucia Blankers, ook geboren in Oirschot, was getrouwd met Emericus van de Voort en woonde ook in Udenhout. Volgens de trouwakte was Willem klompenmaker en in Udenhout waren in die tijd tientallen klompenmakers gevestigd.
Hun huwelijk duurde niet lang, want Willem overleed al zes jaar later in 1822. Willem en Maria hadden intussen vier kinderen: Willem (1817), Maria (1818), Adriana (1819) en Jan (1821).

Willem is de stamhouder, geboren op 28 maart 1817. Hij trouwde op 20 november 1845 met Anna Vermelis, geboren te Udenhout op 14 oktober 1815. In de burgerlijke stand staan drie kinderen geregistreerd: stamhouder Willem (1848), Adriana (1854) en een doodgeboren kind (1857).
Willem werd kleermaker van beroep. Dit beroep bleef vier generaties in de familie.
De kleinzoon van deze Willem, ook Willem genaamd, geboren in Udenhout in 1879, en getrouwd met Hendrika Strijbosch, was kleermaker en woonde op de Berkelseweg, vanaf de Zeshoevenstraat gezien in de eerste woning aan de rechterkant. Daar zijn de in Udenhout bekende broers de koster Willem Blankers en de manufacturenwinkelier Toon Blankers opgegroeid.

Koster Wim Blankers woonde vooraan in de Groenstraat, Toon Blankers had zijn winkel aan de Kreitenmolenstraat, recht tegenover de voormalige lagere school Sint-Felix.

Familieverhalen

Herinneringen aan thuis in de Kreitenmolenstraat

Wim, zoon van Toon Blankers, haalt herinneringen op aan “thuis” in de Kreitenmolenstraat:

We hadden thuis een textielwinkel. Die was alle werkdagen open behalve op dinsdagmiddag. Dan gingen mijn ouders naar de leveranciers.

Toen ik klein was, hadden we altijd honden. Een ervan was Thor, een mooie hond uit het asiel. Soms kwam op zaterdagmiddag de harmonie door de straat. Die keer rond half zes zaten we brood te eten. Het was in de tijd dat we alleen in het weekend snijvlees kregen. We hoorden de harmonie in de straat en wij met z’n allen naar buiten om naar de harmonie te luisteren. Toen we weer binnenkwamen was het een grote ravage in de keuken. Thor was op de tafel gesprongen en had alle snijvlees en alle brood opgegeten.

Wat later kwamen mijn ouders op een dinsdagmiddag laat thuis van de leveranciers en Thor was weer bezig geweest, schoenen kapot, handschoenen kapot, kerkboeken stuk gescheurd en de tube tandpaste leeg geduwd. Thor mocht terug naar het asiel.

In de buurt waren twee hoefsmeden, Olislagers en Van Lamoen. Het was altijd spannend als er weer een paard op hol sloeg.

Op een gegeven moment werd er in de straat een grote gleuf gegraven, ik meen voor de waterleiding. De werkers hadden bij onze buren voor de deur een meterput afgedekt met een mat. Nu woonden daar oudere mensen. Mevrouw was in de zeventig. Een van de werklui stond voor de deur te graven en mevrouw was vergeten dat de put was afgedekt met een mat. Ze dook met gang boven op de rug van de werkman. Gelukkig mankeerde ze niets.

Toen ik klein was kwam er tegen Sinterklaas altijd een oud vrouwtje langs de deur met speculaas. Moeder kocht meestal wel een pak. Het vrouwtje zette altijd haar fiets bij ons in de smalle inrit. Als wij erdoor wilden ging dat maar net of net niet. We schopten dan tegen de tas, dus ook tegen de speculaas. Haar volgende klanten hadden beslist alleen maar stukken.

Over Sinterklaas gesproken. Ons cadeautje van Sinterklaas was dat we bij de fraters een boek mochten uitzoeken op de boekenbeurs.
Thuis kregen we pelpinda's. Moeder deelde ze uit en de kinderen telden de pinda's, zodat ze zeker wisten dat ieder er precies evenveel kreeg. Dan stond ook altijd de radio aan, met operamuziek.

Toen we wat groter waren mochten we op zondag na de mis voor vijf cent snoep kopen, drie deuren van ons vandaan, bij Jan de Bruin. Met vijf kinderen daar naartoe en dan stonden we met onze neuzen tegen een glazen kastje om te kijken wat we voor die vijf cent zouden kopen. En in de zomer kregen we ieder een half Jamin-ijsje.

Op kostschool
De meeste kinderen van Toon Blankers gingen na de lagere school naar de kostschool vanwege de winkel thuis. Ook Henny. Zij ging naar de zusters van Liefde in Best. Henny voelde zich daar niet thuis en stuurde een brief naar zuster-overste, die zij had ondertekend met de naam van moeder. Henny moest bij zuster-overste komen die haar vertelde een brief van moeder te hebben ontvangen en dat Henny per direct naar huis mocht.

De stamreeks

I. Petrus Blankers (Spoordonk) x Catharina Schepens
II. Joannes Blancaerts (Oirschot, 1627) x Barbara Verhoeven
III. Willibrordus Blanckers (Oirschot, 1660) x 2e Maria Gijsbertus Hobbelen Hoppenbrouwers
IV. Lucas Blanckers (Oirschot, 1709) x Maria Stephanus van Dun
V. Wilhelmus Blanckers (Oirschot, 1745) x Adriana van Beirs
VI. Willem Blankers (Oirschot, 1780) x Catharina de Croon
VII. Willem Blankers (Udenhout, 1817) x Anna Maria Vermelis
VIII. Willem Blankers (Udenhout 1848) x Maria Catharina de Kroon
IX. Willem Johannes Blankers (Udenhout, 1879) x Hendrika Strijbosch

Het huwelijk van Willem Blankers en Hendrika Strijbosch

	Naam	Geboren	Huwelijk	Overleden
1	Wilhelmus (Wim)	27 december 1908 Udenhout	Maria Brekelmans	16 maart 1987 Tilburg
2	Henricus	30 november 1911		19 mei 1913

		Udenhout		Udenhout
3	Catharina	13 december 1912 Udenhout		23 november 1913 Udenhout
4	Antonius (Toon)	13 februari 1915 Udenhout	An Wouters	4 december 1982 Udenhout
5	Henricus (Harrie)	4 augustus 1916 Udenhout	Nettie Wagenmakers	1 maart 1984 Tilburg
6	Catharina (Toos)	27 juli 1920 Udenhout	Antonius van Esch	1 juli 1989 Tilburg

De familiefoto

Hoofdstuk 3

Familie BOOM – HEESTERS
Bezigheden in de vrije tijd

Bjorn Witlox

De opkomst van het verenigingsleven in Udenhout

Inleiding

In een kleine gemeenschap als Udenhout en Biezenmortel hadden mensen elkaar hard nodig. Er was na werktijd geen enkele vorm van passief amusement. De mensen moesten alles zelf bedenken om zichzelf bezig te houden. Nu ging dat uiteraard vanzelf met alle werkzaamheden die er ook na werktijd nog te doen waren. Maar ook het feit dat er een uitermate sterke gemeenschap was, maakte dat men vroeger als vanzelf altijd onder de mensen was. Men leefde vaak in eeuwenoude buurtschappen van hooguit tien boerderijen. Hier woonden veelal al jaren dezelfde families. Het waren de kinderen, neven, aangetrouwde familie, aangewaaide kennissen die in zo'n buurtschap woonden. Men had elkaar nodig in moeilijke tijden van verlies en ongeluk en gevaar, om te helpen bij elkaars oogst, maar ook om de lange winteravonden door te komen met het nodige plezier. De mannen zaten te kaarten en sterke verhalen te vertellen. De vrouwen deden handwerk en namen deel aan het fenomeen "spinningen". Een spinning was een bijeenkomst, vaak in de winter gehouden, waar door meisjes en vrouwen werd gesponnen. Deze spinningen boden een goede gelegenheid om verhalen, liederen en allerlei andere wetenswaardigheden (roddels) te laten horen.

Hoewel de mensen vroeger bijna alles samen deden, verenigde men zich niet officieel in clubjes of verenigingen. Een grote uitzondering hierop zijn de gilden die al sinds de middeleeuwen bestaan. We kunnen dit de allereerste echte verenigingen in Udenhout noemen. Enkele gilden, die rond 1900 in Udenhout bestonden, zijn: St-Jorisgilde (schutterij), St.-Antonius/ St.-Sebastiaangilde (schutterij), St.-Crispijngilde (schoenmakers) en St.-Ambrosiusgilde (imkers).

Eind 19^{e} eeuw sijpelt er echter een nieuw soort denken door in de Udenhoutse gemeenschap. Er worden meer kranten en geïllustreerde bladen gelezen, men hoort nog eens wat als men in Tilburg of Den Bosch komt, etc. Woorden als vereniging en bond raken in opmars. Heel langzaamaan bereiken emancipatie van het gewone volk en ook andere internationale nieuwigheden, zoals het woord *club*, Udenhout. Zowel jong als wat ouder lijken in de ban te raken van alles wat met "zich verenigen" te maken heeft.

Voor 1900 blijft het echter nog bij de gilden, de Mariacongregatie voor ongehuwde vrouwen vanaf 16 jaar, de fanfare Moed en Volharding en het zangkoor/ liedertafel wat verenigingen betreft.

Pastoor Van Eijl

18 December 1903 is voor de Udenhoutse geschiedenis en ook voor het Udenhoutse verenigingsleven een dag van buitengewoon belang. Op die dag werd Petrus van Eijl, voorheen professor op het kleinseminarie Beekvliet in Sint-Michielsgestel, pastoor van Udenhout. Van Eijl was al sinds zijn jeugd goed bekend met Udenhout en hield er een zeer eigen gedachtegoed en manier van werken op na. Hij maakte er in Udenhout een levenswerk van om al zijn parochianen op het goede pad te zetten en ze daar te houden. Hij ageerde zeer tegen zedenverderf en zedenverval. Wat in die tijd neerkwam op godslastering, vieze mopjes vertellen, maar vooral de omgang tussen jongens en meisjes in openbare

gelegenheden en het drinken van alcohol. Die laatste twee punten vormden de speerpunten van Van Eijl's beleid. In Udenhout is Van Eijl vooral bekend vanwege zijn Patronaat, gelegen waar nu de Theaterplaats is en de bibliotheek aan het Plein. Het ging Van Eijl hier niet zozeer om het gebouw alswel om de functie Patronaat. Het woord Patronaat komt van Pater dat Vader betekent. Van Eijl richtte zich sterk op de Udenhoutse jeugd en probeerde hen met vaderlijke bescherming en een veilige omgeving te beschermen tegen het zedenverval waar hij zo tegen was. En uiteraard: *goeie katholieke jungskes* van ze te maken.

Tijdens het pastoraat van Van Eijl, dat duurde tot 1939, zijn er in Udenhout heel wat verenigingen, clubjes, kransjes en klasjes uit de grond geschoten. Uiteraard allemaal met zijn goedkeuring en onder zijn toeziend oog. Ik som hieronder enkele initiatieven van Van Eijl op om zijn parochianen te "organiseren". Hij bouwde in 1903 de Pauluszaal. Het gebouw was voor bonds- en bestuursvergaderingen bedoeld en werd daarom ook wel Bondsgebouw genoemd. Het zangkoor hield er repetitie en er stond een harmonium. Op 15 augustus 1905 is de Congregatie van Jongelingen onder de titel Maria Hemelvaart, ook wel St-Jozefscongregatie, opgericht en telde al snel 58 leden. Aannemer Adrianus Brekelmans bouwde het Patronaatsgebouw, dat werd geopend op 22 maart 1908. Op 16 oktober 1910 volgde de oprichting van de Heilige Familie. Op 21-jarige leeftijd gingen mannen over van de St.-Jozefscongregatie naar de Heilige Familie. Op 15 augustus 1919 is de jongelingen-vereniging *Voor eer en deugd* opgericht. Dat was een landelijk bekende beweging tegen zedenverval.

In 1921 gaat het probleem spelen dat wereldlijke verenigingen leden gaan werven in de congregatie van Van Eijl. Hij ziet de bedreiging van leuke clubjes en verenigingen die buiten zijn beschermend oog plaatsvinden.

Rangen en standen

In het kielzog van de ideeën over de emancipatie van het gewone volk en beïnvloed door plaatsen om Udenhout heen, gingen ook de mensen in Udenhout zich organiseren. Puur vanuit het idee van "Samen staan we sterk", maar uiteraard ook om hier het nodige plezier en ontspanning aan te verbinden. Het zou anders Udenhout niet zijn.

Iedere sociale stand had zijn mannenbond, vrouwenbond en jeugdafdeling. De arbeiders kenden de Katholieke Arbeiders Bond (KAB), de Katholieke Arbeiders Vrouwen (KAV) en de jongeren, de Kajotters (KAJ). De boeren kenden de Boerenbond, de Boerinnenbond en Jonge Boerenstand. De middenstanders kenden de Katholieke Middenstands Vereniging (KMV) en de Katholieke Jongeren Middenstands Vereniging (KJMV). Iedere vereniging had een aalmoezenier die zorgde voor de missen bij jubilea, zegenen van het vaandel, gebeden bij gelegenheden.

Een paar maal per jaar werd er een retraite gehouden. Voor de mannen bij Loyola te Vught, voor de vrouwen bij het Cenakel in Tilburg. De vrouwen gingen minder op retraite omdat ze thuis moeilijker gemist konden worden. De dagen werden gevuld met bidden en ontspanning.

Ik som enkele initiatieven op die illustreren dat men zich in Udenhout ook beroepsmatig ging organiseren om zo de kennis van de leden te bevorderen en om voorbereid te zijn op tegenslagen: oprichting van een middenstandsvereniging (december 1907), oprichting van een bond voor steenfabriekarbeiders (12 juli 1908), een vereniging tot bevordering van de tuinbouw in het bijzonder de fruitteelt (1915), een vereniging van veld- en tuinarbeiders (23 november 1916), een bouwvakvereniging (1916), een werkliedenvereniging (1921-1922), oprichting van De Jonge Werkman (1931) en De Jonge Middenstand (1932).

Ter lering ende vermaak

Naast alle initiatieven op religieus vlak en op het vlak van stand en beroep, waren er in Udenhout ook legio initiatieven waar het de ontspanning en het onderwijs van de jeugd betrof. Uiteraard onder het waakzaam oog van Van Eijl.

Zelfs al voor de komst van Van Eijl was er in 1902 een voetbalelftal genaamd Udenhout Vooruit. Maar dit was geen lang leven beschoren. Een opsomming van wat er zoal te doen was tussen 1903 en 1930 geeft een mooi beeld van de mogelijkheden tot ontspanning voor vooral de jeugd. In het Patronaat was een maandagse avondschool. Tekenles op woensdag, om het geloop naar Tilburg op zondag te voorkomen. Meisjes en jongens zouden elkaar onderweg zomaar tegen kunnen komen. Op 14 september 1909 opening van een meisjespatronaat. Met grote moeite werd er leiding gevonden: Cato van Rooij, Mina Berkelmans, Marie van Lamoen en Jans Piggen. Meisjes kwamen op dinsdag en donderdag van 14.00-16.30 uur. Ook kookschool, naaicursus, etc. Op 18 februari 1914 de oprichting van een geitenfokvereniging. Op 6 mei 1914 de eerste gymnastiekles door L. van Drunen uit Drunen. Oprichting van de St.-Jozefs gymnastiekvereniging met de naam Door Oefening Sterk (DOS). Eind 1914 werd er een fanfarekorps van het Patronaat opgericht. Dit was geen succes, jongens kwamen niet opdagen of waren te “balsturig”. Een voetbalelftal van het Patronaat bestond al enkele jaren, maar in mei-juni 1928 schrijft Van Eijl: “Een aantal congreganisten pogen een voetbalclub te organiseren buiten de congregatie om en met niet-congreganisten. Absoluut verzet van mijnen kant en verzoek vanaf de preekstoel aan de parochianen hen in geen enkel opzicht en zeker niet geldelijk te steunen. Zij moeten zich (desnoods gedwongen) organiseren in de congregatie. Alleen met congreganisten of ere-congreganisten, met de pastoor als adviseur en de congregatie-zaal als verenigingslokaal. Slechts dan zal een voetbalveld van de vereiste afmetingen beschikbaar worden gesteld dat aan het Patronaatsgebouw grenst.” De oprichtingsvergadering van deze voetbalclub is 17 juni 1928 en de club telde bij aanvang 28 leden. We kennen de club nu als S.S.S.

De familienaam Boom
De naam Boom kan op meerdere manieren verklaard worden. Op de eerste plaats kan het aangeven waar de naamdrager woonde: bij een bepaalde boom, waarmee mogelijk ook een slagboom (tol) kan zijn bedoeld. Een andere verklaring kan gevonden worden in een bijnaam voor de naamdrager: een groot fors persoon. Als we aan Frans en Huub Boom denken dan waren dit voor hun tijd ook vrij lange statige mannen. Of iemand die in bomen handelde of bospercelen bezat. De familie Boom bezat in Udenhout redelijk wat bos (onder andere zou de familie Le Mire grond kopen van de Boomen om er hun familie-begraafplaats op te vestigen).
In 1947 woonden in heel Nederland 3.013 personen met de naam Boom, waarvan 241 in Noord-Brabant. Udenhout telde toen 13 personen met die familienaam. In Vlijmen woonden er toen 60.

De stamhuizen
De stamboom van de familie Boom kunnen we terug herleiden tot ongeveer 1580 in Loon op Zand tot een man genaamd Adrianus. De naam Boom komt in Loon op Zand voor het eerst voor in 1625. Daarvoor bestaat de achternaam al in Oisterwijk, Tilburg en Hilvarenbeek. In de familielijn van de hier behandelde familie Boom komt de achternaam Boom voor het eerst op papier voor als Gijsbertus Boom op 18 maart 1708 trouwt met Willemke Brouwers. Deze familie Boom is woonachtig te Efterlingh op het grondgebied van het latere pretpark de Efteling.

Deze familie Boom komt voor het eerst naar Udenhout in de persoon van Johannes Boom (4 maart 1714 Loon op Zand – 19 december 1758 Udenhout)

Groenstraat 75-79
Stamvader Jan Gijsbert Boom trouwt in 1742 met de Udenhoutse Hendrien Willem van Broekhoven. Jan was zelf gedoopt in Loon op Zand. Uit dit huwelijk wordt in 1754 in

Udenhout zoon Peter geboren. Peter vertrekt later naar Moergestel waar hij van de weduwe van Willem Adriaan Willemse een boerderij huurt op de Heijzen aan het Klein Heuveltje. De verhuurster blijft er ook wonen en reserveert de benedenvertrekken en de zolder van het kleine huisje. Jan Boom, de zoon van Peter Boom en Elisabeth Ancems, wordt in die boerderij geboren in 1779. Jan Boom trouwde in 1814 met de Udenhoutse Anna Maria Vissers. Jan Peter Boom had het jaar tevoren een huis in de Groenstraat gekocht. Het wordt omschreven als *een huijzinge, nummer 231, scheidende op de brandmuur gemeen met Antonij de Bont, met stal en verder huijzinge en aangelegen hof en landerijen groot twee lopense en ten oosten grenzende aan de Aschotsesteeg*. In 1832 staat dit huis op naam van zijn weduwe, dan opgetekend als metselaarster. Haar man, overleden in 1828, was ook metselaar. Het huis heeft thans het adres Groenstraat 75/79 en staat bekend als Ponderosa.

Zoon Jan was eerst leerlooier, maar werd in 1867 schoenmaker. Hij trouwde Cornelia Verhoeven en samen kregen ze zeven kinderen:

1. Anna Maria (Ant), geboren in 1862, leefde samen met broer Jan in het ouderlijk huis in de Groenstraat.
2. Johannes Francis Boom (Jan), geboren in 1864, schoenmaker. Hij woonde met zijn oudere zus Ant in het ouderlijk huis in de Groenstraat. Hij speelde trombone in de fanfare Moed en Volharding. In 1931 mocht hij zijn gouden jubileum vieren bij het mannenkoor.
3. Petronella Maria, geboren in 1866, trouwt op 9 februari 1909 met Frans Hubert van Erdewijk uit Tilburg. Van Erdewijk is daar in 1908 een café begonnen op Markt 26 (nu Oude Markt 14).
4. Adrianus Johannes (Janus), geboren in 1869.

Janus Boom trouwt met Geertrude Adriana Catharina van Rooij. Janus is een echte ondernemende Boom en iemand met een blik voorbij het Udenhoutse. In 1905 word hij schoenmaker in Breda. Dan keert hij terug naar Udenhout en neemt in november-december 1921 het café op het kruispunt over. Voordat Janus Boom in dit café komt is het eerst de herberg/ bakkerij van Frans Verbunt daarna komt Arnoldus Robben erin. Zijn weduwe Johanna Bernardina Driessen trouwt met Adrianus van Rooij. Hun zoon Jan komt er in 1916 in en hun dochter komt in 1921 in het café met haar man Janus Boom. Janus Boom is ook nog bakker terwijl hij het café heeft. Zijn broer Tinus Boom neemt in 1912 de klantenkring over van de eerdergenoemde bakker/ herbergier, tevens wethouder, Verbunt. Janus Boom was zoals gezegd erg ondernemend en laat een uitbouw/ feestzaal aan het café bouwen. Mede doordat de investering te groot was en vooral ook doordat pastoor Van Eijl de Udenhoutse jeugd er enorm van doordrong dat feesten en alcohol drinken zondig was, liep het café niet goed genoeg. In 1926 gaat Janus Boom failliet. In maart 1927 vertrekt hij naar Amsterdam wegens, zoals Van Eijl zelf zei: “financieel geknakt”. Ook de Udenhouter Pieter Rats vertrekt in die tijd om dezelfde reden naar Amsterdam. Het café wordt overgenomen door Johannes Klis uit Sprang.

5. Adrianus Martinus (Tinus) – 1871 – trouwt op 15 november 1898 met smidsdochter Hendrika Heesters. In zijn ouderlijk huis in de Groenstraat wordt in 1893 een oven gebouwd zodat de zonen die daarin geïnteresseerd zijn, het bakken kunnen leren. Tinus zet hier zijn eerste stappen in het bakkersvak. Hij leert het bakkersvak verder bij Bakker Maas in de Heuvelstraat (nu 93) en ook nog in Dongen. Na een tijd in het leger gezeten te hebben, trouwt hij in 1898 en koopt het pand Slimstraat 55 en begint hierin een bakkerij. Hij onderscheidt zich vooral door zijn beschuiten. Als zijn zoon Frans in 1942 trouwt en de bakkerij wil overnemen, verhuist hij samen met zijn dochter Ton naar Kreitenmolenstraat 7.
6. Petrus Francisus (Pieter) – 1874 – trouwt op 7 mei 1914 met Anna Maria Smeijers uit Oisterwijk. Ook hij leert in het ouderlijk huis de beginselen van het bakken. Hij bouwt een huis met bakkerij op Groenstraat 27. Hun dochter Cor trouwt met Joh Haen en zij zetten later de bakkerij voort. Weer later zal hun zoon Wim Haen de bakkerij doorontwikkelen.

7. Maria Cornelia – 1877 – trouwt op 23 januari 1913 met Gerardus van de Ven uit Udenhout. Van de Ven stamt zelf uit een Udenhouts bakkersgeslacht en zij beginnen in november 1913 een bakkerij in Helvoirt.

Slimstraat 55
In 1898 kocht Tinus Boom het pand aan de Slimstraat 55 van rietdekker Van Rooij en vroeg een vergunning aan tot het inrichten van een bakkerij. Tinus nam grotendeels de klantenkring over van bakker Frans Verbunt. Meteen al in 1898 brandde het pand, een oude boerderij, af en Tinus liet een nieuw pand bouwen.

Achter de bakkerij lag nog een flinke lap grond tot aan de Hofstraat. Met een plaats, een wei voor het paard, een boomgaard en een moestuin. Waar nu een transformatorhuisje staat bij de uitgang van de Drieshof, stonden vroeger ook nog twee woningen onder een kap. Hier woonden postbode Willem Verschuren op 57 en groenteboer Frans van Doormaal op 59.

Tinus trouwt met Hendrika Heesters, dochter van smid Heesters uit de Groenstraat. Het gezin Boom – Heesters groeide snel uit tot een gezin van 12 kinderen. Moeder Hendrika overlijdt in 1912 in de leeftijd van 36 jaar, enkele uren na haar doodgeboren twaalfde kind. Alle zonen van Tinus werden bakker, behalve Huub die een schildersbedrijf begon en daarnaast een manufacturenzaak dreef in een pand op de hoek van de Slimstraat en de Van Heeswijkstraat. Zoon Frans nam in 1942 de bakkerij van zijn vader over in de Slimstraat. Zoon Kees startte een bakkerij in Oisterwijk, Piet in Tilburg, Jo in Heusden en Amsterdam en Ad in Heusden. Vader Tinus betrekt het pand Kreitenmolenstraat 7 als zijn zoon Frans in 1942 trouwt en de bakkerij overneemt. Hij woont in dit statige pand tot zijn dood in 1953. Zijn dochter Ton, die in het klooster zit, woont af en toe bij hem. Frans stopt in 1976 met de bakkerij. De winkel werd tot 1992 voortgezet door zijn weduwe Annie Verzijden. Zij verhuist dan naar Tuinstraat 1 en er komt een eind aan een eeuw bakken en brood verkopen in Slimstraat 55.

Verhalen

Het tragische gezin Heesters
De familie Heesters kwam van oudsher uit Oisterwijk. Aan de Lind 8 staat nog steeds het stamhuis waar de familie Heesters sinds 1824 vleeshouwers en leerlooiers waren. Cornelis Heesters trouwde op 9 september 1874 met de Udenhoutse Maria van Broekhoven. Vooraan in de Groenstraat of vooraan in de Kreitenmolenstraat, in ieder geval tegen het kruispunt aan, had hij een smederij. Dit gezin is een tragisch voorbeeld van het veel te vroeg overlijden, hetgeen vroeger op grote schjaal gebeurde. Gebrekkige hygiëne en onveilige werkomnstandigheden droegen daaraan bij. Vader Cornelis Heesters werd 42 jaar (1848-1891), moeder Maria van Broekhoven werd 46 jaar (1851-1897), zoon Antonius Johannes (frater Prudentius) werd 21 jaar (1878-1900), Hubertus Cornelis werd 30 jaar (1877-1907) en Hendrika Cornelia, de vrouw van Tinus Boom, werd 36 jaar (1875-1912).

Erfenis
In 1902 wordt door de erven van Johannes Boom aangifte voor het recht van successie gedaan. De erven verklaren dat zijn nalatenschap bestaat uit de helft van het onverdeelde huwelijksvermogen van hun ouders. Na de dood van hun moeder in 1892 had vader het winkelbedrijf, schoenmakerij en het boerenbedrijf met zijn kinderen voortgezet. De onroerende zaken bestonden uit een huis met schuur, verdere gebouwen, erf tuin en moeras aan de Groenstraat, bijna 1000 gulden contant geld en bijna 1.500 gulden aan handelsvorderingen. De winkelgoederen, voorraad leder en fournituren, landbouwgereedschappen, gereedschappen van de schoenmakerij, huismeubelen, kleren en lijfstoebehoren (sieraden e.d.) werden geschat op ruim 3.500 gulden. Er waren ook schulden van ruim 2.600 gulden. Uit de schulden blijkt dat in 1902 niet alleen schoenen werden

verkocht, want onder de crediteuren waren ook leveranciers van koloniale waren, tabak, sigaren en de koekfabriek.

Oprichting S.v.S.S.S.
Een initiatief ontstaan in de bakkerij van de familie Boom. Op 17 juni 1928 is de voetbalvereniging S.v.S.S.S. opgericht, verbonden aan het patronaat van pastoor Van Eijl (toen met de naam R.K.S.S.S.). De club begon in competitieverband te spelen in de R.K. Voetbal Bond, Bisdom ‘s-Hertogenbosch, kring Tilburg. De eerste competitiewedstrijd vond plaats op 23 september 1928. Het was een thuiswedstrijd tegen Riel. Het werd gelijkspel, 2-2. De samenstelling van het eerste elftal laat zich uit meerdere bronnen vrij zeker vaststellen. In het doel stond Theo van Roermund. Wim Haen en Frans de Beer waren samen de twee verdedigers, de linksback en de rechtsback. Op het middenveld speelden Bart Kemps, Jo van de Plas en Hub Boom. De voorhoede werd gevormd door Kees Boom, Frans Boom, Seraar Danklof, Piet Boom en Aloys Probst. Met vijf spitsen was er sprake van een aanvallend team, zoals gebruikelijk was in die tijd. Tot de reserves behoorden de gebroeders Brord en Math Vilé en Noud van Roermund. Vrij kort daarna werd ook Harrie Boers lid van het team.

Vermaak in het café
Frans Boom speelde bij S.v.SSS en kwam in de jaren ’30 met zijn maten (onder andere Brord Vilé en Graard Danklof) regelmatig in Café Verzijden. Drika runde er de tent en dochter Annie liep er rond. In de cafés werd in die dagen nog bruin bier gedronken. Pilsener kende men over het algemeen nog niet. De balorige jonge mannen schiepen er soms plezier in om een teil vol te laten lopen met bruin bier en daar dan peperkoek in te leggen. En dan maar een wedstrijdje doen wie hem het verst leeg kreeg. Frans Boom kon heel veel hebben en werd nagenoeg niet dronken. Na zijn huwelijk in 1942 zou Frans geen bier meer aanraken.

De stamreeks

I. Adrianus Boom (1585)
II. Henric Adrianus Boom (Loon op Zand 1614) x Nicola
III. Adrianus Henricus Boom (Loon op Zand, 1647) x Gisberta Thomas
IV. Gijsbertus Boom (Loon op Zand, 1681) x Wilhelma Brouwers
V. Johannes (Jan Gijsbert) Boom (Loon op Zand 1714) x Henrica van Broeckhoven
VI. Petrus (Pieter) Boom (Udenhout, 1754) x Elisabeth Maria Ancems
VII. Johannes (Jan) Boom (Moergestel, 1779) x Anna Maria Vissers
VIII. Johannes (Jan) Boom (Udenhout, 1825) x Cornelia Verhoeven
IX. Adrianus Martinus (Tinus) Boom (Udenhout, 1871) x Hendrika Cornelia Heesters

Het gezin van Tinus Boom en Drika Heesters

	Naam	Geboren	Huwelijk	Overleden
1	Cornelia Anna Maria (Cor)	21 september 1899 Udenhout	Petrus Andreas Josephus (Pieter) Robben	25 januari 1989 Udenhout
2	Maria Adriana Cornelia (Miet)	13 september 1900 Udenhout		29 april 1976 Esch
3	Johannes Petrus Antonius (Jo)	12 augustus 1901 Udenhout	Gerarda Maria Pijnenburg	1 juni 1983 Tilburg
4	Cornelia Antonia Wilhelmina (Ton)	12 augustus 1901 Udenhout		16 december 1973 Goirle
5	Adrianus Johannes Maria (Ad)	28 augustus 1902 Udenhout	Anna Rats	Australië
6	Francisca Cornelia	6 september 1903		10 oktober 1903

	Adriana	Udenhout		Udenhout
7	Cornelis Hubertus (Kees)	16 november 1905 Udenhout	Jo van Laarhoven	30 mei 1985 Udenhout
8	Geertruda Maria Adriana (Truus)	8 september 1907 Udenhout		13 mei 1993 Helvoirt
9	Franciscus Peterus (Frans)	28 augustus 1908 Udenhout	Annie Verzijden	11 januari 1989 Udenhout
10	Petrus Johannes Maria (Piet)	13 september 1909 Udenhout	Net Brekelmans	19 maart 1997 Berkel-Enschot
11	Hubertus Franciscus Petrus (Huub)	9 februari 1911 Udenhout	Sjaan Heerkens	24 november 1997 Udenhout
12	Doodgeboren zoon	24 maart 1912 Udenhout		24 maart 1912 Udenhout

Gezin Tinus Boom – Hendrika Heesters:

1. Cornelia Anna Maria Boom (21-9-1899 - 25-1-1989). Cor Boom trouwt met Pieter Robben en zij gaan wonen op Slimstraat 3.
2. Maria Adriana Cornelia Boom (13-9-1900 - 29-4-1976). Miet Boom wordt religieuze en kiest de bijzondere kloosternaam Optat, wat Hoop betekent. Zij treedt in 1921 in bij de Witte Zusters te Sterksel (Zusters Missionarissen van Onze Lieve Vrouw van Afrika) en gaat werken in Algiers, Algerije, Noord-Afrika. In 1930 komt ze terug naar Nederland.
3. Johannes Petrus Antonius Boom (12-8-1901 – 1-6-1983). Tweeling met zus Ton Boom. Jo Boom trouwt op 2-9-1930 met Gerarda Maria Pijnenburg. Een dochter van de slager Pijnenburg – Versteden. Op Botermarkt 13 in Heusden beginnen zij een bakkerij. Zijn broer Ad komt hem daar regelmatig helpen en in 1938 neemt Ad de bakkerij van zijn broer Jo over. Jo Boom vertrekt weer terug naar Udenhout en gaat bakken op Kreitenmolenstraat 59. Een bakkerij die hij overneemt van de D.E.S. Op 19-12-1941 sterft zijn vrouw en op 8-2-1943 trouwt hij te Gilze Rijen met Cornelia Wilhelmina van Dongen. Zij scheiden later weer en Jo Boom vertrekt vervolgens naar Amsterdam waar hij in Amsterdam-Oost een goed lopende bakkerij begint. Toch komt hij uiteindelijk weer terug naar Brabant en gaat in Tilburg wonen aan de Postelse Hoeflaan.
4. Cornelia Antonia Wilhelmina Boom (12-8-1901 - 1973). Tweeling met broer Jo Boom. Ton Boom bleef ongehuwd en woonde vanaf 1942 met haar vader Tinus op Kreitenmolenstraat 7.
5. Adrianus Johannes Maria Boom (28-8-1902 - ?). Ad Boom trouwde met Anna Rats. Hij neemt in 1938 de bakkerij in Heusden over van zijn broer Jo. Wegens omstandigheden in de gezinssfeer vertrekt het hele gezin per boot naar Australië waar het schip de Johan van Oldenbarnevelt aankomt op 25-03-1957.
6. Francisca Cornelia Adriana (6-9-1903 – 10-10-1903). Een maand en 4 dagen oud geworden.
7. Cornelis Hubertus Boom (16-11-1905 - 1985). Kees Boom trouwt met Jo van Laarhoven en begint in 1933 een bakkerij aan de Burgemeester Canterslaan in Oisterwijk. Hij was één van de zonen Boom die intensief bij de voetballerij betrokken waren.
8. Geertruda Maria Adriana Boom (8-9-1907 - 13-5-1993). Truus Boom, in de familie bekend als Tante Zusterke, wordt religieuze onder de kloosternaam Henriette de la Nativité en treedt in bij de Dochters der Wijsheid in Schimmert. Jarenlang is ze portierster geweest in het schippersinstituut aan de Coolhaven in Rotterdam.
9. Franciscus Petrus Boom (28-8-1908 - 31-1-1989). Doordat zijn moeder in 1912 was overleden en zijn vader alleen kwam te zitten met een kinderschaar en een drukke bakkerij, gaat Frans Boom op 21 april 1922 naar de kostschool Sint Cornelius, van de Fraters van Tilburg, in Reusel. Zijn broers Ad en Kees gingen hem daar al voor. Het was heel gebruikelijk om in drukke huishoudens enkele kinderen naar kostschool te sturen. De jongere zonen Boom raken betrokken bij het patronaat van pastoor Van Eijl en rond 1928 weten ze zich daar een beetje van los te weken en samen met wat Udenhoutse

bakkerszonen richten Kees, Frans, Piet en Huub Boom S.V. S.S.S. op. Frans Boom trouwt met Annie Verzijden. Dochter van Jo Verzijden en Drika Witlox die op Slimstraat 29 Café Wilhelmina exploiteerden. Na hun huwelijk in 1942 nemen ze de bakkerij van vader Tinus Boom over. Als een echte dochter van Drika Verzijden bestiert Annie de winkel en de zaken. Terwijl Frans zich uit de naad werkt in de bakkerij en gaat toeren met brood. In 1976 stopt Frans met bakken en vindt een hobby in het kijken van alle sporten op televisie. Vooral voetbal, de Tour de France en tennis. Voor zijn overlijden doet hij zijn recept voor het Brabantse worstenbrood, zijn specialiteit, over aan Van Iersel van de Bakker op de hoek. Frans Boom sterft in 1989 in hetzelfde huis als waar hij in 1908 werd geboren. Zijn vrouw Annie blijft het winkeltje nog een tijdje bestieren met vooral snoepgoed en brood dat elders wordt betrokken. Zoon Frans doet nog vele broodtoeren vanuit de bakkerij aan de Slimstraat. Begin jaren ’90 verhuist Annie naar Tuinstraat 1 en word het pand Slimstraat 55 verkocht aan Frans Leijten, die als hobby op kleine schaal blijft bakken.

10. Petrus Johannes Maria Boom (13-9-1909 - 19-3-1997). Piet Boom raakt al vroeg betrokken bij het patronaat van pastoor Van Eijl. Hij neemt plaats in het bestuur. In 1928 richt hij samen met zijn broers Kees, Frans en Huub de voetbalclub S.V. S.S.S. op. In 1936 trouwt hij met Net Brekelmans. Een dochter van de aannemer Josje (de Goolse) Brekelmans. Ze beginnen een bakkerij op Poststraat 6 in Tilburg. Later beginnen ze een kruidenierswinkel aan het Leo XIII Plein. Blijkbaar is Piet dan een beetje klaar met het ondernemen en kiest hij uiteindelijk voor een vaste baan bij Interpolis.
11. Hubertus Franciscus Petrus Boom (9-11-1911 - 24-11-1997). Huub Boom was in 1928 met zijn broers Kees, Frans en Piet betrokken bij de oprichting van voetbalclub S.V. S.S.S. Hij trouwde met Sjaan Heerkens en had een manufacturen- (textiel) en schrijfwarenzaak op de hoek van de Slimstraat – van Heeswijkstraat. Ook was hij huisschilder/ behanger en verstond hij de kunst van het zogenaamde marmeren: hout zo beschilderen dat het marmer lijkt. Hij was jarenlang Sinterklaas in Udenhout en zat bij de Raad van Elf. Hij speelde toneel bij het naoorlogse DVO (Door Vrienden Opgericht). Voor de oorlog was er de Zang- en Toneelvereniging Oefening en Vermaak. Huub Boom was betrokken bij de heroprichting van gymnastiekvereniging DOS in 1946. Ook was hij zeer actief in de winkeliersvereniging. In zijn latere jaren was hij betrokken bij de bejaardensoos in de voormalige burgemeesterswoning. Hij kreeg voor al zijn inzet de zilveren eremedaille verbonden aan de Orde van Oranje-Nassau.
12. Doodgeboren zoon Boom 24-3-1912. Na de geboorte van dit kind om 12.00 uur overlijdt moeder om 15.00 uur.

De familiefoto

Hoofdstuk 4

Familie BOUWENS – NOUWENS
De buurtwinkel

Kees van Kempen, Anneke Kuipers – van Zon

De winkel van Tina Bouwens achter in de Slimstraat

De zaak van het echtpaar Van de Pas – Sweens
Tina Bouwens kwam op 16-jarige leeftijd voor dag en nacht in dienst bij de kruidenierswinkel van het echtpaar Van de Pas – Sweens. In de winkel kochten de Udenhouters allerlei producten, zoals kruidenierswaren, los in de verkoop en opgeslagen in houten bakken, trommels en blikken. Alles werd per ons of pond afgewogen en in papieren zakjes verkocht. Olie en petroleum werden in kannen en kruiken verkocht. Ook verkochten ze stoffen (ellengoed). Het werk in de winkel ging Tina goed af en zo kreeg ze de handel onder de knie. Het echtpaar Van de Pas was kinderloos en toen in 1939 Peer van de Pas overleed kon Tina de zaak overnemen. Tina bleef ongehuwd. De winkel was haar alles.

Het pand
Het pand in de Slimstraat bestond uit een woonhuis, een grote schuur, wat bijgebouwtjes en een flinke lap grond. De winkel was in het midden van het pand, ietsjes links van het midden. Tina woonde zelf aanvankelijk in de rechterhelft van het pand. En links van de winkel was nog een raam van een aparte woning, die Tina verhuurde aan Janus Vercammen en later aan het gezin van Huub van Gorp. Later is Tina daar zelf gaan wonen, in het kleinste deel van het huis, waarna zij de grote rechterhelft kon verhuren aan de familie Van Haaren – van Biljouw. Weer later is de rechterwoning verkocht aan de familie Frans Mathijssen.

Betalen op zondag
De kassa van Tina Bouwens bestond uit een houten blok met een ijzeren pin. Hierop bevestigde Tina allemaal papiertjes met de naam van de klant en welke boodschappen de klant in de loop van de week allemaal had gekocht. Voor veel klanten was het op zondag na de hoogmis afrekendag. De hele voormiddag was het een drukte van jewelste, een komen en gaan van klanten, die allemaal bleven buurten en koffie kregen. Ondertussen telde Tina de ritsen getallen uit haar hoofd bij elkaar en werd er betaald.

Tina bracht ook boodschappen thuis bij klanten die niet meer zelf naar de winkel konden komen. Dat gebeurde zonder briefje of zonder bestelling. Tina bracht die boodschappen waarvan zij wist dat de klant die altijd gebruikte.

Al met al had Tina een druk bestaan van ’s morgens vroeg tot ’s avonds laat. Daarbij had ze altijd een of twee kostgangers voor dag en nacht, zoals Wout Hüsstege, die in het dorp Wout de Pruis werd genoemd. Tina hield zelf de grote groentetuin bij om zichzelf van verse groenten te voorzien. Ze wist vele mensen om zich heen te verzamelen om verschillende hand- en spandiensten te laten verrichten, het aanvullen van de winkel, de retouren, de boodschappen thuisbrengen en dergelijke werkzaamheden.

Ze ging in latere jaren wel mee met de vernieuwingen in de winkel. Vele producten kwamen in vaste verpakkingen en bijproducten verdwenen.

Antiek
Tina groeide met haar zaak uit tot een echte handelsvrouw. Op latere leeftijd ging ze ook antiek in- en verkopen. Het was haar grote hobby.

Tot op hoge leeftijd bleef Tina haar winkel exploiteren met de houten blok en de ijzeren pin als kassa, met het betalen op zondag en bij alles hoofdrekenen. Ze overleed op 83-jarige leeftijd.

Situatie aan de Slimstraat

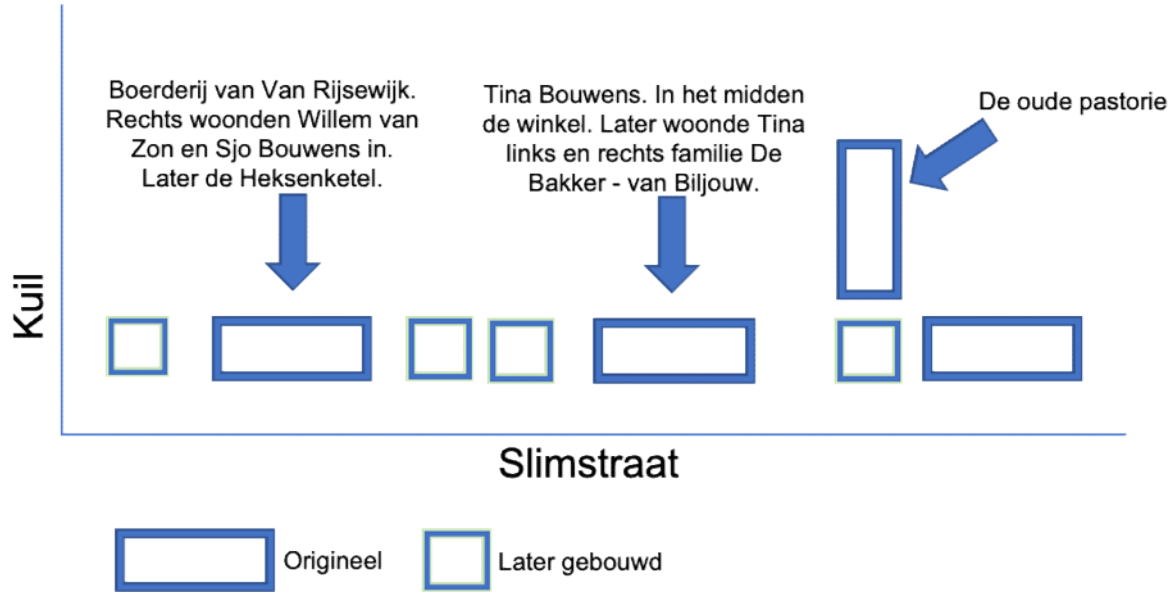

De familienaam Bouwens
De familienaam Bouwens is een patroniem. Een naam vernoemd naar de voornaam van een van de voorvaderen. Bouw of Bouwen is afgeleid van Boudewijn.

In 1947 woonden er in Nederland 1363 mensen met de achternaam Bouwens. Daarvan woonden er 290 in Noord-Brabant, waarvan 13 in Udenhout. In 2007 woonden in heel Nederland 2128 personen met de naam Bouwens. De naam komt verspreid over het land voor.

De stamhuizen

Een Unentse tak Bouwens omstreeks 1800
Er was eind 18e en begin 19e eeuw al een Udenhoutse tak Bouwens. Op 28 december 1780 overlijdt te Udenhout een Jan Bouwens. Jan had tenminste drie zonen.

De oudste zoon van deze drie was Willem Bouwens die op 13 mei 1764 te Udenhout trouwde met Joanna Piggen. Hun huwelijk bleef kinderloos.

De tweede van de drie was Adriaan Bouwens, die op 1 maart 1778 te Udenhout trouwde met Barbara de Rooij. Zij kregen vier kinderen, die alle vier naar omliggende plaatsen verhuisden, Wilhelmina naar Haaren, Jan naar Helvoirt, Cornelia naar Tilburg en Adriana naar Haaren. Wilhelmina was ongehuwd en woonde waarschijnlijk bij haar jongste zus Adriana in.

De jongste van de drie broers was Huibert. Hij trouwde op 28 mei 1786 te Udenhout Jennemarie van Iersel. Het zat dit echtpaar niet mee. Ze kregen tussen 1787 en 1802 tien kinderen, op één na allemaal in Udenhout geboren. Van de tien kinderen zijn er negen niet ouder geworden dan 20 jaar. Alleen het vierde kind Maria Bouwens, de enige die niet in Udenhout was geboren, werd volwassen. Twee jaar na de geboorte van het jongste kind stierf vader Huibert Bouwens, op 25 mei 1804 te Udenhout. Op 17 februari 1811 overleed moeder Jennemarie van Iersel, 56 jaar oud. Toen leefden er nog maar twee van de tien kinderen, Jean die drie maanden later op 14-jarige leeftijd zou overlijden, en Maria, toen 18 jaar oud en die zes jaar later trouwde met Adriaan Schoenmakers en verhuisde naar Berkel.

Zo kwam er een dramatisch einde aan de toenmalige Udenhoutse stam Bouwens.

De huidige in Udenhout wonende familie Bouwens is van Haarense oorsprong
Rond 1800 woont de familie in Haaren. Arnoldus Bouwens, geboren in Haaren in 1798, huwt in 1826 Wilhelmina Smits en gaat aanvankelijk in Berkel wonen om later weer terug te gaan naar Haaren. Arnoldus en Wilhelmina krijgen een gezin van zes kinderen. Oudste zoon Cornelis huwt in 1859 de Udenhoutse Elisabeth Heessels. Zij gaan in Udenhout wonen en krijgen tien kinderen, allemaal in Udenhout geboren, waaronder Wilhelmus. Wilhelmus trouwt in 1901 Johanna Nouwens. Willeke en Johanna zijn de ouders van Joaneke en Betje Bouwens uit de Kuil, Sjo van Zon – Bouwens, Tina Bouwens van ’t kruidenierswinkeltje en van Leen Bouwens.

De jongste zoon van voornoemde Arnoldus Bouwens is Adrianus. Hij trouwt in 1866 de Udenhoutse Cornelia van Zon en gaat aanvankelijk in Tilburg wonen en later in Berkel. Hun oudste dochter is Arnolda Bouwens, die we in dit hoofdstuk nog tegenkomen als de eerste rekeninghoudster van de Udenhoutse Boerenleenbank. Zij trouwde in 1904 met Piet van Kempen.

Het stamhuis in de Kuil
Voor velen in Udenhout is het pand Kuil 46 het stamhuis van de familie Bouwens, nu een vrij nieuw gebouw, maar lange tijd een oud boerderijtje met een dak dat bijna aan de grond kwam.

Midden 19e eeuw woonde er de dagloner Jan de Jong en zijn echtgenote Maria Hamers. Hun dochter Johanna trouwde op 27 april 1870 met de houtzager Martinus Nouwens, aan wie zij hun woning overdroegen. Het huwelijk van Martinus Nouwens en Johanna de Jong mag ronduit dramatisch worden genoemd. Alleen hun eerste kind Johanna, geboren op 25 mei 1871 bleef in leven. De kinderen daarna overleden bij de geboorte of op zeer jeugdige leeftijd: Jan (1873), Jan (1875), Marinus (1878), Marinus (1880) en Marinus (1881). De laatste Marinus overleed op de dag van zijn geboorte 1 maart 1881. Vier weken later, op 29 maart 1871, overleed moeder Johanna de Jong, 36 jaar oud. Vader bleef achter met zijn dochter Johanna. Maar het jaar erop, op 10 september 1882, overleed ook Martinus Nouwens, 46 jaar oud. De kleine Johanna bleef alleen achter, pas 11 jaar oud. De woning kwam in 1884 te koop. Het is de wegwerker Cornelis Bouwens, getrouwd met Elisabeth Heessels, die de woning koopt. De woning komt dan op naam van hemzelf, zijn vrouw en van hun zes kinderen Martinus, Willem, Petronella, Johanna Maria, Adriaan en Maria. Twee jaar later al, in 1886, overlijdt Cornelis Bouwens, 57 jaar oud. Zijn weduwe leefde daarna nog 14 jaar. Elisabeth Heessels overleed op 27 augustus 1900. Daarna wordt zoon Willeke Bouwens eigenaar van de woning.

Je mag vermoeden dat er een band bleef tussen de familie Bouwens en de enige dochter Johanna van Martinus Nouwens, van wie Cornelis Bouwens de woning kocht. Bij de koop van de woning was Johanna 13 jaar oud.
Op 7 mei 1901 trouwen Willeke Bouwens en Johanna Nouwens. Ze kregen samen een gezin van negen kinderen, waarvan er vijf volwassen worden: Bet, Sjo, Tina, Janus en Leen.

Udenhoutse klompenmakerfamilies
Willeke Bouwens (1862-1953) heeft bij zijn beroepskeuze gekozen voor het vak van klompenmaker. Hij heeft niet het vak van zijn vader gevolgd. Die was immers wegwerker.

Rond 1920 hebben de meeste Udenhoutse klompenmakers het bijltje er definitief bij neergelegd. Door de lage koers van de Belgische frank ondervonden ze veel hinder van concurrentie uit België. Van de nog resterende klompenmakers stopte het merendeel in de jaren dertig. Om in die tijd nog mee te kunnen, moest je machinaal gaan werken en dat vergde forse investeringen, die voor velen niet haalbaar waren. Na de Tweede Wereldoorlog waren er in Udenhout nog slechts drie machinale klompenmakerijen. Een van hen was Janus Bouwens, de anderen waren Harrie Schuurkes en Janus, Jo en Sjef Bertens. Alle drie de klompenmakers waren gehuisvest in de Kuil. Bertens was gevestigd in de Kuil op nummer 1, Schuurkes op nummer 9 en Bouwens op destijds Kuil 8 (thans Kuil 44).
Henri (Harrie) Schuurkes begon een klompenmakerij op het adres Kuil 9 in 1935 omdat zijn ouders vanwege de crisis geen klompen meer konden importeren uit België. Het gezin Schuurkes woonde in Tilburg en had daar een winkel en een pakhuis. Het bedrijf stopte in de jaren vijftig en Schuurkes kon zijn fabriekje in de Kuil verkopen aan smid Harry van Rossum.

Na 1960 ging het hard bergafwaarts met het dragen van klompen in Zuid-Nederland. Het merendeel van de Brabantse klompenproductie werd verkocht aan afnemers in Noord-Nederland. In 1970 was er geen droog brood meer te verdienen met de productie van klompen. Janus Bouwens, die al op leeftijd was, stopte in die tijd. Jo Bertens bleef aan de gang en richtte zich op de afzet van enkele wat grotere klanten. Zijn vader Janus Bertens bleef meewerken door klompen te schilderen tot hij naar het bejaardenhuis ging in 1972.

Janus en Leen Bouwens namen aanvankelijk het klompenbedrijf van vader Willeke Bouwens over. Willeke trok zich terug toen zijn zonen vernieuwingen doorvoerden. Leen werkte overdag als kantonnier bij de provincie en werkte ’s avonds mee in de klompenmakerij. Als met de jaren de klompenindustrie sterk terugloopt en er nog nauwelijks de kost voor één persoon is te verdienen, laat staan twee, trekt Leen zich terug uit de zaak

Een nieuw huis in 1961
Het oude boerderijtje werd overgenomen door jongste zoon Leen Bouwens en zijn echtgenote Drika van Groenendaal. Leen stierf veel te jong op 23 april 1955. Hij was toen pas 46 jaar. Leen had veel meegemaakt in het begin van de Tweede Wereldoorlog. Hij was krijgsgevangene gemaakt en had in een krijgsgevangenenkamp gezeten ver ten noorden van Berlijn. Hij sprak er niet over, maar het knaagde ongetwijfeld. Drika Bouwens – van Groenendaal bleef achter met haar zes kinderen, die toen in de leeftijd waren van 7 tot 17 jaar.
In 1960 heeft de gemeente Udenhout de oude smalle weg De Kuil een flinke opknapbeurt gegeven en flink verbreed. Het gevolg was dat het oude boerderijtje van het gezin Bouwens maar amper een halve meter van de weg lag. Moeder vond dat veel te gevaarlijk en nam een kordaat besluit. Het oude boerderijtje werd omgestoten en er kwam een mooie nieuwe woning.

Het huis ernaast
Willem Bouwens kocht van Pieter Vermeer een stuk tuingrond aan de oostkant van de klompenmakerij. Daar bouwde de familie een woning, aanvankelijk voor Willem en Johanna Bouwens – Nouwens en hun alleenstaande kinderen Janus (de klompenmaker) en Betje. Later is van het huis een twee-onder-een-kapwoning gemaakt en woonden er ook dochter Sjo en haar man Willem van Zon en hun kind Anneke van Zon. Zij woonden eerder in de Slimstraat, in het pand dat we later kennen als de Heksenketel, waar destijds de familie Van Rijsewijk boerde en waarin rechts een kleine woning was gemaakt voor de verhuur. Willem

van Zon werkte net als Leen Bouwens bij de provincie. Ze stonden bijvoorbeeld ’s winters samen op de vrachtwagen om zout te strooien op gladde wegen.
Het huis waarin Janus Bouwens, Betje Bouwens en Willem en Sjo van Zon – Bouwens woonden was later de woning van Joke Bouwens.

Familieverhalen

De eerste klanten van de Udenhoutse Boerenleenbank
De bank is opgericht in december 1899. Op 16 januari 1900 komt een weduwe uit de Kuil, de buurvrouw van kassier Hannes Willems, een inleg doen van f.100,-. Het is de weduwe van Cornelis Bouwens. Deze transactie wordt als nummer 1 vastgelegd in het dagboek (lees: kasboek) van Hannes. De administratie is dan nog niet geheel op orde, want haar spaarboekje krijgt volgnummer 5. Spaarboekje nummer 1 wordt op 3 februari 1900 uitgereikt aan Arnolda Bouwens, dienstmeid in Udenhout, dochter van Adriaan Bouwens en later de vrouw van Piet van Kempen. De kassier noteert in het dagboek haar inleg, groot f.12,-, als tiende kaspost.
De spaarzin van de familie Bouwens en mogelijk ook de invloed van kassier Willems, blijkt erg groot te zijn, want op 17 januari is spaarboekje nummer 2 uitgegeven aan Johanna Nouwens, dienstmeid in Udenhout. Zij is de dochter van Martien Nouwens en zal het jaar daarop in het huwelijk treden met Willem Bouwens. Haar inleg is f.25,- groot en de rente die aan haar zal worden vergoed bedraagt 2,88%.

Lucifer
Janus Bouwens kocht voor de productie van klompen canidasbomen in. Dat deed hij altijd bij Gust van Erp uit de Schoorstraat en Pieter Vermeer uit de Groenstraat. Janus vond dat altijd spannend. Hij schaarde zichzelf onder de gewone Udenhoutse mensen en hij beschouwde zoals velen in het dorp Gust van Erp en Pieter Vermeer als notabelen van het dorp. En Janus had bij de inkoop flinke concurrentie, met name van een luciferfabriek uit Eindhoven of omgeving, een fabriek die in het dorp bekend was onder de naam Lucifer. Gust van Erp en Pieter Vermeer konden met gemak een groot contract sluiten met Lucifer om al hun canadasbomen aan Lucifer te verkopen. Maar Janus Bouwens kon er altijd zijn inkopen blijven doen. Of hij een hogere of lagere prijs betaalde dan Lucifer is niet bekend. Maar het volgende is wel zeker. Als Lucifer de bomen omdeed, bleven de wortels in de grond zitten en bleven alle takken liggen waar ze lagen. Janus Bouwens haalde de wortels eruit en nam alles, ook alle losse takken mee naar huis. De losse takken dienden als *musterd* om de oven te stoken. Het kan niet anders dan dat Gust van Erp en Pieter Vermeer blij waren dat Janus zo netjes alles opruimde.

Kinderrijke omgeving
In de tijd dat de kinderen van Leen Bouwens in de Kuil opgroeiden waren er vele kinderrijke gezinnen. De kinderen trokken samen op en gingen samen over de Kuilpad naar school. Op twee na waren alle gezinnen in de buurt boerengezinnen, alleen niet de familie Bouwens en de familie Vorstenbosch. Op de boerderijen was zeker in de zomer heel veel werk te verzetten. Het gevolg was dat de kinderen Bouwens en de kinderen Vorstenbosch vaak bij de diverse buren werden ingeschakeld om het vele werk te verzetten, vaak tegen vergoeding van een sneetje krentenmik of een zakje met kersen. Ook moesten de jongens Bouwens ome Janus helpen bij het zagen van de bomen. Later leerden ze kaarten aan de overkant van de straat bij Frans en Drika Brekelmans. Als de stoelen net waren geboend legde dochter Janeke Brekelmans een krant op de stoelen waar de kinderen Bouwens gingen zitten.

De stamreeks

I. Aert Bouwens

II. Willem Bouwens (Haaren) x Adriana Willems
III. Embertus Bouwens (Haaren, 1719) x Anna Vermeer
IV. Wilhelmus Emberti Bouwens (Haaren, 1759) x Adriana Teurlings
V. Arnoldus Bouwens (Haaren, 1798) x Wilhelmina Smits
VI. Cornelis Bouwens (Berkel, 1828) x Elisabeth Heessels
VII. Wilhelmus Bouwens (Udenhout, 1862) x Johanna Maria Nouwens
VIII. Leonardus Bouwens (Udenhout, 1908) x Hendrica van Groenendaal

Het gezin van Wilhelmus Bouwens en Johanna Maria Nouwens

	Naam	Geboren	Huwelijk	Overleden
1	Elisabeth Maria (Bet)	10 augustus 1902 Udenhout		9 april 1984 Udenhout
2	Johanna Maria (Sjo) Kind *Anneke	11 oktober 1903 Udenhout	Willem van Zon	15 augustus 1979 Udenhout
3	Cornelia Johanna (Kee)	29 oktober 1904 Udenhout		19 mei 1922 Udenhout
4	Martina Josephina (Tina)	24 maart 1906 Udenhout		2 juli 1989 Udenhout
5	Adrianus Josephus (Janus)	12 mei 1907 Udenhout		11 februari 1975 Udenhout
6	Leonardus Josephus (Leen) Kinderen *Wim *Cor *Joke *Sjaan *Cees *Jan	12 augustus 1908 Udenhout	Drika van Groenendaal	23 april 1955 Udenhout
7	Petrus Josephus (Piet)	2 november 1909		22 februari 1911
8	Doodgeboren kind	20 januari 1911		20 januari 1911
9	Doodgeboren kind	19 september 1912		19 september 1912

Sjaantje Bouwens
14 Oktober 1961 blijft voor de familie de zwarte pagina van de familiegeschiedenis. Het was zaterdag tegen de middag toen Sjaantje Bouwens onder een auto kwam en is overleden. Sjaantje, dochter van Leen Bouwens en Drika van Groenendaal, was maar 19 jaar oud. Ze was net van huis weggefietst en wilde links afslaan om via de Kuilpad naar het dorpscentrum te fietsen of misschien was ze iets vergeten en draaide ze om naar huis. Dat moment werd fataal. Het kwam in de familie natuurlijk hard aan, maar ook in het dorp.
Sjaantje had na de lagere school bij de zusters van Felix twee jaar de huishoudschool aan de Zeshoevenstraat doorlopen. Na de Huishoudschool is Sjaantje gaan werken bij de Gezinshulp en kwam ze dus bij veel gezinnen tijdelijk werken. Thuis was ze een flinke steun voor haar moeder. Daarnaast volgde ze cursussen om zich nog meer te professionaliseren in haar hobby kleding maken.

De familiefoto

Hoofdstuk 5

Familie BREKELMANS – VUGTS

De aannemer

Kees van Kempen en Frank Scheffers

De broers Jan, Pieterke en Josje de Golse

De in 1752 in Udenhout geboren Adriaan Brekelmans verhuisde eerst naar Tilburg en vanuit Tilburg naar Goirle, waar hij in 1821 overleed. Zijn, in Tilburg geboren en in Goirle opgegroeide, zoon Joannes (1790-1864) verkoos Udenhout echter weer als woonplaats en keerde vanuit Goirle terug naar Udenhout. Deze familietak Brekelmans kreeg zodoende de bijnaam “de Golse”, dat wil zeggen van Goirle afkomstig.
Joannes Brekelmans woonde aan de Groenstraat, het pand met het huidige nummer 51. In de archieven heeft Johannes afwisselend de beroepen van landbouwer en dagloner, heel gewoon en algemeen voor die tijd. Zijn zoon Petrus (1831-1906) trouwde in het jaar 1860 te Loon op Zand met de Loonse Johanna van Laarhoven (1835-1908). Als beroep staat in de huwelijksakte vermeld ‘metselaar’, zodat we rustig kunnen stellen dat de familie Brekelmans op zijn minst 160 jaar in de bouw werkzaam is. Petrus (1831-1906) kreeg in totaal acht kinderen waaronder Jantje (1861), Pieterke (1870) en Josje (1873). De oudere Udenhouters hebben deze drie broers nog goed gekend. Ze waren alle drie actief in de bouw.

Johannes (Jantje) Brekelmans (1861-1938) was getrouwd met Anna Maria ofwel Ant Driessen (1865-1941) en woonde aan de toenmalige Stationsstraat, nu Kreitenmolenstraat. Vanuit het kruispunt gezien aan de rechterzijde aan de overzijde van de spoorwegovergang. Hij was metselaar en zijn naam leefde via zijn zoon Jan en kleinzoon Jan voort in het aannemersbedrijf aan de Kreitenmolenstraat hoek Zeshoevenstraat. De hierbedoelde kleinzoon Jantje Brekelmans was de aannemer van ondermeer de huidige panden van de Boerenbond en de Melkfabriek.

Peter (Pieterke Brekelmans (1870-1948) was getrouwd met de Udenhoutse Anna Maria Vugts (1874-1959) en woonde aan de Groenstraat, het huidige nummer 51. Pieterke was een kleinschalige aannemer. Personeel van Pieterke Brekelmans heeft decennialang gewerkt op de steenfabriek Udenhout. Op de steenfabriek Udenhout waren drie ringovens, waar veel onderhoud aan was. De directie van de steenfabriek besteedde het onderhoudswerk uit aan aannemer Pieterke Brekelmans. In de jaren daarna, toen de ringovens waren afgebroken en een nieuwe vlamoven was gebouwd, werd het onderhoud aanbesteed aan aannemer Jan Brekelmans uit de Kreitenmolenstraat. Een ringoven is eigenlijk geen ring maar een ovaal met daarin een rondlopend vuur. Een vlamoven is eigenlijk ook een ringoven maar dan rechthoekig. Ook hier is sprake van een rondlopend vuur en de lading staat stil. Met het in- en uitrijden werkt men achter het vuur aan of wat je ook kunt zeggen voor het vuur vooruit. Bij de ringoven is er om de zes meter een opening in het ovenlichaam. Een “mansdoorgang” is een opening waar net één persoon met een kruiwagen door kan. Door deze opening worden de gebakken stenen uitgereden en direct daarna de gedroogde, nog te bakken stenen ingereden. Zo’n ovenpoortje moet weer zorgvuldig gesloten worden na het inrijden van de gedroogde stenen. Hiervoor lagen er bij alle ovenpoortjes vuurvaste blokken die gestapeld werden en daarmee het poortje gedicht. Vervolgens werden de blokken afgesmeerd met “sliep”. Sliep was leem van gebroken gedroogde stenen dat in de week werd gezet en daardoor een min of meer dunne plastische massa werd als afsmeermateriaal voor alle kieren en eventuele openingen goed afdichtte. Ook tijdens het bakproces moest regelmatig worden bijgesmeerd. Dit werk werd meestal gedaan door de stokers die vooral s ’nachts niet al te veel werk hadden. Ook het openen van de poorten was het werk van de stoker omdat hij wist wanneer de stenen na het bakken voldoende waren afgekoeld.

Adrianus (Josje) Brekelmans (1873-1944), getrouwd met de Udenhoutse Petronella Daamen (1874-1953), was als aannemer/architect zijn beide broers ver vooruit en bouwde als autodidact vele schitterende kloosters en kerken. Josje de Golse bouwde eerst een woning aan de Groenstraat 53 die hij verkocht aan schoolmeester Jan van de Burg, en bouwde later aan de huidige Kreitenmolenstraat 86, 88 en 90. Ook bouwde hij in de crisisjaren – om zijn personeel aan de slag te kunnen houden – een aantal huizen vooraan rechts in de Zeshoevenstraat (toen nog Van Heeswijkstraat), die hij na de bouw verhuurde. De naam van Josje de Golse is onlosmakelijk verbonden aan talloze Udenhoutse panden als St.-Felix, Huize Assisië, het Kapucijnenklooster, het gemeentehuis, de St.-Petrusschool, het toenmalige patronaatsgebouw, e.a. Verder woonhuizen, boerderijen, schuren, werkplaatsen en stallen in het Udenhoutse en in de dorpen in de omgeving. Zijn zoon Harrie, gevormd als uitvoerder in het bedrijf van zijn vader, heeft zijn bedrijf voortgezet en na hem zijn zonen Ad en Theo.

Indrukwekkende hoogbouw

Josje de Golse had flinke ambities en hij kreeg zijn kans toen in 1903 de Broeders Penitenten naar Biezenmortel kwamen en daar een tehuis voor verstandelijk gehandicapten bouwden. Het terrein kreeg de naam Assisië en op het terrein kwam een hoofdgebouw, aanvankelijk vier gebouwen voor de verpleging, een kapel, een school, een dokterswoning, etc. Josje de Golse kreeg ook opdrachten op Assisië, grote opdrachten voor hoogbouw waarvoor vele tientallen metselaars, timmerlieden en opperlui nodig waren, die Josje aantrok in Udenhout en de dorpen eromheen. De meeste arbeiders liepen ’s morgens te voet naar het werk, moesten een lange dag hard werken om ’s avonds weer te voet terug naar huis te gaan. De panden waren hoogbouw en in die tijd waren er nog geen hijskranen. Je had oplossingen om met takels hout, stenen en cement naar boven te takelen, maar dat was extreem zwaar werk voor degenen die aan de touwen moesten trekken. Josje de Golse bouwde zijn steigers rondom de werkplaats zo dat er planken schuin naar boven werden gelegd, zodat de opperlui met hun kruiwagen over de steigers de spullen naar boven konden kruien. Dat was ook zwaar werk, maar toch beter te doen dan het trekken aan de touwen van een takel. Het zal een permanente aanvoer van de begane grond naar de verdiepingen zijn geweest, een aaneengesloten stoet met kruiwagens met bouwmaterialen.

Josje de Golse heeft tot de Tweede Wereldoorlog veel gebouwen op het terrein van Assisië mogen bouwen. Met de op Assisië opgedane ervaring werd Josje de Golse natuurlijk een aannemer die wijd en zijd bekend was voor de bouw van dit soort werken. In Udenhout voor bijvoorbeeld de uitbreidingen van de scholen Sint-Felix en Sint-Petrus.

Hij wist ook de bouw van het Kapucijnenklooster naar zich toe te halen. Zodra voor hem de order binnenwas, bestelde Josje maar liefst 600 steigerpalen van 8 meter lengte. En opnieuw op zoek naar vele tientallen werklieden. Dat was vaak een hele klus, want de boerenzonen waren doorgaans niet voor dit soort werk in de wieg gelegd. Van de andere kant moet het personeel de bouwplaats ook binnen afzienbare tijd kunnen bereiken. Het verhaal gaat dat de R.K. Bouwvakarbeidersbond een brief stuurde aan de provinciaal overste met een klacht over het werkklimaat op het bouwterrein. Er zouden werknemers werkzaam zijn die niet aan de bestekvoorwaarden voldeden. Zij doelden op het werkzaam zijn van niet-katholieke arbeiders. Dat kon natuurlijk niet bij de Kapucijnen, die daarop de bouw direct hebben stilgelegd. Josje moest opdraven en het probleem oplossen.

Met de bouw van al die grote gebouwen had Josje de Golse zichzelf ook ontwikkeld tot vakbekwaam tekenaar van gebouwen. Zo heeft hij zelf de tekeningen gemaakt van het in 1907 gebouwde Patronaat. Josje werd een vriend van pastoor Van Eijl, hij dirigeerde de patronaatsfanfare en hij gaf tekenles op de avondschool.

Jan, Jos en Wim Verspeek

Een andere aannemersfamilie is de familie Verspeek. De geschiedenis begint met Marinus Verspeek, die rond 1920 met zijn gezin van “Pauwkes Huiskes” onder Berkel verhuisde naar het “3 Pietjeshuis” onder Udenhout aan de toenmalige Stationsstraat. Deze woningen zijn rond 1990 afgebroken voor de nieuwbouw van de Rabobank. Marinus was afkomstig uit Vught, maar was al voor zijn huwelijk met de Loonse Cornelia Berends in 1914 in Udenhout timmersmansknecht. Marinus werd tenslotte zelfstandig timmerman-aannemer en zijn zonen Jan, Jos en Wim zetten deze bedrijvigheid door. Het huwelijk van Jos in 1944 met de Udenhoutse Fien van de Voort (1914), die de beschikking had over een werkplaats en gereedschappen, vergemakkelijkte dat. Deze werkplaats had vroeger toebehoord aan haar vader die wagenmaker was. Deze Janus van de Voort was een zoon van Helm van de Voort van beroep houtbreker (=houthandelaar). Onder de oorlog lag het bedrijf goeddeels stil, maar na de oorlog had Jos zijn handen vol aan de bouw van noodboerderijen en aan het herstellen van de forse schade, veroorzaakt door de verschillende V1’s die in Udenhout naar beneden waren gekomen. Dit verliep in het begin niet helemaal zonder problemen, want al het benodigde materiaal zoals hout en spijkers was alleen op de bon verkrijgbaar. Na de verschillende witte noodboerderijen volgde de echte nieuwbouw, onder andere de boerderijen van Tinus Simons (Groenstraat), Willem Verschuren (den Duin), Willem van Balkom (de Knijperij) en Bart van den Brand (Biezenmortel).

Aannemersbedrijf Harrie van Dongen

Harrie van Dongen begon in 1947/1948 als zelfstandig aannemer aan de Groenstraat C2. Aanvankelijk alleen, later kwam er personeel in dienst, voornamelijk Udenhoutse vaklieden. Zijn eerste werknemer was Sjef van Rooij. Een andere “knecht”, Wim Elands, was alom bekend als iemand die goed kon klimmen en geen hoogtevrees kende en die daarom de toenaam “de spin” had. Wim pruimde tabak en *spierste* af en toe in de kuip met specie. Harrie had daar een grondige hekel aan, maar hij trad niet op; onwetend waar anders de *spiers* terecht zou komen. Na een paar jaar is het bedrijf verplaatst naar de Kreitenmolenstraat, daar waar nu de Achthoevenstraat begint en in 1954 naar de Slimstraat 53. Daar was ruimte voor magazijnen en loodsen.
Harrie heeft aanvankelijk veel onderhoudswerk gedaan, vooral voor boeren, maar later kwamen daar ook bij Huize Assisië, Huize St.-Felix en andere kloosters van de Zusters van Liefde, onder andere in Tilburg en in Moergestel. Bij de nonnen was hij kind aan huis. Hij heeft in de loop der jaren ook veel boerderijen gebouwd. In Udenhout zijn daar voorbeelden van te over, zoals Vermeer in de Loonse Hoek, Wim Keuninx in de Schoorstraat, Van Rijsewijk in de Kuil, Martens in de Gommelsestraat, Versteijnen in Biezenmortel, Smolders in de Schoorstraat (’t Broek) en Van Balkom in de Molenhoefstraat. Hij was ook de aannemer die voor het eerst boerderijen bouwde, waarbij huis en stallen gescheiden waren en waarbij het huis in het geheel niet meer als boerderij te herkennen was, zoals de boerderij van Tijn Keuninx in de Molenhoefstraat, de latere nertsenfarm, gebouwd in 1956. Hij heeft veel villabouw gedaan in Udenhout en omliggende plaatsen. Een voorbeeld is de woning met praktijkruimte en apotheek van huisarts Van Keep in de Groenstraat. Voor de bekende Tilburgse architect Noud Heerkens heeft Harrie een groot aantal projecten uitgevoerd, zowel woning- als utiliteitsbouw.
De omvang van het personeelsbestand was afhankelijk van de orderportefeuille, maar bedroeg soms zo’n veertig vaklieden met een vaste kern van 15 à 20 mensen.

Nog een leuke anekdote: Tijdens de bouw van de boerderij voor Tijn Keuninx aan de Molenhoefstraat werden op een maandagochtend twee kozijnen gemist. Harrie was er zeker van dat deze kozijnen op het werk aanwezig waren geweest, maar hij moest wel twee kozijnen bijbestellen. Vele jaren later werd een eind verderop een woning gesloopt en daarbij kwamen twee kozijnen vrij. Op de zijkanten van deze kozijnen stond met dikke letters geschreven “Harrie van Dongen” en “Voor Tijn Keuninx”.

De familienaam Brekelmans

De naam Brekelmans is een herkomstnaam en vindt zijn oorsprong in een veldnaam of toponiem. De geslachtsnaam Brekels en Brekelmans waren in de vijftiende eeuw nog synoniem met de naam Van den Brekel. Mogelijk is er verband met de veldnaam de Brekel onder Haaren. In de vijftiende eeuw komt in de Bossche schepenprotocollen een stuk land voor “gheheyten dat Brekelen, gelegen te Haren aen een stede gheheyten die Brekelen”. Het stuk land lag in de Raam ter plaatse van het voormalige seminarie. Maar ook tussen Sint-Michielsgestel en Gemonde lag een goed Ten Brekelen.

Bij de volkstelling in 1947 waren er 1203 naamdragers met de familienaam Brekelmans. De provincie Noord-Brabant stond aan kop met 894 naamdragers. In Udenhout leefden toen 97 personen met de naam Brekelmans. Ook in Berkel-Enschot en Vught woonden verhoudingsgewijs veel inwoners met de familienaam Brekelmans.
In 2007 was het aantal dragers met de naam Brekelmans 1989.

Een van de grootste Udenhoutse families
De familie Brekelmans woonde al in de zestiende eeuw in Udenhout/ Biezenmortel. Mogelijk is een en dezelfde Adriaan Brekelmans of Breeckelmans of Breeckels de stamvader van alle Brekelmansen in Udenhout. Een generatie na hem zijn er twee Brekelmansen, Adriaan Adriaan (±1567 - <1646) en Willem Adriaan (+1775-). De eerste is de voorvader van de Brekelmanstak, die wordt aangeduid als “De Golse”. De tweede is de voorvader van alle andere Brekelmanstakken in Udenhout en Biezenmortel

Er is dus niet één woning aan te wijzen die kan worden aangemerkt als hét stamhuis van de familie Brekelmans.

Over de hele 19de eeuw zijn statistieken bijgehouden van voorkomende achternamen. Gemeten aan huwelijken in de Udenhoutse Lambertuskerk was over de volledige periode van honderd jaren de familienaam Verhoeven meest voorkomend. Op de tweede plaats stond de familienaam Brekelmans.

Maar tegelijk een familie van kleine mensen
Tegenwoordig zijn er Brekelmansen van alle lengtes, maar dat was vroeger anders. Van oudsher is de Brekelmansfamilie klein van stuk, zoals dat ook geldt voor de familie Mathijssen.
Van Antonij Brekelmans is een signalement bekend. Dit is genoteerd op het certificaat van de nationale militie, dat in 1882 overlegd moest worden bij zijn huwelijk. Het signalement luidt: lente 1 el 825 duim (ongeveer 1,52 meter), aangezicht langwerpig, voorhoofd rond, ogen blauw, neus spits, mond middelmatig, kin spits, haar blond, wenkbrauwen blond, merkbare kentekenen geen.
Hij was maar anderhalve meter lang.

Familieverhalen

<u>Gerdina Brekelmans – Spekkers verlaten door haar ouders</u>
Gerdina Spekkers is op 25 april 1816 is gehuwd met de bouwmansknecht Johannes Brekelmans. Bij haar huwelijk blijkt dat niet bekend is wanneer ze is geboren. Ze was als jong kind verlaten door haar ouders en door het Geefhuis (een armeninstelling) in Den Bosch rond 1800, toen ze zus tot acht jaar oud was, ondergebracht bij Martinus Witlox, bouwman (boer) in Udenhout en zijn vrouw Maria van de Pas. Toen ze enkele jaren in Udenhout woonde is ze daar ook gedoopt, op 20 juli 1803. Als doopgetuigen traden toen op Martinus Witlox en zijn dochter Helena. Dit gezin Witlox komt terug in de stamreeks van de familie Witlox (zie Unentse families deel 1). De namen van haar ouders waren wel bekend, namelijk Hendrik Spikken of Spekken en Dini Tielleman. Als bijlage bij de huwelijksakte is een verklaring van zeven Udenhoutse inwoners opgenomen dat de bruid inderdaad Gerdina

Spekken is die rond 1800 bij Martinus Witlox in huis gekomen is. De namen van de getuigen waren: Martinus Witlox, zijn zonen Jan, Adriaan en Hendrik, Adriaan van Hees, Arnoldus Jan van de Ven en Jan Adrianus Brekelmans.

Drie broers emigreren naar Canada

De problemen van jonge boeren en het gebrek aan ruimte in de jaren vijftig van de voprige eeuw, maakten dat veel Nederlanders op zoek gingen naar een nieuw leven. Allen zochten overzee naar een grotere vrijheid, meer mogelijkheden en een beter leven. Heel hard werken en doorzettingsvermogen overwonnen de startproblemen. Wim was oud-Indiëganger en de slechte economische vooruitzichten in het naoorlogse Nederland vormden ook voor hem een belangrijk motief om elders een toekomst op te bouwen. Wim was de pionier van de familie. Hij begon als knecht op een boerderij, kocht jaren later zelf een farm en alle zes zijn kinderen zijn in Canada geboren en opgegroeid. Mari, de jongste van het gezin, nam na zijn huwelijk met Dora Donkers in 1957 de pachtboerderij van zijn ouders in de Kuil over. Mari was na een bezoek aan zijn broer in 1967 zo onder de indruk dat hij samen met zijn gezin ook deze overtocht wilde gaan maken. Immers daar lag een goede toekomst voor zijn vier kinderen in de leeftijd van 4-9 jaar. Hij ging met de voorbereidingen voor de emigratie aan de slag en verkocht in een openbare veiling in februari 1969 zijn weilanden gelegen aan de Schoorstraat. Het gezin vloog op 28 maart 1969 vanaf Amsterdam naar Montreal en daarna door naar London (Ontario). Hun kleding en huisraad kwam pas enkele weken later met de boot aan. Ze gingen op een boerderij in het naburige Thamesford wonen. Later kochten ze in dezelfde plaats nog een boerderij en daar wonen nu de zonen Frans en Arnold met hun gezinnen. Zijn vrouw Dora had in Nederland voor de emigratie al wat Engelse lessen gevolgd. Toon had een kolenhandel op Kreitenmolenstraat 195 en vertrok in 1972 goed voorbereid met zijn vrouw Nel Koks en vijf kinderen. Door de komst van aardgas waren al veel collega's gestopt met de kolenhandel. Er waren meer mogelijkheden in Canada en zijn twee broers hadden het daar al prima voor elkaar. Na een bezoek aan Canada, samen met zijn vrouw Nel, zijn zoon Harry en vader Frans, hakten ze de knoop door om ook uit Udenhout weg te gaan. De kinderen varieerden in leeftijd van 12-19 jaar en waren zich zeer bewust van het afscheid en van het nieuwe leven dat hen te wachten stond. Na een vlucht via Montreal en een tussenstop in Toronto, werd het gezin van Toon door beide broers op de luchthaven in London opgehaald. De eerste weken verbleef het gezin van Toon bij broer Mari op de boerderij. Snel daarna werd een boerderij gekocht waar nu nog steeds zoon Harry woont.

De stamreeks

I. Adriaan Brekelmans
II. Adriaan Adraen Brekelmans (±1567) x Maria Aert Meyer
III. Adriaen Adriaen Brekelmans (1599) x Maria Joost Jan Emmen
IV. Jan Brekelmans (1638) x Adriana Godefridus Vermeer
V. Adriaan Brekelmans (1690) x Wilhelmina Schapendonk
VI. Jan Brekelmans (1723) x Theodora Meijs
VII. Adriaan Brekelmans (1752) x Elisabeth van Tilburg
VIII. Jan Brekelmans (1790) x Gerdina Spekkers
IX. Peter Brekelmans (1831) x Johanna van Laarhoven
X. Petrus Brekelmans (1870) x Anna Maria Vugts

Het gezin van Petrus Brekelmans en Anna Maria Vughts

	Naam	Geboren	Huwelijk	Overleden
1	Doodgeboren	11 maart 1902 Udenhout		11 maart 1902 Udenhout
2	Johanna (Jo) Hendrika	6 maart 1903 Udenhout	Martinus (Ties) van Bragt	22 januari 1978 Loon op Zand
3	Hendrika (Jet)	12 april 1904		20 september 1985

	Adriana	Udenhout		Tilburg
4	Petrus (Pieter) Gerardus	27 februari 1906 Udenhout	Hendrika (Riek) van Bragt	18 juni 1974 Tilburg
5	Adrianus (Janus) Johannes	26 januari 1908 Udenhout	Maria (Miet) Josephina Dekkers	28 juni 1984 Udenhout
6	Cornelia (Cor) Johanna	17 juni 1909 Udenhout	Piet Dekkers Jo van der Bruggen	24 juni 1994 Middelbeers
7	Maria (Marie) Johanna	7 maart 1911 Udenhout		9 juli 1998 Tilburg
8	Antonius (Toon) Andrianus	22 mei 1912 Udenhout	Wilhelmina (Mien) Johanna Verschuuren	14 maart 1977 Tilburg

Familieleden
Een kleine greep uit de grote Brekelmansfamilie:

Ad Brekelmans
Ad Brekelmans, zoon van Piet Brekelmans en Sientje Kuijpers, was in 1956 de oprichter van het logistieke bedrijf Abrex. Tegenwoordig wordt het bedrijf Abrex Logistics gerund door de zonen Erwin en Michel Brekelmans, telt het bedrijf een uitgebreid wagenpark voor transport, distributie op- en overslag in de Benelux en in het Duitse Ruhrgebied. Er werken 175 medewerkers. De hoofdvestiging is te vinden op het industrieterrein in Udenhout, een nevenvestiging in ’s-Hertogenbosch.

Hein Brekelmans
Op 1 september 1931 werd Hein Brekelmans (1913-1979, de jongste zoon van Jan Brekelmans en Johanna Mutsaards) aangesteld als organist van de rectoraatskerk van Biezenmortel onder de volgende condities: "Hij zorgt voor orgelbespeling bij de H. Diensten in de kerk en bij de repetities ook van bijvoorbeeld Derde Orde en andere gelegenheden als het door de paters verlangd wordt. Wanneer hij dan zelf niet kan, zorgt hij voor een plaatsvervanger. Reparatie van zijn eigen huisharmonium, alsmede zijn eventueel te nemen lessen en ook zijn daarvoor benodigde boekwerken bekostigt hij zelf". Hein was nog geen 18 jaar oud toen hij daarmee begon.
40 Jaar later was Hein medeoprichter van het Gemengd Koor in Udenhout (GKU).

Dirigent Toon Brekelmans
Hoewel niet zo letterlijk opgeschreven, valt uit het archief toch wel te concluderen dat kort na de Tweede Wereldoorlog een dameskoor is opgericht, een klein clubje dames dat regelmatig bij elkaar kwam om samen te zingen, en dan ook slechts ongehuwde dames. In de samenleving van toen behoorden getrouwde vrouwen thuis te zijn. Het koortje stond in het begin onder leiding van mejuffrouw Ria de Goeij, de dochter van Matthaeus de Goeij, Udenhouts burgemeester van 1922 tot aan zijn overlijden in 1936. Ria de Goeij trouwde in 1947 met Willy Mulder, die in datzelfde jaar ook werd benoemd tot secretaris van de gemeente Udenhout. In het archief van het zangkoor staat geschreven: “In september 1947 ging mejuffrouw De Goeij het zangkoortje verlaten vanwege haar huwelijk met de heer W. Mulder”. Van september 1947 tot maart 1948 stond het koor onder leiding van de onderwijzer Henk van der Westen, die moest stoppen vanwege zijn gezondheid. Daarop vond men in maart 1948 Antoon (Toon) Brekelmans bereid om dirigent van het dameskoor te worden. Schilder Antoon Brekelmans woonde in de Kreitenmolenstraat tegenover Huize Sint-Felix. Met de komst van Antoon Brekelmans zette het koor professionele stappen. Men ging meedoen met festivals en later met concoursen. In 1950 promoveerde het dameskoor Zanglust naar de Eerste Klasse. Op 7 juli 1951 had het koor een feestavond voor koorleden en supporters om het succes te vieren. Op deze avond ontstond het initiatief om samen met het mannenkoor Oefening en Vermaak een operette op te voeren. Dat werd de operette “Rose Marie” die driemaal werd opgevoerd in februari 1952. Men had er speciaal dirigent

Jozef van Gestel en regisseur Jan Merkelbach voor ingehuurd. Annie Schoonus vertolkte de hoofdrol. Op 13 juli 1953 nam dameskoor Zanglust deel aan een concours in de klasse Uitmuntendheid in Nijmegen. Het koor behaalde opnieuw de 1e prijs en mocht zich voortaan uitmuntend noemen. Aan het eind van de dag dezelfde taferelen als de jaren ervoor: een grote opwachting bij de Melkfabriek, een optocht met fanfare en harmonie en een feestavond in café Verzijden. En ’s avonds kwam er ook een felicitatie van pastoor Prinsen met een kleine financiële bijdrage voor de gezellige avond en drie gratis deelnames aan de bedevaart naar Kevelaer. Het koor promoveerde naar de ereafdeling. Op zaterdagmiddag 13 februari 1954 trad het koor op voor de KRO-radio. De KRO was er speciaal voor naar Udenhout gekomen, waar de rechtstreekse opname plaatsvond in het Parochiehuis. De uitzending stond aangekondigd in de omroepbladen met een foto van dirigent Antoon Brekelmans.
De oprichting van het dameskerkkoor luidde het einde in van Zanglust.

De familiefoto

Hoofdstuk 6

Familie HAEN – VAN DE VOORT
Een middenstandsgezin

Henk Haen

De klant is koning

Bakkers in Udenhout

De naam Haen is in Udenhout sinds het huwelijk van Henri Haen verbonden met het beroep van bakker om de mensen, vooral de burgers, van hun dagelijks voedsel te voorzien. Maar wel met enige variatie in de broodsamenstelling zoals wit-, bruin-, melk-, volkoren-, rogge-, krenten- en sukadebrood. Daarnaast was er peperkoek, speculaas en beschuit. Sommigen leverden ook nog taarten, gebak, eierkoeken, koekjes en chocola. Er was sprake van een grote mate van concurrentie. Veel boeren hadden hun eigen bakhuisje en zorgden grotendeels voor zichzelf. Alleen voor het luxebrood, zoals krentenbrood, sukadebrood, broodjes, beschuit en peperkoek, had men de bakker nodig. De grote instelling Huize Assisië bezat ook een eigen bakkerij. De bakkers maakten door de verspreide klantenkring lange dagen door weer en wind. Door de concurrentie gedreven zochten alle bakkers naar meer omzet dan alleen de broodbezorging. Sommigen hadden een klein kruideniersbedrijfje, anderen bezorgden ook brood in andere plaatsen als Oisterwijk, Helvoirt, Berkel-Enschot, Loon op Zand en Tilburg. De klant was koning en bijna alles werd thuisbezorgd. Een andere manier om iets aan het inkomen te doen was het bakken van luxere artikelen zoals koekjes en gebak. Enkele kozen voor specialisatie. De gebroeders Van de Ven ontwikkelden zich tot een koekfabriek van ontbijt-, sukade- en kandijkoeken, met klanten door heel Nederland. Tinus Boom specialiseerde zich in beschuit. Voor speciale gelegenheden werden er speciale broodjes gebakken, zoals broodhaantjes met Palmpasen als symbool voor vruchtbaarheid en het zien aankomen van het licht en Hubertusbroodjes die op het feest van de heilige Hubertus werden gezegend en gegeten als preventiemiddel tegen hondsdolheid. Broodjes in de vorm van een krakeling werden bij een begrafenis opgediend als een symbool voor opstanding en eeuwig leven. Zo'n krakeling staat ook op de grafzuil van Joh Haen, gemaakt door Leo Bäumler.

Drie standen

Vroeger was de bevolking van een gemeenschap verdeeld in drie standen: boeren, arbeiders en middenstand. Daarboven stonden natuurlijk nog de pastoor, de notabelen en de adel. De boeren werkten op het land, de arbeiders in de fabriek of anderszins voor een baas en de middenstander probeerde in zijn onderhoud te voorzien door een product of dienst te verkopen. Al dan niet zelf geproduceerd. Ook qua leefomgeving kon men vroeger deze standen redelijk onderscheiden. De boeren woonden en werkten logischerwijs in het buitengebied, de arbeiders woonden in huisjes aan de rand van het bebouwde dorp, de middenstand woonde zoveel mogelijk in het dorp langs de belangrijkste doorgaande wegen. De middenstand kwam toch het dichtst bij wat we nu burgers zouden noemen, het heette niet voor niets de MIDDENstand, altijd lonkend naar het niveau van de dokter of die nette jonkheer.

Middenstandsvereniging

In de tijd vóór de supermarkten was er in een dorp als Udenhout veel middenstand: de bakker, de slager, de kruidenier, de schoenmaker etc. En net als andere standen, verenigde ook de middenstand zich in standsorganisaties zoals de RK Middenstandsvereniging en de Jonge Middenstand. In Udenhout kwamen deze bijeen in het Bondsgebouw, ook Pauluszaal genoemd, en als organisatie werkte men veel samen met "grote broer" de middenstandsvereniging van Tilburg. Het bijbrengen van kennis was erg belangrijk. Dit deed

men door middel van lezingen over bijvoorbeeld de nieuwste belastingzaken. Zoals andere standsorganisaties zorgde de middenstandsvereniging voor retraites naar Loyola in Vught. Voor de broodnodige ontspanning. Natuurlijk doorspekt met de RK-gedachte.

Tevens organiseerde de middenstandsvereniging jaarlijks zogenaamde tentoonstellingen in de Pauluszaal. Tijdens deze tentoonstellingen hadden de middenstanders mooi opgetuigde stands waar de Udenhouters langs konden lopen en kennis konden nemen van nieuwigheden en zich konden vergapen aan mooie dingen of lekkernijen. De nieuwste stofzuiger of radio, mooi suikergoed of die ene blitse fiets. Een ideale manier van klantenbinding en reclame.

Tegelijkertijd met de middenstandsvereniging bestond ook de winkeliersvereniging. Niet alle middenstanders waren immers echt winkelier, denk aan een smid of een loodgieter. De middenstandsvereniging was er meer op gericht om op te komen voor de rechten van de stand en de stand als geheel te ondersteunen en hogerop te brengen. De winkeliersvereniging was een samenwerking tussen enkele winkeliers in Udenhout om spaaracties en bijvoorbeeld sinterklaas-acties te organiseren. De eerste versie van de winkeliersvereniging werd in 1935 al opgedoekt. Om jaren later weer springlevend terug te komen.

Een middenstandsgezin

Opgroeien in een middenstandsgezin stond geheel in het teken van “de zaak”.
We nemen hierbij als voorbeeld van het gezin van Frans Boom en Annie Verzijden in de jaren ’50. De familie Boom had sinds 1898 een bakkerij aan de Slimstraat. Daarvóor nog maakten en verkochten ze schoenen aan de Groenstraat. De familie Boom is vanaf midden 19^{e} eeuw met recht een middenstandgezin te noemen. In de jaren 1950 en 1960 was bakker Frans Boom altijd hard aan het werk of aan het slapen. Tijd voor veel meer was er niet. Moeder Annie stond in de winkel en organiseerde alles omtrent het huishouden, de zakenrelaties en natuurlijk de klanten. De klantenkring was heilig voor een middenstander. Zijn inkomen hing ervan af en daarmee de toekomst van zijn gezin. Alles werd er gedaan om klanten binnen te halen en om ze tevreden te houden. Tinus Boom, de broer van Pieter Boom was begin 1900 beroemd om zijn beschuit.
De kinderen moesten in hun vrije tijd meehelpen met het rondbrengen van brood (het toeren). Klanten woonden veelal in het buitengebied en soms in Oisterwijk. De kinderen fietsten dan na school met brood rond. Ook in de hoogtijdagen van het jaar als Pasen en Kerstmis werd het hele gezin aan het werk gezet om de bestellingen tijdig bij de juiste mensen af te kunnen leveren. Ook was het heel normaal in middenstandsgezinnen om kinderen naar kostschool te sturen. Frans Boom zelf had in Reusel op kostschool gezeten en enkele van zijn kinderen gingen naar de Catharinenberg in Oisterwijk. Bij de middenstandsfamilie Haen was het niet anders. Zo ging Truus Haen naar Boxtel, Henk Haen naar Oss voor de mulo. Voor een beroepsopleiding gingen Wim Haen naar Voorhout, Jan Haen naar Ossendrecht en Maria Haen naar Nijmegen. Piet en Jos gingen naar de frateropleiding.

Imago

Een middenstandsgezin, vooral de moeder, was erg bezig met hoe de mensen of het dorp tegen hen aankeken. Het imago van het gezin mocht door niets geschaad worden. Het zou maar eens klanten kunnen kosten. De kinderen kregen nette kleren aan zodat ze voorbeeldig in de kerk zaten, maar niet té mooi want het was toch geld van de klanten.
Niet alleen om nieuwe klanten te winnen (lees over te laten lopen van de concurrentie) maar ook om te ontspannen, zaten de middenstanders en soms enkele van hun kinderen bij allerlei mogelijke verenigingen: een gilde, een zangkoor, een toneelvereniging. Vaak werd daarbij wel enigszins rekening gehouden met de families die al bij een bepaalde vereniging zaten. Uiteindelijk hing Udenhout toch aan elkaar van families die wel of niet iets met elkaar hadden.

Een mooi voorbeeld is dat bakkerszoon Wim Haen, de broer van Joh Haen, de eerste voorzitter was van de in bakkerij Boom opgerichte voetbalvereniging Sport Staalt Spieren (R.K.S.S.S.).

De familienaam Haen

De Udenhoutse familie Haen is van oudsher afkomstig uit het Nederrijngebied, vooral uit Limburg. De naam werd geschreven als Haan (Limburg) of Hahn (Duitsland). De e in de naam Haen is een verlenging van de a, zoals in het Latijn gebruikelijk is. Het is een van de vele varianten op de naam die in de loop van de tijd zijn ontstaan, zoals Han, Hanne, Hano, Haane, Hain, Hayn, Haantje, Haentjes, Haenen, Hans, Hannes en Haans.
De oorsprong van de naam kan natuurlijk het dier de haan zijn, een dier dat wordt vereenzelvigd met 'vroeg uit de veren', dat een karakteristiek kan zijn geweest voor een van de voorvaderen.
De oorsprong kan ook een patroniem zijn, een afleiding van de voornaam Johannes, Hannes, Han, Haan. In dit geval heeft de naam Haan de betekenis van 'genadig zijn'.

De naam Haen met tussenvoegsel de, den, ten, van en van de komt vaker voor dan de naam zonder tussenvoegsel.
Bij het Meertensinstituut is geregistreerd dat de familienaam Haen in 1947 88 keer voorkwam en in 2007 175 keer, vooral in Midden-Brabant, het westen van Zuid-Limburg en in de steden Amsterdam en Rotterdam. In 1947 woonden er 33 personen met de naam Haen in Brabant, waarvan 18 in Tilburg en 11 in Udenhout.

Een familiewapen

Het is niet bekend of er enig verband tussen de Udenhoutse familie Haen en de familie Haan uit Xanten, oorspronkelijk afkomstig uit Gelderland. Deze familie heeft een familiewapen met een kraaiende haan en de tekst "Zolang ik leef zal ik kraaien". Dat wordt door de Udenhoutse Haen wel herkend.

De stamhuizen

Bakkerij aan de Slimstraat 20

Het Udenhoutse verhaal begint met Jan Adolph Haen, in 1834 geboren aan de Amsterdamse Prinsengracht, die 1 jaar oud met zijn ouders meeverhuisd naar Aalten en 9 jaar oud met zijn vader en stiefmoeder meeverhuisd naar Neerbosch-Hees bij Nijmegen. Hij gaat in 1855, 21 jaar oud, in Helvoirt bij een horlogemaker in de leer. Hij woont er op kamers bij de kleermaker Johannes Pijnenburg aan de Achterstraat 202.
Jan Adolph Haen komt, 23 jaar oud, op 7 april 1857 naar Udenhout en gaat inwonen bij Adriaan van den Bosch, de koperslager in de Slimstraat A 3 (waar anno 2018 een advocaat en een slijterij zijn gevestigd). Broer Gerardus van den Bosch was vier jaar eerder, in augustus 1853, verhuisd naar Boxmeer, waar apotheker Johannes Antonius Haen, de halfbroer van Jan Adolph, woonde. Deze halfbroer had in Boxmeer zijn vrouw leren kennen en had zich daar gevestigd. Zo kon het contact met de Udenhoutse familie Van den Bosch zijn ontstaan. Gerardus heeft Jan Adolph in contact gebracht met zijn broer in Udenhout.

Jan Adolph trouwt met de Udenhoutse Maria Elisabeth Leijten, de dochter van een timmerman in de Kreitenmolenstraat. Hij koopt het huis van zijn schoonvader als hij gaat trouwen. Dat is Kreitenmolenstraat 24. Ze krijgen 11 kinderen, zes jongens en vijf meisjes, Henri Haen is de zevende. De moeder sterft in het kraambed op 38-jarige leeftijd. Na het overlijden van zijn vrouw in 1877, worden alle kinderen bij andere gezinnen onder gebracht. Henri wordt als pleegkind opgenomen bij de familie van leerlooier Willem van den Bosch en

zijn zus Marie aan de Slimstraat nr. 24 (waar anno 2018 een makelaar en een kapsalon hun zaken doen) en blijft dus in Udenhout wonen.
Henri krijgt een bakkersopleiding door in te wonen en te werken bij bakkers. Hij gaat in juni 1887, hij is dan 14 jaar, naar Zaltbommel en komt 8 jaar later in augustus 1895 terug. Hij gaat dan wonen en werken bij brood- en banketbakker Aloysius Franciscus Verschuuren – Herculeijns in Tilburg, een gezin met uiteindelijk 8 kinderen, in de Heuvelstraat. Pas in oktober 1902, hij is dan 29 jaar en vlak voor zijn huwelijk, komt hij officieel terug naar Udenhout. De keuze voor het bakkersvak zal leiden tot drie generaties bakkers.

Door de band die was ontstaan met de familie Van den Bosch is er in 1901 besloten voor Henri en Wilhelmina van de Voort een huis met een brood-, koek-, beschuit- en banketbakkerij te bouwen op het eigen terrein van Van den Bosch, vlak naast de looierij richting kruispunt. De hinderwetvergunning werd aangevraagd door Maria Cornelia van den Bosch voor een houtgestookte oven.
Henri trouwde met Wilhelmina van de Voort en kreeg zeven kinderen en een pleegkind. De familie Haen leverde de vier broers die bakker werden en een dochter die met een bakkerszoon trouwde. Dat er nog Haenen in Udenhout wonen is dus te danken aan het pleegouderschap van de familie Van den Bosch.

Bakkerij 'De Welvaart' aan de Groenstraat 27

De oudste zoon Joh Haen was als eerste stamhouder en als oudste, bestemd om de bakkerszaak over te nemen. Hoewel hij liever had willen studeren en onderwijzer wilde worden, moest hij van zijn vader, omdat hij de oudste was, ook bakker worden. Zijn interesse lag bij muziek en religie. Joh Haen zat in augustus 1930 in het bestuur van de patronaatscongregatie. Hij haalde in 1931 het zangersdiploma van de Nederlandse Gregoriusvereniging voor kerkelijke muziek. Hij was in 1935 secretaris-penningmeester van de R.K. Middenstandsvereniging die eens per maand een cursus gaf in liturgie, economie en techniek. Muziek was voor Joh van grote betekenis. Hij speelde piano en dirigeerde bij het koor van de meisjescongregatie. Daar leerde hij zijn vrouw Cor Boom kennen. Zij ging van 1926 tot 1931 naar kostschool Mariëngaarde in Aarle-Rixtel, waar O.L. Vrouw als zetel der wijsheid wordt vereerd, om het mulodiploma te halen. Omdat zijn aanstaande schoonvader Pieter Boom ook een bakkerij heeft, komt Joh vlak voor de Tweede Wereldoorlog in deze bakkerij in de Groenstraat terecht. Joh en Cor nemen in 1936, na hun huwelijk, de bakkerij van vader Pieter Boom over en geven deze de naam "De Welvaart". Ze krijgen 9 kinderen, waarvan er één bakker wordt. Joh is creatief in het maken van decoratieve suikerwerken voor de etalage.

Uit zijn oorlogsdagboek blijkt dat hij in mei 1940 een oproep voor de landsverdediging bij de Artillerie ontvangt en zijn legeronderdeel ging met paarden en een enkele auto via Sint-Michielsgestel naar Beesd en Schelluinen onder veel luchtvuur. Vanwege gebrek aan wapens werd alleen hij teruggeplaatst naar Sint-Michielsgestel. Zijn collega's zijn gesneuveld.

Muziek was zijn leven en zorgde voor ontspanning, onder andere door dirigent te zijn van het kerkkoor van de Sint-Lambertusparochie. Tevens was hij bestuurslid van de fanfare 'Moed en Volharding' en zong hij bij het mannenkoor. Joh was een rustige, introverte man, die hard werkte, soms las en op zondag graag alleen door de bossen wandelde. Naar de gewoonte van die tijd, rookte hij regelmatig sigaren, pijp en soms shag. Hij maakte een reis naar Rome met het kerkkoor. Hij ging regelmatig op retraite in huize Loyola van de Jezuïeten in Vught. Toen hij wegens vermoeidheidsklachten op aandrang van zijn huisarts in 1958 op vakantie ging naar familie in Amsterdam, was het zijn eerste en tevens zijn laatste vakantie. In een ziekenhuis in Amsterdam werd longkanker geconstateerd en hij overleed drie weken later.

Oma Boom – Smeijers woonde tot haar dood in haar eigen huis en zorgde voor de was en het koken. In de bakkerij werd van 's morgens 4 of 5 uur en tot 's avonds laat gewerkt. In de

huiskamer werd ’s avonds regelmatig de administratie gedaan. De kerkelijke feestdagen waren geen feestdagen maar lange werkdagen en verlangen naar rust. Het brood en gebak werd thuisbezorgd met bakfiets, mandfiets, fiets, paard en kar, en later met de auto. Ook de kinderen werden regelmatig ingeschakeld.
Na het overlijden van Joh nam zoon Wim, die juist zijn bakkersopleiding had afgerond, de zaak over en verhuisde Cor Haen – Boom met zes kinderen naar Tilburg. Ze miste niet alleen haar man en haar huis, maar ook vele contacten met de Udenhoutse mensen.

Wim Haen, geboren in Udenhout op 29 oktober 1939, zoon van Joh Haen, brood- en banketbakker en fabrikant van bakproducten, nam na het overlijden van zijn vader in 1958 noodgedwongen de werkzaamheden in de bakkerij over en kocht het huis en de winkel in 1967. Hij huwde te Ulicoten op 23 juli 1963 met Martha Remeijsen en kreeg twee zonen die geen bakker werden. Hij overleed te Udenhout in 1991, 51 jaar oud. Hij was een creatieve vakman die afbakproducten ontwierp en in de markt zette, via zijn onderneming “Haen bakprodukten” waarvoor hij in 1983 een bedrijfshal bouwde aan de Nijverheidsweg 29 op het industrieterrein. Hij hield regelmatig presentaties voor huisvrouwen. In de laatste jaren van zijn leven liet hij zijn schilderstalent zien met sfeervolle landschappen. Hij was actief in het bestuur van de Koninklijke Harmonie en van de Scouting.

Volop bakkers in de familie
Antoon Haen was banketbakker en had een zaak in Amsterdam. In zijn bakkerij was hij creatief in het maken van suiker- en chocoladewerken.

Jos Haen was bakker en trouwde net als zijn broer Piet met een dochter van de slagersfamilie Dankers, met Annie. Na de geboorte van het eerste kind Willemien, verongelukte hij met zijn motor bij het monument met de draak in ‘s-Hertogenbosch. Annie hertrouwde met bakker Kees van der Aa en opende een zaak in de Kreitenmolenstraat.

Bert van de Ven, zoon van de bakker Gerardus van de Ven met een bakkerij achter de Rode Leeuw, huwde met Truus Haen, dochter van Henri Haen. Bert heeft nog een aantal jaren in de bakkerij geholpen nadat zijn vader overleed die een medeoprichter was van de coöperatieve bakkerij D.E.S. (Door Eendracht Sterk). Na enkele jaren bij D.E.S. ging hij studeren. Hij werd griffier te Arnhem en woonde in Velp bij Arnhem.

Piet Haen was de vierde bakker en de jongste in het gezin. Hij huwde met Doortje Dankers. Ze krijgen 8 kinderen, waarvan 4 jongens. Hij was in 1937 ondervoorzitter bij de oprichting van de Katholieke Jonge Middenstands Vereniging in Udenhout. Piet was actief in de politiek in Udenhout en was gemeenteraadslid in 1946-1949, 1953-1962 en 1966-1966. Tevens was hij medeoprichter van de harmonie “moed en Volharding Cecilia”, de fusie van de harmonieën ‘Moed en Volharding’ en ‘Cecilia’. Piet nam het bedrijf van zijn broer Jos aan de Slimstraat 20 over en hij veranderde bakkerij ‘Het Haantje’ in een automatiekbedrijf. Het bedrijf is na zijn overlijden overgenomen door zijn zoon Jan.
Jan, de zoon van Piet Haen, is geboren in 1956 en bouwde de automatiekzaak van zijn vader in de Slimstraat uit tot een cafetaria. Jan verbouwde het hele pand naar de eisen van deze tijd. Jan is wel te vinden voor een geintje in carnavalstijd. Zo was hij eens de bruidegom op de boerenbruiloft. In de carnavalsoptocht van dat jaar liep hij mee als ”Frietboer zoekt vrouw”.
Zijn oudste broer Harry (1950) begon een cafetaria in Tilburg.

Familieverhalen

Inboedelbeschrijving uit 1837
De zoon van Petrus Josephus Haen, Antonius, zet aanvankelijk de zaak van zijn vader in Amsterdam voort. Hij trouwt drie keer, in eerste huwelijk in 1820 te Amsterdam met

Catharina Hesseling, die in 1829 is overleden. Antonius plaatste een krantenbericht: *Heden trof mij de gevoeligste slag mijnes levens, daar het den Almachtigen God behaagde mijne dierbare Echtgenoot Catharina Elisabeth Hesseling in den ouderdom van 39 jaar tot zich te roepen. Eene heevige zenuwziekte van 14 dagen maakte een einde aan haar voor mij zoo dierbaar leven, mij nalatende twee kinderen, te jong om haar verlies te betreuren.* In zijn winkel ontmoet Antonie vervolgens Maria Lurvink, afkomstig uit de Achterhoek en in Amsterdam werkzaam als dienstbode. Hij trouwt haar op 5 november 1829. Zij is de moeder van de stamhouder Jan Adolph Haen. Na hun tweede kind krijgt Maria te veel heimwee en het gezin verhuist naar de Achterhoek, naar haar geboortedorp Aalten. Daar krijgen ze nog twee kinderen. Bij de laatste overlijdt Maria in het kraambed. Antonius trouwt nog een derde keer, met de 29 jaar jongere Johanna Aalders, met wie hij nog negen kinderen krijgt (van wie er drie jong overlijden) en met wie hij nog 21 jaar getrouwd bleef. Johanna overlijdt in 1859, 48 jaar oud. Antonius sterft drie jaar later, 78 jaar oud. Het jongste nog levende kind van het grote gezin is dan 10 jaar oud.

Bij het overlijden van Maria Lurvink, de moeder van de stamhouder Jan Adolph Haen is een inventaris van de inboedel opgemaakt. Mooi te zien wat voor spullen een gezin in 1837 zoal had. De totale waarde bedroeg 2.702 gulden, in de tijd dat een arbeider 12 gulden per week verdiende.
De inboedel:

- Op zolder, een hobbelpaard, erwten en bonen, bonenstaken, een tuinbank, hooi en een mangel.
- Op de bovenkamer links, een altaartje, een bureau, een ladekast, een bedpeluw, drie kussens en twee zilveren brillen.
- Op de bovenkamer rechts, een Engelse lamp, een wiegenkleed, boekweit en rogge.
- In de voorkamer, een Moeder-Godsbeeld, een glazen stolp, een ladekast, een kabinet, zes nachtmutsen, kinderdoopgoed, katoenen stof, twee schorten en dertig *neteldoekse* doeken.
- In de slaapkamer achter de voorkamer, een hemelbed en een kruisbeeld.
- In de gang, een barometer, een staande klok, een kachel, een klein kabinetje, een groot en acht kleine schilderijen, een spiegel, een uittrektafel, een tabakskistje en twee lakense jassen.
- In een slaapkamertje, twee ledikantjes en twee bedden.
- In de kelder, aardappels, een baktrog, een ton met zuurkool, een ton met bonen en een pot met boter.
- In de keuken, twee koperen koffieketeltjes, een vijzel, een doofpot, een plooiijzer, een poffertjespan, een koffiezetter en een koperen koffieketel.
- Op de deel, een partij turf en hout en een zak met meel.
- Op de opkamer, een ladekast, een sierkastje, zes stoelen, een leuningstoel en een kastje, vier schilderijen, vier omslagdoeken, een shawl, twee schoudermantels, een spiegel, een theeservies, twee slaapmutsen, een vloerkleed, een carpet en een loper.
- Op de slaapkamer daarachter, een ledikant, een wastafeltje, een lessenaar, zes schilderijtjes, een witte chocoladeketel, een sauskom, twee zoutvaten, een blauw theeservies, een zwartverlakte koffiekan, twintig bier- en wijnglazen, twee zijden japonnen, vijf katoenen japonnen, een mansrok, jas, pantalon en twee vesten en een partij oude boeken.
- Op een zoldertje, juwelen, twee kerkboeken met gouden slot, een kerkboek met een zilveren beslag, een gouden horloge, een zilveren horloge, twaalf zilveren eetlepels en vorken, een suikerstrooier, een naaldenkoker, twee bonbonsdoosjes en enig zilveren kinderspeelgoed.
- In de stal, twee geiten, stro, een kinderwagentje en een kruiwagen.
- Uitstaande schulden: schoolgeld, medische hulp, kostgeld, geleverde blauwe japonnen en de begrafeniskosten.

Naar Amerika
Enkele Haenen hebben hun heil gezocht in Amerika, het land van de beloften.
Op 2 april 1657 komt Jacob Hendricksen Haen aan in New York. Of hij direct familie is, weten we niet. Dat weten we wel van drie kinderen Haen die in 1894 met hun moeder naar Amerika emigreren *vanwege de armoede in de Achterhoek*. Het betreft de echtgenote van de oudste broer van Jan Adolph Haen, de eerste Udenhoutse Haen, en haar drie kinderen John, Bernardus en Regina, aanvankelijk naar Campbelsville, waar moeder in 1910 overleed en vanwaar de kinderen uit huis zijn gegaan. John (bakker) woonde in Princeton Gibson Country, Bernardus (bakker) in Lebanon Kentucky en Regina met haar man Henr Fonzen (glasslijper) in Chicago Illinois. In 1933 woonde ook hun zus de weduwe Antonia Verhijl – Haen in Amerika, bij haar oudere broer in Princeton Indiana.

Zuster Wender
Zuster Alice Wender is geboren te Budapest op 22 december 1904, dochter van een Hongaarse internist. Ze kwam in juni 1920 als vluchtelinge voor het communisme via Wenen naar Udenhout. Alice is door de familie Haen als pleegkind aangenomen. Ze werd kraam- en wijkverpleegkundige. Ze woonde samen met verpleegster Victoire Buijs aan de Kreitenmolenstraat 2. Alice mocht 101 jaar worden en overleed op 6 januari 2006.

De stamreeks Haen

I. Jan Haen (Nieuwenhagen, 1625->1671)
II. Antonius Haen (Nieuwenhagen, 1645-1690) x Margaretha Rheumkes
III. Johannes Haen (Nieuwenhagen, 1675-1748) x Maria Scheeren
IV. Antonius Haen (Nieuwenhagen, 1705-1793) x Helena Hansen
V. Petrus Josephus Haen (Nieuwenhagen, 1759-1827) x Anna Catharina Ritzen
VI. Antonius Haen (Amsterdam, 1782-1860) x (2e huwelijk) Maria Elisabeth Lurvink
VII. Joannes Adolf Haen (Amsterdam, 1834-1911) x Maria Cornelia Leijten
VIII. Hendricus Josephus Haen (Udenhout, 1873-1942) x Wilhelmina Maria van de Voort

Het gezin van Henri Haen en Wilhelmina van de Voort

	Naam	Geboren	Huwelijk	Overleden
1	Johannes Hermanus Josephus (Joh)	7 april 1905 Udenhout	Cornelia (Cor) Boom	14 augustus 1958 Udenhout
2	Gertruda Josephina (Truus)	8 juni 1907 Udenhout	Lambertus (Bert) van de Ven	14 mei 1990 Velp
3	Adolf Antonius (Toon)	31 mei 1908 Udenhout	Everdina (Dina) Rietveld	3 februari 1997 Amsterdam
4	Wilhelmus Cornelis (Wim)	27 januari 1910 Udenhout	Dympna (Diny) Schalken	9 september 1994 Arnhem
5	Maria Johanna Antonia (Riet)	21 februari 1911 Udenhout		7 september 2004 Tilburg
6	Adrianus Josephus (Jos)	30 maart 1912 Udenhout	Anna (Annie) Dankers	3 augustus 1947 ’s-Hertogenbosch
7	Petrus Hendrikus (Piet)	8 september 1913 Udenhout	Theodora (Door) Dankers	23 februari 1983 Udenhout

Familieleden

Piet van Joh Haen

Petrus Johannes Maria Haen (Udenhout 1938-Los Angeles 1994) is de zoon van Joh Haen, wordt in 1961 geprofest bij de Jezuïeten en gaat biologie-psychologie studeren in Cork en behaalt zijn bul in 1967 in de endocrinologie en serologie. Na drie jaar werk in Kenia gaat hij naar de Loyola Marymount University van de Jezuïeten als professor Biologie. Hij treedt uit de orde van de fraters maar blijft een geliefde docent met meerdere onderscheidingen en zijn naam wordt verbonden met een studiefonds voor research in biologie. Hij overlijdt in 1994.

Redemptorist Jan Haen

Johannes Adrianus Henricus Maria Haen (Eindhoven 1944), zoon van Wim Haen, directeur bij Philips, werd priester gewijd bij de orde van Peerke Donders, de Redemptoristen. Hij werd studentenpastor in Pretoria en secretaris van de bisschoppenconferentie in Zuid-Afrika. Terug in Nederland werkte hij als vlootaalmoezenier en was actief in het Werkverband voor homopastores. Hij is ook beeldend kunstenaar en beschildert samen met gelovigen kleine kerkjes in diverse landen.

De familiefoto

Hoofdstuk 7

Familie VAN IERSEL – VAN IERSEL
Bosbouw in Udenhout

Hein van Iersel

Van kleinschalige bosbouw voor lokaal gebruik naar grootschalige bosbouw voor groenvoorziening

Bossen hoorden bij de boerderij
Toen Udenhout nog helemaal agrarisch was, kende het dorp een zelfvoorzienende economie. Alle boeren hadden wel bomen staan voor de houtproductie, sommig boeren hadden een of meer bossen. De boer, die meerdere bossen had, was daar meer mee bezig en had misschien bij zijn huis een stuk van zijn tuin ingericht als een boomkwekerijtje. Bos was in die tijd economisch interessant. Er was nog geen belasting op het bezit en iedere boer had producten uit dat bos nodig op het eigen bedrijf, als gerief of als timmerhout, maar veel hout werd ook verkocht. Bijvoorbeeld aan bakkers, die *musterd* ofwel takkenbossen nodig hadden om hun ovens te stoken. Als je het zo bekijkt was iedereen in Udenhout, die bos had, een kleinere of grotere boomkweker. En je kunt rustig zeggen dat alle oudere boomkwekerijen in Brabant ontstaan zijn vanuit de behoefte om planten te hebben voor de eigen bossen. Als er dan iets te veel was, werd dat aan familie en kennissen doorverkocht.

Populieren
De populier, in Udenhout canidas genoemd, was zeker voor de oorlog een boom die grootschalig werd gebruikt voor tal van zaken, zoals de klompenmakerij, maar werd door boomkwekers weinig gekweekt, omdat deze boom heel makkelijk te stekken is. Als een boom groot was, werd deze gekapt inclusief de stobbe en werd in het ontstane gat eenvoudig de top van de gekapte boom geplant.
Mijn vader vertelde dat mijn opa Harrie Brekelmans van de Groenstraat nogal wat grond had, die hij verpachtte aan boeren. Rondom ieder perceeltje (percelen waren toen veel kleiner) stond een rij populieren. De opbrengst van die populieren was – zo werd gezegd – groter dan de pacht. Het is een bekend verhaal dat een boer bij zijn trouwen een rij populieren plantte en bij zijn 25-jarig huwelijk een feest kon geven van de opbrengst van één boom.

Tot ver na de Eerste Wereldoorlog werden populieren, maar ook andere bomen niet omgezaagd, maar gekapt. In Amerika waren er voor de Eerste Wereldoorlog al kettingzagen in gebruik, maar in Nederland hield men nog vast aan zware stalen bijlen die door de lokale smid werden gesmeed. Ik weet dat mijn vader vertelde dat er op een gegeven moment na de Tweede Wereldoorlog speciale Duitse lichte bijlen op de markt kwamen, die ondanks dat ze lichter waren beter werkten. Mijn vader vertelde dat veel houthakkers dat maar niets vonden en hun Nederlandse bijlen extra verzwaarden. Uiteindelijk kwamen er natuurlijk gewoon kettingzagen en verdween de bijl voor dit doel.

Daarbij komt dat het kappen van een boom vaak loonwerk was. De eigenaar van de boom kreeg de stam en de boomhakker mocht de kont ofwel de stobbe hebben

Van oudsher werden door de Udenhoutse boeren twee soorten populieren aangeplant: Marilandica was de ene soort en Serotina was de andere soort. Mijn voorouders van vaderskant planten bijvoorbeeld alleen Marilandica, een karakteristieke populierenselectie gekenmerkt door enorme zware zijtakken. De voorouders van mijn moeder, Harrieke Brekelmans aan de Groenstraat, zwoeren op hun beurt weer bij de andere populierenselectie Serotina. Rond 1920 kwamen daar langzaam andere selecties bij. In de jaren na 1930 begon een professor van de Universiteit van Wageningen met de selectie van

nieuwe populierensoorten. Soorten die sneller groeiden en minder last hadden van bepaalde ziektes. De oude selecties kreeg halverwege natte zomers massaal last van roest, een schimmelziekte, die het blad rood kleurde. De bomen gingen daar niet van dood, maar dit zorgde wel dat de groei veel minder was.

Eikenhout
Eiken werden in de kwekerijen alleen gezaaid, voornamelijk voor het planten langs wegen en lanen. Er werd berk en els gezaaid en in grotere hoeveelheden dennen, omdat men overal bezig was om alle heidevelden om te vormen tot dennenbossen voor de teelt van mijnhout. Een groot deel van de eikenbomen, die op het landgoed de Wielewaal van de familie Philips in Eindhoven staan, zijn geleverd door de familie Van Iersel. Bij het laden van een wagon eiken laanbomen voor Philips heeft Martinus Cornelis van Iersel zijn been gebroken.

Erkend boomkweker
De kleinschaligheid en zelfvoorziening heeft zich gehandhaafd tot aan de Tweede Wereldoorlog. Toen de Duitsers in 1941 Rusland aanvielen, werden ze geconfronteerd met een andere breedte van de spoorlijnen. Rusland had een breedte van 1524 cm tegen 1435 cm in Europa. Dat gaf logistiek geweldige problemen. Duitsland besloot om in alle bezette gebieden de spoorbreedte aan te passen aan de Europese normen. Maar dan moesten wel al die spoorlijnen vervangen worden. Daarvoor waren enorme hoeveelheden eiken dwarsliggers (bielzen) nodig. De Duitsers hebben toen veel eikenbossen gevorderd, liefst in bezette gebieden. In Udenhout en Helvoirt heeft de familie Van Iersel een grote hoeveelheid bos moeten inleveren. Enkele jaren na de oorlog was een groot stuk van het land weer met bomen opgeplant en had de familie een overschot in de kwekerij. Door de grote vraag – zo vlak na de oorlog – kwam er al spoedig een vlotte handel in planten en bomen op gang.

Om erkend boomkweker te zijn moest de familie Van Iersel de goedkeuring hebben van een ballotagecommissie, die bestond uit boomkwekers die geen behoefte hadden aan nieuwe concurrenten. De familie Van Iersel werd aanvankelijk afgewezen. Maar na een beroepsprocedure werd de familie alsnog toegelaten.

Groenvoorziening
Aan het eind van de jaren vijftig werd de behoefte aan timmerhout en mijnhout steeds minder. De mijnen gingen sluiten vanwege het aardgas en vanuit het buitenland kwam een grote stroom hout binnen waar ons binnenlands hout niet tegen kon concurreren. Toen stopten veel boseigenaren met het planten van bomen voor de houtproductie. Van de andere kant kwam er een steeds grotere vraag naar planten en bomen voor de groenvoorziening. Er kwam steeds meer vraag naar bomen voor de wegen en de stadsuitbreidingen. Ook vanuit het buitenland was er veel vraag naar groen. Door deze verandering heeft kwekerij Udenhout zich meer en meer in die richting ontwikkeld en kweekten ze steeds minder bomen voor de houtproductie.

De familienaam Van Iersel
De achternaam Van Iersel is een herkomstnaam. Een voorvader komt uit Eersel.

In de tijd van de ontginning van Udenhout en Biezenmortel ten tijde van het hertogdom Brabant en vooral in de periode van 1290 tot 1350 kwamen boeren van heinde en verre om hier boerderijen te pachten en de nog wilde natuur in cultuur te brengen. Boeren kwamen van Berkel, van Haaren, van Gestel, van Son en ook van Eersel. De familie Van Iersel werd in Udenhout een van de omvangrijkste families, met familietakken in Loon op Zand, Helvoirt en elders. De stamvader van de uitgebreide familie Van Iersel is Jan Stijne of Jan van Eersel uit Eersel bij Eindhoven. Deze Jan wordt in de Hertogelijke Cijnsboeken van Hertog Jan van Brabant genoemd in 1340 en 1380. Deze Jan zou van beroep kolenbrander zijn geweest, voor die tijd een goed beroep, want hoewel Udenhout vanaf eind 13de begin 14de eeuw werd

ontgonnen en verkaveld, zal er halverwege de 14de eeuw nog ruim voldoende bos aanwezig geweest zijn voor een houtskoolbrander.

Bij de volkstelling van 1947 waren er in Nederland 1821 dragers van de familienaam van Iersel, waarvan 1530 in Brabant. Helvoirt spande de kroon met 106 inwoners met die naam, 1 op de 25 inwoners van de gemeente. Udenhout stond op de vijfde plaats met 55 naamdragers. In 2007 waren er in heel Nederland 2.737 personen met de achternaam Van Iersel.

Volgens de Brabantse historicus Ferdinand Smulders is er een familiewapen Van Iersel, maar niet duidelijk is in welke mate dit wapen werd gehanteerd. In elk geval was er in 1786 een Oisterwijkse schepen Theodorus van Iersel die een ander familiewapen hanteerde. Volgens Smulders werd het wapen gevormd door de afbeelding van drie zilveren molenijzers op een sinopelkleurige ondergrond.

De stamhuizen

Pachter bij de ontginning van Udenhout

Udenhout is vooral in de periode van 1290 tot 1350 in ontginning genomen door enerzijds beleggers, vooral Bossche poorters, en anderzijds boeren die de boerderijen pachtten en het werk van de ontginning deden. Jan van Eersel (Jan, een boer afkomstig uit Eersel), staat in 1340 vermeld in de hertogelijke cijnsboeken van de cijnskring Oisterwijk. Hij moest belasting aan de hertog betalen voor het gebruik van gemeenschappelijke grond (zeer waarschijnlijk de gemeynt de Kreitenhei). Jan moest elk jaar op 21 december 1 obool betalen. Een obool is een muntstuk ter waarde van een halve penning.

Jan van Eersel is de voorvader van een breed vertakte familie. De familietak die in dit hoofdstuk aan de orde is wordt in de familieanalen aangeduid als de Helvoirtse tak.

De Helvoirtse tak

De weduwe van voorvader Laurens Adriaan van Iersel, Jacomijn van de Pasch, koopt in 1781 in Helvoirt boerderij De Voort. Deze boerderij werd al in 1319 vermeld, was toen een herberg en droeg de naam *Wijngaertranck*. De oude boerderij is in 1930 afgebroken, de toen nieuwgebouwde boerderij is in 1945 bij de Bevrijding gedeeltelijk afgebrand en in 1950 weer opgebouwd. Bij de nieuwbouw in 1930 is een steen met de tekst “DE VOORT 23. 5. 1930” ingemetseld, bij de wederopbouw in 1950 is een steen ingemetseld met de naam “*Den Wijngaertranck*”.

De Voort is een noordelijke zijstraat van de Molenstraat, de weg van Helvoirt naar Haaren.

Kleinzoon Antonius Adriaen van Iersel trouwt op 20 november 1814 te Udenhout met Cornelia Bergmans. Antonius was 21, Cornelia 27. Antonius was de enige zoon en het was in die tijd gebruikelijk dat een enige zoon die was getrouwd vrijstelling van dienst had. Antonius wilde militaire dienst voorkomen en daarmee het risico te moeten meevechten tegen de legers van Napoleon. Cornelia was niet alleen zes jaar ouder, maar naar verluidt mank en scheel. Dat laatste is een van de zeven schoonheden en bovendien kwam Cornelia uit een zeer rijke familie, wonende aan de Schoorstraat 19 in Udenhout.

Antonius en Cornelia gingen wonen in zijn ouderlijke boerderij aan de De Voort in Helvoirt. De vierde van de zes kinderen is Cornelis. Hij erft Schoorstraat 19.

Schoorstraat 19

Cornelis van Iersel, geboren in 1821, trouwde in 1846 de Udenhoutse Anna Maria van Iersel, dochter van Hendrik van Iersel en Clasina Verhoeven. Cornelis en Anna Maria gaan wonen

in een boerderij op de Loonse Molenstraat. Het huis waar nu de familie van Gorp woont. In 1880 verhuisden ze naar de door hem geërfde boerderij Schoorstraat 19.

Zoon Hendrikus is in 1854 geboren aan de Loonse Molenstraat. Hij trouwde in 1884 Johanna Veroude uit Boxtel en het paar ging wonen aan de Houtsestraat, op de hoek met de Loonse Molenstraat, thans de grote en prachtige boerderij Loonse Molenstraat 1. Daar zijn hun vijf kinderen geboren. Kort na de geboorte van jongste zoon Cornelis op 10 maart 1893 overleed moeder op 12 april 1894. Intussen waren al twee oudere kinderen overleden. Hendrikus trok met zijn drie kinderen naar de Schoorstraat 19. Oudste dochter Anna Maria overleed in 1912, 27 jaar oud, aan tuberculose. De tweede dochter Berta (Johanna Barbara) overleed in 1946, ongehuwd, inwonend bij haar broer Cornelis.

Cornelis zet de stamreeks door. Hij woont op de Schoorstraat 19. Hij trouwt in 1921 met Cornelia van Iersel. Ze krijgen samen twee kinderen, Harrie (1922) en Kees (1924). Kees overlijdt na een motorongeluk in 1959. Zoon Harrie werd boomkweker en eigenaar van boomkwekerij Udenhout. Hij overleed in 2019 op de leeftijd van 97 jaar

Familieverhalen

De Fransen boer
Cornelis van Iersel (1821) is in zijn jonge jaren op kostschool geweest in het Franssprekende deel van België, Wallonië. Volgens de overlevering heeft men hem daar naartoe gebracht en drie jaar later weer opgehaald. Vakanties tussendoor waren te grote luxe. Toen hij terugkwam sprak hij niet alleen de Franse taal, hij sprak zeer waarschijnlijk ook met een Franse tongval. In de familie gaat een verhaal rond dat Cornelis zo erge heimwee naar Udenhout en zijn familie had dat hij ontsnapte uit de kostschool en naar huis liep. Eenmaal thuis aangekomen mocht hij weer rechtsomkeer maken naar het internaat.

Cornelis was een opgeruimde man, die de laatste jaren van zijn leven veel optrok met zijn overbuurman, kasteelheer Le Mire, die de Franse taal ook machtig was. Een cafébezoek liep wel eens uit de hand en dan moest vanaf het kasteel en vanaf de boerderij een kruiwagen uitrukken om beide heren weer veilig thuis te brengen.

Lange tijd was de familieaanduiding “Van Iersel” te weinig om de precieze familie Van Iersel te duiden, maar als men zei: “dat is er ene van de Fransen boer” dan wist het hele dorp precies wie men bedoelde.
Zoon Hendrikus was in het dorp bekend als *Heintje van de Fransen boer.*

De Kruisweg in de Udenhoutse Lambertuskerk
Cornelis van Iersel, de Fransen boer, heeft in 1888 voor de Udenhoutse Waterstaatskerk, gebouwd in 1841, de Kruisweg geschonken, de veertien afbeeldingen die de gang van Christus naar het kruis uitbeelden. De schenking zou hij hebben gedaan bij gelegenheid van het overlijden van zijn tante Adriana Bergmans. Pastoor Van de Wal heeft in zijn memoires vastgelegd dat de kruisweg op koper is geschilderd en destijds een waarde had van 1400 gulden.

Er wordt verteld dat Cornelis zelf model heeft gestaan voor de persoon van Simon van Cyrene op de vijfde statie. Dit verhaal mogen we in twijfel trekken. De kruisweg is naar verluidt immers in zijn geheel gekocht op een veiling in Parijs. De zevende statie is linksonder gemonogrammeerd met L.C. Rechtsonder staat proprieté (eigendom). L.C. is de Franse kunstschilder Louis Chovet. Hij leefde en werkte tweede helft 19e eeuw. Hij heeft kruiswegen van zijn hand in vele Franse kerken hangen, maar ook in Canada en Indianapolis in de Verenigde Staten. Hij leverde vanuit een magazijn van Lucien Chovet in Parijs, in elk geval een naamgenoot, maar onduidelijk in welke familierelatie.

De stamreeks

I. Jan van Iersel of van Eersel of Jan Stijne
II. Jan Jan van Iersel x Heilwig Jan-Rode Zegers van Westtilborch
III. Aert Jan van Iersel x (1452) Elisabeth Jan van Gorcum
IV. Jan Aert van Iersel x (>1471) Adriana Jan Melis Walraven
V. Joost Jan van Iersel x Marie Wijtman Gerit Willems
VI. Jan Joost van Iersel x Marie Embert Goossen van der Borcht
VII. Adriaan Jan van Iersel de jongste x Marie Adriaan van Gorchum
VIII. Adriaan Adriaan van Iersel (Helvoirt, <1596) x Lijnken Hermans
IX. Herman Adriaan van Iersel (Oisterwijk, >1625) x Adriaantje Rochus
X. Adriaan Herman van Iersel (Helvoirt, 1673) x Anna van Laarhoven
XI. Laurens Adriaan van Iersel (Helvoirt, 1714) x Jacomijn van de Pas
XII. Adriaan Laurens van Iersel (Helvoirt, 1759) x Maria Slegers
XIII. Antonius Adriaan van Iersel (Helvoirt, 1793) x (Udenhout) Cornelia Bergmans
XIV. Cornelis van Iersel (Helvoirt, 1821) x Anna Maria van Iersel
XV. Hendrikus van Iersel (Udenhout, 1854) x Johanna Veroude
XVI. Cornelis Josephus van Iersel (Udenhout, 1893) x Cornelia van Iersel

Het huwelijk van Cornelis van Iersel met Cornelia van Iersel

	Naam	Geboren	Huwelijk	Overleden
1	Henricus Albertus (Harrie)	4 augustus 1922 Udenhout	Cor Brekelmans	10 september 2019 Udenhout
2	Cornelis Josephus (Kees)	22 september 1924 Udenhout		18 augustus 1959 Tilburg

Familieleden

Soeur Anna van Iersel
Soeur Anna (Francisca) van Iersel (1861-1944), dochter van Cornelis van Iersel en Anna Maria van Iersel, franciscanes van Oisterwijk. Francisca van Iersel heeft haar eeuwige gelofte gedaan in het klooster Catharinenberg in Oisterwijk in 1886. Zij was werkzaam als koster en portier. Van 1900 tot 1918 was zij overste van het klooster Catharinenberg in Oisterwijk. In die periode was ze een echte bouwmoeder. In 1901 kwam het rectoraat tot stand, in 1904 een pensionaat en in 1910 de kapel en het voorhuis die er nu nog steeds staan. In 1918 werd zuster Anna overste in Hilversum maar na twee jaar kwam ze weer terug naar Oisterwijk als overste. Nu was ze verantwoordelijk voor de bouw van enkele schoollokalen, die tot stand kwamen in 1922. Van 1924 tot 1927 was ze overste in Haaren en vanaf 1927 woonde ze opnieuw in het klooster Catharinenberg, nu niet meer als overste maar als raadszuster.

Harrie van Iersel
Harrie van Iersel (1922-2019), afkomstig uit de familie van den Fransen boer en opgegroeid aan de Schoorstraat, trouwde in 1950 met Cor Brekelmans (1921-2000), de dochter van Harrie van Heintjes uit de Groenstraat. Er werden zeven kinderen geboren. De naam van Harrie van Iersel is onlosmakelijk verbonden met Boomkwekerij Udenhout. Een professionele aanpak daarvan ontstaat als Harrie en zijn broer Kees (1924-1959) het ouderlijk bedrijf gaan exploiteren. Kees zal de boerderij voortzetten en Harrie gaat zich meer specifiek richten op de bossen en de kwekerij. Als Kees in 1959 verongelukt worden uitsluitend de kwekerijactiviteiten voortgezet. Naast de zorg voor het gezin en voor de boomkwekerij maakte Harrie ook tijd voor een groot aantal bestuursfuncties binnen de dorpsgemeenschap van Udenhout. Hij heeft zich ingezet voor de Vincentiusvereniging, het

kerkbestuur, het schoolbestuur, de Eikelaar, waterschap de Zandleij en Scouting St.-Lambertus. Voor zijn verdiensten ontving hij de hoge kerkelijke onderscheiding "Ridder in de orde van de heilige paus Silvester" en de eremedaille in goud verbonden aan de orde van Oranje-Nassau.

Gezin Harrie en Cor van Iersel – Brekelmans:
1. Joost (1953), x1 Lorey Tierney, x2 Cornelia de Koning
2. Marlies (1954), x1 Pieter van den Berg, x2 Peter van de Ven
3. Hannemiek (1956), x Kees van Laarhoven
4. Hein (1958), x Marion van Beuningen
5. Kees (1959), x Erica Willems
6. Ciel (1960), x André Hartman
7. Bea (1963), x Eric de Bakker

Harrie van Iersel is de schrijver van het familieboek “De familie Van Iersel in Udenhout en omgeving” (2008), waarin hij de stambomen van diverse families Van Iersel weergeeft, in de tijd en in hun onderling verband.

De familiefoto

Hoofdstuk 8

Familie VAN IERSEL – ROODKLIF
De kleermaker
Martien van Iersel

“Kleren maken de man, maar de man maakt de kleren”, zei de kleermaker
Kees van Iersel was kleermaker in zijn woning aan de Kreitenmolenstraat 108.

Beroepskeuze
Twee jaar oud werd Kees van Iersel getroffen door polio waardoor hij in het ziekenhuis te Utrecht belandde. Gelukkig herstelde hij voldoende om met zijn jonge leventje verder te kunnen gaan. Wel hield hij hieraan een niet goed functionerend been over, wat hem later parten speelde bij zijn beroepskeuze. Op z’n elfde ging hij (moest hij) van school af. Zijn grootste wens was door te leren om later onderwijzer te kunnen worden. Maar zijn voogd stak hier een stokje voor. Iemand die mank liep kon toch niet voor de klas gaan staan, hij zou immers uitgescholden worden voor manke meester. Nee, kleermaker was beter, dan kon hij immers op de kleermakerstafel zittend werk doen.

Kees kon in de leer bij kleermaker Van Engelant te Tilburg. Hij reisde iedere dag met de trein. Later ging Kees zich in het kleermakersvak bekwamen in Veghel bij de firma W. Vilé in *het pikstraatje,* zo genoemd naar de vele kleermakers die er in de Marktstraat woonde. Hier leerde hij vooral knoopsgaten maken in de vele priestertogen die hier gemaakt werden.

Eigen zaak
Rond 1930 begon hij voor zichzelf en huurde daarvoor een kamer in het herenhuis van Willem Bertens aan de Kreitenmolenstraat 74. Neef Sjef, zoon van broer Piet, heeft goede herinneringen aan deze tijd. Het gezin van Piet van Iersel woonde tijdelijk in bij Willem Pennings en tante Lien. Neef Sjef ging na schooltijd vaak naar de kleermakerij van zijn ome Kees. Daar was het immers altijd lekker warm. Hij vertelt dat oom Kees na de oorlog ook vaak Canadese soldaten als klant had, onder andere van het British Columbia Regiment (Shermantanks) en de Royal Engineers. De Canadezen lieten hun battledress – dat was hun uitgaanstenue – tailleren voor zover dit mogelijk was. Ze deden dit om er goed uit te zien als ze een avondje gingen stappen. Ook kwamen ze met twee leren vesten zonder mouwen. Hiervan moest dan één leren jack gemaakt worden. De Canadezen betaalden soms in natura, bijvoorbeeld met een blikje sigaretten van 50 stuks.

In de jaren hierna had Kees van Iersel zijn bedrijf gevestigd aan de Slimstraat 14. Het bedrijf groeide goed en hij had zelfs personeel in dienst. In 1950 vertrok hij met zijn gezin, hij was inmiddels getrouwd met Anna Scholtze, naar Kreitenmolenstraat 108. Daar werd de voorkamer ingericht als winkel. De kleermakerij was een apart gebouwtje achter het huis.

“*Je kunt wel zien dat je niet naar een boerenkleermaker bent geweest”*
Vakmanschap en kwaliteit stonden bij Kees van Iersel hoog in het vaandel. Hij kon een kostuum maken voor een man met twee bulten en ongelijke beenlengte, maar dan zo dat de pasvorm op z’n best was. Hij maakte ook kostuums voor zijn neef in Den Bosch, waarop de Bossche elite zei: “*Je kunt nu wel zien dat je niet naar een boerenkleermaker bent geweest. Nu heb je eindelijk een goed passend kostuum*”.
Vader maakte voor mij een pak, ik zal zo 16 tot 18 jaar geweest zijn. De echtgenote van een andere kleermaker hield mijn moeder aan om te zeggen *“wat heeft jullieën Martien toch een mooi pak aan”.*
De slogan van Kees van Iersel was: “Kleren maken de man, maar de man maakt de kleren”.

Dit was te zien op de Tentoonstelling Udenhoutse Middenstand (TUM), waar hij een prachtige stand had.

Kees deed zijn stoffeninkoop bij Lakenhandel Rikken te Amsterdam. Hij had thuis een boek met stalen, zodat klanten konden kiezen. Hij bestelde de stoffen doorgaans per post, maar een enkele keer reisde hij naar Amsterdam. De fournituren zoals knopen, band, voering en garen kocht hij in bij de firma Maussen aan de Sint-Annastraat te Nijmegen. Die leverancier kwam in Udenhout aan huis en bestelde goederen werden bezorgd met Van Gend & Loos.

Kees had een vaste klantenkring. Uit de boekhouding blijkt dat hij zo'n honderd vaste klanten moet hebben gehad, waaronder gegoede burgers uit het dorp. Zo had hij ook pastoor Prinsen als klant, vooral voor herstelwerkzaamheden aan bijvoorbeeld een kapotte toog. De omzetsnelheid in de kleermakerij was in die tijd erg laag. Hij had eens een mantel gemaakt voor een mevrouw uit de Molenhoefstraat. Die mevrouw droeg de mantel dertig jaar later nog, omdat ze die alleen gebruikte om ermee naar de kerk te gaan.

Altijd hard werken

Kleermaker zijn was hard werken, vooral in de tijd voor Pasen. Iedereen wilde er op z'n paasbest bijlopen. Veel klanten dus en veel werk. Kees wilde eerlijk zakendoen en zijn klanten goed behandelen. Zo kwam er eens iemand om een nieuw pak voor Pasen. Kees zei dat hij echt geen tijd meer had, waarop de boze klant zei naar een andere kleermaker te gaan. Met Pasen had de klant in de kerk toch nog zijn oude pak aan. In de drukste tijd werkte hij wel eens van donderdagmorgen tot zaterdag 12 uur in de nacht aan één stuk door. Alleen na het eten even in de luie stoel zitten.
Kees van Iersel werkte niet in de zogeheten kleermakerszit, op een tafel gezeten en met de benen over elkaar. Hij zat wel op tafel, maar met de benen van tafel af. Vaker zat hij gewoon op een stoel naast de tafel.

Een klant, ook een middenstander, kwam op zondagmiddag een pak passen, juist bij het middageten. Dat middageten was toch wel een hoogtepunt van de week, lekker samen en gezellig eten. Vader mopperde toen zo op de klant dat ik, misschien 5 jaar oud, onder de tafel kroop. Na het avondeten was er ook altijd even tijd voor de kinderen, de rest was werken. Ook bij een overlijden was er topdrukte, alle familieleden moesten immers in het zwart, of nieuw of vermaakt. Het trouwjacquet van 20 jaar geleden paste immers niet meer.

Als een kostuum in de pas was, kwam de klant thuis passen of Kees fietste naar de klant toe, klanten op meer dan 25 km afstand was geen uitzondering, dus zo maar even 50 km op en neer.

Stoppen

Kees van Iersel moest helaas om gezondheidsredenen in 1954 stoppen. Een aangeboren hartafwijking maakte het werken onmogelijk en de zaak moest worden gesloten. Eerst nog wel wat werken voor de beste klanten, daarna alleen nog voor de familie, en tenslotte alleen nog voor zijn kinderen. Zijn laatste werkstuk was voor zijn kleinzonen Joost en Maarten.

Een opmerking van een Udenhoutse middenstander heeft hem veel pijn gedaan. Hij werd namelijk afgeschreven als een afgedankte middenstander, behoorde niet meer tot deze kring en ontving dus ook geen uitnodigingen meer voor middenstandsvergaderingen of andere activiteiten.

De familienaam Van Iersel

Van Iersel verwijst naar een herkomst van de plaats Eersel. Al vroeg in de ontginning van Udenhout en Biezenmortel ten tijde van het hertogdom Brabant komt de naam Van Eersel lokaal voor.

Bij de volkstelling van 1947 waren er in Nederland 1821 dragers van de familienaam van Iersel, waarvan 1530 in Brabant. Helvoirt spande de kroon met 106 inwoners met die naam, 1 op de 25 inwoners van de gemeente. Udenhout stond op de vijfde plaats met 55 naamdragers. In 2007 waren er in heel Nederland 2.737 personen met de achternaam Van Iersel.

De in dit hoofdstuk beschreven familietak sluit aan op de grote familie Van Iersel, die te vinden is in het boek “De familie Van Iersel in Udenhout en omgeving” door Harrie van Iersel. De namen van de hier beschreven familietak komen niet in het boek voor, maar er is wel aansluiting gevonden. Deze tak van de familie Van Iersel heeft ook enkele generaties in Tilburg vertoefd en bewoog zich daar in de weverskringen.

De stamhuizen

Boerderij op ‘t Endeke

Peter van Iersel, zoon van Johannes van Iersel en Johanna Maria de Bekker is geboren in *Huijclom* (Heukelom) gemeente Berkel-Enschot op 5 oktober 1826 en overleden in Udenhout op 30 januari 1873. Hij trouwt in de gemeente Berkel-Enschot op 30 mei 1862 met Hendrina van Tilburg, geboren in Heukelom op 5 oktober 1826 en overleden in Udenhout op 20 januari 1888. Uit de bevolkingsregisters is op te maken dat Peter bij diverse boeren in dienst was om zich te bekwamen in de boerenstiel. Hij werkt onder andere in Enschot op het Baaneind bij Jacobus van Rijswijk als werkbode (knecht) en later is hij in dienst als knecht bij Willemijn Coolen, weduwe van Jan Denissen, aan de Zandstraat te Enschot. Na zijn huwelijk woont Peter samen met zijn vrouw Hendrina op ’t Heuveltje, nummer 23, te Berkel. Het echtpaar gaat op 18 april 1864 naar het Endeke aan de Groenstraat te Udenhout waar zij een boerderij pachten, adres Groenstraat 131. Hier worden hun vier kinderen geboren: Johanna (Han), Josephus (Sjef), Martinus (Tinus) en Gerardus (Gerrit). Peter is jong overleden, slechts 46 jaar oud. Zo heeft hij maar een goede acht jaar op zijn pachtboerderij kunnen werken.

Zijn zoon Sjef was als oudste zoon van het gezin nog erg jong om het boerenwerk te kunnen doen, maar het moest, en hij kon hierdoor de school niet afmaken. Het boeren van moeder Hendrina en Sjef duurde niet lang, want moeder had ’n broer die al haar geld leende. Ze heeft er nooit een cent van teruggezien. Het gevolg hiervan was dat Sjef boerenarbeider werd. Uit overlevering is bekend dat Sjef aanvankelijk bij Heijmans is gaan werken. Hierna werkte Sjef van Iersel van 28 maart 1892 tot 10 mei 1897 als dienstbode te Berkel-Enschot – alle ingeschrevenen op dit adres stonden genoteerd als dienstbode – maar hij zal wel boerenknecht geweest zijn. Ook had hij in die tijd zijn dienstplicht te vervullen en was gelegerd in de Citadel te ’s-Hertogenbosch. Op 31 mei 1896 komt Sjef in dienst van de spoorwegen om daar tot zijn pensioengerechtigde leeftijd te blijven werken. Hij geniet daar vanaf 1 oktober 1899 tot en met 24 februari 1900 een dagloon van – schrik niet – 35 cent en voor de zondagse dienst een toelage van 25 cent. Hij komt als losse arbeider in dienst als hulpwachter om later in vaste dienst te komen als arbeider-telegrafist. Het werk als spoorbeambte was niet zo zwaar voor Sjef. Hij zei altijd dat hij naar het station ging om te rusten. Als hij thuis kwam was hij weer boer, altijd ’n paar varkens, ’n paar geiten, konijnen, ’n grote tuin, en nog een groter stuk land voor de rog, de aardappels, de wortels en de voederbieten. Hij was een ruwe boer. Toen hij de aardappels moest gaan rooien moest de geit mee om eerst het onkruid op te eten. Maar de opbrengst was goed met eersteklas pootaardappelen uit Limburg. Hij maaide een stuk rog nabij Klein-Duitsland, waarvan de Udenhouters zeiden “*Die akker is nog nooit zo vlug gemaaid en zal ook nooit meer zo vlug gemaaid worden”.*

Kreitenmolenstraat

Josephus (Sjef) van Iersel werd geboren te Udenhout aan de Groenstraat op 27 augustus 1866 en is overleden aan de Kreitenmolenstraat op 11 april 1956. Hij trouwt in Berkel-Enschot op 21 mei 1901 met Maria Helena (Leentje) Roodklif, geboren in Oisterwijk aan het Lindeind op 1 december 1876 en overleden in Udenhout op 6 december 1912. Uit dit huwelijk zijn zeven kinderen geboren waarvan er maar twee volwassen werden: Pieter Cornelis (Piet) en Cornelis Arnoldus (Kees). Zoon Henricus Gerardus (Harrie) is op 18-jarige leeftijd verdronken bij het schaatsen.
Sjef van Iersel trok na zijn huwelijk met Leentje Roodklif in een woning aan de Kreitenmolenstraat, een huis met vijf woningen onder één dak ter hoogte van de huidige huisnummers 96 – 102. Zijn naaste buur was zijn zwager Nol Roodklif. Daarna heeft het gezin even gewoond op de werf langs de spoorlijn, vervolgens in een huis van Willem Bertens en tot slot in de rechterwoning van het huis op de hoek met de Zeshoevenstraat (naast Wagenmakers).

Na het overlijden van Leentje Roodklif trouwt Sjef van Iersel in Heeswijk op 17 januari 1916 met Hendrika Theodora van Heesch, geboren in Appeltern op 8 april 1874 en overleden in Udenhout op 21 november 1968. Er kwam in die tijd geen huwelijksmakelaar aan te pas. Op een zondagmorgen mocht Kees op de fiets mee naar Heeswijk. Ga jij maar even met de meisjes buiten spelen werd hem gezegd. Ondertussen regelden Sjef en Drika een huwelijksverbintenis. Waarop ze zeiden: “Straks spelen jouw en mijn kinderen samen met onze kinderen”. Drika was weduwe en bracht twee dochters mee naar Udenhout, Lien en Door van Roessel. Drika bakerde in Udenhout en als het kraambed niet voorzien was van schone lakens dan nam ze die van thuis mee. Uit dit tweede huwelijk is een zoon geboren: Leonardus Wilhelmus (Leo).
Sjef huwde voor de tweede maal toen hij 49 jaar oud was. Hij vierde in 1956 de 40-jarige bruiloft. Op dat moment woonde Sjef in de Kreitenmolenstraat naast Wagenmakers op de hoek met de Zeshoevenstraat. Een broer van oma Hendrika van Heesch was abt van de Abdij van Grimbergen (België). Zijn kloosternaam was Hroznata. Hij verzocht de paus om toestemming om bij zijn zus in Udenhout een H. Mis te mogen lezen ter ere van de 40-jarige bruiloft en wel bij het bruidspaar thuis. De toestemming werd verleend. Zo werd de voorkamer ingericht als een kapel met een altaar en met canonborden en verdere toebehoren. Kapelaan Van Lierop was assistent. Sjef overleed 3 maanden later.

Op het bidprentje van Sjef staat:
Verdriet en geluk hebt Gij wonderlijk dooreen gestrengeld zodat zijn leven in het geheel mooi is geweest. Hij was een man met een natuurlijke zin voor eerlijkheid, en oprechtheid gepaard aan een gevoelig hart en een ongedwongen eenvoud in de omgang.

Kreitenmolenstraat 108
Cornelis Arnoldus (Kees) van Iersel werd geboren te Udenhout aan de Kreitenmolenstraat op 17 augustus 1905 als tweede zoon in het gezin van Sjef van Iersel en Leentje Roodklif. Zijn jongste levensjaren werden al getekend door diverse tegenslagen, zoals het overlijden van zijn moeder, zijn zusje Marietje en broertje Sjef.
Zoals hiervoor verteld werd Kees kleermaker, eerst in een gehuurde ruimte bij Bertens aan de Kreitenmolenstraat 74, later in de Slimstraat 14 en vervolgens aan de Kreitenmolenstraat 108, waar nog altijd zijn zoon Mari woont.

Kees van Iersel was een fervent EHBO’er en enige tijd voorzitter van de Udenhoutse EHBO-vereniging. Vooral in de oorlogsjaren was dit een zware taak. Men verzorgde namelijk ook het ziekenvervoer naar het ziekenhuis in Tilburg. Dit gebeurde ook weleens te voet. Men liep dan langs de spoorlijn waarbij men het risico liep beschoten te worden. Ook werden de zieken na herstel weer naar Udenhout teruggehaald. Een van zijn hobby’s was zwemmen in de putten, daar kon hij zich goed uitleven, ondanks zijn handicap. Hij stopte hiermee in de oorlogsjaren omdat de Duitse bezetter naakt ging zwemmen. Dat kon toch nog niet in Udenhout. Een aantal jaren was Kees bestuurslid van voetbalvereniging R.K.S.S.S.,

waarvan enkele jaren voor en na de oorlog ook voorzitter. En ook heeft Kees van Iersel het tot gildekoning gebracht, bij de handboogschutterij “Strijdlust in Vrede”, opgericht 21 juni 1914. Men schoot 26 meter vanaf het doel, de sterkste boog trok 14 kg met een pijl van 75 tot 130 gram. Kees wist het koningschap te veroveren met 128 punten in 40 pijlen.

Een gezegde van Kees van Iersel was: “Leeft vrolijk en trouwt nooit”. Maar trouwen is er toch wel van gekomen. Op 2 maart 1943 trouwde Kees te Rijen, voor gemeente en kerk met Anna Scholtze, dochter van de in Udenhout geboren postbode Martinus Scholtze en de Rijense Petronella Kin. Het huwelijk had veel eerder plaats kunnen vinden als de omstandigheden in Rijen beter waren geweest. Anna had een gehandicapte broer en zus die zij niet mee wilde brengen in een huwelijk. Anna en Kees kenden elkaar al van jongs af aan en wilden geen van beiden een huwelijk met een ander aangaan. Ze hielden de bruiloft in Rijen, waar een groot feest werd aangericht (de broer van Anna trouwde ook op diezelfde dag). Kees ging met een grote koffer vol levensmiddelen, sigaren en drank met de trein naar Rijen. Zo had hij ook gezorgd voor alcoholische versnaperingen, gekocht in Loon op Zand bij kolenboer Kees van Noije, met de belofte om zijn hele leven kolen en drank bij hem af te nemen. Om iedereen tijdens de bruiloft aan bod te laten komen was alles afgeteld, zoveel sigaren voor de mannen, zoveel advocaatjes voor de dames enz. Zoveel schijfjes vlees of kaas op de boterham. Alleen ome Nol mocht een sigaartje meer.

Na hun huwelijk gingen ze inwonen bij de tantes, Tina en Ant Scholtze, zussen van Anna’s vader. Geen ideale start voor een jong echtpaar. Men moest veel rekening houden met de tantes. Zij voelden zich al oud en verdienden daardoor alle respect. Zo had Kees eens vijf plakjes vlees voor op de boterham, ieder dus een schijfje en voor zijn zwangere vrouw Anna twee schijfjes. Het huis was te klein. Hoe kon Kees twee oudere dames over het hoofd zien en Anna dat extra schijfje vlees geven. Na de geboorte van Mari werd de opvoeding van deze oudste ook erg moeilijk, de tantes wisten het altijd beter. Als Mari in de box stond was tante Tina wel bereid om hem eruit te halen. *“Je gaat zelf toch ook niet in zo’n hok staan*”, was dan haar weerwoord. Anna heeft daar wel een traantje om gelaten.
Er kwam een huisje vrij in de Slimstraat tegenover de kerk, op nummer 14. Daar trokken Anna en Kees in. Eindelijk konden ze op zichzelf wonen. Als het regende moest Anna met alle potten en pannen naar boven om het water op te vangen. Toen er een V1 viel sneuvelden ook nog alle ruiten, maar de ruiten uit het kippenhok van de dames Scholtze brachten uitkomst. In 1950 vertrok het gezin, intussen uitgebreid tot vier kinderen, naar Kreitenmolenstraat 108, tegenover de tantes Scholtze.

Kees had het huis gekocht waar hij als kind, tijdens de bouw, verstoppertje in speelde. Het huis was echter nog bewoond door twee andere gezinnen, dus het was inschikken. Kees had vaak een knecht van de voogdij via De La Salle uit Boxtel. De voogdijraad hield toezicht op deze jongens. En bij zo’n toezicht kwam aan het licht dat Max niet op het woonadres van Kees van Iersel kon slapen, waar immers al drie gezinnen woonden. Dat vond de voogdijraad niet zoals het hoorde en deze toog naar de gemeente. Er moest een oplossing komen, Max moest op het woon/werkadres kunnen slapen. Binnen de kortste keren kregen de inwonende gezinnen een woning toegewezen. Het huis was vrij.

Na het noodzakelijk stoppen van zijn zaak werd het er niet makkelijker op, de sociale voorzieningen waren voor kleine middenstanders niet al te best geregeld. Maar met behulp van zijn broers werden de moeilijkste jaren toch overwonnen. Ook de grote hof werkte mee om zelfvoorzienend te zijn. Ieder jaar werd de kelder gevuld met 500 weckflessen groente en fruit. Konijnen en mesthaantjes waren een welkome aanvulling op de dagelijkse kost. Ondanks zijn verminderde gezondheid bleef Kees actief in de Udenhoutse gemeenschap. Zo schreef hij tal van artikeltjes in het weekblad “De Wegwijzer”, onder andere over het postagentschap van de familie Scholtze en talrijke oorlogsherinneringen. Ook bracht hij door middel van een artikel in het tijdschrift “De Kleine Meijerij” het verhaal van “Het Verzonken Kasteel” weer onder de aandacht van de Udenhouters, zoals hij het gehoord had van zijn

ome Tinus van Iersel. Hij werd een verwoed postzegelverzamelaar, door het overnemen van wat postzegels van zijn zoon Mari. Eerst spaarde hij vooral Nederland en België. Zijn zoon Martien vroeg hem om een postzegelclubje te leiden. Het clubje werd al snel groter en groter en de animo was groot. De naam van de club werd “De Jonge Filatelist”. Iedere bijeenkomst werd er lesgegeven uit het boekje “Het ABC van het postzegels verzamelen”. Waarbij frater Constantio opmerkte dat aan Kees van Iersel een onderwijzer verloren was gegaan.
Op zijn bidprentje staat: “En God zag dat het goed was, zijn leven met en door hem”.

Van het gezin van Kees en Anna wonen nog drie kinderen in Udenhout.

Familieverhalen

Uit de memoires van Piet (zoon van Sjef) van Iersel
Sjef leerde Leentje kennen maar Leentje had andere plannen en wilde missiezuster worden van kardinaal Lavigerie (Witte Zusters), eerst in Esch en daarna naar Algiers. In Algiers zijn veel postulanten en novices overleden vanwege het daar heersende klimaat. Ze bleef daar niet lang en als men vroeg waarom niet, dan antwoordde ze “*je kreeg daar margarine op je brood*”. Sjef had gewacht en dus kon er alsnog getrouwd worden te Berkel op 21 mei 1901. Moeder Marie van Hoof zei, “*Zeg maar ja tegen Sjef, hij ziet er wel niet uit als een heer zoals Nol Roodklif en Gerrit (van Iersel*)”. Het werd een goed huwelijk. Ome Nol zei later: “*Ik ken niemand die zo goed was voor zijn vrouw als Sjef*”. Moeder (Leentje) was een graag geziene gast op kasteel De Strijdhoef omdat zij de Franse taal beheerste. Wij hadden zolang moeder leefde een gelukkige jeugd. Maar verdriet bleef hun ook niet bespaard: het eerste kindje werd doodgeboren, drie kinderen zijn jong overleden, Kees had kinderverlamming en moeder zelf was nogal ziekelijk…. en toch gelukkig! Sjef hield van stropen, maar ook van een zondagse wandeling om te zien hoe zijn gewassen erbij stonden. Als hij dan thuiskwam had hij voor moeder een grote bos veldbloemen bij zich. Na de graanoogst leerde hij ons vliegeren, een paar latjes, een stuk papier en kruimige aardappels als plaksel. Hij vliegerde ook zelf graag met z’n vrouw. ’s Avonds gingen ze samen vliegeren met een vlieger met een lampion eraan – hoe verzin je het – en ’t wekte nogal wat consternatie in de buurt. ’s Zondagsmorgens was er altijd spek in de pan voor het ontbijt, en dan je brood soppen in het spekvet, heerlijk vonden we dat! Antje Scholtze kwam moeder altijd een paar uur helpen en rookte dan de sigaar van Sjef verder op. Als Antje weg was, zette moeder thee, een mooi kleedje op tafel, de schort af en een sneetje koek erbij. En voorlezen uit ’t familieblad van de Kapucijnen uit Helmond. Ik hoor nog moeders gil toen ze Kees uit de krib haalde en niet meer kon staan… polio! Kees werd geopereerd in Utrecht en moest voortaan met een beugel lopen en onder het speelkwartier op ’n bankje blijven zitten. Moeder zorgde goed voor ons. Als het erg koud was dan rolde ze warme kooltjes door de klompen, die daardoor heerlijk warm werden. Het eten thuis was overvloedig maar sober, de roggemik die pa bakte in het bakhuis bij Mathijssen was heerlijk. Het varkensvlees in kuip en schouw ging lang mee. Voor groenten uit de hof zorgde pa wel, spinazie, peultjes, doperwten enz. enz. Wat een heerlijke man was onze pa, we hielden van hem bijna net zoveel als van moeder. 1912 en 1913 waren rampjaren. Dochtertje Maria overleed, en moeder was zo blij geweest met een dochtertje na drie jongens. Op 18 november 1912 werd Sjefke geboren die in april 1913 kwam te overlijden. Op Sinterklaasdag 1912 stierf moeder in het kraambed, ’s morgens hadden we nog bij haar mogen komen en vroeg moeder wat Sinterklaas gebracht had; ’t was niet zoveel.
Harrie ging met oom Gerrit mee naar Limburg, Kees en het kleine broertje naar oom Nol en tante Koos. Piet mocht naar tante Anna in Den Bosch aan de Postelstraat. Pa bleef thuis, een tijdje later kwamen ik (Pieter) en Kees weer bij pa (Sjef) in huis. Voor pa ging het moeilijk, van de ene huishoudster naar de andere. Voor ons ging het wat beter, pa was zo lief, nooit een boos woord, altijd vriendelijkheid. Een typisch voorval om het karakter van Sjef te duiden. Pa had ons beloofd dat we naar oom Gerrit bij Maastricht zouden gaan. Maar helaas, het kon bijna niet doorgaan, zijn dienst bij de spoorwegen werd verzet. Naar de kerk

en naar Limburg was te veel op een dag. Pa ging niet naar de kerk. Hij zei: "i*k heb het jullie toch beloofd, wij gaan naar oom Gerrit*".

Sein op rood voor de trein Parijs – Amsterdam
Spoorwegmedewerker Sjef van Iersel kreeg opdracht om een goederentrein op een zijspoor te zetten zodat de trein Parijs – Amsterdam vrije doorgang had met het sein op groen. De trein was erg lang en Sjef vertrouwde het zaakje niet en gaf de internationale trein rood sein, en ging de zaak controleren. Er stond namelijk nog een goederenwagon op het doorgaande spoor. Een ramp was voorkomen, maar hij moest toch op het matje komen in Den Bosch: *"Hoe durft u een internationale trein rood sein te geven?"*

Sjef gaf ook het sein om een trein te laten vertrekken. Als zijn schoondochter Lea iets te laat was – bijna iedere dag – dan liet hij de trein naar Tilburg even wachten. Toen Lea eens op tijd was liet hij de trein expres iets te vroeg vertrekken. Humor toch.

Schoon of niet
Stropen was ook een hobby van Sjef van Iersel, maar minder van zijn stiefdochters Lien en Door van Roessel. Als Sjef niet al te schoon thuiskwam van een stroperij dan wilden zijn dochters dat hij zich omkleedde, maar daar had Sjef niet altijd zin in. Hij liep dan gewoon door in zijn besmeurde kleren. Toen de dochters het huis gingen beleggen met kokosmatten kwam er opnieuw een probleem. Sjef pruimde nogal eens en dan moest je na enige tijd de pruim uitspugen, meestal in de kolenkit. Maar ja, er mocht natuurlijk niets op de nieuwe kokosmatten komen.

Bijenhouder
Sjef van Iersel was naast boer ook imker. De bijen waren in de zomer op de hei. Het transport ernaartoe gebeurde met paard en wagen. Ter inspectie reed Sjef op zijn damesfiets regelmatig naar de hei. Er wordt verteld dat hij eens zo'n goed bijenjaar heeft gehad dat de bijen niet genoeg ruimte hadden in de korf en die daardoor de korf naar de grond hadden uitgebreid. Opbrengst: 75 kilo honing (imkerslatijn). Ik herinner me opa nog toen hij al ver in de tachtig was. Hij had nog enkele bijenkorven achter in zijn tuin. Hij kon er zelf niet meer naar toe lopen maar zijn stiefdochter Lien droeg hem ernaartoe. Zo kon hij zittend op een stoel toch nog genieten van z'n bijen.
Kleinzoon Mari van Iersel heeft de hobby van bijen houden van zijn opa doorgekregen.

Voetballen tegen de Duitsers was taboe
In 1940 was Kees voorzitter van de voetbalclub en in juli van dat jaar kwamen de Duitsers bij hem omdat ze voor die Manschaft graag een wedstrijd wilden organiseren. Kees reageerde wat afwachtend, voetballen tegen de vijand? Maar de Duitsers bleven aandringen tot vijfmaal toe. Goede raad was duur, wat te doen. De Duitsers werden minder vriendelijk en eisten uiteindelijk antwoord op hun vraag en een voetbalwedstrijd. Dan maar goede raad gezocht bij de geestelijk adviseur, kapelaan Gerritsen. Na lang beraad vroeg kapelaan Gerritsen: "Is het doodzonde om tegen de Duitsers te spelen? En wat is erger, tegenmaatregelen van de Duitsers?". Er werd een elftal bij elkaar gezocht en er werd gevoetbald. De Udenhouters wonnen met 6-1. De wedstrijd werd niet gespeeld onder de vlag van S.S.S. Gewoon een aantal Udenhoutse jongens die een "Befehl" moesten opvolgen. Het leidde na de oorlog tot problemen voor S.S.S., maar gelukkig van tijdelijke aard.

Briefje van de dokter
Ooit kreeg Kees van Iersel als EHBO'er een briefje van dokter Lobach met het verzoek om naar de praktijk te komen. De rest van het briefje was onleesbaar, ook voor de dokter zelf. Hij wist zelf zijn boodschap niet meer.

De stamreeks

XVII. Jan van Iersel of van Eersel of Jan Stijnen
XVIII. Jan Jan van Iersel x Heilwig Jan-Rode Zegers van Westtilborch
XIX. Aert Jan van Iersel x (1452) Elisabeth Jan van Gorcum
XX. Jan Aert van Iersel x (>1471) Adriana Jan Melis Walraven
XXI. Joost Jan van Iersel x Marie Wijtman Gerit Willems
XXII. Jan Joost van Iersel x Marie Embert Goossen van der Borcht
XXIII. Adriaan Jan van Iersel de jongste x Marie Adriaan van Gorchum
XXIV. Cornelis Adriaen van Iersel de jongste (Oisterwijk, 1613) x Jenneke Aart Adriaan Aart Thonis
XXV. Jan Cornelis Ariaens van Iersel x Maria Jan Geerts de Kort
XXVI. Jan Jan van Iersel x (1687) Adriaentje Jan Cornelis Pessers
XXVII. Wouter Jan van Iersel x (1732) Marij Jan Cornelis Tureling
XXVIII. Johannes van Iersel x (1752) Marie van Erven
XXIX. Jan Jansen van Iersel x (1786) Maria Jansen van Broekhoven
XXX. Jan van Iersel (Helvoirt, 1796) x Johanna Maria de Bekker
XXXI. Peter van Iersel, (Heukelom, 1826) x Hendrina van Tilburg
XXXII. Josephus (Sjef) van Iersel (Udenhout, 1866) x 1 Maria Helena Roodklif

Het 1e huwelijk van Sjef van Iersel met Maria Helena Roodklif

	Naam	Geboren	Huwelijk	Overleden
1	Levenloos kind	1 februari 1903 Udenhout		1 februari 1903 Udenhout
2	Petrus Cornelis (Piet)	17 mei 1904 Udenhout	Dien Groen	31 augustus 1987 Hoorn
3	Cornelis Arnoldus (Kees)	17 augustus 1905 Udenhout	Anna Scholtze	17 maart 1980 Udenhout
4	Henricus Gerardus (Harrie)	24 januari 1907 Udenhout		14 januari 1926 Udenhout
5	Josephus Gerardus (Sjef)	15 januari 1909 Udenhout		22 juni 1909 Udenhout
6	Maria Adriana (Marietje)	14 maart 1911 Udenhout		8 november 1912 Udenhout
7	Josephus Gerardus (Sjefke)	18 november 1912 Udenhout		23 april 1913 Udenhout

Het 2e huwelijk van Sjef van Iersel met Hendrika van Heesch

	Naam	Geboren	Huwelijk	Overleden
6	Leonardus Wilhelmus (Leo)	21 augustus 1917 Udenhout	Lea Ebben	27 juli 1975 Rosmalen

Familielid

Harrie van Iersel verdrinkt in de Leemputten

Op 14 januari 1926 raakten drie jongens te water tijdens het schaatsen op de Leemputten achter de steenfabriek St.-Joseph. Twee jongens verdronken: Harrie van Iersel en Piet van Drunen. Anton Haen wist zichzelf nog te redden maar kon geen hulp bieden aan zijn beide vrienden. Anton heeft zijn hele leven een foto van Harrie bij zich gedragen.
Uit “Het nieuwsblad van het zuiden”, het volgende bericht:
Udenhout, vreselijk ongeluk, twee jongens verdronken. Bij het schaatsenrijden op de zogenaamde Leemputten, zijn gistermiddag drie jongens door het ijs gezakt. Een hunner, de ongeveer 18-jarige A.H., wist zich nog te redden. Echter de 19-jarige H.v.I. en de 17-jarige P.v.D. zijn jammerlijk verdronken. Hunne lijken zijn eenigen tijd daarna opgedregd. De

deelneming met dit smartelijk ongeluk is algemeen. De droefheid van de zwaarbeproefde ouders laat zich begrijpen.
Tot zover dit bericht. Opmerkelijk is dat de beide vaders samen naar het gemeentehuis zijn gegaan om aangifte van overlijden te doen en hierbij elkaars getuigen zijn. Ik heb later nog iemand gesproken die zich dit voorval herinnerde en gezien heeft dat Anton Haen, stijf bevroren, door de Kreitenmolenstraat naar huis rende. Later zei Anton tegen zijn kinderen, "*had ik maar een touw bijgehad, dan had ik ze misschien kunnen redden*".

De familiefoto

Hoofdstuk 9

Familie DE JONG – DE WIT
Dienen om te verdienen
Ton de Jong

Dienen om te verdienen

Dienstmeiden en dienstknechten
Tussen 1913 en 1926 kregen Jaon en Hannemarie de Jong vier zonen en vijf dochters. Zij volgden nauwelijks voortgezet onderwijs. Werken dus, maar op de boerderij op 't Winkel hadden zij genoeg aan één of twee meewerkende zonen en één dochter als manusje van alles in het huishouden. De anderen gingen dienen. Zij hoorden tot het grote leger van dienstboden en knechten die zich van jaar tot jaar 'verhuurden' en inwoonden bij het gezin waar zij dienden.

Udenhout hield de constante stroom van komende en vertrekkende inwonende dienstboden (dienstmeiden én dienstknechten) vanaf 1871 bij in een apart register. De gemeenten waren verplicht te registreren maar niet om dat in een aparte boekhouding te doen. Udenhout deed het wel. De registers van 1871 tot 1920 zijn openbaar en in te zien op de site van het Regionaal Archief Tilburg. In die periode van vijftig jaar zijn 4322 dienstboden (m/v) ingeschreven. Zij kwamen natuurlijk vooral uit Udenhout zelf en de omliggende plaatsen, maar ook uit onder meer Duitsland, België, Frankrijk en zelfs Canada en Indonesië. Lang niet iedereen kwam in de registers terecht. Weliswaar was het hoofd van het huisgezin verplicht om dienstboden binnen een maand te melden bij de gemeente, maar daar werd nogal de hand mee gelicht, vooral bij korte betrekkingen.
Het grootste deel betrof ongetrouwde jongemannen en meiden die tot hun huwelijk gingen dienen. Vaak bij familie. Er waren ook vrijgezellen die een groot deel van hun werkzame leven inwoonden bij hun werkgever. Op het kasteel, bij renteniers, bij de pastoor, bij fabrikanten, kortom bij de bovenlaag van de samenleving. Drie inwonende knechten en dienstmeiden was geen uitzondering.

Herinneringen aan het dienen
Zuster Tarcisia de Jong (1924) reconstrueert bij wie haar broers en zussen zoal gingen dienen. Het is een ingewikkeld schema. De een kwam weer thuis werken, de ander vertrok. Zelf werkte zij – toen nog als Cor de Jong – vanaf 1942 bij Piet en Dien van de Pas in de Capucijnenstraat. Zij was toen 18 jaar. "Nee, ik was zeker geen sloofje. Een dienstbode, niet meer en niet minder. Slecht trof ik het daar niet. Het was een jong gezin in goeden doen. Ik kreeg een ledikant, thuis hadden we nog bedsteeën. Het was maar een kwartier lopen van huis, maar toch mocht ik alleen op zondagmiddag naar 't Winkel. Als dienstmeid had ik kost en inwoning, mijn was werd bij Van de Pas gedaan". Veel was dat niet. Een doordeweekse en een zondagse jurk, schorten, een paar kousen en één keer per week schoon ondergoed. Een toilettas had zij niet, evenmin een tandenborstel. De bezittingen werden bewaard in de meidenkist die meeging wanneer je ergens ging dienen.

Anna de Jong ging dienen bij Janus Verhoeven aan de Haarensebaan (d'n Ouwe Meulen). Zij vertelde daarover in 1990: "Het waren goei boeren, daar kon ik leren hoe het huishouden moest worden gedaan, vonden ze thuis. Ik begon in mei maar was er al twee keer met ons vader geweest. Een keer in de winter op de kaoikes (kaantjes= uitgebakken reusel) en nog een keer met Pasen. Er werd niet aan mij gevraagd of ik het goed vond. Je ging er gewoon zonder zeuren naartoe".

Bij Verhoeven was het vroeg dag. Anna moest eerst mee melken en dan het huishouden doen. Om de veertien dagen mocht ze op zondagmiddag naar huis, maar wel voor den donkere en voor het melken weer terug. Anna heeft er vijf jaar gediend. Volgens traditie vroeg Janus met Allerheiligen of zij nog een jaar wilde blijven. Dat was ruimschoots op tijd. Het 'huurjaar' liep van mei tot mei. Kwam die vraag in november niet, dan moest de dienstbode vrezen dat de betrekking niet werd verlengd.

De verdiensten (de 'huur') liepen sterk uiteen. Leeftijd en soort werk waren belangrijk, maar ook de status van het gezin waar zij werkten. Van Cor en Anna de Jong weten we dat zij 45 gulden in de drie maanden 'huur' kregen en een kwartje zakgeld per week. Cor de Jong ontving bovendien nog 3,50 gulden per drie maanden die Van de Pas eigenlijk als zegels moest plakken voor de ouderdomsverzekering. Hij keerde die voorziening liever meteen uit. De huur werd thuis afgedragen. Een eigen spaarbankboekje hadden zij niet. De ouders spaarden om de kinderen bij hun huwelijk 'op scheut te helpen'. "Toen ik intrad bij de Franciscanessen vond ik het raar dat ik 1000 gulden mee moest brengen. Het was een beetje de omgekeerde wereld. Hard werken in het klooster en nog geld bijbrengen ook."

Dag en nacht met leeftijdgenoten in hetzelfde huis wonen, leidde nogal eens tot amoureuze avonturen die uitmondden in ongewenste zwangerschappen, vaak gevolgd door een gedwongen huwelijk. Meestal werd er gezwegen, zeker als het familie betrof.

Zuster Tarcisia verhaalt hoe broer Jo (1917-1990) werd opgeroepen als getuige toen hij bij oom Dorus de Laat op het Hooghout diende (van zijn vijftiende tot zijn tweeëntwintigste jaar) als knecht. Hij zou wellicht meer weten van de innige relatie van de buurjongen met de meid waaruit een zwangerschap voortkwam. Zonder moeite lepelt Tarcisia andere voorbeelden op van verkeringen met en tussen dienstmeiden en knechten. "Er werd schande van gesproken, maar lang duurde dat niet. Het leven ging verder."
Zus Tonia diende jarenlang bij gegoede boer Knillis van de Ven in Helvoirt. Voor Tarcisia was dat een welkom vakantieadresje. Achter op de fiets bij grote broer Kees en na twee nachten slapen weer terug naar 't Winkel. Meer vakantie had zij niet.
Jaon en Hannemarie de Jong hebben toen zij zelf in de kleine kinderen zaten nooit een knecht of meid gehad. Er was volop burenhulp en toen het door ziekte even te veel werd voor Hannemarie werden een paar kleine kinderen even ondergebracht bij familie. Problemen werden zelf opgelost. De verzorgingsstaat moest nog geboren worden.

De familienaam De Jong
Met de achternaam De Jong ben je gauw klaar, zou je denken. De Jong(e) kan junior betekenen, maar het gebeurde vaak dat vader en zoon dezelfde voornaam hadden en zelfs ook dat twee broers dezelfde voornaam hadden en er met 'de oude' en 'de jonge' onderscheid werd gemaakt. Zelden is na te gaan hoe en wanneer een familie aan de naam 'De Jong' is gekomen. Bij deze familie kan dat wel. Tot het begin van de zeventiende eeuw werden opeenvolgende generaties van de familie De Jong aangeduid met patroniemen. Achtereenvolgens met Romme (=Rombout), Peters, Reijnen, Hendricks en Floren (Floris). De laatste – Floris dus – trouwde tweemaal en had uit beide huwelijken een zoon die Jan werd genoemd. Op het moment dat Jan de oude ging trouwen moest uitgemaakt worden wie wat kreeg uit de boedel. Floris en zijn vrouw kwamen er zelf niet uit en gingen te rade bij twee wijze mannen uit Loon op Zand, onder wie Dirck Raes van Grevenbrouck, heer van het (nu witte) kasteel. Volgens de akte die door hen werd opgemaakt kreeg Jan de oude een bed met een paar lakens en nog wat huisraad. Verder nog een stuk moer en de turf die daar nog uit zal worden gewonnen. Jan de jonge mocht de ploeg, wagen en de ketels meenemen. Hij wordt daarna in akten aangeduid met Jan Floren de Jong(h)e. Van De Jongh verdween aan het eind van de achttiende eeuw definitief de letter h.

De stamhuizen

De Loonse Molenstraat

In 1528 vindt de erfdeling plaats van de bezittingen van Peter Rommen, de oudst bekende stamvader van de familie De Jong. Zijn zonen Reijn en Rombout krijgen huis, hof, schuur gelegen ‘op die Molenstraet’. Hoe lang zal de familie daar dan al gewoond hebben? Misschien vijftig, misschien wel tweehonderd jaar. Tot het eind van de achttiende eeuw hebben nazaten van Peter Rommen in dit stamhuis gewoond. De omvang van de boerderij wisselde per generatie. Volgens de overzichten van geheven belastingen waren het gegoede boeren. Zij konden lezen en schrijven en oefenden bestuurlijke functies uit: borgemeester, armenmeester.
De Loonse Molenstraat is een zeer oude buurtschap op vruchtbare grond. De grens van Loon op Zand en Udenhout liep van noord naar zuid midden over de weg. Vanaf de splitsing met het Moleneind was de straat de grensscheiding tussen Udenhout en Tilburg. Aan de Loonse kant woonden in 1662 ongeveer dertig gezinnen, nu nog maar een handvol. De bebouwing was dus dichter dan nu. Het huidige kruispunt aan het eind van de Loonse Molenstraat (gezien vanaf het zuiden) was het hart van de buurtschap. Daar liep de aloude baan naar Den Bosch langs, dus was er behoorlijk wat verkeer.
Dicht bij dit kruispunt moet het stamhuis hebben gestaan. Bij de verkoop van de boerderij in 1779 voor 617 gulden aan Cornelis Hamers wordt immers ‘de baan’ als noordelijke begrenzing aangegeven.

De Kraan in Enschot

Na de verkoop van de boerderij en naastgelegen huisje duikelde de familie door voortijdig overlijden en ander malheur in het armoedegat. Van trotse boeren waren het dagloners en arbeiders geworden. Zeger de Jong (de voornaam Zeger komen we nog steeds tegen in de familie) kon omstreeks 1800 met zweten en zwoegen een huisje kopen op een halve hectare grond aan de Kraan in Enschot. Het had slechts één deur en één venster. Op de funderingen ervan is later een nieuw arbeidershuisje gebouwd: De Kraan 88.

Winkelsestraat 13

Na eeuwenlang dicht bij Udenhout te hebben gewoond, ging Josephus de Jong in 1850 als eerste (even) in de gemeente wonen. Van een echt stamhuis was tot 1922 geen sprake. Als pachtboeren wisselden zij regelmatig van boerderij. De boerderij op ’t Winkel (Winkelsestraat 29) die Kiske de Jong langdurig pachtte van Martinus van de Pas zou wellicht nog een stamhuis genoemd kunnen worden, maar in de familie geldt Winkelsestraat 13 als zodanig. Jaon de Jong (1880-1965) kocht de boerderij op 3 augustus 1931 ‘ten herberge van J. Keuninx’ in de Capucijnenstraat. De koopsom bedroeg toen 15.010,- gulden. Het was een zeer oude hoeve, herbouwd in 1869, zo bewijst het jaartal aan de achterzijde van het huis. Bij verbouwingen van de stal kwamen fundamenten bloot die erop wijzen dat de boerderij eerder een andere indeling had. Jaon en Hannemarie moderniseerden in 1931 de boerderij, waarbij 9 hectaren goede landbouwgrond zat. Maar aan de indeling werd toen niets veranderd. De voordeur werd nauwelijks gebruikt. Iedereen kwam door de achterdeur. Via de voorstal kwam men in de geut, een klein keukentje met een pomp en een granieten gootsteen. Vanuit de geut ging men naar de ondiepe kelder die niet waterdicht was. Er stond soms wel 10 centimeter water in. Naast de bedstee in de herd was de grote schouw met op de rand 12 delftsblauwe borden. Aan de andere kant van de gang bevond zich voorin de slaapkamer van Jaon en Hannemarie en daarachter hun woonkamer/keukentje. Het gezin van zoon Kees met vijf kinderen moest het doen met herd en keuken. Slapen deden zij op zolder. Rond de boerderij stonden een schuur (met een dorsmachine die aangedreven werd door een paard dat op de manegeberg rondjes liep), een schop (voor de varkens en het paard), de loods (voor koren en gereedschap), bakhuis, kippenhokken en een plee met een kijkgat. Gezond, duurzaam en lekker was de oogst uit de boomgaard rond de boerderij met vele oude rassen appels, peren, kersen, bessen, pruimen en perziken. En natuurlijk een grote moestuin met een veldje rabarber waarop in de winter de inhoud van de plee werd

gekwakt. De windhoos van 11 juli 1984 vaagde de boomgaard nagenoeg weg, evenals de authentieke Vlaamse schuur die zo kort op de weg stond dat er al eens iemand tegenaan was gereden.
Oudste zoon Kees de Jong boerde er van 1954 tot 1980, waarna Gerard het stokje overnam. Hij specialiseerde zich in de varkenshouderij. Het woonhuis is opnieuw gemoderniseerd.

Familieverhalen

Missiebusjes
In Jaon en Hannemarie weerspiegelde zich het Rijke Roomsche Leven op een manier die weinig nuances toeliet. Hannemarie ging toen zij tachtig was nog bijna dagelijks te voet naar de kerk in Biezenmortel, waar door de aanwezigheid van de Paters Kapucijnen de Kerk nadrukkelijker aanwezig was dan elders. De hemel moest je verdienen met veel bidden en hard werken. Zij gingen –het waren natuurlijk ook dagjes uit- naar Handel, Kevelaer, Meerseldreef. Bokhoven, Boxtel en Hakendover. Op wat latere leeftijd had Jaon tijd om mee te doen aan retraites en om geld op te halen voor de broederschappen. Voor het Apostolaat der Hereeniging, St. Pieterspenning (6 cent per persoon per jaar), de Broederschap van de Heilige Rochus, maar vooral die van Hakendover. Hij verzamelde de inhoud van missiebusjes, elk jaar één keer, bij dertig huishoudens in de buurt. De inhoud varieerde nogal. Bij sommigen zat er maar een enkele gulden in, maar bij Adrianus van Loon 22,58 gulden. Zijn rondgang was meteen een prima manier om de sociale contacten te onderhouden.

Noten tellen
Alles wat geld op kon brengen werd verkocht. In een goed notenjaar brachten de notenbomen op ’t Winkel enkele tientjes op en dat was mooi meegenomen. Tot op hoge leeftijd was dit een klusje voor Jaon. Hij raapte en telde de noten. Dat deed hij door na elke honderd noten er eentje in een apart mandje te gooien. De rekensom was aan het eind dan snel gemaakt. Over manden gesproken, die vlocht Joan zelf. Met wilgentenen die naast de 'moos' groeiden. Je had schilmandjes, eierkorven en aardappelmanden. Ook Hannemarie werkte nog mee toen zij boven de tachtig was. Onder meer door de bessen te plukken van de 30 struiken die rond de boerderij stonden. De bessen werden in kistjes van tien kilo naar de veiling gebracht.

Feest
De gouden bruiloft op 7 mei 1962 was een fantastische gebeurtenis, die een onuitwisbare indruk maakte. Achter het huis werd een grote tent neergezet en in het deel van de stal waar 's winters de mangelpeeën lagen, stonden kratten limonade, honderden broodjes, bier en sterke drank. Er werd provisorisch een noodkeuken ingericht en voor het huis waren prachtige bogen geplaatst met 'Hulde aan het gouden paar". De versierde dennenboompjes stonden tot ver op ‘t Winkel.
Al vroeg -het was een prachtige lentedag- kwamen de twee zusters aan. Een ontroerende gebeurtenis want het was voor Gerardini negentien en voor Tarcisia veertien jaar geleden dat ze 'thuis' waren geweest. Jaon en Hannemarie wachtten ze op, Jaon in jacquet, Hannemarie in Brabantse klederdracht met een indrukwekkende poffer op haar hoofd. De familie had zich nog maar net voor de boerderij verzameld toen een zwarte limousine aan kwam glijden met een grote kroon op het dak waaraan witte linten waren geknoopt die vastgehouden werden door lieflijk geklede bruidjes. De stoet met voorop twee knapen uit de buurt, die een bord vasthielden met de jaartallen 1912 en 1962, zette zich in beweging naar de kerk van Biezenmortel. Dat is een tochtje van twee kilometer. Een mooie lengte om volop te genieten. Een ritje van een paar honderd meter zou zonde zijn geweest van het vele werk dat aan de aankleding van deze feestelijke stoet was besteed. De mis was plechtig en de gardiaan hield een warme preek. Weer op ‘t Winkel maakte het organiserende buurtcomité zijn opwachting. Er waren tientallen cadeaus, waaronder twee elektrische stoven en een

elektrische deken. Veel fruitschalen ook. De genodigden zaten aan lange tafels met witte tafelkleden waarop sigaretten en sigaren voor het grijpen stonden. Naast Jaon en Hannemarie zaten Tarcisia en Gerardini. Opzij keek Theo van Iersel, hoofd van de lagere school, toe. Natuurlijk moesten alle kleinkinderen iets voordragen. Als beloning kregen ze van oma een reep chocolade. De harmonie bracht een serenade, voor het huis werd de groepsfoto gemaakt. Nee, het is geen nachtwerk geworden en zeker geen dronkemansgelag, dat paste niet bij het bruidspaar. Om een uur of elf was het feest gedaan. “Ut is mooi gewist”, zei Jaon, “morgen moet er weer gewerkt worden”.
Op de wijze van 'Schiet 'm maar kapot' zong buurman Marinus Bertens een lied van zestien coupletten waarin alle bewoners van ‘t Winkel de revue passeren. Het lied eindigde met het volgende spannende verhaal:

De zog
En het gauwe paor vergeten we nie
Het is iets van Jaon en Hannemarie
Het was ten tijde van de mof
Haj Jaon de Jong een grote zog
Die was bestemd al veur den dood
Mer och de slachter hai geen lood
Hij zee wat vangen we daor mee aon
We moeten er iets op vinden gaon
Mer ze mog maoken geen geluid
Ik sla ze mee unne haomer op der snuit
Want kwèke mag ze verdomme niet
Dan heurt de buurt het in een, twee, drie
Mer o, die zog die was zo taai
Het bleek te zijn een heel karwei
En Jaon die zee het wordt een ramp
Ik zit zo in het concentratiekamp
Ze brulde alles bij elkaar
Net iets te hard veur smokkelwaar
Hij mepte hur flink op hurre kop
Blauw plekken stonden er overal op
En mee een verschrikkelijk geluid
blies ze hurre leste adem uit
En Jaon die zee des is de leste keer
Dè doe ik heel mijn leven niet meer

De stamreeks

I. Peter Rommen (Loon op Zand, omstreeks 1450)
II. Reijn Peter Rommen (Loon op Zand, omstreeks 1450) x Peternelle van de Weij
III. Hendrick Reijn Peter Rommen (Loon op Zand, omstreeks 1515) x De Weert
IV. Floris Hendrick Reijnen (Loon op Zand, omstreeks 1540) x1 Adriana Oerlemans, x2 Magdalena Pruijssers
V. Jan Floris Hendrick de Jonge (Loon op Zand, omstreeks 1580) x1 Adriana van Hemert, x2 Anna Couwenberch
VI. Jan Jan de Jongh (Loon op Zand, 1626) x1 Barbara Span, x2 Anna Peters
VII. Adriaan Jan de Jongh (Tilburg, 1675) x Maria Roefs van Ingen
VIII. Adriaan Adriaan de Jongh (Loon op Zand, 1714) x Mechel van de Ven
IX. Joost Adriaan de Jongh (Loon op Zand, 1744) x Joanna Zeger de Jong
X. Zeger Joost de Jong (Tilburg, 1779) x Anna Jansen
XI. Joost Zeger de Jong (Enschot, 1810) x Wilhelmina van Zon
XII. Cornelis de Jong (Udenhout, 1853) x Jans de Wit

Het gezin van Kiske de Jong en Jans de Wit

	Naam	Geboren	Huwelijk	Overleden
1	Wilhelmina (Mina) (Berkhoek)	3 mei 1878 Biezenmortel	Jan van den Bersselaar	24 februari 1974 Udenhout
2	Adrianus (Joan) ('t Winkel)	9 juni 1880 Biezenmortel	Hannemarie de Laat	3 februari 1965 Udenhout
3	Johannes (Jan)	21 januari 1882 Biezenmortel	Cornelia van Haaren	8 oktober 1971 Oisterwijk
4	Josephina Hendrika (Drika)	19 april 1884 Biezenmortel	Hendrikus Vermeer	19 oktober 1959 Tilburg
5	Josephus (Sjef)	16 oktober 1885 Udenhout	Johanna van Sprang	25 december 1960 Boxtel
6	Anna Cornelia (Kee)	7 november 1887 Udenhout	Henricus van de Wouw	27 augustus 1964 Berkel-Enschot
7	Johannes Cornelis (Kees)	10 maart 1890 Berkel	Lamberta van Remunt	22 december 1963 Tilburg
8	Zegerus Wilhelmus (Willem) (Schoorstraat)	22 juli 1892 Udenhout	Elisabeth van der Loo	19 november 1970 Udenhout
9	Adriana Maria (Jans) (Slijkhoef)	20 april 1895 Udenhout	Willem van den Bersselaar	13 januari 1969 Udenhout

Familieleden

De verloren zuster

Voor een familie-onderzoeker is het nogal frustrerend wanneer iemand spoorloos in de geschiedenis verdwenen lijkt te zijn. Wanneer je in de zeventiende eeuw bezig bent is het nog wel te hebben, maar in de negentiende eeuw kunnen mensen niet zomaar verdwijnen. Burgers werden toen al van de wieg tot het graf op vele manieren geregistreerd. Toch verdween Adriana de Jong lange tijd van de radar. Zij was een zus van mijn overgrootvader Kiske de Jong. Zij hadden nog een broer Zeger, een zus Maria en een broer Johannes. De kinderen waren als wezen achtergebleven na het menselijk drama dat zich in 1861 en 1862 voltrok in het pachtboerderijtje aan de Belvert in Haaren. Vader Josephus de Jong stierf in 1861, moeder Wilhelmina van Zon een jaar later. Het echtpaar liet vijf kinderen na in de leeftijd van 1 tot 12 jaar. Zij werden verdeeld ondergebracht bij buren en familie.
Zeger vertrok naar Turnhout om in te treden als broeder-jezuïet en stierf in 1923 in een klooster van de Jezuïeten in de buurt van Gent. Adriana verdween in het niets, leek het. Niemand uit de familie kon zich ook maar iets van haar herinneren. Tot zij onlangs opdook in de gedigitaliseerde reconstructie van het Haarense bevolkingsregister dat in de Tweede Wereldoorlog als voorzorgsmaatregel begraven is en daar in 1944 zwaargehavend uit kwam. Adriana bleek bij de buren te zijn opgegroeid. Zij vertrok op 26 oktober 1880 naar Antwerpen waar zijn intrad bij de Soeurs de Notre Dame de Namur, gevestigd aan de Keizerstraat. Het is niet moeilijk raden waarom Adriana uitgerekend naar Antwerpen is gegaan. Broeder-jezuïet Zeger was in 1880 kok van het Jezuïetencollege in die stad en zal de soeurs ongetwijfeld bij Adriana hebben aanbevolen. Dat was op zich geen slecht advies. De congregatie maakte in die jaren een gigantische groei door en stortte zich wereldwijd op het onderwijs aan meisjes/vrouwen, vanaf de kleuterschool tot en met universitair onderwijs en volwasseneneducatie. In 2007 telde de congregatie nog 1800 leden en werden er wereldwijd 626 onderwijsinstellingen en kloosters aangestuurd. Soeur Ann Elisabeth de Jong is

overleden 25 juni 1914 in Visé, vlak onder Maastricht. Zij heeft net niet het vernietigende bombardement van de Duitsers op Visé meegemaakt.

Kiske en Jans

De Tilburgse kunstenares Nel Donkers heeft aan de hand van een oude foto Kiske de Jong mooi geportretteerd. Hij verdient postuum die aandacht ook wel. Want Kiske is een icoon in de familie. Niet vanwege hoge bestuursfuncties of grote rijkdom, maar omdat hij na een moeilijke jeugd (op negenjarige leeftijd was hij wees) samen met zijn vrouw Jans negen kinderen zonder hulp van anderen grootbracht en zich op zijn pachtboerderij prima wist te redden. Die negen kinderen hebben in Udenhout en omgeving ook weer veel kinderen, kleinkinderen, achterkleinkinderen gekregen. Kiske en Janske moeten inmiddels honderden, misschien wel een paar duizend, nakomelingen hebben. Het echtpaar sleet de oude dag in een huisje aan de Groenstraat dat nu het nummer 46 draagt. Ze waren op een paar maanden na zestig jaar getrouwd toen Kiske op 31 januari 1937 overleed. Jans ging naar Sint Felix waar zij in 1949 op 94-jarige leeftijd afscheid nam van haar kinderen. Toen zij in de Groenstraat op grootse wijze hun gouden bruiloft vierden, hingen de buurtbewoners een bord op hun huisje met:

Hier viert feest een gouden echtpaar
Een voorbeeld voor een groot gezin
Hoort eens hoe zij zich verheugen
Nu alle kinderen boeren zijn.

Blauwachtig bloed

De belangrijkste inwoners van Loon op Zand waren de heren en vrouwen van het kasteel. En zoals wel vaker gebeurde reed de heer een scheve schaats en kwamen er buitenechtelijke kinderen. Voorvader Floris van de familie De Jong trad rond 1600 in het huwelijk met Magdalena Pruijsers, dochter van Maria van Grevenbrouck. Zij was een dochter van Adriaan van Grevenbrouck (schout van Venloon), buitenechtelijke zoon van heer Raes van Grevenbrouck, uit een oudadellijk geslacht. De familie bezat onder meer de Heerlijkheid Venloon en woonde op het kasteel, dat in 1777 vervangen werd door het huidige Witte Kasteel. In de loop der tijden heeft dit kasteel onderdak geboden aan tal van hoge gasten, waaronder keizer Karel V. Weinig bekend is dat ook dichter-diplomaat Christiaan Huygens een deel van zijn jeugd hier doorbracht. Hij ging zelfs op school in Loon op Zand, waar hij ‘bij naaste verwanten’ onder voogdij was, zoals hij zelf in zijn autobiografie noteerde. Ongeveer even oud als voorvader Floris was kasteelbewoner Floris van Grevenbrouck. Zou die zelden voorkomende naam gekozen zijn als teken van respect voor de heer van Loon op Zand?

Bas-bariton

Een aanstormend talent is Alexander de Jong al niet meer. Hij is als bas-bariton een gevestigde naam in de Nederlandse klassieke-muziekwereld. Hij rondde in 2016 zijn zangstudie af aan het Conservatorium te Tilburg, waar hij al belangrijke rollen zong. Tijdens zijn studie werd Alexander genomineerd voor de prestigieuze Jacques de Leeuw-prijs voor jonge muzikale talenten. Alexander trad in 2018 op bij het Grachtenfestival in Amsterdam. Hij volgde masterclasses bij bekende namen in binnen- en buitenland en in het seizoen 2018/2019 was hij jong talent bij De Nationale Opera. Deze achterkleinzoon van Jaon de Jong is in 1993 in Oisterwijk geboren als zoon van Ad de Jong en Doreth Anker. Zijn grootvader was Harrie de Jong van de Gommelsestraat.

De familiefoto

Hoofdstuk 10

Familie VAN KEMPEN – BOUWENS
Den hof van onze pa
Kees van Kempen, Mari van Kempen

Herinneringen aan den hof van vader in de tijd dat ons gezin woonde op het adres Kreitenmolenstraat 93

Een hof van 100 meter lang en 30 meter breed
Vroeger, tot ver in de zestiger jaren, was het gangbaar dat de mensen uit de arbeidersklasse en de boerenstand zelf zorgden voor het voedsel voor de mens en het voer voor de dieren. In Udenhout beschikten de mensen over een flinke hof. Die van ons was wel honderd meter lang en zo'n dertig meter breed. Daar omheen stond een beukenheg. Elk jaar moest er minimaal zo'n kleine 250 meter heg geknipt worden en wel handmatig met de heggenschaar. Den hof werd hoofdzakelijk door onze pa bewerkt, later geholpen door de oudere jongens. Het plukken van de groenten zoals boontjes en erwtjes was meer het werk van moeder en de kinderen.

Eerst de mesthoop, daarachter den blèèk
Onze hof werd in de lengte in tweeën gedeeld door den *hofpad*, waarlangs enkele waspalen stonden, waaraan onze pa een wasdraad gespannen had. Bij het begin van de pad hing een poortje. Als je daar doorheen ging lag meteen rechts de mesthoop, opgebouwd uit mest van de varkens, kippen en konijnen en met groente-afval, wat niet door de dieren gegeten werd, zoals het blad van de rabarber, maar er mochten geen koolstronken, rode kool of onkruid op. Vlak achter de mesthoop lag *den blèèk*, een graslandje met fruitbomen erop, zoals een vroege zeer zure moesappel, een goudreinet, een zoet appeltje, een rode meikers en een witte vleeskers. Een gedeelte van het graslandje moest wekelijks met de zeis kort gemaaid worden omdat ons moeder daar de witte was op liet bleken. Het gras werd gebruikt als voer voor de konijnen.

Aan de linkerkant van den hofpad lag de kippenren met daarin fruitbomen, zoals de sterappel, de goudreinet en pruimenbomen en ook struiken, zoals de zwarte bessen. Grenzend aan de kippenren lag een strook van zo'n vijfentwintig meter lang en anderhalve meter breed, die gebruikt werd voor het zacht fruit en als bloementuin. Er stonden *knoezels*, rode en witte bessen en een perzikenboom. Het was de trots van onze pa. Hij had die zelf geënt. De vrucht was een mooie grote perzik, die voorzichtig geplukt en vervoerd moest worden. Ons moeder bracht de opbrengst soms met een *krommenèèrm* naar mensen in Tilburg. In 1957 ging het goed mis. Op een zondagmiddag kwam er een Tilburgs gezin op bezoek en die jongens plukten de kleine nog onrijpe vruchten grotendeels af, hapten in een nog groene perzik en gooiden die weg. Die familie was daarna niet meer zo welkom.

De bloementuin
Terug naar de bloementuin. Daarin stonden onder andere *Knillisrozen* (pioenrozen), dahlia's, *snoffels* (anjers), *lievermènnekes* en *lieve-vrouwe-hartjes*. Het tuintje was het domein van tante Jenna, een inwonende zus van ons moeder. Of Goede Vrijdag nou vroeg of laat in het jaar viel, elk jaar gingen op die vrijdag de dahliaknollen de grond in. En als we dan in de augustusvakantie bij de zusters van St.-Felix het lof moesten dienen, kregen we een flinke bos dahlia's mee, met als gevolg dat tijdens het lof de oorwurmen nog uit je mouw kwamen kruipen. In dit fruit- en bloementuintje stond één vreemdganger, de selderieplantjes. Je kon ze oneindig knippen en ze groeiden vanzelf weer aan. Vrijwel dagelijks tijdens het warm eten tussen de middag, kwam een kind van overbuurman met een stuiver in de hand wat selderie halen.

De moestuin

Achter *den blèèk* en het bloementuintje begon de eigenlijke hof. In januari kwam de zadengids van de firma Turkenburg binnen. Jos Dekkers uit het Boerenverdriet was daar agent van. De gids werd goed doorgebladerd. Daarna overlegden onze ouders samen en werd de bestelling weggebracht. Enkele weken later bezorgde Jos Dekkers het bestelde zaaigoed. Vervolgens werd het gesorteerd op de volgorde van wanneer het gezaaid moest worden. De pootaardappelen betrok onze pa van de *Potercombinatie* van den Boerenbond. Hij kocht vroege aardappelen, meestal *Eersteling* (wit) of *Doré* (rood), en late aardappelen, zoals bijvoorbeeld de *Eigenheimer*. Veel mensen lieten zaden eerst kiemen (ook wel *voortrekken* genoemd). Onze pa deed dat alleen met de aardappelen.

Als de vorst uit de grond was, zo rond maart, kon het echte werk beginnen. Eerst moest er een globale indeling gemaakt worden van wat waar zou komen, want bijvoorbeeld de aardappelen moesten steeds op een andere plaats gezet worden om aardappelziekten te voorkomen (een bekende aardappelziekte was Phytophtora). Als ik me goed herinner moest bij het gemeentehuis gemeld worden waar de aardappelen gezet werden en het kon worden gecontroleerd. Na de winter werden de resten van de wintergroenten, zoals de boerenkoolstronken opgeruimd en de voederkuil werd leeg gemaakt. Daarna kon het mesten beginnen. Daarvoor werd de put onder de buiten-wc en de gierput van de varkenskooi leeggereden. De gier werd met een strontschepper in een ijzeren tonneke geschept en dat werd op de kruiwagen achter op den hof gereden, want daar stond de rabarber, groot liefhebber van mest. Op het tonneke werd een juten zak gelegd om kwanselen te voorkomen, anders had je als je achter kwam niks meer over. Daarna werd de mesthoop op den hof gereden, de oude mest eerst. De stalmest werd gebroken en dan kon het spitten beginnen. De oudste jongens moesten de voor afzetten. Dat was zwaar werk, de hele tijd krom staan en dan heel vaak nog *paonen* (graswortels, kweekgras) rapen en engerlingen (larve van de meikever) zoeken. Die werden in de kippenren gegooid. Het *spaoien* (spitten) deed onze pa altijd zelf, het moest immers vlak liggen en erg netjes gebeuren; hij hield van een keurige hof. Soms moesten de jongere kinderen *paonen* mee rapen, onder het motto: jong geleerd is oud gedaan. Den hof hoefde niet in één keer om, als hij maar vast vooruit kon als de vroege groenten de grond in moesten. Toch deed onze pa niet lang over dat enorme karwei. Ik herinner me nog goed dat hij ’s morgens tegen half acht al met zijn schop op zijn schouder uit den hof kwam, snel wat at om dan weer om acht uur op den Boerenbond te zijn. In latere jaren of als het eraan zat, werd den hof in één keer omgeploegd door Marinus Verhoeven, de zoon van de huisbaas. Met een houten hark werden de grove kluiten fijngemaakt, zodat er gezaaid kon worden.

Eerst werd er *erwtrijs* (op z’n Udenhouts: *erwtrijst*) gezet. Dat waren takkenbossen (*musterd*) die vader in de winter in de bossen van Harrie van Iersel achter het kapelleke (Baronsvelden) gekapt had. Tegelijkertijd zocht hij van jonge elzenstammetjes zijn bonenstaken bij elkaar. Tegen de *erwtrijst* zaaide hij de erwtjes (peultjes). In de paadjes tussen de rijen zaaide hij *keeltjes* (raapstelen) en spinazie (soms wel drie keer opnieuw). Ook vroeg in het seizoen (maart) moesten de *grote bonnen* (tuinbonen) gezet worden, naar de spreuk: “Wie vroeg tuinbonen wil eten moet maart niet vergeten”. Op *bedjes* (zaaibed) zaaide hij sla, worteltjes, radijsjes. De sla werd later uitgeplant om tot kropsla door te groeien. Rond half mei werden met afgaande maan de boontjes gezet. De gele boterboontjes waren favoriet, maar hij zette natuurlijk ook groene sperciebоontjes, beide als lage struikjes. Alleen de snijbonen werden aan de staak gezet. De vroege en late aardappelen namen ook een behoorlijk gedeelte van de grond in beslag. Het aardappelland werd overigens niet omgespit, maar slechts wat lichtjes omgewoeld. Daarna maakte hij met zijn schop gaatjes, waar dan door één van de kinderen voorzichtig de pootaardappel gelegd werd met het *schot* (kiem) naar boven. Met de grond uit de volgende rij gaatjes gooide hij de eerste dicht.

De vroege aardappelen hoefden niet geschild te worden, ze werden in een grote teil met water gedaan en met een borstel of klomp werd het dunne velletje eraf gewreven. Ze werden meestal gegeten met de eerste peultjes of boterboontjes. De kleine aardappeltjes noemden wij *kuusaardappeltjes*. Ze werden gekookt in een weckketel en dienden als varkensvoer. Overigens waren wij als kinderen er ook gek op. De late aardappelen werden vóór de Udenhoutse kermis (eind augustus) gerooid. De kinderen verdienden daarmee hun kermisgeld, dat wil zeggen: het geld ging eerst in de portemonnee van ons moeder en daarvan vierden we samen kermis.

Ongedierte
Overigens bezorgde de aardappelteelt onze pa veel hoofdbrekens en dat kwam vooral door de coloradokever, die overgekomen was uit Amerika. Die geelbruine beestjes beschouwde hij als zijn grootste vijand en zodoende mochten wij gewoon tussen de aardappelplanten lopen om de kevers van het loof te halen en kapot te trappen. Een andere gast, de mol, was ook niet welkom in den hof. Naast het zetten van mollenklemmen ging hij tussen de middag met zijn *schop* den hof in. *Hij schoot zijn klompen uit*, ging op zijn sokken bij een buutende mol staan, en met een snelle steek wist hij de mol te raken en uit de grond te wippen.

Later zette hij minder aardappelen en kocht hij in de winter een aantal mud bij een boer uit het dorp. Zodoende bleef er een flink stuk grond over en daar zette hij witte bonen op. Die liet hij drogen en in de nazomer werden die *gedorsen* met de dorsvlegel. Wij moesten de boontjes uitzoeken, de slechte ertussenuit halen en de beste gingen naar Piet van Kuijk, de kruidenier die tegenover ons woonde. Daar werden ze los verkocht. Hoogstwaarschijnlijk werd een en ander verrekend met de door ons moeder gehaalde levensmiddelen.

Wintergroenten
Op enig moment moesten ook de wintergroenten geplant worden. Hij kocht de plantjes bij iemand uit het dorp. Het ging hoofdzakelijk om koolsoorten: rode-, witte- en savoyekool en natuurlijk ook boerenkool en Brusselse spruitjes. De witte kool aten we soms rauw, maar het grootste gedeelte werd met een speciaal koolmes fijngesneden, ging de Keulse pot in met veel zout, afgesloten met een theedoek en een wit bord met een flinke steen erop en als er niks misging aten we ’s winters heerlijke zuurkool. Savoyekool aten we meestal als stamp. Veel wintergroenten werden ook ingekuild om ze te beschermen tegen de vorst. Op het aardappelland werden de verschillende groenten bij elkaar gelegd, zoals: winterpeeën, knolraap, rode kool en aardappelen. Op de hoop ging eerst strooi, daarna groef hij om de hoop een greppel en met de zo verkregen grond werd de kuil bedekt. En zo kwamen Janus en zijn kinderen door de winter.

Grintenbaanden
Aan het einde van de lange hof stonden over de hele breedte *grintenbaanden* (wilgentenen). Die werden elk jaar bij de grond afgeknipt en geleverd aan Sjef Lommers die blind was. Hij vlocht er allerlei soorten manden van. De tegenprestatie zal ongetwijfeld een aardappelmand of een *schèlbènneke* zijn geweest.
Aan het einde van den hofpad was een opening in de beukenheg, waardoor je zo de akkers in kon lopen. Nu is daar woonwijk de Achthoeven gebouwd.

Veel van onze huidige groenten waren toen niet bekend, of onze pa zette ze niet, zoals kroten (rode bietjes), tomaten en bloemkool. Of ze vergden teveel extra zorg om ze goed te laten groeien en rijpen of pa Van Kempen lustte ze zelf niet.

De familienaam Van Kempen
De familienaam Van Kempen kwam volgens het Meertens Instituut in 2007 4670 keer voor, keurig verspreid over het hele land. Velen van hen zullen evenals Thomas a Kempis hun achternaam danken aan het Duitse stadje Kempen, anderen aan de streek De Kempen in

Nederlands en Belgisch Brabant en Limburg, een enkeling wellicht aan een verbastering van de stad Kampen.

De in dit hoofdstuk beschreven familie Van Kempen is qua omvang klein en vindt haar roots in Boxtel, in het buurtschap de Roond nabij heidegebied De Kampina, vroeger genoemd de gemeynte van Kempen. In 1640 werd voorvader Henrick Jan Henricx schepen van Boxtel. Op dat moment zat er in de schepenbank nog een Henrick Jan Henricx meer. Vandaar dat onze voorvader zich ging vernoemen naar de plaats waar hij woonde, aan de rand van de gemeynte van Kempen. Zo werd het in 1640 Henrick Jan Henricx a Kempen. Zijn enige broer en buurman Adriaen Jan Henricx nam enkele jaren later dezelfde achternaam aan.

De schrijfwijze A Kempen komt later ook aaneengeschreven voor als Akempen, maar met de volgende generaties werd steeds vaker Van Kempen gebruikt. In 1840 komt voor het laatst de schrijfwijze Akempen voor.

We praten hier over het Boxtelse geslacht Van Kempen.

Bij de volkstelling van 1947 woonden er in Brabant 668 personen met de familienaam Van Kempen, waarvan 47 in Udenhout.

De stamhuizen

Ten Bloemendale op de Roond in Boxtel
De familiegeschiedenis gaat terug naar de 14e eeuw als in een schepenakte van 31 maart 1395 de dan al overleden Laureyns van Engelen wordt genoemd. Uit de context mag worden opgemaakt dat hij zich in Boxtel heeft gevestigd, dan wel als boer om een stuk grond aan de rand van de gemeynt in ontginning te brengen dan wel door een huwelijk in een Boxtelse familie. Hoe het zij, nagenoeg de complete buurtschap de Roond was zijn grondgebied en dat van vele generaties nakomelingen.

Het was een grote hoeve aan de gemeynte van Kempen, het huidige natuurgebied De Kampina, die 500 jaar van generatie op generatie werd vererfd en geleidelijk aan wat versnipperde door erfdeling over meerdere kinderen. Als grote hoeve-eigenaar hadden zij zo hun plichten aan de gemeenschap en zien we de voorvaderen regelmatig terug als borgemeesters, zetters en schepenen van Boxtel.
Van een enkele boerderij op de Roond weten we dat deze een naam droeg: Ten Bloemendale.

Vijf eeuwen lang kende de familie mannelijke erfgenamen en vererving in de rechte lijn. Het ging een keer bijna niet goed. In 1710 was voorvader Hendrik van Kempen op 54-jarige leeftijd nog altijd vrijgezel, maar in 1710 is hij dan toch gevallen voor de schone Helena, Heylke van de Laerschot, zijn 21 jaar jongere huishoudster met wie hij op 14 september 1710 trouwt. Zes maanden later, op 19 maart 1711, wordt de stamhouder geboren: Jan Hendrik van Kempen.

Anno 2020 wordt er flink gebouwd op de oude hoeve in de Roond te Boxtel, aan de rand van de Kampina. Er ontstaat een kleine woonwijk, bestaande uit woonboerderijen. De naam van het nieuwe wijkje is “Landgoed Bloemendael”.

De Gasthuishoeve in Biezenmortel
Op 14 juni 1886 komen Adrianus van Kempen en Anna Maria Vorstenbosch met hun gezin naar Biezenmortel en huren er de Oostelijke Gasthuishoeve, thans deel van Huize Assisië. Er wordt een huurovereenkomst gesloten voor een periode van tien jaar. Enkele passages uit de huurovereenkomst:

Den WelEdelen heer Petrus Franciscus van Beugen, Officier der Orde van Verdiensten, grondeigenaar, wonende te 's-Hertogenbosch, verklaart bij ondertekening dezes verhuurd te hebben aan Adrianus van Kempen, landbouwer, wonende te Haaren, welke bij mede-ondertekening dezes verklaart gehuurd te hebben en dien ten gevolge in huur accepteert:
Ene bouwhoeve, genaamd de Oostelijke Gasthuishoeve, bestaande in ene landbouwerswoning met stal, schop, schuur, erf, tuin, boomgaard, wei, bouwland en heide, gelegen te Udenhout, ter plaatse genaamd het Hoogeinde, groot tezamen ongeveer achttien hectare (bunders). De huurder verklaart de localiteit van de bouwhoeve genoegzaam te kennen en daarvan geen meerdere omschrijving te begeren.
Bepalingen en voorwaarden:
Artikel 1
De verhuur en huur is geschied voor de tijd van tien eerstkomende en achtereenvolgende jaren, voor tuin en weiland ingaande maart 1887, voor de woning en verdere gebouwen ingaande mei 1887 en het bouwland na de oogst stoppelbloot.
Artikel 2
De huurder zal een huurprijs moeten betalen van eenhonderdtweeenzestig gulden en vijftig cent per half jaar ingaande op 1 november 1887. Daarnaast zal de huurder elke eerste maart ingaande 1888 duizend kilogram goed geschud nieuw stro leveren en verder de helft van het fruit van de vruchtbomen, af te leveren ten huize van de verhuurder.
Artikel 3
Alle bomen en ander houtgewas zijn niet in de verhuur inbegrepen.
Artikel 4
De huurder moet gedogen dat de buurman van de Westelijke Gasthuishoeve gebruik maakt van het gezamenlijke bakhuis.
Artikel 9
De huurder zal zoveel hoornvee en paarden mogen hebben als hij voor zijn bedrijf nodig acht, doch nooit minder dan zestien stuks rundvee en een paard.
Artikel 14
Wijders verklaren de mede-ondertekenaren, Petrus van Kempen rentenier te Boxtel (vader van Adrianus) en Antonius van Kempen landbouwer te Boxtel (broer van Adrianus), zich borgen te stellen.

Bij hun komst naar Biezenmortel hadden Adrianus en Anna Maria tien kinderen, waarvan de oudsten al 15, 16 en 17 jaar waren en konden helpen op de grote boerderij. In Biezenmortel werd op 26 november 1887 nog een elfde kind geboren, Adrianus.

Het Moleneind in Loon op Zand

Na de geboorte van Adrianus werd moeder Anna Maria Vorstenbosch ziek, ernstig ziek. Ze had vermoedelijk baarmoederhalskanker.
Adrianus, Anna Maria en de kinderen verlaten de grote Gasthuishoeve en nemen hun intrek in een veel kleinere boerderij aan het Moleneind C 68 in Loon op Zand. De verhuizing vindt plaats op 22 mei 1890. Twee maanden later al, op 19 juli 1890, overlijdt moeder Anna Maria Vorstenbosch. Ze weigerde een verre behandeling in een ziekenhuis in Amsterdam en zei: "Ik wil in mijn eigen huis sterven". Vader blijft met een groot gezin achter, al zullen de oudste zonen en dochters inmiddels elders werken als knecht en meid.

In 1896 brandt de boerderij af. Adrianus is niet verzekerd. Hij weigert hulp van de plaatselijke Vincentiusvereniging en vindt eerst tijdelijk onderdak in een klein huisje bij de oude molen van het Moleneind (vlakbij de Houtsestraat) en later aan de Hogesteenweg in het centrum van Loon op Zand.

De Molenstraat in Udenhout

Op 30 april 1897 verhuist het gezin naar de Loonse Molenstraat in Udenhout, wijk A nummer 108. Het huis staat nagenoeg recht tegenover de weg het Moleneind, waar het gezin eerder woonde.
Adrianus overlijdt op 15 april 1904, 68 jaar oud. De oudste kinderen zijn dan al het huis uit. De jongste van het gezin wordt later dat jaar 17 jaar en was ongetwijfeld net als de andere jongens werkzaam als knecht bij een boer. Adrianus moest nog meemaken dat zijn oudste dochter Antonia, geboren op 6 december 1872 te Haaren en op 20 mei 1895 getrouwd met de Loon op Zandse schoenmaker Willem Vermeer, op 14 januari 1904 op 31-jarige leeftijd overleed, drie kleine kinderen achterlatend.
Vijf weken na het overlijden van Adrianus, op 17 mei 1904, trouwt de tweede zoon, Piet, met Arnolda Bouwens. Zij blijven aanvankelijk in het ouderlijke boerderijtje wonen.
Broer Kees treedt in september 1904 in bij de broeders Penitenten, jongste zus Marie treedt in bij de zusters Penitenten Recollectinnen te Oirschot, waar zij op 11 juni 1908 wordt geprofest en waar zij op 19 september 1912 op 27-jarige leeftijd overlijdt.
De jongens Marinus, Piet, Willem, Frans, Toon, Jan en Adriaan kregen allemaal een gezin. Nagenoeg alle Van Kempens in Udenhout en Biezenmortel zijn nazaten van Marinus, Piet of Willem.

Familieverhalen

Familiegeschiedenis

In 1987 is in twee delen de familiegeschiedenis van het Boxtelse geslacht Van Kempen gepubliceerd, deel A “Onder de hertog, 1350-1650” en deel B “Onder de Republiek, 1650-1800”. Het onderzoek is gedaan door Ad van Kempen uit Bunnik, oudste zoon van Janus van Kempen, de jongste zoon van Adrianus van Kempen en Anna Maria Vorstenbosch. Na zijn overlijden hebben zijn broers en zussen een derde deel uitgebracht, met daarin een opsomming van de familie sinds 1850.

Kleine rol in Don Camillo en Peppone

In de tijd dat Broeder Gabriël (Kees) van Kempen overste was van Huize Assisië, heeft hij een kleine rol gespeeld toen pastoor Van Eijl en burgemeester Van Heeswijk leefden als Don Camillo en Peppone. Op 12 september 1920 vierde op Huize Assisië broeder Fidelis zijn gouden feest. Broeder Gabriël had pastoor Van Eijl gevraagd of zijn patronaatsfanfare het feest kon opluisteren. De pastoor gaf zijn medewerking onder de voorwaarde dat de burgerlijke fanfare, geleid door burgemeester Van Heeswijk en dokter Lobach, niet zou optreden. In het dagboek van de pastoor staat daarop het volgende genoteerd: *Doch broeder overste, geïntimideerd door de burgemeester, bestelde heimelijk en verraderlijk de burgerlijke fanfare ’s avonds tegen 7 uur. Onze fanfare bleef thuis en werd daar getrakteerd. Ik neem nimmer meer invitaties van Huize Assisië aan*. De boosheid van de pastoor zal wel, zoals altijd, van tijdelijke aard zijn geweest. Want pastoor, burgemeester en broeder overste vormden ook gedrieën het bestuur van de actie ‘Liefdewerk oud papier’.

De stamreeks

I. Laureijns van Engelen (14e eeuw)
II. Hubrecht Laureijnsz van Engelen (Boxtel) x Agnes Aerts van den Orsse
III. Elyas Huben Laureynsz. (Boxtel) x Margriet
IV. Willem Elyas Huben (Boxtel) x Kathelijn Jans van der Braken
V. Jan Willem Elyasz (Boxtel, ca. 1485) x Catherijn Jan Jan Hermans
VI. Henrick Jan Willems (Boxtel) x Meeusken Govaerts Uden
VII. Jan Henrick Jans (Boxtel) x Aleyt Ariën Aerts
VIII. Henrick Jans a Kempen (Boxtel, circa 1588) x Margriet Jans van de Zande
IX. Jan Hendricx a Kempen (Boxtel) x Jenneken Jan Jans Mathijssen

X. Hendrick Jans a Kempen (Boxtel, 1656) x Heilke van de Laerschot
XI. Jan Hendriks a Kempen (Boxtel, 1711) x Barbel Peters van Elderen
XII. Leendert van Kempen (Boxtel, 1740) x Marie van Hal
XIII. Arnoldus van Kempen (Esch, 1778) x Anna Bekkers
XIV. Petrus van Kempen (Vught, 1807) x Antonia van den Berck
XV. Adrianus van Kempen (Boxtel, 1836) x Anna Maria Vorstenbosch

Het gezin van Adrianus van Kempen en Anna Maria Vorstenbosch, met vermelding van de kleinkinderen in geval van een directe relatie met Udenhout.

	Naam	Geboren	Huwelijk	Overleden
1	Marinus (Marinus) Kinderen: 1. Marie 2. Therus 3. Joaneke 4. Janus 5. Toontje	1 april 1871 Boxtel	Gerdina van Beers	29 december 1963 Loon op Zand
2	Antonia (Tonia) Kinderen: 3	6 december 1872 Haaren	Willem Vermeer	24 januari 1904 Loon op Zand
3	Petrus (Piet) Kinderen 1. Marie 2. Kee (Cor) 3. Janus 4. Jan	14 oktober 1874 Haaren	Arnolda Bouwens	29 augustus 1960 Berkel
4	Petrus Wilhelmus (Willem) Kinderen: 1. Marie 2. Anna 3. Janus 4. Giel 5. Toon 6. Kees 7. Jan 8. Cisca	11 november 1875 Haaren	Trien van Antwerpen	7 december 1957 Tilburg
5	Adriaan Cornelis (Kees)	11 november 1876 Haaren	Broeder Penitent	28 mei 1949 Apeldoorn
6	Johannes Franciscus (Frans) Kinderen: 1	6 mei 1878 Haaren	1. Jans van der Velden 2. Jana Coomans	16 december 1968 Breda
7	Antonius (Toon) Kinderen: 1	6 april 1879 Haaren (Balsvoort)	1. Mien van Iersel 2. Bet van den Bersselaar	10 februari 1963 Oisterwijk
8	Gijsbert Johannes van Kempen (Jan) Kinderen: 10	21 april 1881 Haaren	Jans van Tilborg	21 september 1862 Waalwijk
9	Petronella (Nel)	16 juni 1882 Haaren	Dorus van Gerven	11 maart 1968 Oirschot

	Kinderen: 6			
10	Adrianus	26 februari 1884 Haaren		14 maart 1884 Haaren
11	Maria Catharina (Marie)	6 september 1885 Haaren	Zuster Penitenten Recollectinen	19 september 1912 Oirschot
12	Adrianus (Janus of Jos) Kinderen: 7	26 november 1887 Udenhout	Dien van der Velden	27 april 1975 Harmelen

Het gezin van Petrus van Kempen en Arnolda Bouwens

	Naam	Geboren	Huwelijk	Overleden
1	Anna Maria (Marie)	24 mei 1905 Udenhout	Marinus van Kasteren	29 februari 1972 Udenhout
2	Cornelia Adriana (Kee of Cor)	31 oktober 1906 Udenhout	Kees van Asten	2 mei 1997 Udenhout
3	Adrianus (Jaones)	7 januari 1909 Udenhout	Martina van Zon	17 december 1992 Tilburg
4	Johannes Adrianus (Jan)	9 december 1912 Udenhout	Wies IJpelaar	15 december 1984 Oostelbeers

Familielid

Broeder Gabriël (Kees) van Kempen (1876-1949), broeder Penitent

Kees van Kempen is geboren op 11 november 1876 in Haaren, maar van zijn 10e tot zijn 16e jaar is Kees getogen in Biezenmortel. Op 29 september 1904, hij was toen al 27, ging hij naar het klooster, naar de Broeders Penitenten te Boekel. Er wordt verteld, dat hij verkering had en dat zijn vriendin hem wegbracht naar Boekel. “Hij wilde de lijdende mens dienen”. De Broeders Penitenten waren inmiddels in Biezenmortel begonnen met een huis voor geestelijke gezondheidszorg, Huize Assisië, op de grond van de Gasthuishoeve, waar Kees als jongen zes jaar had gewoond. Hij werd als novice gekleed op 1 oktober 1905, deed de tijdelijke professie op 14 april 1907 en de eeuwige geloften op 14 april 1909. Broeder Gabriël kwam ook op Huize Assisië werken. Hij werd in 1919 overste tot hij in 1925 werd geroepen om algemeen overste van de Congregatie van de broeders Penitenten te worden, een taak die hij zes jaren heeft vervuld. In 1937 werd hij voor een tweede keer, nu voor twee jaar, overste van Huize Assisië. Voor zijn bestuurlijke verdiensten ontving broeder Gabriël in 1927 een koninklijke onderscheiding. Hij werd ridder in de Orde van Oranje-Nassau. Volgens zijn bidprentje was broeder Gabriël “een mens van nauwgezette plichtsvervulling, eenvoud en goedheid, wat hem geschikt maakte om zijn medebroeders jarenlang als overste te leiden en te steunen”. Broeder Gabriël overleed op 28 mei 1949 in Apeldoorn, in een klooster van de broeders Penitenten aldaar.

De familiefoto

Hoofdstuk 11

Familie MATHIJSSEN – HAMERS
Kraamzorg

Bert van Asten en Kees van Kempen

Kraamzorg

Kindersterfte

Het gezin van Graard Mathijssen (1827-1888) en Johanna Verhoeven (1827-1905) telde tien kinderen, waarvan er vijf op jonge leeftijd overleden en er vijf opgroeiden. Het oudste kind Cornelia werd maar drie maanden oud, het derde kind Cornelis tien maanden, het vierde kind Cornelia tien jaar. Het vijfde kind Adriana overleed op haar 21ste en het negende kind Anna Maria werd tien maanden oud. Het gezin van hun zoon Joan Mathijssen (1865-1941) en Mijntje Moonen (1864-1952) telde negen kinderen waarvan er drie jong overleden, het oudste kind Gerardus werd vier jaar oud en de 2-jarige Christina en de 3-jarige Hendrikus overleden op respectievelijk 8 december en 10 december 1907 bij een uitbraak van mazelen.

Velen kennen wel deze situaties in de eigen familie of van horen zeggen. Adriaan Klijn, de opa van boswachter Jan Klijn, trouwde in 1871 Cornelia Kemmeren. Op 1 februari 1879 overleed hun vierde kind, acht maanden oud. De dag erop beviel Cornelia van een doodgeboren kind en overleed zijzelf in het kraambed. Adriaan verloor in twee dagen zijn vrouw en twee kinderen.

Het echtpaar Peer Heijmans en Jans Verhoeven kreeg in 1918 hun eerste dochtertje Johannna Elisabeth. De jaren daarna (1920, 1921, 1922 en 1924) moest Peer vier keer een doodgeboren kind aangeven. Tot overmaat van ramp overleed op Sinterklaasavond van het jaar 1927 hun enige dochter op negenjarige leeftijd. In hun gezin werd later een kind opgenomen. Als een eigen dochter is Henny Heijmann een van hen geworden.

Jan Verschuren (1883-1943) en Johanna van Diessen (1888-1953) hebben twee jongens grootgebracht. Oudste zoon Jos is geboren in 1922, jongste zoon Wim in 1933. Daartussenin was er elf keer een miskraam of een doodgeboren kind, waarvan er vier als doodgeboren kind staan ingeschreven bij de burgerlijke stand. In het gezin van de opa en oma van Wim Verschuren zijn drie van de negen kinderen doodgeboren of binnen een paar maanden overleden. In de stamboom Verschuren is kindersterfte over vele generaties een probleem. In het Udenhoutse gezin Verschuren – Scholtze waren er in de periode van 1867 tot 1881 zes kinderen waarvan vijf doodgeboren of overleden voor hun derde levensjaar. In het Loon op Zandse gezin Verschuren – van Schendel zijn er in de periode van 1854 tot 1868 veertien kinderen waarvan twaalf doodgeboren of voor hun derde levensjaar overleden. “Te mogen leven is iets speciaals”, zei Wim Verschuren later, “ik mocht blijven leven”.

Een op de vijf kinderen stierf in het eerste levensjaar

Het Centraal Bureau voor de Statistiek hield de cijfers bij. Gemiddeld in Nederland stierven er in het jaar 1900 op elke honderd levendgeborenen 14,8 in hun eerste levensjaar. In Noord-Brabant was dat sterftecijfer het hoogst: 19,4 of een op de vijf levendgeborenen. Honderdtwintig jaar later heb je de neiging te zeggen dat kindersterfte er gewoon bij hoorde, maar het verdriet zal in de gezinnen toch immens zijn geweest. Als een kind stierf voordat het was gedoopt was de ellende nog wat groter. Want een ongedoopt kind mocht niet worden begraven op de gewijde grond van het kerkhof. Voor de ongedoopten was op het kerkhof een apart hoekje ingericht. De koster kwam thuis het lijkje ophalen, in een schoenendoos, en begroef het op het speciale stukje grond.

Niet voorbereid op zwangerschap
Het is goed om te realiseren dat het gezin uit de negentiende eeuw heel andere opvattingen huldigde over leven, ziekte en dood. Ieder was vertrouwd met de mensen-verslindende cholera-epidemieën; iedere ouder wist dat enkele van hun kinderen zouden sterven en dat de overblijvenden zouden zijn getekend door ziekten en slepende kwalen.

Vroeger waren vrouwen slecht voorbereid op zwangerschap. “Ik hoefde bij mijn moeder niet aan te komen met vragen over seks of kinderen krijgen”. Nog in 1947 schreef een priester een boekje “Verloofd, getrouwd, ’n kind”, maar de zwangerschap en de bevalling sloeg hij over. De vroedvrouw was natuurlijk een vertrouwenspersoon, maar vrouwen bezochten haar vaak pas als ze zeven maanden zwanger waren. Tot 1920 kregen pas bevallen moeders steun van een baker, een vrouw met veel baby-ervaring. Een baker was niet opgeleid maar handelde uit ervaring. Een van de eerste opleidingen tot kraamzorg was internaat De Lange Akker in Berkel-Enschot.

Van ziektes die zich konden voordoen rondom de zwangerschap was sowieso al weinig of helemaal geen kennis voorhanden. Van zwangerschapsvergiftiging, rhesuspositief of -negatief of risico’s van hoge bloeddruk had men nooit gehoord, laat staan dat dat ook nog te beïnvloeden zou zijn. Maar ook de impact van bacteriën en bijvoorbeeld het gebruik van vervuild water was onbekend. Het woord hygiëne was onbekend. Als doodsoorzaak bij een overleden kind stonden vaak verschijnselen als hersenvliesontsteking, darmaandoeningen, tuberculose, verwaarlozing en uitputting, paedatrofie (gebrekkige groei en lichaamszwakte) en niet te vergeten geslachtsziekten als syfilis.

De eerste artsen die studie deden naar kindersterfte legden de nadruk op de hygiëne. En juist de baker zou later als geen ander het belang van hygiëne in praktijk kunnen brengen.

Een moedercursus
In Udenhout organiseerde de R.K. Vrouwenbond voor het eerst een moedercursus in de periode van 23 juni tot 28 juli 1922. Het was blijkbaar zo’n belangrijk nieuws dat pastoor Van Eijl er melding van maakte in zijn dagboek. De cursus werd gegeven door de huisarts, dokter Lobach. Er deden maar liefst 80 (aanstaande) moeders mee aan de cursus. Het jaar daarop werd de moedercursus herhaald.

Vroedvrouw
Drie jaar eerder al, op 15 januari 1919 was er in Udenhout een eerste vroedvrouw werkzaam, mejuffrouw Hendrikse. Ze werd betaald door huisarts Lobach.
In 1932 werd mejuffrouw Hendrikse opgevolgd door mejuffrouw Toos van der Sterren als vroedvrouw van Udenhout. De toen 22-jarige trad in dienst bij dokter Lobach. Toos van der Sterren kreeg al snel de toenaam ‘De Ster’, die zich vervoerde per motorfiets en die de ene sigaret met de andere opstak. Ze had de bijzondere gave om bij brandwonden pijn weg te nemen door ‘te overlezen’. Bij haar afscheid in 1979 had zij er meer dan 8000 bevallingen op zitten. Zij is menigmaal onderscheiden. In 1972 werd ze onderscheiden met koninklijk goud. Twee jaar daarvoor was ‘De Ster’ onderscheiden met de eerste ‘De Gouden Margriet’ (naar het gelijknamige weekblad) en uitgeroepen tot vrouw van het jaar wegens onbaatzuchtigheid, hulpvaardigheid en naastenliefde.

De familienaam Mathijssen
De familienaam Mathijssen is een patroniem, afgeleid van de voornaam Mathijs. Het is bekend welke voorvader uit de familie Mathijssen zich voor het eerst Mathijssen is gaan noemen. Dat is de eind zeventiende eeuw geboren Peter Mathijs Geerts. Hij is zijn vaders voornaam als familienaam gaan gebruiken. Hij trouwde in 1702 met Jenneke Willem Claes Willem Verhoeven. Uit dit huwelijk stamt Seger Mathijssen, waarvan veel Mathijssens uit Oisterwijk en directe omgeving afstammen. De familie Mathijssen waarvan de kwartierstaat

in dit boek is opgenomen stamt af van Johannes Mathijssen, die in 1717 in Moergestel is geboren uit het tweede huwelijk van Peter Mathijssen.

In 1947 kwam de familienaam Mathijssen of Mathyssen 981 keer voor in Nederland, waarvan 23 in Udenhout. In 2007 was dat aantal voor heel Nederland: 1605 keer.

De stamhuizen
Gerardus Mathijssen (1827-1888), geboren te Haaren, huwde met Johanna Verhoeven (1827-1905), geboren te Oisterwijk. Zij konden meteen na hun huwelijk in 1855 een boerderij pachten aan de Oude Bosschebaan 5, boerderij de Knijperij.
Van de tien kinderen zijn er vijf in het eerste levensjaar of op jeugdige leeftijd overleden. Ze hielden drie meisjes en twee jongens over. De drie meisjes gingen alle drie in het klooster.

Oudste zoon Adrianus (Joan) Mathijssen (1865-1941) huwde Wilhelmina Moonen (1864-1952) en kon gaan boeren in de boerderij van Vermeer aan de Schoorstraat 26. Daar zijn hun negen kinderen geboren, waarvan er drie op jeugdige leeftijd overleden (twee vanwege de uitbraak van mazelen in 1907). In 1925 verhuisde het gezin naar Loon op Zand, naar de Kloosterstraat 58.
Een van de kinderen is Gerardus Mathijssen (1903-1969), gehuwd met Diliana Smits (1900-1988), die heeft geboerd op de boerderij Loonsehoek 2.

Jongste zoon Marinus (Marinuske) Mathijssen (1872-1943) huwde Cornelia Hamers (1873-1946) en boerde aanvankelijk op de ouderlijke boerderij, waar zij hun gezin hebben gekregen. Later is Marinus verhuisd naar een boerderij in de Kreitenmolenstraat (tegenover de Sportlaan rechts van de meubelzaak). De boerderij was aanvankelijk eigendom van de familie Pullens uit Elshout en later van de Udenhoutse familie Van de Voort. Van het gezin van Marinuske Mathijssen en Cornelia Hamers waren de twee oudste kinderen meisjes en alle andere kinderen jongens, die bijna allemaal in Udenhout bleven wonen, Geertje (van de Boerenbond), Joske (de melkboer), Wim, Ties en Christje (op de boerderij).

Familieverhalen

Klein van stuk
Veel Mathijssens zijn relatief wat klein qua lengte. Niet voor niets kennen we veel familieleden waarvan de voornaam in de verkleinvorm bekend is: Marinuske, Girtje, Groardje, Joske, Christje, etc. Graard Mathijssen (Haaren, 4 april 1827), gehuwd met Johanna Verhoeven, was zo klein dat hij werd afgekeurd voor militaire dienst met als reden: *Onder de maat en daarom finaal vrijgesteld*.

Bescheiden in ambitie
De familie zelf valt op dat hun overgrootvader en hun grootvaders altijd hebben geboerd, generaties lang meer dan honderd jaar goed hebben geboerd en honkvast waren, maar blijkbaar nooit de ambitie hebben gehad om een boerderij te kopen. Een beetje voorzichtig gedrag zit wel in de genen van de familie. Ze zijn trouw aan het Brabantse land, waar het leven goed is.

Oorlogsschade
De boerderij van de familie Mathijssen aan de Kreitenmolenstraat werd door de geallieerden in brand geschoten bij de Bevrijding in oktober 1944. De boerderij van Graard Mathijssen aan de Loonsehoek 2 raakte volledig vernietigd toen die op 14 januari 1945 werd geraakt door een V1. De boerderij van Jan Pijnenburg en Dina Mathijssen aan de Kloosterstraat 74 in Loon op Zand werd totaal verwoest toen op 8 februari 1945 een tank, volgeladen met landmijnen, ontplofte, nagenoeg voor de deur op de hoek met de Loonse Molenstraat.

Gebroken neus
Jan zoon van Joan Mathijssen van de Schoorstraat was lid van de Sint-Jozefcongregatie van pastoor Van Eijl. Ook zijn jongere broer Graard. Er was gelegenheid om te biljarten. Maar daarbij ontstond onenigheid toen iemand opmerkte dat Graard nog te jong was en niet mee mocht doen. Jan pikte dat niet en bezorgde de betreffende persoon een gebroken neus met de biljartstok. De pastoor trad op als bemiddelaar. Hij stelde voor dat beide kemphanen elkaar de hand moesten geven en hij vermaande Jan zich voortaan te gedragen.

Het paard weet de weg
Op een dag stuurde Jan Mathijssen, die boerde op de Hoge Raam in Helvoirt, zijn zoon Piet met paard en kar naar Loon op Zand. Hij zei: “Je komt er vanzelf, het paard weet de weg en ik volg straks met de fiets”.

Pijnlijke kaartavond
Marinus en Graard Mathijssen uit Loon op Zand en Udenhout, twee broers van Jan Mathijssen uit Helvoirt, gingen over en weer bij elkaar kaarten. Op een van die avonden – het was koud – fietsten Marinus en Graard naar Helvoirt. Bij aankomst mopperde Graard wat, deed zijn schoenen uit en zette die bij de kachel. Niet getreurd, het kaarten kon beginnen. Tijdens het kaarten lukte het Jo, een zoon van Jan, om in één van de schoenen een propje papier te duwen. Na afloop van het kaarten trok Graard zijn schoenen weer aan en beide broers vertrokken, al fietsend, weer naar huis, richting Udenhout en Loon op Zand. Maar de voet van Graard ging steeds meer opspelen. Hij stapte van zijn fiets, trok zijn schoenen uit, deed die in zijn fietstas en fietste op zijn sokken naar huis. Of hij bij thuiskomst de prop in zijn schoenen gevonden heeft, is niet bekend. Hij heeft er in elk geval nooit iets van gezegd.

De stamreeks

I. Mathijs Geerts
II. Peter Mathijs Geerts x Cornelia van Iersel
III. Johannes Mathijssen (Moergestel, 1717) x Maria van Iersel
IV. Cornelis Mathijssen (Berkel, 1760) x Johanna Pasmans
V. Woutherus Mathijssen (Moergestel, 1795) x Cornelia Dankers
VI. Gerardus Mathijssen (Haaren, 1827) x Johanna Verhoeven
VII. a) Adrianus Mathijssen (Udenhout, 1865) x Wilhelmina Moonen
b) Marinus Mathijssen (Udenhout, 1872) x Cornelia Hamers

Het gezin van Adrianus Mathijssen (Udenhout 1865, oudste zoon van Gerardus Mathijssen en Johanna Verhoeven) en Wilhelmina Moonen

	Naam	Geboren	Huwelijk	Overleden
1	Gerardus	27 februari 1897 Udenhout		24 augustus 1901 Udenhout
2	Goverdina (Dien)	15 oktober 1898 Udenhout	Adrianus Pijnenburg	26 september 1990 Tilburg
3	Johannes (Jan)	12 augustus 1900 Udenhout	Elisabeth Bergmans	3 juni 1983 Udenhout
4	Jacoba (Koos)	16 september 1902 Udenhout	Johannes Mathijssen	11 december 1974 Tilburg
5	Gerardus (Graard)	23 oktober 1903 Udenhout	Diliana Smits	3 september 1969 Tilburg
6	Hendrikus	27 september 1904 Udenhout		10 december 1907 Udenhout
7	Christina	15 november 1905		8 december 1907

		Udenhout		Udenhout
8	Hendrikus (Harrie)	7 april 1908 Udenhout	Adriana Hamers	26 mei 1965 Kaatsheuvel
9	Marinus	13 februari 1911 Udenhout	Dina Rijnders	26 oktober 1986 Loon op Zand

Het gezin van Marinus Mathijssen (Udenhout 1872, jongste zoon van Gerardus Mathijssen en Johanna Verhoeven) en Cornelia Jacoba Hamers

	Naam	Geboren	Huwelijk	Overleden
1	Anna (Anna)	27 februari 1906 Udenhout	Johannes Adrianus Scheffers	6 augustus 1979 Haaren
2	Hendrika Maria (Drika)	6 augustus 1907 Udenhout	Johannes Adrianus Pijnenburg	14 september 1995 Udenhout
3	Gerardus Wilhelmus (Geertje)	3 februari 1909 Udenhout	Johanna Maria van Beerendonk	7 december 1993 Tilburg
4	Petrus Marinus (Piet)	29 april 1910 Udenhout	Johanna Maria Francisca van Gemert	15 augustus 1968 Tilburg
5	Martinus Adrianus (Ties)	27 september 1911 Udenhout	Helena van der Bruggen	18 april 1986 Udenhout
6	Wilhelmus Josephus (Wim)	23 maart 1913 Udenhout	Adriana Wilhelmina Johanna van Diessen	29 mei 1964 Udenhout
7	Christianus Marinus (Christje)	8 juni 1914 Udenhout	Johanna Maria Wilhelmina van Diessen	7 juni 1970 Udenhout
8	Adrianus (Joske)	31 oktober 1915 Udenhout	Hendrika van Balkom	8 september 1981 Tilburg
9	Johannes (Jan)	20 mei 1917 Udenhout		24 november 1918 Udenhout Overleed aan de Spaanse griep.

Joske Mathijssen

Zijn kinderen herinneren hun vader als de melkboer van de route Zeshoevenstraat, Berkelseweg, dan terug naar de Van Heeswijkstraat, de Slimstraat vanaf de Van Heeswijkstraat tot het kruispunt, de Groenstraat inclusief *'t Straotje* en op het laatst ook enkele straten van de nieuwbouwwijk Achthoeven, in elk geval de Langenhof. Joske had op zijn route de vaste adressen om even koffie te drinken, onder andere bij de fraters. Een vrouwelijke klant rookte shag maar kon zelf geen shagje draaien. Dat deed Joske elke dag en hij kreeg dan ook een shagje voor zichzelf. Want zo kennen de mensen hem wel: altijd met een shagje in de mond. Voor Joske Mathijssen stond de tevreden klant boven alles. Hij zorgde ervoor dat hij elke dag op hetzelfde tijdstip bij de klant was, zodat de klant vast op hem kon rekenen. Als een klant niet thuis was, ging hij later op de dag nog even terug. En hij had thuis een voorraad. Mensen konden tot 's avonds laat nog langskomen voor een fles melk. Ook in de vakanties werkte hij door. Hij deed dan geen route, maar stond enkele ochtenden in de week met zijn wagen op de hoek van de Kreitenmolenstraat en de Sportlaan. Joske Mathijssen heeft nog veel jaren gewerkt met een paard voor de kar. Dat was het paard Frits, dat op stal stond bij broer Christje in de ouderlijke boerderij. Joske en zijn paard waren een trouwe eenheid en blind op elkaar ingespeeld. Als Joske aan het eind van de middag het paard op de Melkfabriek uitspande, liep het paard alleen naar de boerderij van Christje. Joske Mathijssen stopte in 1978 met zijn werk. Voortaan kwam de SRV-wagen in Udenhout.

De familiefoto

Hoofdstuk 12

Familie SWAANS – VAN HOMMELEN

De kapper

Kees van Baest, Kees van Kempen, Cees de Werdt

Geknipt en geschoren

Een bekende kappersfamilie in Udenhout was de familie Swaans. Je had in Udenhout herenkapper Jan Swaans en zijn zoons Gerrit (dameskapper, grimeur) en Piet (herenkapper).

De Grieken en Romeinen

Het kappersvak behoort tot een van de oudste beroepen ter wereld. Zelfs in de prehistorie werden de haren namelijk al ‘geknipt’. In de steentijd geloofden de mensen dat de ziel van de mens in het haar zat. Het haar werd geknipt om de ziel van al het kwaad te ontdoen. Dit deed men niet met een schaar, maar met vlijmscherpe stenen. Omdat het de ziel betreft, werd het vak uitgeoefend door priesters. Door de Grieken en de Romeinen werd het haar op diverse manieren in model gebracht, door het te knippen, te kammen en te krullen. Er werd in die tijd zelfs al geblondeerd. Baarden werden afgeschoren, anders liep je kans om door de vijand aan je baard van je paard te worden getrokken.

Kapperspaal

De barbier had in de 16^{e} eeuw niet alleen het scheren en knippen in zijn pakket. Hij draaide zijn hand er niet voor om voor het trekken van een kies of het verrichten van een kleine operatie. Ook aderlaten behoorde tot zijn taak. De arm van de patiënt werd afgebonden met een windsel en door gebruik te maken van een stok, kon de arm goed afgekneld worden. Was hij klaar met het aderlaten, dan werden de windsels buiten de deur aan die stok te drogen gehangen. Hierdoor konden anderen zien dat de barbier het aderlaten in de vingers had en tevens dat hij vrij was: "de volgende graag". Het rode, bebloede windsel en het witte afbind-verband dwarrelden door de wind spiraalvormig door elkaar en zie daar: de kapperspaal zag het levenslicht!

Later toen de gegoede burgerij aan een universiteit medicijnen ging studeren, kon men zich kwalificeren tot doctor. Je was dan hoger in aanzien dan een barbier. Dit werd ook zichtbaar aan hun kleding. Hier ontstond het verschil tussen langjassen en kortjassen. Onder auspiciën van de doctor mocht de barbier-chirurgijn het vuile werk verrichten. Voordeel voor hem was dat hij ten opzichte van de 'gewone' barbiers wat geleerder overkwam. De doctor had ook meer verstand van de bloedsomloop en wist onderscheid te maken tussen het arteriële bloed, wat als rood werd aangegeven en zuurstofrijk was, en het zuurstofarme bloed, dat werd aangeduid met een blauwe kleur. Door aan te willen tonen dat men verstand van zaken had voegde men aan de kapperspaal dus een derde kleur toe: Blauw!

De Franse revolutie

Aan het einde van de 18e eeuw kwam de Franse Revolutie, die veel veranderde. Grote gepoederde pruiken waren de mode, zowel voor mannen als vrouwen. Vrouwen die in armoede leefden lieten hun haar bij de kapper knippen. Dit leverde wat geld op, van het mensenhaar werden pruiken gemaakt. Deze dure pruiken waren alleen weggelegd voor de rijken. Wie minder te besteden had, kocht een pruik van paardenhaar of yakhaar. Aan het einde van de Franse Revolutie begonnen mensen zich af te zetten tegen het dragen van pruiken. Voor de kapper was er weer werk aan de winkel.

De herenkapper

Een herenkapper richt zich dus niet alleen op het haar boven op het hoofd, maar ook op het scheren en het knippen en stijlen van baard en snor. Meestal was de kapperszaak ingericht in een voorkamertje bij de kapper thuis. De inrichting was eenvoudig en bestond toen uit een paar kappersstoelen en spiegels met daaronder legplankjes, waarop de nodige kappersgereedschappen en lotions stonden. Een kapperszaak bleef veelal langere tijd in eenzelfde familie. Hier leerden ook de leerling-kappers het vak. Pas in het jaar 1953 werd in Nederland de eerste kappersacademie (kappersopleiding) opgericht.

Het kappersvak was niet altijd even leuk werk, want niet iedereen was luisvrij. En dan had je nog de mannen die zich maar eens in de week lieten scheren. Die hadden dan een baard als prikkeldraad. Maar desondanks was het altijd wel gezellig bij de kapper. Hij wist altijd het laatste nieuws te vertellen en dat liet hij dan ook weten. Een kapper kreeg met regelmaat vragen en opmerkingen die op de lachspieren werkten, niet serieus, maar plagenderwijs bedoeld. Een leuk voorbeeld van een plagerij dat menig kapper gehoord zal hebben: Een kalende man zit in de kappersstoel. Een klant roept tegen de kapper: “Die hoeft zeker maar half geld te betalen”. Maar de kapper is ook niet op zijn mondje gevallen en antwoordde” “U weet toch dat kantjes maaien slecht werk is, en dan erbij moet ik hier ook zoekgeld bij rekenen.” Ook de volgende grap werd ooit gebruikt tijdens een *tonnepraotavond* in Udenhout: Een dikke man, met meerdere ‘onderkinnen’, ik zal zijn naam hier niet noemen, komt bij kapper Piet Swaans. De man laat zich scheren en vraagt na afloop wat hij moet betalen. “Ja”, antwoordt Piet gevat, “dat is dan 5 gulden per kin!”
In vroegere tijden werd de herenkapper ook wel gevraagd om een overleden man te scheren, zijn baard groeide na het overlijden immers nog een beetje door. Die scheerbeurt was een stuk moeilijker en kostte daardoor ook het dubbele van een gewone scheerbeurt. Om dan niet het dubbele te hoeven betalen, liet men de kapper komen als de man stervende was. Het was geen vette boterham die de kappers in die tijd verdiende, ze mochten niet te veel rekenen. Het bedrag dat de kapper in de jaren dertig mocht rekenen voor het knippen was: het knippen van volwassenen 25 cent, kinderen 15 cent, kaal knippen van kinderen 10 cent en krullen bij de dames 40 cent.

In tegenstelling tot de volwassen mannen werden jonge jongens – tot ze de leeftijd hadden om zelf naar de kapper te gaan – thuis geknipt door de vader of moeder. Bij veel gezinnen hadden de ouders hiervoor een mechanische tondeuse (kniptondeuse) aangeschaft. Met deze tondeuse werden de haren vanuit de nek naar boven opgeknipt. Ook het knippen van de haren tot boven de oren (het zogenoemde bloempotmodel) was thuis niet moeilijk te realiseren. Het zelf knippen had alleen maar voordelen: Men hoefde niet van huis weg en voor de meeste gezinnen was het financieel niet haalbaar om met regelmaat de kapper te bezoeken. Alleen bij speciale gelegenheden zoals eerste- en plechtige communie en vooraf aan een uitzonderlijk feest, ging de gehele familie naar de kapper, of men liet een kapper aan huis komen. Sommige van u zullen zich vast nog herinneren, dat Piet Swaans in het buitengebied van Udenhout en in Biezenmortel, met zijn kappersspullen op de motor de nodige adressen bezocht.

Dameskapper
Wij mogen ons gelukkig prijzen dat er vandaag de dag zoveel voor handen is op het gebied van haarverzorging voor dames: krultangen, stijltangen, verwarmde kammen, haardrogers, warme rollers, krullers en ga zo maar door. Maar dat is niet altijd zo geweest. In vroegere tijden moesten onze ouders en grootouders het doen zonder deze technologische apparaten. Van de vroeger bekende Udenhoutse kappersfamilie Swaans had Gerrit Swaans zich gericht op de dames en meisjes. Daarbij was Gerrit Swaans niet alleen dameskapper, maar adverteerde hij ook gediplomeerd grimeur te zijn. Als men een ander personage wilde worden, bijvoorbeeld in een toneelstuk, tijdens het Sinterklaasfeest, met Kerstmis of op een andere feestelijke aangelegenheid, dan kon men door hem verzorgd worden.

Dameskapsters waren in vroegere tijden dun gezaaid. Dikwijls moest men hiervoor naar een naburig dorp of stad. De haardracht van vrouwen en meisjes werd vaak gedragen met vlechten, lange lokken, krullen, staartjes of met een strik. Het onduleren (krullen inbrengen) was vroeger erg in bij de dames. Dat deed men met papillotten, dunne staafjes waarmee zonder hitte krullen konden worden gemaakt. Als het krullen van de haren goed gedaan was, bleef het wel twee weken zitten, maar dan moest het er niet op regenen; een regenkapje was hiervoor een uitkomst. Een veel gedane uitspraak in de tijd dat het krullen in de mode was is: “Gekrulde haar, gekrulde zinnen, gekruld van buiten, gekruld van binnen”. Uiteraard geldt dit gezegde alleen voor natuurlijke krullen. In de tijd dat er nog geen elektrische krultangen bestonden moest men de krultangen verwarmen boven een open vuur. Maar ook het drogen van het haar ging niet zoals tegenwoordig met een föhn of droogkap. Een van de eerste handdrogers stamt uit het begin van de 20e eeuw. Het was een apparaat dat verwarmd werd door een spiritus- of gasvlam. Had men zoiets niet, dan moest het haar uit zichzelf drogen. Een andere behandeling uit het begin van de 20e eeuw was het branden. Hierbij werden de droge en gespleten haarpunten van de dames door de kapper behandeld met een brandende kaarsvlam. Op deze manier bleef de haarlengte beter behouden dan door het knippen met de schaar. Na het afbranden werd het haar goed doorgeborsteld, zodat het haar weer zonder klitten is en dus pijnloos te borstelen. Deze behandeling wordt momenteel in advertenties nieuw leven ingeblazen als zijnde een uitvinding van deze tijd.

Vandaag de dag is het onderscheid tussen heren- en dameskapper nagenoeg verdwenen. De kapperszaken in een voorkamertje zijn tegenwoordig ruime kapsalons waar iedereen die iets aan zijn haar wil laten doen terecht kan. Het grimeren wordt tegenwoordig gedaan in speciale grimestudio’s.

Gerrit Swaans was eerst dameskapper in de zaak van zijn vader aan de Slimstraat. Vlak voor de oorlog begon hij zijn eigen zaak aan de Kreitenmolenstraat 77 en later op de hoek van de Kreitenmolenstraat en de Groenstraat.

De familienaam Swaans

De familienaam Swaans kwam volgens het Meertens Instituut in 1947 309 maal voor in Nederland, waarvan 295 keer in Brabant. In Udenhout kwam de naam 36 maal voor. In Loon op Zand, waar de familie oorspronkelijk vandaan komt, waren er in 1947 nog maar vijf naamdragers. De familie is nog altijd een kleine familie. In 2007 kwam de achternaam in heel Nederland 584 maal voor.

De naam Swaans is een patroniem, dus afgeleid van een voornaam, in dit geval van Zwaan.

Afkomstig van Loon op Zand

De familie Swaans is afkomstig van Loon op Zand. Rond 1700 leefden daar de gemeenschappelijke voorouders Adrianus Swaans (1674-1741) en zijn echtgenote Maria Schapendonk. Zij hadden twee zonen, Cornelis (1699-1742) en Dionisius (1700-1766). Cornelis is de voorvader van de Udenhoutse kappersfamilie Swaans. Dionisius is de voorvader van de Udenhoutse boerenfamilie Swaans van de Groenstraat voorbij ’t Endeke.

Een zoon van Dionisius, Willem, getrouwd met Cornelia Martens, woonde in Loon op Zand in het Land van Kleef. Zijn zoon Leendert erfde in 1818 een huis met schop ten zuiden van de Kerkstraat.

Familieverhalen

De inboedel van een schoenmaker

Op 27 mei 1852 overleed Willem Swaans, wonende in de Kerkstraat te Loon op Zand. De schoenmaker was pas 34 jaar oud. Zijn vrouw, Petronella van den Hoven, liet voor hun enige zoon Michiel de inboedel beschrijven bij notaris Bossers te Loon op Zand. De inboedel omvatte een kast, twee tafels, zeven stoelen, een bed, twee hoofdkussens, zeven lakens, drie dekens, een hoofdpeluw, twee paar gordijnen, zeven schilderijen, een klok, een spiegel, een koffietrommel, twee tinnen borden, zeven kommen, een tinnen kannetje, een koperen lamp, zeven lepels, zes vorken, twee messen, een koffiemolen, twee tinnen schotels, twee schotels, drie koperen potten, acht borden, een peperbus, een wijwatervat, een half dozijn theegoed, een tinnen waterpot, twee emmers, een tang, vuurgereedschap, een pannenhangijzer, ijzerwerk, drie ijzeren potten, een kruiwagen, een voorraad aardappelen, een geit en rommel. De totale waarde van de inboedel was vijfentachtig gulden en vijfenzestig cent. De zeven schilderijen hadden een waarde van twee gulden, de geit was vier gulden waard en de voorraad aardappelen tien gulden.

Zuinigheid

Na school gingen Tiest Elands en zijn vriendje graag naar opa Adriaan Swaans, schoenmaker in een huisje op het adres Kreitenmolenstraat 9. Van oma kreeg je een appel of een pepermuntje. Bij opa mocht je kijken als hij bezig was met een schoen te maken. Opa vond het nog net goed als Tiest een hamer en een spijkertje pakte en het spijkertje in een houtblok timmerde. Maar als Tiest een tweede spijkertje wilde pakken, zei opa niks, maar zijn ogen keken je aan dat je geen spijkertje meer durfde te nemen. Mensen waren te arm om zomaar onverdoens spijkertjes te gebruiken.

De oude kinderwagen

Harrie van Rossum en een van zijn medewerkers waren eens voor zaken buiten het dorp geweest, kwamen ’s avonds pas terug en besloten om alvorens naar huis te gaan nog even een afzakkertje te gaan halen bij Boslust op de Schoorstraat. Daar was juist een openbare verkoop door notaris Huenges gaande, waar schoonvader Jan Swaans afslager (veilingmeester) was. Hij was juist bezig met het veilen van een oude kinderwagen uit een inboedel. Harrie van Rossum was achter in de zaal gaan zitten en hij wilde de caféeigenaar wenken dat hij een borrel wilde bestellen. Dus stak Harrie zijn hand omhoog richting café-eigenaar. Dat zag Jan Swaans die alert reageerde met “Verkocht”. Harrie kon de oude kinderwagen mee naar huis nemen.

Jong van hart

In de zomer van 1964 was Jan Swaans eens op bezoek bij zijn dochter Jo en schoonzoon Harrie van Rossum in de Kreitenmolenstraat tegenover Huize Sint-Felix. Het was begin van de avond en enkele bejaarde bewoners van Sint-Felix, die een wandeling hadden gemaakt, leken wel gehaast terug te lopen naar Sint-Felix. Op de vraag van Jan naar de reden van het gehaast antwoordde Jo dat de bewoners van Sint-Felix om 9 uur binnen moesten zijn, want om half 10 was het bedtijd. Daarop zei Jan: “Dat kan ik me voorstellen als je eenmaal op die leeftijd bent”. Jan was toen zelf 92 jaar.

Wat God verbonden heeft

Tinuske Swaans en zijn echtgenote Johanna Scholtze gingen op hoge leeftijd naar Sint-Felix, waar de bejaardenzorg was ondergebracht voordat De Eikelaar werd gebouwd. Zoals gebruikelijk was bij de zusters werden mannen en vrouwen gescheiden en dus moest Tinuske naar de mannenafdeling en zijn echtgenote naar de vrouwenafdeling. Op een gegeven moment komt Tinuske pastoor Prinsen tegen en de pastoor vroeg hem: “Zo, meneer Swaans, hoe is het bij de nonnekes?”. Tinuske antwoordde: “Nou, meneer pastoor, er is een tijd dat je naar het bejaardenhuis moet, maar dat ik niet meer met m’n vrouwke mag slapen is heel erg”. Pastoor Prinsen antwoordde: “Wat God verbonden heeft zal de mens niet scheiden, ook de nonnen niet”. Twee dagen later kregen Tinuske en zijn vrouw een kamer met een tweepersoonsbed.

Zingen met de buurt
Jan Swaans en zijn gezin woonden in het laatste van drie woningen onder een dak (of drie tegen elkaar aangebouwde woningen) tussen de Kuilpad en het kermisterrein. Achter het huis had ieder een eigen moestuin. De tuinen waren open, zonder afscheidingen. Het gebeurde regelmatig dat op een mooie zomeravond een van de buren begon te zingen en dat binnen de kortste keren de hele buurt meezong. Ieder bleef op z'n eigen erf, maar het zingen was gezamenlijk.

Naar de revue
Jan Swaans had de goede gewoonte om regelmatig naar Antwerpen te gaan om een revue te bezoeken. Hij nam z'n hele gezin mee. Zijn echtgenote Nolda Swaans – de Graaf was liefhebster van opera. Zij nam haar kinderen met enige regelmaat op zondag mee naar Antwerpen, 's morgens heen, 's middags naar de opera en 's avonds weer huiswaarts.

De stamreeks

I. Adrianus Zwaans
II. Cornelis Adrianus Zwaans
III. Adrianus Cornelis Adrianus Zwaans (Loon op Zand, 30 november 1674) x Maria Dionisius Schapendonk
IV. Cornelis Andreas Adriaens Zwaans (Loon op Zand, 5 mei 1699) x Anna Aartz van Braband
V. Jan Zwaans (Loon op Zand, 28 januari 1738) x Gijsberdina (Ardine) Hamers
VI. Cornelis Swaans (Loon op Zand, 15 juni 1771) x Maria Verhoeven
VII. Jan Swaans (Udenhout, 1 juni 1813) x1 Catharina de Veer, x2 Elisabeth van Abeelen
VIII. Jan Swaans (Udenhout, 21 april 1838) x Petronella Korthout
IX. Jan Swaans (Udenhout, 31 maart 1872) x1 Gerarda van Hommelen, x2 Arnolda van de Graaf

Het gezin van Jan Swaans, eerste huwelijk met Gerarda van Hommelen

	Naam	Geboren	Huwelijk	Overleden
1	Jo	7 september 1901 Udenhout	Ans de Laat	9 februari 1980 Dongen
2	Petronella (Nel)	5 september 1903 Udenhout	Harrie Vugts	5 januari 1993 Tilburg
3	Petrus	23 april 1904 Udenhout		28 mei 1905 Udenhout
4	Johanna (Anna)	12 januari 1906 Udenhout	Harrie van Rossum	1 juni 1985 Udenhout
5	Gerardus	22 oktober 1908 Udenhout		24 november 1909 Udenhout
6	Marinus	15 mei 1911 Udenhout		26 augustus 1911 Udenhout

Het gezin van Jan Swaans, tweede huwelijk met Arnolda van de Graaf

	Naam	Geboren	Huwelijk	Overleden
7	Gerardus (Gerrit)	23 maart 1913 Udenhout	Clasina van Roermund	24 oktober 1983 Udenhout
8	Cornelia (Cor)	23 april 1916	Bert Baart Chauffeur huisarts	Udenhout 21 januari 2003
9	Petrus (Piet)	15 maart 1919 Udenhout	An van Nunen	17 februari 1984 Tilburg
10	Doodgeboren kind	15 maart 1919 Udenhout		15 maart 1919 Udenhout

Stamvader III Adrianus Cornelis Adrianus Zwaans uit Loon op Zand is de gemeenschappelijke stamvader van alle Swaans'en in Udenhout. Zoon Cornelis is de stamvader van de kappersfamilie Swaans. Zoon Dionisius is de stamvader van de familie Swaans van boerderij de Krommendijk in de Groenstraat.

De meeste Swaans'en vinden hun stamouders in VIII Jan Swaans en Petronella Korthout. Jan (Udenhout 21 april 1838 – 2 november 1913) en Petronella (Udenhout 17 november 1832 – 1 november 1903) hadden een gezin van zeven kinderen:
1. Maria is jong overleden.
2. Adriana is 4 jaar oud overleden.
3. Maria (Udenhout 26 augustus 1865 – 8 september 1940) huwde Gerardus Vermeulen.
4. Adrianus (Udenhout 25 december 1867 – 14 juli 1949) huwde eerst Petronella Demmers en later Maria Broeders. Adrianus is de schoonvader van Willeke Elands, bijgenaamd de Spin.
5. Johanna (Udenhout 5 oktober 1869 – Udenhout 21 april 1939) huwde Hendrikus Broeders.
6. Jan, zie stamreeks. Dit is de kappersnatie.
7. Martinus (Udenhout 7 oktober 1874 -) huwde Johanna Maria Scholtze. Martinus ging door het leven met de mooie toenaam Tinuske de Mep.

Familielid

Gerrit Swaans
De meeste leden van de familie Swaans konden goed zingen. Zo was dameskapper Gerrit Swaans lid van het mannenkoor. Hij stond ook aan de wieg van het Gemengd Koor Udenhout. Pastor Ras wilde een gemengd koor en besprak dat in het kerkbestuur en het parochieberaad. Harrie Scholtze zou tegen de pastor hebben gezegd: "Als jij zorgt voor een dirigent en een organist, zorg ik voor een koor. Op donderdag 10 februari 1972 vond in de huiskamer van gerrit Swaans, Groenstraat 2, een bespreking plaats over de oprichting van een gemengd kerkkoor. Bij deze bespreking waren naast Gerrit Swaans aanwezig: pastor Ras, Kees Schapendonk, Harrie Scholtze en Antoon van de Ven. Pastor Piet Ras deelde mee, dat hij Theo van Iersel en Hein Brekelmans bereid had gevonden als dirigent en organist op te treden. Op zondag 20 februari 1972 maakte de pastor melding van de oprichting van het koor en vroeg belangstellenden zich op maandagavond te melden. Maar liefst 35 dames en heren gaven zich op. Het gemengd koor trad voor het eerst op tijdens de kerkdienst van Paaszondag 2 april 1972. Het nieuwe koor had in het begin heel wat voeten in aarde. Het koor paste niet op het kleine oksaal bij het orgel. Er was alleen maar plaats op het priesterkoor en dat was eigenlijk ook te klein. De zangers stonden op de trappen, voor het altaar, naast het altaar en tegen communiebanken. Het was een veelbesproken onderwerp. Het altaar en de priester waren niet te zien. Er zou een verhoging moeten komen zodat het altaar hoger kwam staan. De pastoor hield warme pleidooien om de twee grote pilaren op de hoeken van het priesterkoor te laten slopen. De zaak sleepte voort en zorgde op z'n tijd voor ongenoegen. Totdat veel later een deel van de banken bij het Maria-altaar werden geruimd zodat daar plaats ontstond voor de koren.

De familiefoto

Hoofdstuk 13

Familie VERHOEVEN – VAN BALKOM
Nevenactiviteiten op de boerderij of omschakelen naar een nieuwe hoofdactiviteit

Lia Clement – Verhoeven en Riek Verhoeven - Schoenmakers

Klompen maken, rietdekken, manden vlechten

In de eerste eeuwen van de Udenhoutse geschiedenis waren de boerenbedrijfjes volledig zelfstandige economische eenheden. Maar in de loop van de eeuwen zien we dat boeren, en met name de boeren met een eigen bedrijfje en de pachtboeren, nevenwerkzaamheden gingen verrichten, ietwat specialiseerden en elkaar versterkten. De ene boer maakte karren, de ander brouwde bier en weer een ander slachtte de varkens. De Udenhoutse natuur bood ook voldoende gelegenheid tot “bijverdienen”. Door de aanwezigheid van uitgestrekte rietvelden, bosgebieden en leemgronden was er voor de bevolking een mogelijkheid om extra werkzaamheden op te pakken, zoals manden vlechten of klompen maken, met name in de winter wanneer de landbouw voor een groot gedeelte stillag.

Duinhoeve

Duinhoeve is als een van de eerste boerenbedrijven helemaal omgeschakeld en heeft van een nevenactiviteit de hoofdactiviteit gemaakt. Jan Verhoeven en zijn vrouw Tonny Kuijpers bouwden in 1969 het agrarische bedrijf om tot een kindvriendelijke camping: Camping Duinhoeve, Oude Bosschebaan 4 met alle bijbehorende faciliteiten. Jan zag de mogelijkheden die het bedrijf bood voor recreatieve doeleinden, zo vlakbij de Loonse- en Drunense duinen. Wellicht is het idee ontstaan omdat toen al diverse jeugdkampen van verenigingen en de scouting bij hen werden gehouden. De kinderen bivakkeerden in de stal want die was dan toch leeg omdat de koeien in de zomer in de wei stonden. Op de wei, achter de boerderij, kwamen enkele tenten en caravans te staan. Veel van de campinggasten kwamen uit de Randstad en bleven later ook trouw naar Udenhout komen maar er waren ook mensen die met de fiets een rondje door Nederland maakten met de tent achterop de fiets en zo steeds andere campings zochten. Zoon Peter Verhoeven vertelde dat pa het brein achter de oprichting van een camping was en moeder de uitvoerende taken, zoals schoonmaak en horeca, op zich nam. In 1970 is het horecagedeelte deels afgebrand. Later werd de camping uitgebreid. De grond aan de overzijde van de Oude Bosschebaan werd vanaf toen ook gebruikt.

Peter hielp, als enige zoon van het gezin (samen met zijn 3 zussen), ook vaak in de vakanties en hij vond het campinggebeuren leuk. Dat was natuurlijk fijn voor zijn ouders, maar die hebben hem nooit iets verplicht. In 1992 nam Peter met zijn vrouw Caroline de camping over. Het draagt nu de naam Recreatiepark Duinhoeve. Er zijn inmiddels 350 plaatsen en 6 vaste medewerkers. Recreatiepark Duinhoeve beschikt naast vele kampeerplaatsen ook over verschillende andere vormen van huuraccommodaties zoals chalets, safaritenten, lodges en vakantiehuizen. Want ook het campinggebeuren is aan trends onderhevig. Luxe kamperen inclusief een eigen badkamer en met elektriciteit is anno 2020 in. Daarnaast worden er in het zomerseizoen ook evenementen voor de kampeerders aangeboden en daarbij wordt onder meer ook met Natuurmonumenten samengewerkt.

In al die jaren was er een stabiele bezettingsgraad en ook na 50 jaar kan gesproken worden over een succesvolle onderneming al maakt de landelijke regelgeving het campingeigenaren wel steeds moeilijker. Helaas hebben Caroline en Peter geen opvolger. Zoon Jordy heeft een andere beroepskeuze gemaakt.

Europese regulering

De invoering van het melkquotum in 1984 was het begin van een tijd van beperkingen in de agrarische sector. Daarmee kwam een eind aan een bloeiperiode voor vele boeren. Ondanks felle protesten was het tij niet te keren. Nederland verstedelijkte en de landbouw verloor geleidelijk de belangrijke positie die het jaren had. Een groot aantal boeren besloot te stoppen. Maar inventief als boeren zijn, werden ook vele bedrijven aangepast door nog verder te intensiveren. Anderen zochten en vonden alternatieven met een nevenactiviteit of schakelden over naar de biologische landbouw. Zo zijn er in Udenhout in de twintigste eeuw vele boerenbedrijven geheel of gedeeltelijk omgeschakeld naar een nieuwe activiteit. Daaronder zijn boomkwekerijen, biologische landbouwbedrijven, kaasmakerijen, boerderijwinkels, minicampings, paardenpensions, een schapenhouderij, een champignonbedrijf, een graszodenkwekerij, een forellenkwekerij en twee zorgboerderijen. Hieruit blijkt, dat boeren als echte ondernemers bleven zoeken naar nieuwe mogelijkheden.

De Duinboeren

In juni 1992 was de oprichting van Nationaal Park De Loonse- en Drunense Duinen aanstaande. Boeren rondom de duinen maakten zich zorgen over de toekomst van de agrarische sector in de nabijheid van een groot natuurgebied. Daarop staken de voorzitters van de boerenbonden van de Noordbrabantse Christelijke Boerenbond van de aangrenzende dorpen de koppen bij elkaar. Zij hebben toen het Overlegplatform De Duinboeren opgericht. Ruim 170 agrariërs sloten zich hierbij aan. In 1996 werden het overlegplatform officieel een stichting. Het bestuur van het platform zit als een volwaardige partij aan tafel samen met de provincie, gemeenten en natuur- en milieuorganisaties om mede beleid te bepalen. Het uitgangspunt blijft wel, dat boeren een band moeten hebben met het Nationaal Park: “ze moeten zand tussen de tenen hebben”. De Duinboeren zijn ook bekend van het produceren van streekproducten en het organiseren van open dagen, lammetjesdagen en culinaire fietstochten. Zoals het motto “Goed bekeken bij de Duinboeren achterom” al aangeeft staat Brabantse gastvrijheid hoog in het vaandel. De samenwerking levert voor zowel de recreant als de aanbieder voordeel op. Zo kan een groepsaccommodatie aan zijn gasten een excursie aanbevelen bij zijn collega excursiebedrijf. De gast op de minicamping kan gebruik maken van een voordeelaanbieding bij de streekwinkel. Ambachtelijke boerenproducten worden onderling uitgewisseld en gezamenlijk verkocht in de streekwinkels zodat men de mogelijkheid heeft om op een adres zijn boodschappen te doen. In Udenhout en Biezenmortel zijn onder meer aangesloten: Pluktuin Sprankenhof van Josét Vermeer en Mark Vonk, Aspergeboerderij van Mieke en Piet van Iersel, Zorgboerderij Ons Erf van de familie Van Gorp, Camping De Zandley van familie De Kroon, Camping Weideblik van familie Van Hal, Boerderijcamping en groepsaccommodatie De Zandkant van de familie Denissen, Minicamping De Stamhoeve van familie Kuijpers en Hoeve De Mertel van de familie Van Rijswijk.

Ter illustratie de ontwikkeling van de varkensboerderij van Ties van Gorp naar Zorgboerderij Ons Erf van Wim en Conny van Gorp – van Asten.
Wim had na het overlijden van zijn vader Ties samen met moeder Bertha de Groot de varkensboerderij aan de Kuil 31 voortgezet en Conny en Wim namen de boerderij na hun huwelijk in 1990 samen over. Rond 2000 kwam in heel Europa de klad in de varkenssector en moesten er keuzes gemaakt worden: of de boerderij verder uitbreiden of voor een andere opzet kiezen. Wim ging enkele uren per week ook buitenshuis werken en Conny ging (bij hen thuis) op kinderen passen en was naast het gezin met de drie zoons en een dochter nog actief als kraamverzorgster. In 2004 startten vijf boeren rondom Tilburg een educatief project voor basisscholen: *Klasseboeren* en boden zo scholieren de kans om van het boerderijleven te komen leren. Leren door beleven! Dat gaf wat economisch draagvlak omdat er rondleidingen verzorgd konden worden. Conny werd hiervan coördinator en volgde ook een landelijke cursus. Hun boerderij “Ons Erf” mocht als eerste het predicaat educatieboerderij ontvangen. De Duinboeren waren al eerder gestart, maar in 2001 sloten Conny en Wim zich bij dit Platform aan als excursieboerderij.

Wim was intussen ook begonnen met een boomkwekerij, mede mogelijk gemaakt door een samenwerking aan te gaan met boomkwekerij De Kuil. Later sloten ze aan met het leveren van worstenbroodjes. Zij leverden varkens aan bij slagerij Timmermans in Helvoirt en die maakte hiervan het benodigde gehakt. Bakker Van Riel uit Tilburg vulde hiermee het deeg voor de worstenbroodjes. Inmiddels is al het varkensvlees, dat bij slagerij Timmermans wordt verkocht, afkomstig van Ons Erf. En de verkoop van worstenbroodjes verloopt nog steeds prima. Maar Conny en Wim zochten meer vastigheid en gingen bij de ZLTO een cursus over zorgboerderijen volgen. Zo werd Ons Erf in 2007 de dagopvang voor de vier locaties (Udenhout-Berkel-Enschot, Haaren en Helvoirt) van Stichting De Kreite. Er werd met twee cliënten op maandag en donderdag gestart. Het gezin at tussen de middag samen met hen in de zorgruimte. Jeanne Simons was de eerste vrijwilliger. De huidige doelgroep zijn ouderen die zelfstandig wonen maar een zorgvraag hebben. Dit zijn voornamelijk ouderen met een vorm van dementie, NAH (niet aangeboren hersenletsel) of ouderen met een sociaal isolement. Op dit moment werken er vijf professionele parttime medewerkers en twaalf vrijwilligers.
Boerderij Ons Erf bestaat nu uit een varkenshouderij, boomkwekerij en zorgboerderij, daarnaast is er ook ruimte voor caravanstalling. Ook nu nog zijn ondernemerschap en investeringen voor de lange termijn van groot belang. Gelukkig wil zoon Tim verder in de varkenssector. En wat de Duinboeren betreft: de bedreigingen en kansen met de inrichting van het landschapspark Pauwels worden nauwlettend gevolgd. Conny is een van de deelnemers van het netwerk “Goed Bekeken, bij de Duinboeren achterom”. De samenwerking levert voor zowel de recreant als de aanbieder voordeel. Dit alles heeft geresulteerd in een krachtig en succesvol netwerk met een gevarieerd aanbod.

De familienaam Verhoeven
De familienaam Verhoeven is een herkomstnaam. De naam is afgeleid van de plaats waar men vandaan kwam. In dit geval een hoeve. Niet alle Verhoevens of Van der Hoevens zijn van dezelfde origine. In de 13e eeuw werd in Brabant op grote schaal werk gemaakt van de ontginning van onbewerkte gronden. Dit gebeurde vaak via zogenaamde hoeveverkavelingen: het opdelen van de te ontginnen grond in regelmatige percelen met een oppervlakte van 12 bunder. Een zo’n perceel noemde men één hoeve. In Oisterwijk is een grote familie Verhoeven ontstaan, waarvan de veertiende-eeuwse Aert van der Hoeven de stamvader is. Hij ontleende zijn naam aan het gehucht Hoeven, thans de omgeving van de Hoevenseweg.

Bij de volkstelling in 1947 waren er in Nederland 9.747 dragers van de familienaam Verhoeven. In Noord-Brabant woonden de meeste ervan: 5.574 in totaal. De naam kwam toen in 125 Brabantse plaatsen voor. In Udenhout leefden toen 101 personen met de naam Verhoeven.
In 2007 woonden er in geheel Nederland 15.525 mensen met de achternaam Verhoeven.

Als men het van de achternamen van de in Udenhout gesloten huwelijken mag afleiden, was Verhoeven de meest voorkomende achternaam in Udenhout en Biezenmortel in de 19e eeuw.

De stamhuizen

De Spreeuwenburg te Oisterwijk
De in 1743 in Udenhout geboren Cornelis zoon van Peter Vermeer kocht in 1785 het grote boerenbedrijf De Spreeuwenburg in Oisterwijk. Het bedrijf omvatte twee boerderijen en uitgestrekte gronden aan beide kanten van de Spreeuwenburgerweg. Cornelis Vermeer en zijn echtgenote Catharina (Anna) van Iersel lieten twee kinderen na: Clasina en Petronella.

Het bedrijf telde twee boerderijen en het gezin twee kinderen. Beide dochters trouwden met een Verhoeven uit Udenhout.

Clasina Vermeer trouwde Jacobus zoon van Wilhelmus Verhoeven uit Udenhout
Clasina Vermeer, gedoopt te Oisterwijk op 5 mei 1790 en al op 20 maart 1821 slechts 31 jaar oud overleden bij de geboorte van haar enige nakomeling. Zij was getrouwd met Jacobus (Coop) Verhoeven zoon van Wilhelmus Jacobus Verhoeven en Anna Maria van Rijswijk, geboren te Berkel, gedoopt te Udenhout op 22 juni 1782, overleden te Oisterwijk op 28 augustus 1871. Na het overlijden van Clasina huwt Coop Verhoeven op 9 mei 1824 te Drunen met Maria van Strijdhoven en uit dit huwelijk worden nog zes kinderen geboren. In juni 1825 vestigt Jacobus zich vanuit Udenhout op de boerderij De Spreeuwenburg te Oisterwijk. Zijn zoon Hendrik, de enige zoon van Coop Verhoeven bij Clasina Vermeer, is de stamvader van *het Hermus geslacht*, geboren te Udenhout op 20 maart 1821 en overleden te Oisterwijk 26 oktober 1892.

Toen Hermus Verhoeven ging trouwen had hij als enige zoon van Coop Verhoeven en Clasina Vermeer recht op de nalatenschap van zijn moeder, een van de twee hoeven van De Spreeuwenburg. Zijn vader Coop verhuisde naar een boerderij aan de Tilburgseweg, waar later de busonderneming A.V.I.O. was gevestigd.

Hermus trouwde op 14 september 1848 te Udenhout met Johanna de Lepper, dochter van Arnoldus de Lepper en Cornelia Zwerts, geboren te Tilburg op 18 juni 1817 en overleden te Oisterwijk op 4 februari 1877. Hermus en Johanna kregen een gezin van acht kinderen. Een van de acht was Cornelis (Kiske van Hermesse), die op zijn beurt drie kinderen kreeg; de jongste van deze drie was Jans en die trouwde met Jan Verhoeven uit Udenhout, Jan van Betjes, de vader van Cornelis Verhoeven, die zijn naam dus dankt aan opa van moeders kant.

Petronella Vermeer trouwde Hendrik Verhoeven uit Udenhout
Hendrik Verhoeven, geboren te Udenhout op 5 juli 1789 en overleden te Oisterwijk op 28 september 1857 en Petronella Vermeer, geboren te Oisterwijk op 26 december 1785 en overleden te Oisterwijk op 24 april 1854 kregen een gezin van zes kinderen. Het vijfde van de zes kinderen is Nicolaas, geboren te Oisterwijk op 17 juli 1821 en overleden te Oisterwijk op 15 december 1878 te Oisterwijk, huwde met de Udenhoutse Johanna de Bever, geboren op 5 oktober 1822 te Udenhout en overleden op 26 april 1907 te Oisterwijk. Bij hun trouwen bouwden Nicolaas Verhoeven en Johanna de Bever een nieuwe boerderij aan de Spreeuwenburgerweg. Via Johanna de Bever komt de familie Verhoeven aan de Duinhoeve.

De Duinhoeve aan de Oude Bosschebaan te Udenhout
De vader van Johanna de Bever, Martinus de Bever, had de boerderij De Duinhoeve gekocht op 25 augustus 1827 van de apotheker Watrin uit ’s Hertogenbosch, familie van de tweede Udenhoutse pastoor. In 1827 bestond de hoeve uit een huis, schuur, stal, varkenskot, bakhuis, karn- of botermolen, met aangelegen erve, tezamen groot 24 bunder, alle gronden aaneengesloten, gelegen “aan het einde van de Schoorstraat”. De koopsom bedroeg f4.500,-.
Martinus de Bever was gehuwd met Anna van Iersel. Dochter Johanna (1822-1907) huwde de Oisterwijkse landbouwer Nicolaas Verhoeven (1821-1878) en zij vestigden zich, zoals al gemeld, aan de Spreeuwenburgerweg te Oisterwijk. Bij akte van scheiding en deling erven zij de boerderij De Duinhoeve in 1868.
Het gezin De Bever – van Iersel telde zeven kinderen, waarvan twee jong overleden. Zoon Willem werd priester en missionaris te Dexter Amerika.

Nicolaas Verhoeven en Johanna de Bever hadden elf kinderen. Bij hun erfdeling in 1908 gaat de boerderij De Duinhoeve naar hun oudste zoon Martinus, gehuwd met Maria Versteijnen. Zij vestigen zich op de boerderij in de hoek van de Schoorstraat en de Oude

Bosschebaan te Udenhout. Martinus Verhoeven, geboren te Oisterwijk op 3 april 1850 en overleden te Udenhout op 21 januari 1927, en Maria Versteijnen, geboren te Haaren op 5 januari 1855 en overleden te Udenhout op 24 juni 1895, krijgen een gezin van zeven kinderen, waarvan de oudste vijf kinderen geen van allen ouder worden dan 3 jaar. Twee jongens blijven leven. Adrianus (1893-1987) trouwde en bleef op de boerderij. Nicolaas (Klaas) (1894-1955) bleef ongehuwd en bleef als “den ome” bij zijn broer inwonen.

Adrianus Verhoeven, geboren te Udenhout op 27 maart 1893 en overleden te Udenhout op 9 mei 1987 huwde Johanna van Balkom, geboren te Udenhout op 25 september 1891 en overleden te ’s-Hertogenbosch op 2 februari 1969.
Zij kregen een gezin van zeven kinderen. De jongste was Jan, in het dorp Jantje Verhoeven. Hij bleef op de ouderlijke woning De Duinhoeve waar hij Camping De Duinhoeve exploiteerde.

Verhalen

Zwijnen

Aan de rand van de Loonse- en Drunense duinen en in den Brand hebben de bewoners tot midden twintigste eeuw last gehad van wilde varkens. Dat overkwam ook de familie Verhoeven aan de Oude Bosschebaan meer dan hun lief was. Ze hadden achter het huis een moestuin omgeven door een beukenheg. Maar de wilde varkens trokken zich niets aan van de beukenheg, liepen er dwars doorheen en begonnen te wroeten in de moestuin. “Tot groot verdriet van ons moeder”!

Goed geslapen

Janus Verhoeven en zijn echtgenote Johanna van Balkom sliepen in de voorste kamer naast de voordeur. En ze sliepen er blijkbaar heel goed. Op een ochtend is Janus wakker geworden en toen hij in den herd kwam stond de voordeur wagenwijd open. En niet alleen de voordeur, ook de deuren van het kabinet, een leeg kabinet. Janus en Johanna hadden niets van de inbrekers gehoord.

De stamreeks

I. Jan Jans van der Hoeven x Peterken Cornelis Wouter Bacx
II. Cornelis van der Hoeven x Ghijsbrechte Henricks de Beer
III. Adriaen Verhoeven
IV. Gerrit Verhoeven
V. Willem Verhoeven x Theodora de Schoenmakere
VI. Jacob Verhoeven (Oisterwijk, 1616) x Johanna Lambert Jan Wouterse
VII. Willem Verhoeven (Oisterwijk, 1665) x Maria van Iersel
VIII. Jacobus Verhoeven (Enschot, 1715) x Anneke Hendrik Bertens
IX. Wilhelmus Verhoeven (Enschot) x Anna Maria van Rijswijk
X. Hendrik Verhoeven (Udenhout, 1789) x Petronella Vermeer
XI. Nicolaas Verhoeven (Oisterwijk, 1821) x Johanna de Bever
XII. Martinus Verhoeven (Oisterwijk, 1850) x Maria Versteijnen
XIII. Adrianus Verhoeven (Udenhout, 1893) x Johanna van Balkom

Het gezin Adrianus Verhoeven en Johanna van Balkom

	Naam	**Geboren**	**Huwelijk**	**Overleden**
1	Marie	6 mei 1922 Udenhout	Jos Schoenmakers	4 september 1999 Tilburg
2	Harrie	7 mei 1923 Udenhout	Mien Vermeer	19 oktober 2018 Udenhout

3	Tina	13 september 1924 Udenhout	Jos Verschuren	5 september 2010 Tilburg
4	Mien	18 augustus 1926 Udenhout	Kees van den Meijdenberg	4 maart 1985 Udenhout
5	Nic	11 januari 1928 Udenhout	Riek Schoenmakers	28 oktober 2006 Udenhout
6	Frans	30 januari 1931 Udenhout	Coby Philippus	3 maart 2004 Udenhout
7	Jan	23 juni 1932 Udenhout	Tonnie Kuijpers	10 januari 2013 Tilburg

Marie Verhoeven ging naar Oisterwijk en trouwde Jo Schoenmakers. Ze hadden een kleinschalig boerenbedrijf.

Harrie Verhoeven wou graag boer worden, maar er was geen plaats voor twee zonen op de boerderij. Harrie is bij de groente- en fruitveiling gaan werken, waar hij controleur werd bij de veilingen van Breda, Drunen, Tilburg en Veldhoven.

Tina Verhoeven trouwde Jos Verschuren. Ze waren nauw betrokken bij de *schuts*. Ze hebben grond geschonken aan de Kuilpad, waar het Sint-Jorisgilde is gevestigd.

Mien Verhoeven had niets met de boerderij en werd aanvankelijk pastoorsmeid in Waalwijk. Ze studeerde voor verpleegster en werd directrice van de kraamzorg in Vught.

Nic Verhoeven werkte eerst als boerenknecht bij Jan Bergmans in de Groenstraat. De Boerenbond kwam op zijn pad, waar hij als chauffeur vele zakken van 50 kg heeft afgeleverd bij de boeren van Udenhout en Biezenmortel.

Frans Verhoeven was volgens zijn ouders wel geschikt om broeder of frater te worden, maar Frans zag dat niet zitten. Na enkele jaren te hebben gewerkt bij de N.C.B. werd hij vertegenwoordiger, achtereenvolgens bij sigarenfabriek Kwaks in Den Bosch, koekfabriek Daelmans in Vlijmen, een boterproducent en ten laatste bij bierbrouwerij Heineken. Hij was heel veel jaren actief als secretaris van S.S.S. en werd in 1991 de tiende “Udenhoutse Broeder”.

Jan Verhoeven begon als boer, maar zijn boerderij stond altijd al open voor kampeerders uit de stad. Hij maakte daarvoor de koeienstal schoon en maakte er strobedden. Hij startte een camping op, die zo succesvol werd dat hij de koeien van de hand kon doen.

Familielid

Monseigneur Nicolaas Verhoeven, missionaris van het H.-Hart
Een neef van Janus Verhoeven
Nico Verhoeven is geboren in Oisterwijk op 2 juni 1899. Zijn beide ouders overleden toen Nico nog een jongen was. Hij kwam in 1909 samen met zijn twee zussen Adriana en Johanna te wonen bij oom Petrus Verhoeven op ’t Voorste Winkel. Daar heeft hij anderhalf jaar gewoond voordat hij in 1910 voor een priesteropleiding naar een klooster van de missionarissen van het H.-Hart ging. Hij is in die orde geprofest in 1917. Hij is priester gewijd op 15 augustus 1922 en heeft zijn eerste H.-Mis opgedragen in Oisterwijk. Een jaar later vertrok hij naar de missie van Papoea-Nieuw-Guinea. Daar werkte hij twaalf jaar, tot een roeping volgde voor een zwaardere verantwoordelijkheid. Hij werd provinciaal overste van de Nederlandse provincie van de missionarissen van het H.-Hart. Hij vervulde die taak bijna acht jaar. Van 1943 tot 1945 was hij overste van het klooster in Overhoven-Sittard en in 1945 volgde de benoeming tot missieprocureur. Op 15 mei 1947 werd hij bisschop gewijd en

benoemd tot bisschop van Manado in Indonesië. Dat werk deed hij 23 jaar lang. In 1970 kwam hij terug naar Nederland, waar hij in Tilburg nog elf jaar genoot van een welverdiende rust. Hij overleed te Tilburg op 31 maart 1981. Als bisschop maakte hij een spreuk uit de bijbel tot zijn levensmotto: *Ik had mij voorgenomen geen enkele wetenschap te brengen dan die van Jezus Christus en Zijn kruis". (I Kor. 2, 2).*

De familiefoto

Hoofdstuk 14

Familie VERMEER – MOONEN
Als moeder overlijdt…
Frank Scheffers

Het overlijden van een ouder was altijd een drama
De gezondheidszorg was vroeger aanzienlijk minder goed geregeld dan tegenwoordig. De leeftijdsverwachting was een stuk lager. Een goed stelsel van sociale zekerheid was er vroeger ook niet. Het overlijden van een jonge vader of moeder was een groot drama vooral als er sprake was van een groot gezin. Bij het overlijden van vader viel de kostwinner weg of de belangrijkste arbeidskracht van het eigen boerenbedrijf. De weduwe moest als de financiële situatie het toeliet een (extra) knecht inhuren of was afhankelijk van familie- en burenhulp. Een andere mogelijkheid was om te hertrouwen.

Bij het overlijden van een jonge moeder was het leed al niet minder. Het kwam regelmatig voor dat moeder in het kraambed kwam te overlijden en vader met een jong gezin achterbleef. Hertrouwen of het in dienst nemen van een (extra) meid was een mogelijkheid. Maar vaak werden de kinderen (tijdelijk) ondergebracht bij familie.

Het trof ook het gezin Vermeer – Broeders
Ook het gezin van Jan Vermeer en Kee Broeders werd getroffen door het noodlot. Hun zoon Jo Vermeer (1932-2015) heeft in 2010 zijn herinneringen aan vroeger op papier gezet. Het is een prachtige bron voor de geschiedschrijving van Udenhout en Biezenmortel.

Jo is op 6 april 1932 geboren op de Schoorstraat in Udenhout. Kort daarna verhuist het gezin naar de Vossehoeve in Biezenmortel, Winkelsestraat 3. Moeder Kee was geboren op de Vossehoeve maar had een groot gedeelte van haar jeugd doorgebracht bij haar oom en tante Jan Broeders in de Moer, een echtpaar zonder kinderen. In 1932 kwam de Vossehoeve vrij, de ouders van Kee, Adrianus Broeders en Wilhelmina Baten waren overleden en de nog thuiswonende broer Frans trouwde met Sientje van de Wiel en vertrok in 1932 naar Haaren.

In 1934 was Kee Vermeer – Broeders zwanger van het vijfde kind. Maar dit kwam op 3 juni ’s nachts om 3 uur levenloos ter wereld. Vader Jan en zijn zwager Frans van de Ven, getrouwd met Lien Broeders, gaven het overlijden aan bij de burgerlijke stand in Tilburg. Kort daarna, op 9 juni, overleed ook moeder Kee.

Zoals vaker voorkwam bleven niet alle kinderen na het overlijden van een jonge moeder thuis wonen. Zoon Jo werd ondergebracht bij tante Cato Broeders, een ongetrouwde zus van zijn moeder. Die woonde toen aan de Kreitenmolenstraat in bij Peerke Willems omdat ze aan de Kreitenmolenstraat een nieuw huis aan het bouwen was. Dit is Kreitenmolenstraat 49 tegenover Felixhof. Bij tante Cato woonde een oom van haar in, Boatje genaamd. Officieel heette hij Adrianus Baten en was het een broer van oma Broeders. Jo schrijft in zijn jeugdherinneringen dat hij vaak als peuter met Boatje naar de hertjes ging kijken die voor het gebouw, wat later de Schelf aan het Tongerloplein was, liepen. In het nieuwe huis sliep Jo samen met zijn oudoom op één kamer. Bij tante Cato was nog een ander kind ondergebracht. Het was Johanneke, een nichtje van Jo en dochtertje van Frans van de Ven en Lien Broeders. Ook zij was op jonge leeftijd haar moeder verloren. Lien van de Ven – Broeders overleed op 7 december 1935 op 46-jarige leeftijd. Frans en Lien woonden ook op ’t Winkel op de boerderij naast de Vossehoeve. Frans van de Ven bleef met zeven kinderen achter. Jongste dochter Johanneke van anderhalf jaar werd ook bij tante Cato

ondergebracht. Zij sliep op de kamer bij tante Cato. Frans hertrouwde later met Anna van Hal, een weduwe uit Berkel.

Ad Vermeer, de broer van Jo, werd na het overlijden van zijn moeder ondergebracht bij zijn oom Marinus Vermeer en Jans van Laarhoven die in de Loonse Hoek op nummer 1 woonden. De meisjes, Sjaan en Mien, bleven thuis bij vader wonen. Dienstbode Anna van Hal uit Haaren paste op hen. Anna was nog maar 15 jaar en haar moeder kwam regelmatig vanuit Haaren naar Biezenmortel om Anna te helpen en te begeleiden bij het doen van het huishouden. De familie Vermeer had ook nog een knecht, Kees Damen, die al sinds zijn lagere schooltijd bij hen woonde. Op 17 mei 1938 hertrouwde Jan Vermeer met Ida de Wit uit Drunen en kwam Jo weer thuis wonen op de Vossehoeve. Ad was al eerder weer op Vossehoeve komen wonen; toen hij naar de kleuterschool ging was hij door vader naar huis gehaald. Jan Vermeer en Ida de Wit kregen nog twee kinderen. Kees werd in 1939 geboren en Wil in 1943.

Een voogd

Bij overlijden van een van de ouders werd de langstlevende als voogd benoemd. Er werd dan uit de familie nog een toeziend voogd benoemd. In de meeste gevallen waren de ouders in gemeenschap van goederen gehuwd. Bij een overlijden werd ter zekerstelling van de belangen van de minderjarige kinderen ook vaak een boedelinventaris opgemaakt. Bij gemeenschap van goederen behoorde immers de helft van de boedel tot de nalatenschap van de overleden ouder waar dan de langstlevende en de kinderen toe gerechtigd waren. Kinderen uit een later huwelijk konden in principe geen aanspraak op maken op het deel van de kinderen uit het eerste huwelijk, al zullen in de praktijk de vermogens vaak toch met elkaar vermengd geraakt zijn. In de oude archieven zijn veel van dit soort gedetailleerde boedelinventarissen bewaard gebleven. De inboedel van de woning werd per vertrek geïnventariseerd en ook stal en schuur werden niet overgeslagen. Vanwege de medegerechtigdheid van de kinderen in de nalatenschap van een overleden ouder vonden aan- en verkopen van onroerend goed ook vaak namens de gezamenlijke kinderen plaats.

De familienaam Vermeer

Zeer veel familienamen zijn van toponiemen (aardrijkskundige namen) afgeleid. Deze namen geven aan waar men vandaan kwam. De naam Vermeer is ook zo'n naam. De familie zal van oorsprong bij een meer of in een plaats die de naam Meer in zich had gewoond hebben. Het voorvoegsel "ver" is een samentrekking van het voorzetsel "van" en het lidwoord "der".

Bij de volkstelling van 1947 waren er in Noord-Brabant 996 dragers van de familienaam Vermeer. In Udenhout woonden 40 personen met de naam Vermeer. In Haaren woonden er verhoudingsgewijs nog meer: 72 op een totale bevolking van 2.712.

Van den Leempoel alias Van der Meer

De stamvader van de Udenhoutse familie Vermeer is Gijsbrecht van den Leempoel, overleden voor 1340 en eigenaar van het goed Ten Leempoel. Het leeuwendeel van het goed lag in Berkel, maar enkele losse percelen lagen ook in Helvoirt, Loon op Zand en Udenhout. Het kernbezit is een hofstad genaamd die Aude Hofstat, gelegen in Berkel. Ghijsbrecht, de kleinzoon van voornoemde Gijsbrecht, huwde met Oda, dochter van Jan van der Meer. Hun zoon Jan en diens nazaten werden naast hun vaders naam Van den Leempoel ook Van der Meer genoemd. De familie woonde op de hoeve afkomstig van de familie Oda, de hoeve genaamd "Ter Meer", gelegen te Belver in Haaren.

De stamhuizen

Kreitenmolenstraat

Adriaan Vermeer, geboren rond 1520 en overleden voor 1589, is waarschijnlijk verhuisd van Haaren naar Udenhout. Zijn tweede vrouw, waar de Udenhoutse tak van afstamt, is Geertruijd Jan Bertens. Uit de nalatenschap van zijn schoonvader krijgt hij in 1567 een huis aan de Kruisstraat in Udenhout toebedeeld. Deze hoeve gaat later over op zijn zoon Peter Adriaan Vermeer, gehuwd met Adriana van der Schoor. De hoeve stond aan de Kreitenmolenstraat ter plaatse van de huidige nummers 19 en 21 (restaurant Het Kreitenhuys).

Het Helmonds Broek
De familie Vermeer was vanouds ook gegoed in de Groenstraat. De familie Vermeer was sinds halverwege de zeventiende eeuw eigenaar van het Helmondse Broek. Het leen is genoemd naar de heren van Helmond die het al in 1450 bezaten. Het was een Brabants leen en omvatte vier hoeven lands. Het Helmonds broek was gelegen aan de Asschotsesteeg (een steeg lopende vanaf de Groenstraat in noordelijke richting) tussen het Harensbroek en de Strijdhoeven. Dit leengoed blijft gedurende enkele eeuwen in het bezit van de heren van Helmond, tot het in 1644 wordt verkocht aan jonker Wouter Govert de Jeger die het op zijn beurt in 1651 verkoopt aan drie broers Vermeer, Peter, Jan en Goijaert. Op 9 maart 1652 houden Peter, Jan en Goyart, zonen van wijlen Peter Adraenssen Wouters, *een stuck erve, bestaende in ackerlanden, weijden, beemden, heye ende houtwasschen, groot 77 loopensaet ende 39 roeden, genoemt het helmontsbroeck in Udenhout*.

Schoorstraat
Peter Cornelis Vermeer overlijdt in 1765. In hetzelfde jaar wordt er al gedeeld. Een huis in de Schoorstraat tegenover de poort van het kasteel komt in handen van schoonzoon Steven Willem Burgmans, gehuwd met dochter Adriana. In 1770 worden er opnieuw onroerende zaken verdeeld. Een huis met schop aan de Groenstraat maakt deel uit van die boedelscheiding. Het stond ter plaatse van Groenstraat 58/60. Ook die komt later in handen van Steven Burgmans en later zijn schoonzoon Laurens Verhoeven.

Van Saaijkenshoef naar de Loonsehoek
In de achttiende eeuw woont de tak van de familie Vermeer, waarvan in dit hoofdstuk de kwartierstaat is uitgewerkt, enkele generaties in Loon op Zand op de hoeve genaamd Saaijkenshoef op de grens van Udenhout en Loon op Zand. Tegenwoordig heeft de hoeve het adres Kloosterstraat 177 in Loon op Zand. In 1890 vestigt de familie Vermeer – Moonen zich op een boerderij in de Loonsehoek op nummer 1. In 1932 verhuist de weduwe Vermeer – Moonen met haar twee zonen Hendrik en Harrie naar de boerderij Schoorstraat 26, die ook in hun bezit was. Op de Schoorstraat woonde zoon Jan, maar die kon terecht op de boerderij van de familie van zijn echtgenote op ’t Winkel. Op Loonsehoek 1 kon zoon Marinus Vermeer met zijn vrouw Jans van Laarhoven terecht. Later wordt ook de naastgelegen boerderij, Loonsehoek 2, bijgekocht. Deze boerderij werd eerst een tijd verhuurd aan achtereenvolgens de familie Van Balkom en de familie Mathijssen.

De Vossenhoeve
Johannes Marinus Vermeer, zoon van Adriaan Vermeer en Adriana Moonen, vestigt zich op de boerderij afkomstig van de kant van zijn vrouw Maria Cornelia Broeders. Het is de Vossehoeve op het Voorste Winkel. Later woont er zijn zoon Ad die er samen met zijn vrouw Corrie Vermeer – van der Meijden ook jarenlang een kaasboerderij had. De boerderij werd ook veelvuldig door toeristen bezocht die er uitleg kregen over het kaasmaken.
Jo, de broer van Ad, trouwde in 1960 met An Pigmans en kon terecht op de boerderij Loonsehoek 2 die daarvoor jarenlang door de familie Vermeer was verhuurd.

De Kuilpad
Een andere inmiddels in Udenhout uitgestorven tak van de familie Vermeer is altijd in Udenhout blijven wonen. Deze familie behoorde vanouds tot de notabelen van het dorp. Voorvader Jan Adriaan Vermeer had bij zijn overlijden in 1822 een viertal huizen op zijn

naam staan. Geboerd werd er aan de Kuilpad op de T-splitsing met de Kuil, waar de boerderij van de familie Vermeer stond. Naast de boerderij aan de overkant van de Kuilpad stond nog een huis. En de familie bezat een dubbel woonhuis in de Groenstraat op de hoek van de huidige Groenstraat en de Langenhof. Tegenwoordig staat hier de fraaie villa “Wilgewinde” in Amsterdamse-schoolstijl, ontworpen door de Bossche architect Van Halteren. De villa is in 1928 in opdracht van gemeentesecretaris Pieter Vermeer gebouwd. Het is Jan Vermeer, gehuwd met Johanna Burgmans, die rond 1900 verhuist naar de woning Groenstraat 70. De ingemetselde steen vermeldt de letters H.W.M.B. met de datum 1 mei 1889. Achter de letters gaat de naam schuil van Hendrikus Wilhelmus Maria Burgmans, de zwager van Jan Vermeer, die op 27-jarige leeftijd overleed. Als laatste van de kinderen van het echtpaar Vermeer – Burgmans was tot 1996 juffrouw Koosje Vermeer nog in het ouderlijk huis woonachtig. Zij overleed in dat jaar op 92-jarige leeftijd.

Familieverhalen

Een vechtpartij in de herberg van Corstiaan van Asten

Peter Cornelis Vermeer, geboren in 1682, kan aangemerkt worden als de stamvader van zowel de Udenhoutse als de Haarense tak van de familie Vermeer. Hij raakt op 20 januari 1726 betrokken bij een vechtpartij in de herberg van Corstiaan van Asten te Udenhout. De toen 43-jarige Peter raakt ernstig gewond aan zijn linkerarm. Stephanus en Christoffel van der Henst, beiden chirurgijn, verklaren daarover als volgt: “*dat Peter Cornelis Vermeer gequest is in sijn linker arm, een steeck overlangs onder den elleboogh omtrent twee vinger lank, van buijten op de cnock ingestooken penetrerende dwars door de arm heen door de ader basilica en nog verscheijde zenuwen en pesen a*f”. Het ging dus om een lelijke wond. Peter verklaart zelf niet te weten van wie hij die “quetsuere” heeft ontvangen. Maar hij had wel gehoord dat Peter Janse van Rijsewijk tegen Adriaan Peter Verhoeven had gezegd er iets mee te maken te hebben. Vervolgens riep de stadhouder op 11 maart 1726 de herbergier met zijn vrouw en nog acht andere personen die op die bewuste avond in de herberg waren op te getuigen wat de rol was van Peter van Rijsewijk. De meesten wisten ook niet wie Peter Vermeer gestoken had. Alleen Hendrik Ververs en zijn vrouw verklaarden dat Peter van Rijsewijk tegen hen gezegd had “*hebbe ick hem (te weten Peter Vermeer) daer niet schoon door sijn arm gestoken*”. Het lijkt er dus op dat de toen 25-jarige Peter van Rijsewijk de vermoedelijke dader was. Maar twee weken later laat zijn moeder Cornelia, weduwe van Jan Laureijsse van Rijsewijk, vier personen bij de Oisterwijkse notaris een getuigenis afleggen. Daaruit blijkt dat Peter Vermeer ongeveer twee uur voor hij neergestoken werd woorden had gehad met Adriaan van Baest en dat Vermeer hem twee slagen met zijn hand aan zijn hoofd heeft toegebracht. Volgens Gijsbert Hendrik Verhoeven die voor de notaris ten behoeve van Peter van Rijsewijk getuigde zou Adriaan van Baest later tegen hem hebben gezegd: “*Ick hebt hem der door gebruijt want hij hout altijt de geck met mijn*”. Jan Cornelis van de Ven, een andere getuige, verklaarde dat Van Baest hem daags na de ruzie in de herberg vertelde dat hij hem in zijn arm had gestoken en dat hij hem het mes ook had laten zien waarmee hij Vermeer had gestoken. Opvallend detail is dat Van Baest op 11 maart 1726 ook één van de getuigen was die een verklaring aflegde bij de stadhouder. Op diens vraag of hij gezien had dat Peter van Rijswijk zijn mes trok en naar Peter Vermeer stak antwoorde Van Baest: “*hier van int geheel niet te weten*”. Vanwege alle onduidelijkheid omtrent het voorval zal het waarschijnlijk voor zowel Van Rijswijk als Van Baest met een sisser zijn afgelopen.

Inboedel

Peter Cornelis Vermeer is drie keer in het huwelijksbootje gestapt. Voor de eerste keer op 28-jarige leeftijd, de tweede keer was hij 39 jaar en op dag dat hij voor de derde keer huwde was hij vijftig jaar. Uit de drie huwelijken werden tenminste zestien kinderen geboren. De wet schreef voor dat wanneer een weduwe of weduwnaar hertrouwde de positie van de kinderen uit een eerder huwelijk veiliggesteld moesten worden. Daartoe werd dan voor de schepenen

of de notaris een inventaris gemaakt van alle aanwezige bezittingen. Op 10 april 1722, daags voor Peter in ondertrouw ging met zijn tweede vrouw Adriana de Kock werd voor notaris Van Wijck de inventaris opgesteld. Het onroerend goed afkomstig uit de familie Vermeer bestond uit een huis, schuur, schop met wei- en akkerland aan de Schoorstraat. Verder de Jegerakker (genoemd naar de familie de Jeger) van 3 lopense, enkele beemden en heijvelden en een heiveld van 9 lopense onder heerlijkheid van Loon. Peters eerste vrouw had enkele akkerlanden in de Zeshoeven, een weiveld aan de Slimstraat en enkele heibodems in Udenhout, Helvoirt en Tilburg aangebracht. In de bijna tien jaar huwelijk hadden ze samen nog vier lopense weiland bijgekocht. Ook de roerende zaken werden beschreven in de inventaris. Naast het gebruikelijke boerengereedschap werden ook *een silver haarijser en zes zilveren knopen* aangetroffen, dat op een zekere welstand duidde. Enkele andere roerende zaken: een wagen, hoogkar, onbeslagen aardkar, twee ploegen, een kast met vijf deuren, een etenskast en vijf koebakken.

Uit de registers van de Burgerlijke Stand

Johannes Vermeer (1858-1941) had bij de loting voor militaire dienst een nummer getrokken dat hem verplichtte op te komen in het leger. Het was echter mogelijk, tegen betaling, het nummer te ruilen met dat van een andere jongeman die fortuinlijker geloot had. Die ander ging dan in zijn plaats in dienst, als remplaçant. Op het formulier dat iedere (aanstaande) bruidegom verplicht was te overleggen wanneer hij in het huwelijk wenste te treden werd dan aangetekend dat er een “nummerverwisselaar” was gesteld. Het formulier van Johannes Vermeer meldde dat zijn nummerverwisselaar op 3 mei 1878 was ingelijfd bij de huzaren. De vader van Johannes Vermeer, Peter Vermeer (1810-1889), had bij de loting voor de militaire dienst nummer zes getrokken, wat betekende dat hij op zou moeten komen in het leger. Toch wist hij onder de dienstplicht uit te komen vanwege een bijzondere gebeurtenis. Op het formulier werd namelijk aangetekend dat de vervanger (nummerverwisselaar) van zijn broer tijdens de diensttijd was overleden. Dat was voor de militieraad voldoende aanleiding om Peter ook finaal vrij te stellen.

De stamreeks

I. Ghijsbrecht van den Leempoel (overleden voor 1340) x Heijlwich
II. Engbrecht van den Leempoel (overleden voor 1374) x Agnes
III. Ghijsbrecht van den Leempoel (overleden voor 1397) x Oda van der Meer
IV. Jan van den Leempoel (overleden tussen 1413 en 1417) x Avesoete Gobelens
V. Peter van den Leempoel (overleden tussen 1452 en 1453) x Heylwich Priem
VI. Cornelis Vermeer x Engel Peijnenborgh
VII. Wouter Vermeer (circa 1485) x Yda Brocken
VIII. Adriaan Vermeer (circa 1520) x Geertruijd Bertens
IX. Peter Vermeer (overleden in 1627) x Adriana van der Schoor
X. Jan Vermeer (circa 1613/1615) x Maijken de Cort
XI. Cornelis Vermeer x Adriaantje Jan Jacobs
XII. Peter Vermeer (Udenhout, 1682) x Ida Stoeldrijers
XIII. Hendrick Vermeer (Udenhout, 1735) x Maria Hamers
XIV. Adrianus Vermeer (Udenhout, 1769) x Huijberdina Hamers
XV. Hendrik Vermeer (Udenhout, 1815) x Johanna Maria Peijnenburg
XVI. Adrianus Vermeer (Udenhout, 1855) x Adriana Moonen

Het gezin van Adrianus Vermeer en Adriana Moonen

	Naam	**Geboren**	**Huwelijk**	**Overleden**
1	Hendrikus (Hendrik)	28 maart 1892 Udenhout		24 maart 1964 Udenhout
2	Goverdina Maria (Dientje)	13 mei 1893 Udenhout		2 april 1903 Udenhout
3	Johannes Marinus	1 januari 1895	X1 Maria Cornelia Broeders	29 juli 1981

	(Jan)	Udenhout	X2 Ida Maria de Wit	Udenhout
4	Jacobus	9 mei 1897 Udenhout		19 maart 1931 Udenhout
5	Marinus Adrianus (Marinus)	30 maart 1899 Udenhout	Johanna (Jans) van Laarhoven	5 januari 1975 Udenhout
6	Hendrikus Jacobus (Harrie)	14 juni 1901 Udenhout	Adriana van Laarhoven	24 oktober 1993 Udenhout
7	Goverdina Maria	30 juni 1904 Udenhout		10 juli 1904 Udenhout

Verschillende familietakken
In de jaren zestig van de vorige eeuw woonden er meerdere families Vermeer in Udenhout. Uiteindelijk stammen ze allen af van Peter Vermeer en zijn derde vrouw Ida Stoeldrijers die in 1733 trouwden en in Udenhout woonden. De hedendaagse familietakken zullen waarschijnlijk geen weet meer hebben van hun gemeenschappelijke voorvader.

In de Groenstraat op nummer 70 woonden de gezusters Vermeer, gewoonlijk ook de “dames Vermeer” genoemd. Hun broer, gemeentesecretaris Pieter Vermeer, woonde in villa Wilgewinde, Groenstraat 28. Dit is onmiskenbaar de meest Udenhoutse tak van de familie omdat ze onafgebroken in Udenhout woonden, maar inmiddels is deze tak in Udenhout uitgestorven.

Een andere tak was de familie Vermeer van de Loonsehoek. Jo Vermeer woonde op Loonsehoek 2, zijn neven Wim (Loonsehoek 1) en Jack (Schoorstraat 26) woonden ook dichtbij. Ad Vermeer, de broer van Jo woonde op de Winkelsestraat 3 op een boerderij afkomstig uit de familie van hun moeder (Kee Broeders).

Een derde tak die in de jaren zestig te onderscheiden was bestond uit drie gezinnen. Deze tak heeft verschillende generaties in Haaren gewoond. Harrie Vermeer die boerde op een inmiddels gesloopte boerderij op de hoek van de Loonse Molenstraat en de Groote Steeg. Harrie verhuisde later naar de Hoge Raam in Haaren. Zijn zoon Antoon was bestuurlijk actief in de agrarische sector onder meer als voorzitter van de ZLTO. Jos, de broer van Harrie, woonde aan de Winkelsestraat 19 en was ook bestuurlijk actief voor de agrarische sector, onder meer als voorzitter van de Boerenbond en in het bestuur van de diepvriescoöperatie. Zus Marie Vermeer trouwde met Kees Martens uit de Gommelsestraat. Wim, de neef van Harrie en Jos, behoorde ook tot deze familietak. Hij woonde aan de Kreitenmolenstraat 226.

Tenslotte woonde in de jaren zestig op de Winkelsestraat 10 (Winkelsehoek) Pieter Vermeer. Pieter was geboren in Helvoirt en via zijn huwelijk met Rieka van de Pas op de boerderij van zijn schoonouders in Biezenmortel terecht gekomen. Maar ook hij stamt af van het echtpaar Vermeer – Stoeldrijers.

Familieleden

Jan Vermeer
Jan Vermeer (1858-1941), landbouwer, eerst aan de Kuilpad later aan de Groenstraat, is 50 jaar secretaris van het kerkbestuur geweest. Hij volgde in 1891 Adriaan van Baal op, hij was toen 33 jaar. Hij bleef secretaris tot aan zijn dood op 18 juli 1941 en wordt dan opgevolgd door zijn zoon Pieter Vermeer. Opmerkelijk is dat de laatste vergadering van het kerkbestuur, die Jan meemaakte, plaatsvond op 8 augustus 1933. Jan was aan zijn ziekbed gekluisterd, kon niet naar vergaderingen, maar bleef in functie secretaris van het kerkbestuur. Jan Vermeer heeft als secretaris pastoor Van Eijl zien komen en zijn hele pastoraat meegemaakt, de tijd van het Rijke Roomse Leven waarin de pastoor een enorme invloed had op het wel en wee van het dorp, in het geval van pastoor Van Eijl een

conservatieve invloed, waarbij hij voortdurend in conflict kwam met de liberale dorpsnotabelen zoals de burgemeester en de dokter. We mogen uit de annalen opmaken dat Jan Vermeer steun en toeverlaat was voor pastoor Van Eijl. Jan Vermeer was ook de oprichter en president van de Vincentiusvereniging, voorzitter van het Burgerlijk Armbestuur en eerste ondervoorzitter en later secretaris van de Zuivelfabriek Sint-Isidorus.

Pieter Vermeer
Pieter Vermeer (1896-1979), gemeentesecretaris van Udenhout van 1919 tot 1947. Na het vertrek van burgemeester Meuwese, net na de oorlog, doet de gemeenteraad van Udenhout een verzoek aan de commissaris van de Koningin, waarin zij Pieter Vermeer aanbevelen voor de vacature van burgemeester. Deze plannen zijn echter niet doorgegaan. Behalve gemeentesecretaris bekleedde hij nog diverse andere functies, zoals ambtenaar van de burgerlijke stand, voorzitter van het burgerlijk armbestuur, lid van het kerkbestuur, voorzitter van het Wit-Gele Kruis, voorzitter van het mannenkoor, lid van het dagelijks bestuur van het waterschap, en secretaris van de Burgerwacht

Luce Vermeer
Luce Vermeer (1894-1987), oudere zus van Pieter Vermeer, is bekend geworden als naaldkunstenares. Met haar naaldwerk heeft zij Udenhout vele fraaie kunstwerken nagelaten. Haar belangrijkste werk is wellicht het rouwkleed in de Udenhoutse kerk, dat nog altijd vaak wordt gehangen bij uitvaarten.

Jo Vermeer
Jo Vermeer (1932-2015) is eerder in dit hoofdstuk al genoemd als degene die zijn jeugdherinneringen aan het papier heeft toevertrouwd en daarmee verschillende wetenswaardigheden, anekdotes en plaatselijke gebruiken uit Udenhout voor het nageslacht heeft vastgelegd. Jo maakte ook deel uit van de werkgroep toponiemen van Heemcentrum ’t Schoor. Jo had jarenlang een boerenbedrijf op de Loonsehoek waar nu zijn zoon Christian nog boert. Jo was ook bestuurlijk actief onder meer in de R.K. Jonge Boerenstand en de boerenbond waarvan hij 27 jaar bestuurslid en 8 jaar voorzitter was.

Jos Vermeer
Jos was landbouwer aan de Winkelsestraat 19. Hij genoot bekendheid in en buiten Udenhout – Biezenmortel door zijn bestuurlijke functies, met name in de agrarische organisaties en coöperaties. In 1951 werd hij gekozen tot bestuurslid van de plaatselijke Boerenbond, waarvan hij in 1953 voorzitter werd. Hij is 18 jaar voorzitter geweest. Belangrijke gebeurtenissen tijdens zijn voorzitterschap waren de uitbreidingen van de mengvoederfabriek en na de fatale brand ervan op 29 november 1969 de nieuwbouw ervan.

Elly van Esch – Vermeer
In de jaren zestig waren er voor de jeugd in Biezenmortel twee verenigingen, de jeugdbeweging Jong Nederland (voor jongens en meisjes) en voetbalclub VCB. De paters Kapucijnen brachten de judosport naar Biezenmortel. Judoclub BIMO werd opgericht en Peter Ooms werd als judoleraar aangetrokken. De club was er aanvankelijk alleen voor jongens, maar al snel introduceerde Peter Ooms de sport ook voor meisjes. Elly Vermeer, dochter van de hiervoor genoemde Jos Vermeer, werd als 12-jarig meisje lid van judoclub BIMO en daarmee was een mooie judoperiode gestart die tot 1983 zou duren. Ze heeft de ontwikkelingen van het damesjudo van dichtbij meegemaakt. In 1971 schreef de krant Het Nieuwsblad van het Zuiden: “Tot nu toe is het damesjudo door de JudoBond Nederland niet gepropageerd”. De meisjes- en damesploeg van judoclub BIMO, waar Elly Vermeer deel van uitmaakte, had samen met Sportinstituut Ooms vele successen, in eerste instantie op regionaal en al gauw op nationaal niveau. Persoonlijk won Elly vijfmaal de titel “kampioen van Nederland“ in haar gewichtsklasse. De eerste vier titels waren in de opvolgende jaren 1975, 1976, 1977 en 1978. De drie jaren daaropvolgend moest ze genoegen nemen met een tweede of derde plaats. Maar in 1982 nam Elly haar vijfde Nederlandse kampioenstitel in

ontvangst. Naast de nationale wedstrijden heeft judoclub BIMO ook veel deelgenomen aan internationale wedstrijden. Om mee te kunnen doen aan de Europese kampioenschappen en zelfs later de eerste wereldkampioenschappen werd Elly in de jaren zeventig opgenomen in de kernploeg van Nederland. Ze heeft op internationaal niveau veel Europese landen bezocht en successen behaald, waaronder een tweede plaats bij de Europese kampioenschappen in Keulen (1978). Bij haar eerste zwangerschap moest Elly stoppen met wedstrijdjudo, maar ze is daarna wel actief gebleven in het bestuur van judoclub BIMO.
Elly was/is verder actief in de Dorpsraad Udenhout, het bestuur van de Peppel en in het koor Andantino.

De familiefoto

Hoofdstuk 15

Familie VERSCHUUREN – VERMEER
De Gouden bruiloft
Niels Verschuuren

De viering van een huwelijksjubileum
De viering van een huwelijksjubileum is een gebruik dat al sinds de middeleeuwen, voornamelijk onder vorstenhuizen, bestaat. Zij zagen in de viering vooral een gelegenheid om de band met hun onderdanen aan te halen, aangezien trouwen *uit liefde* niet de regel was. Eind achttiende eeuw begon ook de (hogere) burgerij met het vieren van een huwelijksfeest. Vaak bleef het feest beperkt tot een familieaangelegenheid. Na verloop van tijd werd het onder notabelen echter gebruikelijker om hun huwelijksjubileum voor het oog van hun stad of dorp te vieren. Sommige fabrikanten betrokken er zelfs hun arbeiders bij. Ook worden de huwelijksjubilea omstreeks deze periode voor het eerst aangeduid door er een symbool (bijvoorbeeld een edelmetaal) aan te verbinden. Een voorbeeld hiervan is de ‘gouden bruiloft’. Deze trend komt naar verluidt uit Groot-Brittannië en de Verenigde Staten en zou mede gestimuleerd zijn door juweliers.

Ondanks het toenemende gebruik om huwelijksjubilea te vieren, kwamen jubilea van 50 jaar of meer tot enkele tientallen jaren geleden nauwelijks voor. De in dit hoofdstuk beschreven gouden bruiloft van Jan Verschuuren en Dientje Vermeer in 1965 was daarom een bijzondere gebeurtenis in Udenhout.

Optocht, versiering, receptie, buurtfeest, feestgids en serenade
Ondanks het feit dat een gouden bruiloft destijds weinig voorkwam, kende de viering een aantal vaste gebruiken en tradities.

Maanden voor een bruiloft werd een buurtcomité opgericht of kwam het bestuur van de buurtvereniging in actie. De buurt had drie belangrijke taken. De eerste taak was om het huis en de straat van het gouden paar te versieren. Dat gebeurde doorgaans uitbundig met een grote ereboog voor het huis, door de hele straat en liefst tot aan de kerk de hele straat aan beide zijden volgepland met kleine mastboompjes versierd met zelfgevouwen papieren bloemen, uiteraard afhaneklijk van de lengte van de straat en de afstand tot de kerk. De tweede taak was op de feestdag zelf de organisatie van de optocht van het huis van het gouden paar naar de kerk. Voorop het buurtcomité in niet-passend jacquet en een hoge hoed op. Daarachter liefst heel veel bruidjes en jongens verkleed in oude klederdracht. Het gouden paar in een sjees, getrokken door een of meer paarden, gevolgd door de familie en de buurt. Na de H.Mis in optocht naar de feestzaal, waar de voorzitter van het buurtcomité een toespraak hield en namens de buurt een cadeau aanbood, waarna de hele buurt met het gouden paar op de foto ging.

De H.Mis was natuurlijk een gezongen H.Mis, maar verder standaard. Pas na het Tweede Vaticaans concilie werd het gebruikelijk dat familieleden een H.Mis samenstelden en probeerden voor een gouden paar toepasselijke lezingen en gebeden te vinden of te schrijven. Als er een priester in de familie was, ging die priester voor in de H.Mis, soms geassisteerd door de pastoor en een kapelaan, een H.Mis met drie heren.

Het feest was zo mogelijk thuis. Boeren maakten hun stal vrij en schoon om het feest te vieren, maar particulieren in het dorp hadden die mogelijkheid niet en waren aangewezen op een cafégelegenheid in het dorp, het liefst in de eigen buurt. Als het feest thuis was, bij boeren op stal, was dat organisatorisch heel veel werk. Dan moest men een kok regelen, maar ook genoeg borden en bestek, genoeg tafels en stoelen en met een slijter of café-

uitbater moest een afspraak worden gemaakt over sterke drank, zodat het teveel kon worden teruggegeven.

Ook de familie was al maandenlang in de weer voor de gouden bruiloft. De familie maakte een feestgids vol met liederen om tijdens de dag te zingen, allemaal liederen op rijm op bekende bruiloftsmelodieën, een welkomstlied, een wijnlied, een tafellied, etc. De feestgids werd opgesierd met tekeningen en anekdotes. De familie maakte een levensloop, soms met tekst op rijm, soms gezongen, vaak ellenlang en uitgebeeld met sketches. Het opvoeren van sketches, niet alleen door familie, maar ook door buren en andere genodigden, wat tot laat in de twintigste eeuw heel gebruikelijk, niet alleen eenvoudige versjes door de kleinkinderen maar door jong en oud. Met de komst van de tv werden sketches vaak persiflages op bekende tv-programma's zoals Farce Majeur of Ook dat nog. De dag was lang genoeg om ruim tijd te nemen op een "In de hoofdrol" waarbij de familie bekenden uit het leven van het gouden bruidspaar lieten opdraven om herinneringen aan vroeger op te halen.

In de tweede helft van de middag was er receptie. Dan kwam ook de harmonie langs, die een serenade speelde voor het gouden bruidspaar.

Voor de oorlog preekte de pastoor vanaf de kansel dat ongehuwde jongens en meisjes niet naar hetzelfde feest mochten, niet naar dezelfde muziek- of toneeluitvoering, want er zouden alleen maar verkeerde dingen kunnen gebeuren. Daar was in het dorp wel weerstand tegen, maar veel families hielden daar toch rekening mee. Dat betekende ook voor een gouden paar dat de feestdag, waarop ook de getrouwden uit de buurt waren uitgenodigd, er nog twee feestavonden volgden, een avond met de ongehuwde jongens uit de buurt en van kennissen en een avond met de ongehuwde meisjes uit de buurt en van kennissen. Dit laatste feest had een naam: de meidenspinning.
In zijn boek "Zo herinner ik mij Brabant" haalde Geert Hüsstege herinneringen op aan de meidenspinning, als volgt: De eerste twee avonden (met de gehuwden en met de ongehuwde jongens), hoewel bier en brandewijn rijkelijk vloeiden, gingen voor het dorp ongemerkt voorbij. De laatste, de meidenspinning, zeker niet. Alcohol werd er niet geschonken, hooguit een besje voor een oude vrijster, maar ook de koffietafel, vaak onderbroken door zang of declamatie, was in staat om er de stemming goed in te krijgen. Hoe geslaagd het binnengebeuren ook mocht zijn en hoe snel de avond ook omvloog, in stilte zagen ze allen uit naar het slot, wanneer ze zingend en dansend, gearmd in twee of drie straatbrede rijen naar huis zouden gaan. Die het verste weg woonden werden het eerst naar huis gebracht en meestal niet eens langs de kortste weg maar via een omweg die door het hele dorp leidde. En menig gewekte slaper verzuchtte dan: "Hurt toch 's wèsse 't begaoie"!.

Met de jaren verdween de meidenspinning en kwamen er feesten voor de jongelui, voor de jongens en de meisjes.

De gouden bruiloft van Jan en Dientje Verschuuren
Op 23 november 1915 trouwde postbode Jan Verschuuren (1885-1968) uit Udenhout met Dientje Vermeer (1890-1972) uit Loon op Zand. Het bleek een zeer vruchtbaar huwelijk, want samen kregen zij maar liefst zeventien kinderen. Hiermee legden zij de basis voor een omvangrijk nageslacht, waarvan er nog steeds velen in Udenhout wonen. Op dinsdag 23 en woensdag 24 november 1965 vierden Jan en Dientje hun 50-jarig huwelijksjubileum. In die tijd een bijzondere gebeurtenis die vele van de nog in leven zijnde aanwezigen zich nog goed kunnen herinneren.

120 man "eigen volk"

Aan de ‘gouden bruiloft’ ging een voorbereidingsperiode van ongeveer twee jaar vooraf. In deze periode werd er door de kinderen flink gespaard en nagedacht over het feestprogramma. Dochter Marie hield alle afspraken nauwkeurig bij in een schriftje.

In de ochtend van 23 november was het zover en kon het gouden bruidspaar door familie en buurtbewoners in hun huis aan de Slimstraat 33 gefeliciteerd worden. Iedereen zag er op zijn ‘paasbest’ uit. De mannelijke familieleden droegen een rokkostuum met hoge hoed. De dames een mooie jurk. De kleinkinderen een kostuum met das of jurkje met kniekousen. Enkele buurtbewoners droegen voor de gelegenheid een feestelijke corsage. Na aankomst werd het bruidspaar uitgenodigd om naar buiten te komen voor enkele toespraken. Gehuld in dikke jassen (de buitentemperatuur lag rond het vriespunt) namen zij cadeaus in ontvangst, waaronder een mooie klok.
Vervolgens werden Jan en Dientje in een grote Chevrolet Impala naar de Sint-Lambertuskerk vervoerd. Hierbij werden zij geëscorteerd door kinderen uit de buurt die voor de auto uit liepen. Achter de auto liepen de familieleden en buurtbewoners. Na aankomst bij de kerk werden zij door pastoor Prinsen verwelkomd waarna er een Heilige Mis werd opgedragen. De pastoor werd hierbij ondersteund door een driestemmig koor dat, inclusief de dirigent, uitsluitend uit familieleden bestond.
Na afloop van de mis verplaatste het gezelschap van 120 man “eigen volk” zich richting de speelplaats van de nabijgelegen St. Petrusschool voor een groepsfoto, gevolgd door een Brabantse koffietafel in het patronaatsgebouw. Om 13.00 uur begon daar de receptie waarbij, naast vele buurtgenoten, ook pastoor Prinsen en burgemeester Verhoeven langskwamen om het bruidspaar te feliciteren. Om 14.30 uur namen Jan en Dientje rust, zodat ze om 17.00 uur weer fit bij het familiediner konden aanschuiven. Het keuzemenu, geleverd door Maison van den Boer, bestond uit hors-d'oeuvre of koninginnensoep als voorgerecht, varkensrug met ossentong, groenten en aardappelen of kalfsoesters, ananas-appelmoes en Parijse aardappelen als hoofdgerecht en fantasie-ijs of mokkagebak als nagerecht. Na afloop van het diner werden er door de aanwezige heren nog enkele sigaartjes gerookt, waarna men zich kon gaan opmaken voor het feest wat om 21.00 uur begon. Het feest duurde tot laat in de avond en werd meerdere keren onderbroken voor een optreden van de harmonie en het toezingen van Jan en Dientje door de aanwezigen.

Een tweede feest met de buurt
Op de tweede feestdag kon iedereen uitslapen en werd men pas om 14.00 uur weer verwacht voor een feest voor de kinderen uit de buurt. De viering van de gouden bruiloft van Jan en Dientje werd afgesloten met – wederom - een feestavond, ditmaal voor álle buurtbewoners.

De festiviteiten hebben destijds grote indruk gemaakt op de kinderen en kleinkinderen van Jan en Dientje. Tot op de dag van vandaag kunnen velen van hen zich de gouden bruiloft nog goed herinneren en soms zelfs nog feestliedjes uit het hoofd zingen!

De familienaam Verschuuren
De achternaam Verschuuren is zeer waarschijnlijk een verbastering van de naam ‘Van der Schuuren’. Deze naam verwijst mogelijk naar het adres van de eerste naamdrager, in een landelijke, agrarische omgeving. Bij de volkstelling van 1947 woonden er 397 personen met de familienaam Verschuuren in Brabant, waarvan 18 in Udenhout. In 2007 woonden er in Nederland 811 personen met de achternaam Verschuuren. De achternaam komt met name voor in de provincie Noord-Brabant.

De stamhuizen

Wonen waar er werk is

De stamouders van de Udenhoutse familie Verschuuren zijn Peter Verschuuren (<1750-1784) en Antonet Huijbert van Roessel (1745-1806). Peter werd waarschijnlijk tussen 1740 en 1750 geboren in Tilburg. In 1774 trouwde hij in Oisterwijk met de uit Heukelom afkomstige Antonet. Het echtpaar kreeg vijf kinderen en woonde in de periode tussen 1775 en 1826 in Udenhout, Haaren en Oisterwijk. Waarschijnlijk waren zij dagloners en vestigden zij zich dichtbij de plaats waar zij konden werken.

Hun zoon Willem (1780-1859) trouwde in 1804 in Oisterwijk met Goverdina Poters (1778-1838). Op 2 augustus 1848 verhuisde Willem (inmiddels weduwnaar geworden) met vijf kinderen vanuit Oisterwijk naar Udenhout en legde hiermee de basis voor de in dit hoofdstuk beschreven Udenhoutse tak van de familie Verschuuren.

Het derde kind van Willem en Goverdina, ook Willem (1807-1858) genaamd, trouwde in 1836 in Udenhout met Johanna Witlox (1810-1846). Samen kregen zij 5 kinderen. Om onbekende redenen werden de meeste leden van dit gezin niet oud. Willem en Johanna stierven op relatief jonge leeftijd, net als vier van hun vijf kinderen. Hun oudste zoon, Peter (1837-1921), bleek een uitzondering en was op 26-jarige leeftijd het enige nog in leven zijnde lid van het gezin waarin hij was opgegroeid.

't Twidde straotje
In 1866 trouwde Peter met de eveneens in Udenhout wonende Mie Scholtze (1839-1921). Ze woonden aanvankelijk in een klein zijstraatje van de Groenstraat, wat in Udenhout *'t twidde straotje* genoemd werd. Dit straatje bestond uit twee blokken van drie huizen die in 1972 zijn gesloopt. Tegenwoordig bevindt zich op deze plaats de toegangsweg naar zwembad de Groene Wellen. Samen kregen zij 12 kinderen, waarvan er 7 al binnen enkele maanden na hun geboorte overleden. De overige 5 waren Tinus (1870-1932), Ant (1873-1966), Frida (1874-1943), Willem (1876-1961) en de eerder in dit hoofdstuk genoemde Jan (1885-1968).

Kreitenmolenstraat
Het gezin verhuisde naar een klein huis aan de Kreitenmolenstraat. Dit huis stond ter hoogte van het huidige pand 92 ('t Achterhuis historische bouwmaterialen). Peter werkte hier als schoenmaker en ook zijn zoons hielpen al vanaf jonge leeftijd mee. Ze werkten dan hele dagen rond een klein vierkant tafeltje. Zoon Jan vond het vak van schoenmaker niet leuk. Hij wilde liever slager worden, maar dat vond zijn vader niet goed omdat het te weinig geld op zou leveren. Zijn nicht Ant Scholtze kwam met een goede oplossing. Zij zou gaan stoppen met haar werk als brievengaarder en Jan kon aan de slag als postbode. Dat vond ook vader een goede oplossing. Broer Willem ging later ook aan het werk als postbode, het is echter niet bekend vanaf wanneer.

Op 5 november 1915, trouwde Jan in Udenhout met Dientje Vermeer uit Loon op Zand. Dientje werd daar op 20 april 1890 geboren als dochter van winkelier Jan Vermeer (1855-1935) en Mien Korthout (1860-1918). Het geboortehuis van Dientje stond aan de Kerkstraat en had destijds nummer 143. Naar verluidt was Dientje het mooiste meisje van Loon op Zand! De teleurstelling bij de Loonse mannen was dan ook groot toen bleek dat *dieje postbooi ùt Den Unent* er met Dientje vandoor ging. Haar vader Jan Vermeer was ooit schoenmaker maar begon op enig moment een winkeltje in rookwaren en wat huishoudelijke artikelen. Jan Vermeer was in Loon op Zand ook bekend onder de naam *Jan de Pèènappel*. De reden hiervoor was dat hij in een winkel ooit eens vroeg om *pèènappels* (pijnappels) in plaats van wijnappels. Als gevolg hiervan werd Dientje in Loon op Zand ook wel *Dientje de Pèènappel* genoemd. De moeder van Dientje overleed al in 1918.

Binnen de familie Verschuuren weet niemand meer exact hoe en wanneer Jan en Dientje elkaar hebben leren kennen. De tekst van een liedje uit de bewaard gebleven feestgids van hun 50-jarige huwelijk in 1965 geeft hier echter wat meer duidelijkheid over:

Daar kwam een meisje uit Loon op Zand
Zij had een valiesje aan de hand
Wat kwam ze toch in Udenhout doen?
Ze was er nog zo jong en groen
Bij Ratskes waren ze in d'r sas
Want Dientje kwam heel goed van pas
De post die had haar vlug gezien
Hij dacht, dat is wel iets misschien
Bij Ratskes aan de winkeldeur
Vroeg Jan, zeg zedde gij erveur

Wanneer we de bovenstaande inzichten combineren met informatie uit het Udenhoutse dienstbodenregister, dan blijkt dat Dientje inderdaad tussen 1903 en 1907 in de Kreitenmolenstraat in Udenhout heeft gewerkt. De relatie van Jan en Dientje zal dus ergens in deze periode zijn begonnen.

Slimstraat
Na hun huwelijk woonden Jan en Dientje een korte periode in het eerder genoemde twidde stroatje en vervolgens aan de huidige Slimstraat 64. Op dit laatstgenoemde adres werden hun kinderen Marie (1916), Mien (1917), Nelly (1918), Jan (1920), Corrie (1921), Pieter (1922), Ad (1923), Diny (1924) en Net (1925) geboren. Begin 1926 hoorde Dientje dat de eveneens in de Slimstraat wonende familie Van Falier naar Eindhoven wilde vertrekken. Hun huis op nummer 33-35 zou op 12 maart van dat jaar via een openbare veiling verkocht worden. Op deze veiling, die plaatsvond *ten koffiehuize van A. Boom te Udenhout aan het kruispunt*, werd *'het huis met schop erf, tuin en boomgaard onder Udenhout*' gekocht door de landbouwer Rien Verhoeven. Blijkbaar kocht hij het huis voor de verhuur, want door snel handelen konden Jan en Dientje korte tijd later met hun 9 kinderen hun intrek nemen in het huis van de familie Van Falier.

Op de dag van de verhuizing in 1926 leverde het overbrengen van de kleine Net echter nog wat discussie op in huize Verschuuren. Haar kinderwagen zag er namelijk niet meer zo fraai uit, aangezien deze in de jaren daarvoor al door acht kinderen intensief gebruikt was. Haar oudere zussen wilden daarom niet met deze versleten kinderwagen op straat gezien worden! Buurtbewoner Pietje van Rooij bleek echter (in ruil voor een handvol snoep!) bereid om een helpende hand toe te steken; hij begeleide Net in haar kinderwagen van het oude naar het nieuwe huis in de Slimstraat.

Dientje begon in het nieuwe huis tevens een winkeltje in kruidenierswaren en allerlei soorten touw. Hiermee trad ze in de voetsporen van haar vader. Het touw werd ingekocht bij touwslager Jan Kuijl in Gilze. Dit was een oom van Ant en Tina Scholtze, waardoor de banden met de familie Scholtze wederom nuttig bleken. Vanaf 1926 werd de kinderschare verder uitgebreid met Kees (1926), Luce (1928), Wim (1929), Jo (1931), Tiny (1933), Dymphi (1935) en de tweeling Arnold en Henk (1936). Over Jan doet het verhaal de ronde dat hij bij de geboorteaangifte van het zoveelste kind gevraagd zou hebben om een nieuw trouwboekje om alle kinderen in bij te kunnen schrijven.

Tiny bleek bij haar geboorte gezondheidsproblemen te hebben, waardoor zij enige tijd in het ziekenhuis in Tilburg moesten verblijven. De ziekenhuisrekening liep hierdoor zo hoog op dat dokter Lobach de familie Verschuuren adviseerde om nu toch eindelijk eens een ziektekostenverzekering af te sluiten. Dat gebeurde dan ook, waardoor de kinderen na Tiny allen in het ziekenhuis in Tilburg geboren werden. Dientje zei hierover later weleens voor de grap tegen Tiny: *gij hèt mèn dúúzend gulden gekost!* Ook de kinderen die na Tiny geboren werden hadden gezondheidsproblemen. Zo overleed Dymphi toen zij slechts 4 dagen oud was. Arnold en Henk bleken beiden lichamelijk en geestelijk gehandicapt. Beide jongens

konden hierdoor niet lopen (de benen hingen slap) en enkel vloeibaar voedsel eten. Na hun geboorte verbleven Henk en Arnold om aan te sterken enige tijd in een instelling in Prinsenbeek. Arnold keerde uit Prinsenbeek terug met een longontsteking, waaraan hij op 1-jarige leeftijd in het ziekenhuis in Tilburg overleed. Hij is niet in Udenhout begraven, maar naar verluidt 'achtergebleven in Tilburg'. De huisarts adviseerde de familie Verschuuren om Henk permanent op te laten nemen in een instelling voor gehandicapte kinderen. Dientje weigerde dit. Zolang zij kon wilde zij zèlf voor Henk zorgen. Dagelijks gaf ze hem met een lepeltje te eten: thee, vla met banaan en sinaasappel. Een van de kinderen herinnert zich nog dat moeder op zondag vaak urenlang de hand van Henk (vaak gekleed in een luier, hemd en mouwschortje) vasthield. In de andere hand hield zij een klokje. Henk overleed op 9-jarige leeftijd in het ziekenhuis in Tilburg. Hij werd op het kerkhof in Udenhout begraven, niet ver van de plaats waar later het graf van Jan en Dientje zou komen te liggen.

Nadat Jan en Dientje hun nieuwe huis in de Slimstraat enkele jaren gehuurd hadden, deed zich in 1930 de mogelijkheid voor om het te kopen. Hiervoor sloten zij voor een bedrag van 5.500 gulden een hypotheek af bij de eerdergenoemde Rien Verhoeven. Deze hypotheek werd later 'overgesloten' naar een lening tegen gunstiger voorwaarden bij Ant en Tina Scholtze.

Op 1 augustus 1942 ging Jan op 55-jarige leeftijd met vervroegd ouderdomspensioen. Hij had hiertoe op advies van dokter Lobach besloten omdat hij last had van 'zenuwen aan de maag'. Doorwerken was volgens de dokter niet verstandig.

De feestelijkheden rondom de gouden bruiloft in 1965 stonden voor de familie Verschuuren in schril contrast met hetgeen 1968 bracht. Op 20 januari van dat jaar overleed Jan, de oudste zoon van Jan en Dientje, op 48-jarige leeftijd aan de gevolgen van een hersentumor. Op 27 februari kwam een buurtbewoner enkele kinderen waarschuwen omdat het slecht ging met vader Jan. Kort na binnenkomst van zoon Pieter maakte hij nog een onverstaanbare opmerking (aan zijn gezichtsuitdrukking te zien was het een grapje), waarna hij overleed. In hetzelfde jaar opende in de Slimstraat het bejaardenhuis 'de Eikelaar' haar deuren. Vanuit hun huis hadden Jan en Dientje kunnen zien hoe de tegenovergelegen 'kermiswei' langzaam werd volgebouwd om dit bejaardenhuis te kunnen realiseren. Jan zag er tegenop om hier te moeten gaan wonen. 'Weer een rij stenen', verzuchte hij regelmatig. Maar vanwege zijn overlijden kwam het niet zo ver. Dientje behoorde daarentegen in augustus 1968 tot de eerste bewoners van de Eikelaar. Hier, op kamer 107, overleed ze op vrijdag 27 oktober 1972 in de aanwezigheid van haar kinderen.

Verhalen

De harmonie

In mei 1897 meldde Jan Verschuuren zich op 12-jarige leeftijd aan bij fanfare 'Moed en Volharding' in Udenhout. Tijdens de kermisdagen van dat jaar mocht hij voor het eerst meespelen. Hij zou vervolgens ruim zeventig jaren lid blijven van deze vereniging, waarvan hij zelfs ere-bestuurslid werd. Veel van zijn kinderen en schoonzoons bleken al even muzikaal en sloten zich ook aan bij de harmonie, waardoor er op enig moment in totaal acht familieleden lid waren. Dit had ook een keerzijde; er kon niet gerepeteerd worden wanneer de familie Verschuuren een gezamenlijke activiteit had! De familieleden speelden de volgende instrumenten: vader Jan Verschuuren bariton, Wim Verschuuren bariton, Pieter Verschuuren bugel, Ad Verschuuren bas, Cees Verschuuren tuba, Jo Verschuuren kleine trom, schoonzoon Toon Brekelmans bugel, schoonzoon Noud Kemps kornet en schoonzoon Mari van Ingen trompet.

Dienen

Van 1907 tot aan haar huwelijk in 1915 werkte Dientje als dienstbode bij enkele notabele families. Eerst bij jonkvrouw Sophia Snouck Hurgronje-Verheyen in Venlo en vervolgens bij een dokter en de dames Louise en Antoinette Mutsaerts in Tilburg. Deze dames waren ten tijde van de Eerste Wereldoorlog betrokken bij de opvang van Belgische vluchtelingen in Tilburg. Als gevolg hiervan werd Dientje op 24 augustus 1914 gevraagd om te koken voor enkele tientallen hulpbehoevende mannen, vrouwen en kinderen. Tijdens deze dag werden een aantal foto's gemaakt die ons een mooi beeld geven van Dientje in haar dagelijkse werkkleding.

Het winkeltje

Hiervoor is al verteld dat Dientje Verschuuren in het pand Slimstraat 33-35 een kruidenierswinkeltje begon, waarbij ze ook een ruim assortiment touw had, bestaande uit onder meer gordijnkoord, marlijnkoord, raamtouw en worsttouw. In 1946 werd er een aanbouw met (extra) keuken achter het huis geplaatst waardoor het huis door twee gezinnen bewoond kon worden. Vanwege de in Nederland alom heersende woningnood heeft dochter Mien tot ongeveer 1955 met haar man Toon Brekelmans bij haar ouders ingewoond (rechterzijde van het pand). Daarna konden Mien en Toon, door bemiddeling van de pastoor, hun intrek nemen in een huis in de Kreitenmolenstraat. Vervolgens ging dochter Tiny met haar man Sjef Jentjes in het vrijgekomen deel van het huis in de Slimstraat wonen. Tiny en Sjef namen ook het winkeltje over van moeder en kochten in mei 1956 het hele pand. In november 1965 werd Slimstraat 33-35 via een openbare veiling verkocht aan het oudere echtpaar Van Hoof. Zij betrokken echter enkel het vrijgekomen rechterdeel van het pand, waardoor Jan en Dientje in hun woning aan de linkerzijde konden blijven wonen. Hiermee kwam er na ongeveer 39 jaar een einde aan het winkeltje van de familie Verschuuren.

Trouwring

De trouwring die Jan Verschuuren op zijn huwelijksdag in 1915 kreeg raakte hij later kwijt tijdens het slopen van een hokje achter het huis van Ant en Tina Scholtze aan de achterzijde van het Udenhoutse raadhuis. Het puin werd later gebruikt voor de aanleg van de Van Heeswijkstraat. Toen die straat 33 jaar later van klinkers werd voorzien, vond men bij het opruimen van het puin in het wegdek de trouwring van Jan terug!

De stamreeks

I. Peter Verschuuren (Tilburg, <1750) x Antonet Huibert van Roessel
II. Willem Verschuuren (Oisterwijk, 1780) x Goverdina Poters
III. Willem Verschuuren (Udenhout, 1807) x Johanna Witlox
IV. Peter Verschuuren (Udenhout, 1837) x Mie Scholtze
V. Jan Verschuuren (Udenhout, 1885) x Dientje Vermeer

Het gezin van Jan Verschuuren en Dientje Vermeer

	Naam	Geboren	Huwelijk	Overleden
1	Marie Antonetta (Marie)	6 oktober 1916 Udenhout	Piet van Iersel	4 januari 2013 Loon op Zand
2	Wilhelmina Johanna Petronella (Mien)	18 oktober 1917 Udenhout	Toon Brekelmans	3 november 1998 Tilburg
3	Petronella Frederika Arnolda (Nelly)	14 oktober 1918 Udenhout	Noud Kemps	6 maart 2014 Udenhout
4	Johannes Cornelis (Jan)	18 januari 1920 Udenhout	Maria van Erp	20 januari 1968 's-Hertogenbosch
5	Cornelia Josephina (Corrie)	7 maart 1921 Udenhout	Cor van Lieshout	22 maart 2017 Rotterdam
6	Petrus Gerardus	3 mei 1922	Toos Aarts	8 december 2014

	(Pieter)	Udenhout		Udenhout
7	Adrianus Petrus Martinus (Ad)	13 juli 1923 Udenhout	Mien van Rooij	13 februari 1998 Tilburg
8	Gerardina Cornelia (Diny)	31 juli 1924 Udenhout	Niek Deen	
9	Antonia Maria (Net)	5 september 1925 Udenhout	Mari van Ingen	
10	Cornelis Adrianus (Kees)	24 december 1926 Udenhout	Ciska de Weijer	
11	Lucia Frederica (Luce)	9 juni 1928 Udenhout	Jan van Kempen	
12	Wilhelmus Godefridus Amandus (Wim)	20 november 1929 Udenhout	Riet van Broekhoven	9 december 2017 Venlo
13	Johannes Christiaan Maria (Jo)	17 januari 1931 Udenhout	Sientje van Berkel	23 december 1999 Tilburg
14	Martina Maria Johanna (Tiny)	20 april 1933 Udenhout	Sjef Jentjes	28 augustus 2012 Udenhout
15	Dymphina Arnolda Maria (Dymphi)	22 juli 1935 Tilburg		26 juli 1935 Tilburg
16	Arnoldus Marinus Maria (Arnold)	8 oktober 1936 Tilburg		4 november 1937 Tilburg
17	Henricus Marinus Maria (Henk)	8 oktober 1936 Tilburg		4 februari 1946 Udenhout

Familieleden

De postbodes Jan en Willem Verschuuren

De broers Jan en Willem Verschuuren werkten rond het begin van de vorige eeuw als schoenmaker in Udenhout. Dankzij de familiebanden met de familie Scholtze (waarvan opeenvolgende generaties tussen 1803 en 1926 verantwoordelijk waren voor het postagentschap in Udenhout) konden zij stoppen met hun werk als schoenmaker en postbode worden. Jan zou dit werk van 1 september 1911 tot 1 augustus 1942 blijven doen. Willem volgde later en bleef vervolgens ook geruime tijd in dienst van het postagentschap. In die tijd was het vak van postbode een relatief aantrekkelijk beroep. De postbode droeg een uniform, was in overheidsdienst en had daardoor inkomenszekerheid en bovendien uitzicht op een pensioen. Het salaris bedroeg aanvankelijk 400 gulden per jaar, maar dat werd om onbekende redenen binnen een maand verhoogd naar 480 gulden!

Hoewel Jan en zijn broer Willem beiden het vak van postbode verkozen boven dat van schoenmaker, hadden de twee qua karakter weinig overeenkomsten. Jan was een opgewekte man die graag een grapje maakte. Zo zag hij omstreeks 1912 tijdens een feestje op het postkantoor van Udenhout eens kans om het werk van de daar werkende telefonistes (het doorverbinden van gesprekken) over te nemen. Hij verraste toen de dames Arends, telefonistes in Tilburg, met een onverwachte grammofoon-uitvoering doordat hij de grote hoorn voor de microfoon liet spelen.

Willem stond daarentegen bekend als een nors en opvliegend persoon. Wanneer iets hem niet zinde, dan liet hij dat duidelijk merken. Zo kreeg één van de kinderen van Jan, de kleine Wim (1929), eens de wind van voren toen hij op tafel ging staan. Ook het tuinhekje van boer Teurlings in de Groenstraat kreeg het zwaar te verduren toen het niet snel genoeg wilde openen; Willem trapte het dan maar open! Ook op latere leeftijd werd Willem allesbehalve milder. Vanwege het feit dat Willem bedlegerig werd kwam Jan regelmatig met een van zijn kinderen langs om hem in zijn bedstee te ‘keren’. Dat was een behoorlijke klus. Eén persoon

moest eerst in de bedstee klimmen en Willem naar voren trekken. Vervolgens kon hij dan met twee personen gekeerd worden. In plaats van dankbaarheid te tonen voor de geboden hulp, kwam het regelmatig voor dat Willem begon te vloeken en kwaad werd. *"Gooit mèn mar in 't karrespoor"*, zei hij eens tegen Jan en zijn zoon Pieter (1922-2014), waarmee Willem blijk gaf van zijn frustratie over zijn afhankelijkheid van anderen. Toch, zo beloofde hij Jan eens, zou hij het op een dag allemaal goed maken, waarmee Willem leek te doelen op een erfenis die beschikbaar zou komen bij zijn overlijden. Sinds het overlijden van Willem in oktober 1961 is er echter nooit meer iets over de erfenis vernomen…

Slager Pieter Verschuuren (1922-2014)
Pieter Verschuuren werd op 3 mei 1922 geboren als zoon van Jan Verschuuren en Dientje Vermeer. Binnen het grote gezin waarin hij opgroeide noemde iedereen hem 'Pieter'. In Udenhout kende men hem echter vooral als 'Piet' en was hij bij velen bekend als huisslachter. Zijn loopbaan begon op 14-jarige leeftijd toen hij als knecht met slachter Kees Schoonus meeging en het vak van hem leerde. Na Kees Schoonus werkte hij bij twee slagers in Tilburg (Vorselaars en de Kanter) en bij slagerij Pijnenburg in Udenhout. Tijdens het laatstgenoemde dienstverband moest hij regelmatig vlees afgeven bij het naastgelegen huis van burgemeester De Klerk in de Slimstraat. Zo leerde hij Toos Aarts uit Soerendonk kennen die in 1939 als dienstbode bij de burgemeester was komen werken. In 1943 trouwde hij met haar.
Het slachten vond vooral plaats in de periode oktober-april. Buiten deze periode verrichte Pieter ook andere werkzaamheden. Zo heeft hij onder meer gewerkt bij het schildersbedrijf van zijn zwager Toon Brekelmans. Na de oorlog werkte hij onder meer bij de melkfabriek in Udenhout, supermarkt Coöp in Oisterwijk en Supermarkt Gulickx in Udenhout.
Pieter en Toos kregen samen 8 kinderen: Henk, Nelly, Diny, Hanny, Jan, Sjef, Henny en Laura. Na zijn pensionering werkte Pieter tot op hoge leeftijd mee in de slagerij van zijn zoon Jan in Udenhout of bij Henk in Helvoirt. Ook slachtte hij nog regelmatig in de avonduren bij boeren en jagers.
In november 2013 vierden Pieter en Toos, beiden 91 jaar oud, samen met hun kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen hun 70-jarige (platina) bruiloft. Ondanks het feit dat de gezondheid van Pieter achteruitging, genoten ze samen volop van de grote belangstelling vanuit het dorp. Iets meer dan een jaar later, op 8 december 2014 overleed hij.

Familiefoto

Hoofdstuk 16

Familie DE WEIJER – VERHOEVEN
Buurtkermis op ‘t Gommelen
Kees van Baest, Frank Scheffers

Kermis was volksvermaak

Kerkmis
In de middeleeuwen werden er door heel Europa vele nieuwe kerken, kapellen en kloosters gebouwd. Deze gebouwen werden ingewijd met een groot feest, een kerkmis. Vervolgens werd elk jaar de verjaardag van de kerk opnieuw met een kerkmis gevierd. Van het woord kerkmis werd al snel de tweede k weggelaten en werd het in de spreektaal *kermis*. Het was echt een groot kerkfeest. De gelovigen mochten tijdens de kermis niet werken en hadden dus even lekker tijd vrij. Iedereen kwam dan naar die mis en eigenlijk het complete dorp was daar dus ook aanwezig. Doordat er vele mensen naar de kerk gingen, trok dit ook ander volk. Zo kwamen er op zijn tijd ook koopmannen, muzikanten en goochelaars. Het feestvieren werd hiermee steeds uitbundiger, want het werd buiten de kerk voortgezet. De muzikanten brachten daar een goede sfeer en ook de goochelaars waren in voor het showen van hun trucs. In de late middeleeuwen groeide het feest uit tot een groots feest met muziek, dans, spelletjes, eten en drinken, maar ook met handel.

De Udenhoutse kerkmis in het eerste weekend van oktober
Het gebruik was in de negentiende nog altijd actueel. De Udenhoutse Waterstaatskerk is gebouwd in 1840/ 1841. Op 4 mei 1840 had bouwpastoor Verschuure de eerste steen van de nieuwe kerk gelegd. Anderhalf jaar later, op 7 oktober 1841, werd de nieuwe kerk ingewijd door bisschop Cornelius Ludovicus baron van Wijkerslooth. De kerk werd toegewijd aan de heilige Lambertus.

Vanwege de kerkwijding op zondag 7 oktober werd vanaf dat moment de Udenhoutse kermis gehouden in het eerste weekend van oktober. Die traditie heeft meer dan honderd jaar geduurd, tot in 1955 de kermis werd verzet naar het laatste weekend van augustus, omdat het dan ’s avonds langer licht is.

Dronkenmanschap en vandalisme
Kermissen waren feesten waar volop alcohol werd geschonken en gedronken en waar ook gespuis van de stad en van andere dorpen op afkwam. Vechtpartijen en vandalisme hoorden bij de kermis. Veel pastoors, zeker in de tijd van het Rijke Roomse Leven, hebben zich dan ook verzet tegen het fenomeen van kermis als volksvermaak met de bijbehorende uitwassen.

Pastoor Van de Wal, pastoor van Udenhout van 1884 tot 1902, voerde zoals veel pastoors vaak actie tegen alcoholgebruik, dansen, kermis en dergelijk vermaak. In Udenhout was dansmuziek en dansen in cafés verboden. Meisjes, die buiten Udenhout gingen dansen, werden uit de meisjescongregatie gezet. Onder het pastoraat van Van de Wal kwam er een einde aan de jaarlijkse rotte kermis op ’t Gommelen. Vier café-eigenaren kwamen op een zwarte lijst, omdat ze tegen de wil van de pastoor tijdens de kermis “speellui” uitnodigden en derhalve in de ogen van de pastoor verkeerd vertier boden. Het leidde tot vier faillissementen van herbergiers in korte tijd, hetgeen het nodige rumoer in het dorp bracht. Het waren de herbergiers Christiaan Maas, Willem Witlox, Franciscus van Uden en Arnoldus Kuijlaars. De pastoor weigerde aanwezig te zijn op het jaarlijkse Caeciliafeest van zijn eigen kerkkoor en hij bestreed fel de teerdagen van de gilden.

Ook de Udenhoutse pastoor Van Eijl, pastoor van 1903 tot 1939, oefende actief druk uit op zijn parochianen. Dansen was uit den boze. Hij heeft meermalen geprobeerd de kermis te stoppen. Op 14 januari 1906 moest de fanfare een ander onderkomen voor de repetities zoeken, anders dan het bondsgebouw (de Pauluszaal) omdat Van Eijl 11 uur 's avonds geen tijd vond om de repetities te stoppen; dan behoorde een fatsoenlijk mens op z'n bed te liggen. Mannen en vrouwen mochten niet gezamenlijk naar een vergadering of naar een toneeluitvoering. Op kermismaandag 7 oktober 1907 zou volgens gebruik de zang- en toneelvereniging een matinee geven. Bij toeval kreeg de pastoor de avond van tevoren het programma te zien en zijn oog viel op de tekst "voor dames en heren". Nog diezelfde avond ging de pastoor bij het bestuur van de vereniging protesteren. En 's morgens tijdens de missen richtte de pastoor het woord tot zijn parochianen, in het bijzonder tot de huismoeders, *"om in ere te houden het goede plaatselijke gebruik, dat reeds zovele jaren Udenhout tot grote eer verstrekt, namelijk dat geen vrouwen en jongedochters de herbergen bezoeken, ook niet bij uitvoeringen"*. De pastoor trok vanaf het altaar vaak zeer van leer over dingen die hem niet bevielen. Hij had het dan over duinlopers, leemputzwemmers en vroegrijpe vroegrotte deugnieten. Hij leidde een vereniging met de naam "Voor eer en deugd". Daar komt een leuze vandaan, die hij tot in den treure heeft herhaald. Waarschijnlijk geen uitspraak dan deze die hij zo vaak heeft verkondigd:
De reinheid der jeugd strooit rozen van vreugd,
Wekt mannen van kracht, wien d'erekroon wacht.

De Udenhouters hadden veel gezien tijdens de mobilisatie van 1914 tot 1918. Het gevoel dat er al was, dat Udenhout onder Van Eijl roomser was dan de paus, was flink versterkt. Na de oorlog zijn er een aantal personen die de vrijheden ook in Udenhout gestalte willen geven. Tot hen behoorden burgemeester Van Heeswijk, dokter Lobach en meneer Willem van Iersel, die een regelrecht conflict aangingen met de pastoor. Pastoor Van Eijl rept voor het eerst uitvoerig over het conflict in zijn dagboek in september 1919: *Gecorrespondeerd met de burgemeester over de kermis, die gedurende de vijf jaren van de mobilisatie op aandrang van het legerbestuur niet had plaatsgevonden, en aangedrongen op een niet weder invoering of minstens niet toelating van uiterlijk vertoon van kramen, kop van Jut en amusementen, om den toeloop der akelige kermislopers van professie van elders te weren. Antwoord 4 september negatief. De kermis was reeds door de raad eenstemmig besloten, de standplaatsen toegezegd, enz.*

De liberale bestuurders van het dorp hielden vol en gunden de mensen hun volksvermaak, ondanks alle bijkomstigheden.

Kermis op 't Gommelen

't Gommelen tijdens Udenhoutse kermis
Als het Unentse kermis was, dan was het vroeger altijd erg druk in café 't Gommelen. Dan kwam De Sjang uit Vlijmen met zijn accordeonneke om muziek te maken, waarop volop gedanst kon worden. Kiske de Weijer die in het weekeind een verdienstelijk koorzanger was placht dan zelf voor te zingen:

Lieve moeder van den Heer
Laat ons nog 'n borreltje drinken
Want een klein borreltje kan geen kwaad
Bij Franske de Weijer in de Gommelsestraat

De Sjang was volgens Marian van Raak – Scheffers, de voormalige uitbaatster van café 't Gommelen, een bekende accordeonist die overal speelde op feesten en partijen. Hij kon echter niet kloklezen en sommige jongens wilden hem op de kast krijgen door te vragen hoe laat het was. Hij antwoordde dan steevast met: "*Oei, oei hij stoa wir stil, ik zal ut straks, als ik*

thuis ben oan ons Cato eens vraogen!" Ook kwam er altijd een palingboer met een volle rieten mand met paling, die hij voor de deur van het café zat te verkopen. Alle boeren uit de buurt kwamen dan langs om paling te eten en te dansen op de muziek van De Sjang. Volgens Marian was dat altijd erg gezellig. Het was een heel groot feest.

De eigenlijke kermis was op 't törp, maar ook op 't Gommelen werd op zondag volop kermis gevierd. Marian kon zich nog herinneren dat Wim de Weijer, de broer van haar moeder Cis, werd ingehuurd om te oberen met de kermis en hij betaald kreeg al naar gelang de hoeveelheid drank die hij omzette naar de klanten. Marian en haar oudste zus mochten mee glazen spoelen toen ze eigenlijk nog maar kinderen waren. Ze herinnert zich nog de oergezellige sfeer die er destijds was tijdens de kermis.

Nel Cranenburg – de Weijer, de tante van Marian, herinnert zich nog dat ze vroeger als kind thuiskwam van school tijdens de kermis. "De kroeg zat toen vol met mensen *die zat waren of onderweege* en dan kreeg ik een stuiver of soms 10 cent. We liepen dan vervolgens weer helemaal terug naar de Unentse kermis om bijvoorbeeld een lollie te kopen of een zuurbal", aldus Nel. "Ze moesten ons kinderen kwijt want daar wisten ze geen raad mee. Mijn moeder was al gestorven toen ze pas 36 jaar oud was. Mijn vader, Kiske (Kees) de Weijer, was dus al heel jong weduwnaar. Hij bleef achter met zeven kinderen, een café en een klompenmakerij. Het oudste kind was 11 en de jongste nog maar een baby. De kinderen zijn voor een groot deel door de familie grootgebracht." Moeder is gestorven aan een hersenvliesontsteking.

Met Udenhoutse kermis werd 't Gommelen door veel mensen uit de buurt bezocht, bijvoorbeeld de familie Van Groenendaal, Van Remunt, de familie Swaans en de familie Kuijpers van de Zandkant. Zij waren vaste bezoekers. Veel tijd op de Unentse kermis werd er dus niet doorgebracht door de kinderen De Weijer. Wel weet Marian nog wat er allemaal stond op de kermiswei waar nu De Eikelaar staat. Er waren schommelschuitjes, een zweefmolen, een cakewalk, botsauto's, een draaimolen en een snoepkraam. Marian vertelde ook dat ze op die plek schaatsen heeft geleerd. Het lag daar laag en daarom was er als het vroor een schaatsbaan. Zo ook in de winter van 1963, de beruchte strenge winter. Je ging dan 'slierten' met z'n allen. Je maakte een lange rij met sjaals en zo zwierde je rond, met hoge snelheid, over het ijs. Het was er erg gezellig, herinnert ze zich, want er was ook muziek bij.

De Rotte kermis, één week later

In welke jaren de rotte kermis is ontstaan, is niet precies bekend, maar volgens de overlevering al zeker anderhalve eeuw geleden. Het bestond in elk geval al rond 1855 toen Cornelis van Rooij en zijn vrouw Ida van Rooij – Lommers eigenaar waren van herberg 't Gommelen *aan de Gommelsestrate in het buurtschap Gommelaer*. Cornelis was van beroep kleermaker.

De jaarlijkse kermis op 't Gommelen werd rotte kermis genoemd en vond altijd plaats één week na de Udenhoutse kermis. Er werd verteld dat de restanten peperkoek en vis, die waren overgebleven van de Udenhoutse kermis, nog op de kermis op 't Gommelen werden verloot. De koek was oud en de vis rot. Vandaar de naam 'rotte kermis'. In elk geval werd op de rotte kermis het feest van de Udenhoutse kermis nog eens dunnetjes overgedaan. Alle overgebleven en nog bruikbare peperkoek en ook alle gedroogde, gerookte of gezouten vis werd daar van de hand gedaan. Natuurlijk vergezeld van een glaasje of een borrel.

Vrijgezellenbank

Merkwaardig was het dat er tijdens de rotte kermis bij café 't Gommelen een vrijgezellenbank stond, voor meisjes en dames die serieus een man of vrijer zochten. Zij gingen hierop gewillig zitten wachten tot "de ware Jacob" kwam. In die tijd moesten de meesten van hen gaan dienen (dienstbode of meid) of thuis helpen in het gezin of op de boerderij. Vaak waren

ze nooit verder geweest dan bij familie in de directe omgeving. Maar ’s zondags hadden ze wel een paar uurtjes vrije tijd. Ze waren zowel van de arbeiders als van de boerenstand. De vertoning tijdens de rotte kermis leek wel een beetje op een ‘meidenspinning’. Dat was een feestavond voor jongelui, volgend op de eigenlijke feestdag van bijvoorbeeld een gouden paar.

Op de rotte kermis van 1875 speelde zich het volgende verhaal af over Jan Wilborts sr, afkomstig uit Hilvarenbeek (geboren 27 januari 1827). Jan was boerenknecht geweest bij de familie Van der Schoot op ’t Winkel. Hij trouwde de dochter en kwam op de boerderij op ’t Winkel te wonen. Maar na enkele jaren stierf zijn vrouw. De huur van de hoeve werd opgezegd en Jan zat zonder huis en haard. Hij trok de stoute schoenen aan en ging op pad naar ’t Gommelen. Daar heeft hij op de vrijgezellenbank zijn bruid Hannemieke Denissen leren kennen. Zij was de jongste en nog thuiswonende dochter van Driekske Denissen – Verhoeven. Het jaar erop, op 12 januari 1876, trouwden zij en gingen wonen op een boerderij op de Zandkant. Het leven lachte Jan weer toe, samen met z’n vrouw en z’n boerderij.

Verschillende jongelui hebben daar op de rotte kermis hun geluk gevonden.

De kermis is afgeschaft in 1914
Volgens Joske Pijnenburg is de rotte kermis afgeschaft in 1914. Hij was een buurjongen en had dit meegemaakt als 11-jarige jongen. Directe aanleiding was het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog, de Mobilisatie en de legering van soldaten in Udenhout en Biezenmortel. Pastoor Van Eijl kon niet voorkomen dat de jaarlijkse kermis in Udenhout na de Eerste Wereldoorlog weer jaarlijks werd georganiseerd, maar zijn weerstand had blijkbaar wel geleid tot de afspraak dat de Udenhoutse kermis voortaan de enige jaarlijkse kermis zou zijn. En dus kwam er een gemeentelijke verordening die de rotte kermis voortaan verbood.

De familienaam De Weijer
Volgens het Meertens Instituut zijn er verschillende verklaringen mogelijk voor de naam (Van) de Weijer:
1. Een topografische verklaring: evenals Van de Weijer een achternaam die duidt op bewoning van een plek genaamd Weijer of een locatie die bekend staat als 'de wijer' (= vijver).
2. Een patroniem op basis van de voornaam Weijer(t), een nevenvorm van Wier(t) of Wiard, uit Wigger (Wig-her / Wig-hard), verbogen met -s (< Weijer(t)szoon).
3. Eventueel een beroepsnaam bij weier = waaier, iemand die waait.

De familienaam werd in Udenhout zowel als Van de Weijer als De Weijer gespeld. In de geboorteakte van stamvader Peter die in 1819 in Uden geboren was stond zijn naam als Van de Weijer gespeld. Peter was de schrijfkunst niet machtig maar zijn kinderen tekenden soms al met de naam De Weijer.

Bij de volkstelling van 1947 waren er 465 dragers van de familienaam De Weijer, waarvan er 124 in Noord-Brabant woonden. In Udenhout woonden toen 21 personen met de naam De Weijer en 3 personen met de naam Van de Weijer. Het meest kwam de naam echter voor in de provincie Gelderland; 164 personen. In 2007 droegen 682 personen de naam De Weijer, waarvan 101 in Tilburg.

Het stamhuis op ‘t Gommelen
Minstens anderhalve eeuw wordt er in het huis op de hoek van de Biezenmortelsestraat en de Gommelsestraat café gehouden.

In 1832 is het café eigendom van Johannes Jan Lommers, van beroep kroeghouder. Als diens weduwe op 19 september 1833 overlijdt moet er aangifte gedaan worden voor de successiebelasting. De goederen die aangegeven worden zijn een huis en erf met tuin, boomgaard en enkele perceeltjes bouwland te Udenhout op 't Gommelen. Het huis dat hier aangegeven wordt, is waarschijnlijk hetzelfde als het huis, hof en aangelegen bos van in totaal vier lopense dat hij op 24 november 1808 van Adriaan Peter de Jong had gekocht.

In 1874 is het geheel eigendom van de erfgenamen van Jan Baptist de Rooij van beroep timmerman. Er hadden echter in 1847, 1852 en in 1866 verbouwingen plaatsgevonden zodat er in 1874 sprake is van een huis bestaande uit twee woningen en nog een apart huis met tuin.

Het café 't Gommelen is thans in het bezit van de nazaten van caféhouder Francis (Franske) de Weijer en zijn vrouw Adriana van Riel. Francis wordt geboren ‘op de Kruisstraat’ in Udenhout op 4 juni 1856. Hij was de zoon van Peter van de Weijer (1819) en Johanna Maria Boers. Peter kwam oorspronkelijk uit Uden en was houtzager van beroep. Franske trouwde op 22 oktober 1888 met Adriana van Riel. Hij krijgt op 20 oktober 1888 een vergunning voor de verkoop van sterke drank. Het echtpaar betrok in Biezenmortel op ’t Gommelen het café van voorheen de weduwe De Rooij – van de Wetering. Haar zoon, de timmerman Antonius de Rooij en haar kleinkind, het weeskind Johanna van haar zoon Cornelis, woonden bij haar in. De weduwe overleed in 1886. Antonius bleef met zijn zeventienjarige nichtje achter. Maar kort daarna op 23 september 1888 overleed de ongehuwde Antonius. Toen zal voor Frans de Weijer de mogelijkheid zich voorgedaan hebben ’t café te huren van de familie De Rooij. De familie had echter het voornemen om het onroerend goed publiek verkopen. Dat zou plaatsvinden op donderdag 29 november 1888. Voor de erven Antonius de Rooij zal notaris Verkuijlen dan verkopen: *Een ruim en sterk huis waarin eene herbergzaak met ‘vergunning’ wordt uitgeoefend, annex stalling en woning, schuurtje erf en tuin zeer gunstig en aangenaam gelegen te Udenhout op het Gommelen, groot ongeveer 30 aren en 54 centiaren*. In de akte wordt gemeld dat Frans de Weijer het huis huurt met uitzondering van “*eene kamer met stookplaats, opkamertje, met kelder een schopje en een gedeelte van den stukje bouw- en weiland daarachter*. Het uitgezonderde werd verhuurd aan Jan de Rooij. Fans de Weijer grijpt zijn kans en biedt 2.110 gulden voor het café. Maar bij de finale verkoop blijkt de verkoop door de verkoper te worden opgehouden. De familie De Rooij is het blijkbaar niet eens kunnen worden. Het blijkt dat hun overleden broer flink wat schulden heeft gemaakt. Per saldo is de nalatenschap slechts 70 gulden. Grootste schuldeiser is broer Lambertus (Bart) die fortuin had gemaakt als aannemer en exploitant van de Udenhoutse steenfabriek. Uiteindelijk worden de goederen in 1889 tussen de erfgenamen verdeeld. Bart de Rooij krijgt al het onroerend goed toegedeeld. Frans de Weijer krijgt pas op 27 december 1917 opnieuw de kans om het café te kopen als Bart de Rooij zijn onroerend goed op ’t Gommelen openbaar verkoopt. Frans koopt dan niet zelf maar laat zijn zes kinderen het onroerend goed kopen. De koopsom is meer dan verdubbeld: 4.700 gulden.

Frans de Weijer had dus naast de klompenmakerij ook een café. Frans en Adriana kregen zes kinderen. Op 15 oktober 1891 werd hun oudste zoon Johannes Cornelis (Kiske) geboren. Er is ook nog een familiefoto gevonden uit deze tijd. Wat opvalt is dat de kinderen goed gekleed gaan. Ze dragen bijvoorbeeld allemaal schoenen. Dit kwam doordat Franske tijdens de eerste Wereldoorlog veel geld had verdiend met het maken van klompen. Tijdens de oorlog was er een groot gebrek aan leer en werden er veel klompen gekocht. Frans heeft daar duidelijk zijn voordeel mee gedaan en veel geld verdiend.

Doordat Frans goede zaken gedaan zal hebben zal de familie in 1919 op een openbare verkoping in opdracht van de erven van wagenmaker Paulus Kempenaars het pand Groenstraat 49 hebben kunnen kopen. De oudste zoon, Kiske de Weijer zal trouwplannen hebben gehad (hij trouwde op 17 mei 1920) en zou dan ’t Gommelen kunnen overnemen terwijl de rest van het gezin naar het dorp kon verhuizen. Ook dit pand werd door de zes

kinderen van Frans de Weijer in gezamenlijke eigendom verkregen, ze verkopen het pand in 1931 aan smid Willem van der Loo.
Kiske werd ook klompenmaker van beroep. Nel Cranenburg – de Weijer kon zich nog herinneren dat ze met Sinterklaas laarzen kreeg. Daarover werd destijds schande gesproken. Het hoorde niet dat een dochter van een klompenmaker geen klompen droeg. Kiske werd later de eigenaar van de klompenmakerij en het café. Kiske trouwde op 17 mei 1920 met Johanna Maria Verhoeven uit Oisterwijk. Ze kregen samen zeven kinderen, twee jongens en vijf meisjes. Moeder stierf echter, zoals hierboven al beschreven, op 36-jarige leeftijd aan een hersenvliesontsteking. Vader bleef dus achter met zijn zeven kinderen. Alles moest echter toch gewoon doorgaan in die crisisjaren, het klompen maken en het runnen van het café. Zijn dochter Cis trouwde later met de boerenzoon Pietje Scheffers uit Oisterwijk. Zij namen in 1950 het café over van (schoon-)ouders. Pietje was voerman op de steenfabriek en Cis deed het café.

Cis Scheffers – De Weijer deed rond 1980 de zaak op haar beurt weer over aan haar dochter Marian. Marian runde ’t Gommelen tot 2005 met haar man Peter van Raak. Nu is het café/eetgelegenheid in handen van Nicole van Dun – Van Raak en haar man Ruud van Dun.

Familieverhalen

De jeugd van Nel de Weijer
Nel kan zich nog herinneren dat ze als vierjarig kind, toen haar moeder stierf, naar haar ome Jo de Weijer en tante Cato werd gebracht. Jo had op de hoek van de Stationsstraat en de Kreitenmolenstraat een café. Later in haar leven heeft ze nog een paar keer een tijd daar doorgebracht. Ze is met haar 13 jaar van school gegaan. Ze werd geplaatst in een klooster in Dongen, want daar was een zuster van tante Cato non. Die zus had een dienstbode nodig. Daar, vertelde ze, probeerde ze van haar een non te maken, maar daar had ze, zoals ze smakelijk vertelde, geen ‘aanleg’ voor. Ze kon echter helemaal niet aarden op deze plek en had veel last van heimwee. Ze heeft toen haar vader een brief geschreven om haar te komen halen. Er was geen telefoon of niks en vader vond dat ze het toch maar moest proberen het daar vol te houden. Vervolgens stuurde ze nog een keer een brief met daarin de mededeling als hij haar niet zou komen halen, ze weg zou lopen en te voet naar huis zou gaan. Vader besloot toen om haar maar met de fiets in Dongen te gaan halen en de hele rit terug maakte ze bij vader op de stang van de fiets. In de oorlogsjaren verbleef ze weer bij tante Cato in Udenhout. Hierna ging ze voor een paar jaar naar Den Haag, waar ze bij kennissen verbleef. Zodoende heeft zij een groot stuk van haar jonge jaren elders doorgebracht.

Hechte familieband
Nel herinnert zich nog dat ze als zeven kinderen heel erg eensgezind waren. Ze gingen voor elkaar door dik en dun. Deze sterke band is heel hun verdere leven blijven bestaan. De zussen hebben mooie herinneringen aan de vele reisjes die ze in hun latere leven samen met elkaar gemaakt hebben: naar Parijs, naar Lourdes enzovoort. Ook de vele vakanties die werden doorgebracht in Sporthuis Centrum staan in hun geheugen gegrift. Dit onderstreept hun bijzondere relatie.
Vroeger zocht men elkaar ook regelmatig op, ondanks de grote afstand die gereden moest worden met de fiets. Marian vertelde dat haar ome Piet iedere week van Hoogeloon naar Udenhout fietste om op ’t Gommelen een potje te gaan kaarten.

Samen naar de kerk
Nel herinnerde zich ook nog dat Driek Lommers, uit de Gommelsestraat, haar kwam ophalen om samen naar de kerk te lopen. Ze was toen een jaar of zeven. Hij nam haar kleine handje in zijn grote kolenschoppen van handen en stopte dat in zijn broekzak om het warm te

houden. Halverwege zei hij dan: “*Nou draaien we um*” en dan deed hij het andere handje erin om dat vervolgens warm te houden. Zoiets simpels heeft echt indruk op haar gemaakt.

Pater Gaudiosus sprak er schande van
In de Tweede Wereldoorlog werden de ramen van de kroeg verduisterd en iemand paste op de fietsen, zodat die niet werden meegenomen door de Duitsers. Op ’t Gommelen liepen vier of vijf meiden rond en van heinde en verre kwamen ze hier naartoe om te dansen. Soms komen er, volgens Marian nog oude mannen in het café, die vertellen dat ze vroeger in de oorlog op ’t Gommelen zijn geweest en vroegen dan of Joke of Sjaan nog leefden, want daar hadden ze zulke mooie herinneringen aan. De meiden van De Weijer waren dus erg in trek deze periode. Nel weet nog dat in de kerk Gaudiosus schande sprak over dat er zijn parochie gedanst werd.

Rondom de Bevrijding
Nel kon zich ook nog herinneren dat haar vader in den hof een schuilkelder had gegraven. Deze schuilkelder bleef wonder boven wonder droog, want er lagen zelfs oude kokosmatten op de bodem. Ze zaten daar regelmatig in om te schuilen, eerst voor de beschietingen en na de oorlog voor de V1’s. Als die stopten met geluid maken dan kwamen ze naar beneden.

Met de bevrijding zat ook de hele familie in de schuilkelder en Kiske ging er heel voorzichtig uit, maar hij kwam wel drie, vier keer terug. Een paar dagen voor de bevrijding had café ’t Gommelen vol gezeten met Duitsers. Het waren er wel honderd en die sliepen allemaal op de grond, volgens Nel. Het waren stuk voor stuk jonge mannekes die al hun spullen naast zich hadden liggen, om direct te kunnen vertrekken, indien nodig. De Duitsers moesten door de Loonse- en Drunense duinen trekken, maar daar waren ze wel bang voor. De Duitse commandant wekte de manschappen met de woorden: ‘Aufstehen Sweinhunde!’ Na de bevrijding hebben de Schotten wel een dag of vier met hun keukenwagen achter ’t café gestaan.

Halve sigaar
Nel kon zich ook nog herinneren dat ze al als meisje van 13, 14 jaar achter ’t kistje (de tap) stond. Dan kwam er een boerke genaamd Willeke Petere (Martens). Die liep elke dag even de bossen in en naar ’t Gommelen. Hij had een blikken doosje bij zich en in dat doosje zat een mesje. Willeke kwam iedere dag in het café een sigaar kopen van 3 cent. Met dat mesje sneed hij dan de pas gekochte sigaar doormidden. De ene helft stak hij vervolgens aan en de andere bewaarde hij in het doosje. Hierna vertrok hij weer. Dit tafereel herhaalde zich volgens Nel dagelijks.

Halve borrel
Boeren, die naar de Bossche markt gingen, kwamen ’s morgens al vroeg een borreltje drinken en lieten dan vaak de helft staan. De andere helft dronken ze op toen ze terugkwamen van de markt.

Kees van Strien kwam elke dag even naar ’t Gommelen. Hij vroeg dan steevast: “Maag ik unnen borrel?”, want hij dronk jonge klaore. Hij dronk die op en vroeg: “Maag ik ur nog intje?”, dronk die ook op, betaalde en vertrok vervolgens weer. Deze hele scene duurde hooguit 10 minuten.

Op den duur, toen haar eigen kinderen ook de leeftijd kregen dat ze uitgingen, is Cis ermee gestopt om de zaak ’s morgens vroeg al open te doen. Vroeger was iedere gulden echter meer dan welkom en stond ze graag op om wat te verdienen, volgens Marian. Maar tijden veranderen, ook op ’t Gommelen.
Cis had er moeite mee dat klanten koffie gingen bestellen in het café. Tegenwoordig bestellen klanten water, nou daar zou haar moeder met haar verstand niet bij gekund hebben, volgens Marian.

Pietje Scheffers met een varken op voorpagina Telegraaf
Een leuke anekdote over Pietje Scheffers, de man van Cis de Weijer met zijn jonge biggetje. Dit speenvarkentje was eigenlijk bedoeld om te roosteren tijdens een feestje. Peter van Raak had ter gelegenheid van zijn verjaardag het biggetje van zijn klanten gekregen. Hij zette het diertje bij de krielhennen in de kooi. Moeder kip nam het varkentje onder haar vleugels en zo werd Knorkie grootgebracht met iedere dag een schoteltje karnemelk. Voor dierendag kreeg hij een pilsje aangeboden door de schoonvader van Peter, Pietje Scheffers. Het beestje was zo tam dat hij net zo goed luisterde als een hond. Hij heeft hiermee de voorpagina gehaald van de Telegraaf in 1981. Marian herinnerde zich nog dat Pieter van der Plas en slager Verschuuren op vakantie in Spanje en Italië de Telegraaf lazen en dat ze het niet konden geloven dat Pietje Scheffers op de voorpagina van de Telegraaf stond.

Tour de France
In 1996 startte de Tour de France in Den Bosch. De politie kwam vertellen dat na 8.30 uur de straat werd afgesloten. Marian had met de klanten afgesproken dat als ze voor half negen aanwezig waren in het café, ze zou trakteren op koffie en een worstenbroodje. Het parkeerterrein werd afgezet met een lint en er werden terrasstoelen geplaatst, als een soort van tribune. Iedereen wachtte op het grote moment dat de Tour langskwam. Dit moment was echter zeer snel voorbij, want de renners vlogen binnen enkele minuten voorbij. Het hele publiek bleef echter die dag hangen in het Gommelen en er was een grote omzet die dag. Het werd, volgens Marian, een prachtfeest om nooit te vergeten.

De stamreeks

I. Peter van de Weijer x Maria Philipse
II. Hendrik van de Weijer x Maria van Lier
III. Maria van de Weijer (Uden, 1798)
IV. Petrus van de Weijer (Uden, 1819) x Johanna Maria Boers
V. Franciscus de Weijer (Udenhout, 1856) x Adriana van Riel
VI. Johannes Cornelis de Weijer (Udenhout, 1891) x Johanna Anna Maria Verhoeven

Het gezin van Johannes de Weijer en Johanna Verhoeven

	Naam	Geboren	Huwelijk	Overleden
1	Adriana Francisca	5 maart 1921 Udenhout	Andries van de Kruis G. Eijkelkamp	22 april 1997 Tilburg
2	Wilhelmus Maria (Wim)	7 december 1922 Udenhout		7 juni 1993 Biezenmortel
3	Franciscus Adriana (Cis)	27 maart 1924 Udenhout	Petrus Cornelis (Piet) Scheffers	25 april 2002 Biezenmortel
4.	Franciscus Adrianus (Frans)	20 mei 1925 Udenhout	Maria Johanna (Ria) Ligtenberg	28 juni 2010 Biezenmortel
5	Petronella Maria (Nel)	28 september 1926 Udenhout	G.W. Cranenburg	
6	Johanna Huberta	25 oktober 1928 Udenhout		
7	Catharina Johanna (Toos)	13 augustus 1930 Udenhout	A. (Toon) van den Oort	3 december 2006 Tilburg

Familieleden

Jo de Weijer (1895-1959) van café De Weijer

Johannes Franciscus (Jo) de Weijer was op 17 november 1895 geboren als zoon van herbergier en klompenmaker Frans de Weijer en Adriana van Riel. Hij trouwde op 21 oktober 1926 met Catharina Maria (Cato) Coppens, dochter van molenaar Matheus Coppens en Jans van Iersel. Het echtpaar nam van Antonius en Catharina van de Voort – van den Hurck het stationskoffiehuis over op de hoek van de huidige Kreitenmolenstraat en de Stationstraat. Naast het café startten Jo en Cato ook een taxibedrijf. Cato haalde al voor haar huwelijk op negentienjarige leeftijd haar rijbewijs. Ze werd de eerste Udenhoutse vrouw met een rijbewijs. Ze kochten een grote Ford met acht zitplaatsen en veel laadruimte. Ook Jo behaalde zijn rijbewijs en begon een bodedienst op Tilburg en Den Bosch. Hij was ook chauffeur op afroepbasis bij wegenbouwer Kees van Strien. In 1931 verkocht Jo de Weijer zijn autovrachtdienst aan de gebroeders Van Laarhoven. Café De Weijer was gunstig gelegen zo vlakbij het station, het pakhuis van de Boerenbond en de melkfabriek. Ook het gilde Sint-Antonius/ Sint-Sebastiaan en de duivenclub waren er thuis.

Wim de Weijer (1922-1993), de broer van Jo en Cis de Weijer was ook kastelein. Hij exploiteerde een café aan de Kreitenmolenstraat op nummer 21, waar nu het Kreitenhuys is gevestigd.

Cees de Weijer (1915-1988), meubelmaker en stoffeerder
Cees was een zoon van Sjef de Weijer en Jana Merkx. Sjef was een kleinzoon van het echtpaar Peter van de Weijer en Johanna Maria Boers, de eerste Udenhoutse De Weijers. Cees was meubelmaker, woninginrichter en stoffeerder. Hij begon als meubelmaker in een werkplaats achter zijn ouderlijk huis aan de Berkelseweg. Cees had samen met zijn vrouw Grada Dalleu jarenlang een winkel voor woninginrichting aan de Kreitenmolenstraat nummer 34 die later door zijn zoon Piet (1950-1999) werd voortgezet en waar momenteel fotogalerie Angelique (een kleindochter van Cees de Weijer) en BENU-apotheek zijn gevestigd. Cees richtte samen met Ton van den Bersselaar – Hoedjes en Leny Hoppenbrouwes – Wijnands in 1967 het week- en advertentieblad De Wegwijzer op. Hij deed zelf de interviews. Cees was later ook voorzitter van de Udenhoutse middenstandsvereniging.

Lies van den Bersselaar – de Weijer (1928-2018), naaldkunstenares
Lies van den Bersselaar – de Weijer, dochter van Sjef de Weijer en Jana Merkx, kon “schilderen met naald en draad”. Ze was naaldkunstenares. Het lukte haar de techniek zich eigen te maken en te gebruiken bij haar hobbies tekenen, schilderen en borduren. Met veel geduld en uithoudingsvermogen heeft Lies het “schilderen met naald en draad” beoefend. Vaandels voor de KVO, de houtbewerkersbond en de rijvereniging en het grote wandkleed in de hal van de Eikelaar zijn van haar hand (daarbij geassisteerd door Lidy van Dommelen). Door het gebruik van heel dunne draden is het mogelijk om de fijne nuances in het kleurgebruik en schaduwwerking tot stand te brengen. Het is absoluut een sensatie om haar werk in het echt te bekijken.

Jef de Weijer, dirigent jongerenkoor Sjaloom
In 1971, is het jongerenkoor “Sjaloom” opgericht met dirigent Jef de Weijer, organist Jef Kemps en drummer Ad Lommers. Een jaar later volgde de oprichting van een jongerenliturgiegroep om thematische diensten te verzorgen. De combinatie van de vlotte muziek van het jongerenkoor en de populaire teksten van de jongerenliturgie zorgde elke drie weken voor een volle kerk met aantrekkingskracht tot buiten de eigen parochie. In 1976 heeft het jongerenkoor “Sjaloom” een maxi-single opgenomen met daarop vier liederen: ‘Door de wereld gaat een woord’, ‘Onze Vader’, ‘Wij zingen voor de Heer’ en ‘Alle wegen van de wereld’. Jef de Weijer was sinds 1966 onderwijzer, eerst op de Felixschool en daarna op de Achthoevenschool.

Hoofdstuk 17

Familie DE WERDT – DEKKERS
Verbastering van achternamen

Cees de Werdt

Achternamen, oorsprong en ontwikkeling in de tijd

Vier categorieën achternamen

Om beter te begrijpen wat naamsverbastering precies inhoudt is het belangrijk om te weten hoe onze achternamen tot stand zijn gekomen. Dit is eenvoudig uit te leggen. Globaal genomen zijn er vier hoofdgroepen in de verdeling van achternamen.

1. Beroepsnamen: deze zijn afkomstig van het beroep van een van onze voorouders (Schoenmakers, Kuipers, Boers en Raaijmakers);
2. Geografische namen: dit zijn namen van een gebied of dorp waar een van onze voorouders heeft gewoond (Van Asten, Van Dongen, Van Helvoirt, Van Antwerpen, Van Strijdhoven en Van de Plas);
3. Afstammingsnamen, ook wel patroniemen genoemd: deze verwijzen naar de voornaam van een van onze voorouders (Lombarts wordt Lommers, Hessel wordt Heessels, Robbrecht wordt Robben, Symon wordt Moonen en Denis wordt Denissen);
4. Eigenschapnamen: deze verwijzen naar een bepaalde eigenschap van een van onze voorouders (De Cort, De Zwarte, Withaar en De Groot).

Er zijn natuurlijk opvallende uitzonderingen zoals Baksteen, Naaktgeboren of Thuis in ’t Veld. Dergelijke uitzonderingen kunnen leiden tot bijzondere namencombinaties bij huwelijken, zoals in het geval van de familie Achterop - De Kwaadsteniet.

Verbastering van achternamen

Onder verbastering van achternamen verstaan we een achternaam die in de loop der tijd sterk van vorm is veranderd. Het verschijnsel kan voortkomen uit het verkeerd uitspreken van de naam. Vervolgens breidt dat zich gaandeweg uit naar veranderde schrijfwijze. Het verschijnsel van verbastering kan ook te maken hebben met het dialect. Een mooi voorbeeld is de beroepsnaam “Koster”. De familienaam Koster had in de dialecten verschillende klankvarianten: köster, kuster, keuster en kuister. In de regio waar men köster zei, werd deze klinker op de familienamen overgedragen. Zo ontstonden de achternamen De Koster, Kosters, Kösters, De Köster, Kusters, Kuisters, Ceusters en Cuysters.

Ambtenaren en geestelijken waren niet altijd even accuraat in het noteren van de juiste spellingswijze. Meestal was het een eenmalige verschrijving, een andere keer bleef men deze verandering (verbastering) aanhouden. In oude archiefstukken moet men niet raar opkijken als leden van een familie meerdere verschillende schrijfwijzen van hun achternaam hanteren. Het verschillend schrijven van achternamen door familieleden uit één gezin, is een verschijnsel dat we ook tegenkomen in oude archiefstukken van Udenhoutse families. Dan spreken we onder andere over de familie Witlox, Teurlings, Pijnenburg, Heessels en De Werdt.
Een groot gedeelte van de bevolking was in vroeger tijd analfabeet en kon zijn eigen naam niet schrijven, dus ook niet controleren of de schrijfwijze correct was.

De invloed van Napoleon

Voor 1811 was het vooral de kerk die de geboorte, het huwelijk en het overlijden registreerde. Na de inlijving van Nederland door Frankrijk nam de staat deze taak over. Na 1811 was iedereen verplicht zijn of haar achternaam te bevestigen of een nieuwe achternaam aan te nemen. Vanaf die tijd moest men zich houden aan de spellingswijze

zoals die in de geboorteakte was opgetekend. Er zouden zich vanaf 1811 geen verbasteringen van achternamen meer mogen voordoen. Toch gebeurde dat ook in Udenhout nog wel. Zo hebben de kinderen uit het gezin van Sjef van der Plas en Klien Beekmans twee verschillende achternamen: Van de Plas en Van der Plas. En zo hebben de kinderen uit het gezin van Jan Teurlings en Marie Burgmans twee verschillende achternamen: drie kinderen heten Teurlings en drie kinderen Teurlinx.

Bijvoorbeeld de achternaam De Werdt
De achternaam van familie De Werdt is een mooi voorbeeld. De achternaam De Werdt werd in het verleden op verschillende manieren geschreven. Voorbeelden van schrijfwijze zijn onder meer: De Wert, De Werd, De Weert, De Weerdt, De Weerd, De Weirdt en De Waart. Men had zo te zien de meeste moeite met de (d), (t) of (dt). Voordat de genealogische gegevens over familie De Werdt waren uitgezocht, wist niemand in de familie de oorsprong en de betekenis van hun familienaam. Om hier meer over te weet te komen moesten we gaan zoeken in de archieven. Tijdens het doorzoeken van het archief van Helvoirt, dat bewaard werd in Vught en later in het provinciaal archief in Den Bosch, deed zich een bijzonder toeval voor. Cees de Werdt uit Udenhout en Dennis de Waart uit Wormer (Noord-Holland) waren onafhankelijk van elkaar, zonder dat zij het van elkaar wisten, op zoek naar een en dezelfde voorvader. De vroegste voorvader die Cees de Werdt tot dan toe gevonden had, was Jan Andries Peters de Weert, inwoner van Helvoirt. De vroegste voorvader die Dennis de Waart gevonden had was Cornelis Andries Peters de Weert, inwoner van Giersbergen. Het bleken broers van elkaar. Zij kwamen uit een gezin met vijf kinderen. Hun ouders waren Andries Peters de Weert en diens echtgenoot Geertruijt.

Na lang zoeken in oude geschriften en documenten, vonden ze in het rechterlijk archief van Den Bosch (de Bossche Protocollen) een zestal documenten waarin vermeld stond dat de vader van Jan en Cornelis Andries Peters de Weert herbergier (waard) was in herberg “De Zwarte Leeuw” in Helvoirt. In de documenten staat tevens geschreven dat deze herbergier een rauw (ruw) heerschap was. Hij stond in zijn omgeving bekent als rauwe Dries. In de context van het archiefstuk moet men de uitdrukking “rauwe Dries” zien als: onbeschaamd, hard, ongemanierd en hij die zich bezigt met ruw taalgebruik. De naam “waard” (ander woord voor herbergier) werd in die tijd geschreven als Weert of Wert.

De familienaam De Werdt is oorspronkelijk ontstaan als beroepsnaam De Weert, vervolgens verbasterd in De Wert en daarna veranderd in De Werdt. De achternaam van de familietak van De Waart uit Wormer is ook ontstaan als beroepsnaam De Weert, vervolgens verbasterd in De Weirdt en daarna veranderd in De Waart. U ziet dus, dat beide familietakken van twee broers (beide geboren in de 16^{e} eeuw) door verbastering, op de dag van vandaag totaal van elkaar kunnen verschillen.
Een toepasselijke woordspeling voor familienaam De Weert, De Werdt: *Die zijn achternaam niet eert is zijn eigen naam niet we(e)rdt.*

De familienaam De Werdt
De familienaam De Werdt is een beroepsnaam, afkomstig van het beroep van waard of herbergier. In 1947 waren er in Nederland slechts 93 inwoners met de achternaam De Werdt. Daarvan woonde het gros, 88, in Brabant, waarvan 2 in Udenhout. In 2007 waren dat er in heel Nederland 209, die voornamelijk in Midden- en Zuidoost-Brabant woonden.

De stamhuizen
In de periode tussen 1548 en 1914 hebben de families uit de stamreeks “De Werdt” achtereenvolgens gewoond in Helvoirt, Cromvoirt, Helvoirt, Udenhout, Helvoirt, Haaren en vervolgens wederom in Udenhout (Biezenmortel). Er zijn een aantal (stam)huizen van familie De Werdt bekend. In onderstaande beschrijvingen is gekozen voor: het stamhuis in Helvoirt

(1548), het Goed (de Uithof) te Giersbergen (1614), het stamhuis in den Brand in Udenhout (1779) en het stamhuis op ’t Winkel in Biezenmortel (1931).

Helvoirt

Het eerste stamhuis dat ons bekend is, is tevens het huis van de stamvader van familienaam De Werdt. Het huis is gekocht door Andries Peters Dircx de Weert (geboren circa 1530 en overleden in 1600 te Helvoirt). De gegevens van de koop zijn vastgelegd in een akte in het oud rechterlijk archief van Helvoirt. In dit document lezen we dat op 15 juli 1548 de kopers en verkopers voor schepenen van Helvoirt de koop bekrachtigden. De koopakte die toentertijd is opgesteld is voor ons bewaard gebleven. In de betreffende koopakte staat nauwkeurig beschreven waaruit de koop bestond, de plaats waar het huis gestaan heeft en waar de landerijen gelegen waren. De koop omvatte: *een huijs, hoff, scheure met den gronde aen mecander gelegen, lant ende weijde daer aen liggende, moergronden in Helvoirt ter plaetssen genoemt Den Eijnde, hooijlant en weijlant ter plaatssen genoemt aen de Essche heijde en lant en hooijlant in Vucht, ter plaetse de Sint Peters parochie*. De woning met landerijen moeten we zoeken in Helvoirt omtrent het kruispunt nabij De Zwarte Leeuw (nu pannenkoekenrestaurant “Den Tol”). Zo rond 1564 heeft Andries Peters de Weert zijn huis aan anderen verpacht en is zelf “als zijnde herbergier (waard)” gaan wonen in herberg De Zwarte Leeuw in Helvoirt. In diverse akten uit het Bossche Protocol (verslagen van schepenen) is op te maken dat Andries Peters de Weert tot zeker 1574 en wellicht een langere tijd de gehele herberg “De Zwarte Leeuw” in gebruik heeft gehad. Het was een zware tijd voor de dorpen nabij de stad Den Bosch met de Beeldenstorm die plaatsvond tussen augustus en oktober 1566 en die indirect leidde tot het uitbreken van de Tachtigjarige Oorlog (1568 – 1648). Naar we mogen aannemen is de familie De Weert na de periode in herberg “De Zwarte Leeuw” weer gaan wonen in hun eigen huis. Door het ontbreken van een akte over de verdeling van de erfenis (boedelscheiding), is het onduidelijk of het in 1548 gekochte stamhuis in de familie is gebleven.

Giersbergen

Op 1 september 1614 krijgen de beide rentmeesters Cornelis Andriessen de Weert (zoon van de stamvader van familie De Werdt uit Biezenmortel) en Thomas Dirxs van den Heuvel uit Oisterwijk, het goed Giersbergen door koop in hun bezit. Het goed (Uithof) Giersbergen is vanaf het jaar 1244 tot aan de verkoop in 1614 in het bezit geweest van Abdij Ter Kameren (Cisterciënzerorde) te Citeaux bij Brussel. De abdij had dit landgoed verworven door middel van schenking en aankoop. Vanwege de grote afstand tussen de abdij en het goed Giersbergen, maar ook door de heersende oorlogsomstandigheden in Brabant, was de abdij voornemens om tot verkoop van het goed over te gaan. Het goed Giersbergen was niet meer rendabel. Tevens kon de abdij het geld goed gebruiken om de schade die zij zelf tijdens de oorlog hadden ondervonden te kunnen bekostigen. Als eerste verkocht de abdij aan verschillende personen ongeveer 150 bunder heide en weiland gelegen in Drunen, Cromvoirt en Helvoirt. Daarna verkochten zij het resterend Giersbergs goed, een kleine 300 bunder, waaronder ook het Giersbergs broek gelegen onder Udenhout en de Beemden die gelegen waren in Cromvoirt aan Cornelis Andriessen de Weert en Thomas Dirxs van den Heuvel, de eerste werd de baas op de Maaijhoeve en de tweede op de Poorthoeve. De verdere verdeling van het goed Giersbergen vindt plaats op 27 mei 1616. Behalve de twee eerdergenoemde hoeven (boerderijen) bestond het goed uit: *hovingen, schueren, stallen, scoppen met henne gronden en henne toebehoren, soo ackerlanden, weijlanden, strepen, boomgaerden, bosschen, straten, ledige plaatsen, heijden en duijnen*. De als laatst genoemde duinen bleven onverdeeld. We mogen aannemen dat Cornelis Andriessen de Weert al voor de koop op de Maaijhoeve woonde, Cornelis was getrouwd met Anna Wouters. In 1629 stonden er in Giersbergen negen boerderijen, zes hiervan waren bewoond door kinderen en weduwe van Cornelis Andriessen de Weert en drie door familie Van den Heuvel. De vader van Cornelis was Andries Peters de Weert, de eerder besproken herbergier in herberg “De Zwarte Leeuw” in Helvoirt, die tevens stamvader van familie De Werdt uit Biezenmortel is. De broer van Cornelis was Jan Andriessen de Weert. Jan

Andriessen de Weert is in 1551 te Helvoirt geboren en was gegoed in Helvoirt, Esch en Vught, ook was hij meerdere malen schepenen en Heilige Geestmeester in Helvoirt. Deze Jan Andriessen was tweemaal getrouwd. Uit het eerste huwelijk had hij zes- en uit het tweede huwelijk twee kinderen. Deze twee kinderen uit het tweede huwelijk kreeg Jan Andriessen op een respectabele leeftijd van 61 en 63 jaar. Het goed Giersbergen is nog lange tijd in het bezit gebleven van beide families De Weert en Van den Heuvel. Momenteel is Giersbergen een gehucht in de gemeente Heusden. Als afsluiting een mooi citaat van Heemkundige F. W. Smulders: Op een zomerse dag, gezeten op het terras bij herberg “De Drie Linden”, uitkijkend op het historisch hartje van Giersbergen, kun je met een beetje fantasie je verplaatsen in de 17e eeuw, en zie je “De Maaijhoeve” als middelpunt van dit rustiek “aan de duinen gelegen” gehuchtje.

Den Brand

Vijf generaties verder zijn we aanbeland bij Johannes Cornelis de Wert (Werdt). Het is in het jaar 1779 dat Johannes Cornelis de Werdt, zoon van Cornelis Joosten de Werdt en Anna Marie Bloemendaal, in het huwelijk treedt met Johanna van de Plas. Johanna is een dochter van de in Udenhout wonende Hendricus van de Plas en Adriana van Strijdhoven. Het was voor de tweede maal dat Johannes Cornelis de Werdt trouwde, eerder was hij getrouwd met Janneke Mattheus Witlox uit Cromvoirt. Het echtpaar betrekt een woning in buurtschap den Brand in Udenhout. De betreffende woning moet gestaan hebben, daar waar nu café De Rustende Jager is gevestigd. Het was een boerderijtje annex café. Bij het gezin zijn acht kinderen geboren, twee zoons en zes dochters. Verder zijn er bij familie De Werdt nog twee vermeldenswaardige voorvallen te melden: de oudste dochter Johanna de Werdt, ongehuwd, kreeg op haar 37-jarige leeftijd een kind, de naam is Jan. In de geboorteakte van Jan staat vermeld dat de vader onbekend is, in ieder geval niet bekend gemaakt. Maar wat schetst onze verbazing! Iets verder in het notarieel archief lezen we dat op 23 mei 1819 Peter Adriaans Verhoeven, van beroep landbouwer, weduwnaar van Adriana Joost van Iersel het vruchtgebruik van een perceel teulland schenkt aan Jan, het vijf maanden oude kind van Johanna de Werdt. Dit betreffende perceel teulland is gelegen in Biezenmortel. Uit deze gegevens kunnen we met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid opmaken dat Peter Adriaans Verhoeven het kind heeft verwekt.

Een ander incident waarin Johannes de Werdt een rol speelde was de dood van zwerver Cornelis Burgmans alias Jan Barrevoets. De zwerver had zich voorgenomen om een eerdere ruzie met Jasper Lommers bij te leggen. Op 8 mei 1792 was het zover, Barrevoets was op weg naar Lommers. Omdat Barrevoets al tweemaal de ruiten bij het café van Johannes de Werdt had ingegooid en al eerder had gedreigd om het huis van Lommers in de brand te steken, was de cafébaas op zijn hoede. Onderweg naar Lommers eiste Barrevoets bij café De Werdt een fles jenever met de bedoeling om die bij Lommers op te drinken. Cafébaas De Werdt vertrouwde het niet, hij volgde Barrevoets. De fles jenever werd bij Lommers opgedronken. Hierna eiste Barrevoets van de cafébaas dat hij een nieuwe fles jenever ging halen. Dat weigerde hij, waarna Barrevoets hem met een ijzeren schop bedreigde, hierop vluchtte De Werdt het huis uit. Barrevoets richtte zich vervolgens op Lommers en zijn 24-jarige dochter. Lommers kreeg rake klappen met de schop en zijn dochter werd nagezeten met een riek. Beiden vluchtten naar het dorp, waar direct een boerenwacht werd samengesteld. De vier personen tellende boerenwacht toog naar de woning van Lommers. Barrevoets had inmiddels alles in de woning kort en klein geslagen. Toen de zwerver de boerenwacht gewaar werd, bedreigde hij hen met de riek. Daarop schoot men hem neer en Barrevoets overleed een half uur later aan zijn verwondingen.

Winkelsehoek

Het is 1914 als Cornelis de Werdt met zijn vrouw Johanna Dekkers vanuit de Korte Achterstraat in Helvoirt verhuizen naar Holleneind 14a in Haaren. Holleneind 14a bevond zich aan het einde van de laan van Huize Assisië, aan de overzijde van de rijksweg. Echter na 12 jaar stierf Cornelis de Werdt. De weduwe Johanna de Werdt verkocht het huis in

Haaren en was voornemens om met haar twee zonen, Jos en Piet, in Biezenmortel te gaan wonen. Al snel had de familie een geschikte locatie gevonden in de Winkelsehoek. Het grondperceel waarop het huis is gebouwd was afkomstig van Arnoldus Verhoeven uit Biezenmortel, Winkelsehoek C110. Door middel van een openbare aanbesteding kregen aannemers de kans om zich voor de bouw van een huis op de verkregen grond te laten inschrijven. Uiteindelijk zijn er negen inschrijvingen. De bouw werd gegund aan M. van Zon uit Udenhout, Van Zon was met een bedrag van ƒ2.695,- de laagste inschrijver. Het huis kreeg een mansardedak (Franse kap), een bouwstijl die kenmerkend was voor die periode. In de tijd tussen de verkoop van het huis in Haaren en het opleveren van de woning in de Biezenmortel heeft familie De Werdt gewoond in een keuterboerderijtje in de Winkelsehoek, nu Winkelsestraat 16. Eind 1931 is hun nieuwe woning opgeleverd, Winkelsehoek C107, nu Winkelsestraat 12. Eenentwintig jaren later op 15 oktober 1947 trouwt Jos (de oudste zoon) met Josephina (Fien) Kremers uit Udenhout. Het echtpaar trekt in bij Fien thuis in Udenhout (achter de kerk D195). Na enkele jaren in Udenhout te hebben gewoond is de familie teruggegaan naar het stamhuis in Biezenmortel. De weduwe Johanna de Werdt kreeg woonruimte in de voorkamer. Piet, de broer van Jos de Werdt, is later – op 28 juli 1959 – getrouwd met Riet van Dommelen uit Sint-Hubert. Zij bewonen een huis in de Capucijnenstraat in Biezenmortel. Bij de familie De Werdt – van Dommelen worden twee kinderen geboren (Frank en Lia). Bij Jos en Fien de Werdt – Kremers zal de familie uitgroeien naar zes kinderen (Joke, Wim, Cees, Jan, Ria en André). In verband met de grootte van het gezin van Jos de Werdt gaat de weduwe Johanna De Werdt – Dekkers inwonen bij Piet en Riet de Werdt in de Capucijnenstraat, waar zij de rest van haar leven heeft doorgebracht. André de Werdt, de jongste uit het gezin, is na een grote verbouwing in het stamhuis blijven wonen.

Familieverhalen

Snoep voor één cent

Het was op de 16e oktober 1947 dat Adrianus Antonius (Jos) de Werdt in het huwelijk trad met Josephina Adriana (Fien) Kremers. Jos de Werdt woont tot aan de dag van het huwelijk samen met zijn moeder Johanna (Han) de Werdt – Dekkers en zijn broer Piet op het adres Winkelsehoek C107 in Biezenmortel. Fien Kremers (de toekomstige echtgenoot van Jos) is een dochter van Wilhelmus Kremers en Johanna Maria (Mieke) Heerkens uit Udenhout. Het pasgetrouwd stel gaat bij de ouders van Fien Kremers thuis inwonen, het adres is Slimstraat (D195) achter de kerk. Deze woning was, en is nog steeds, eigendom van het kerkbestuur van Udenhout. De reden waarom de ouders van Fien Kremers in deze woning van het kerkbestuur mochten gaan wonen is het volgende: Willem Kremers was fabrieksarbeider. Vanaf zijn twaalfde levensjaar heeft hij gewerkt bij de Steenfabriek Udenhout, de Lederfabriek in Oisterwijk, de Nederlandse Spoorwegen en bij de Melkfabriek Udenhout. In 1926 is Willem ziek geworden, en later zelfs invalide. Hoe moest het nu verder met het gezin nu de kostwinner was weggevallen? De enige inkomsten die nog restten was ƒ2,50 per week afkomstig van de zogenaamde rentezegels. Mieke Kremers, 49 jaar oud en met vier kinderen (Fien, Jan, Adriaan en Maria), moest de kost gaan verdienen. Pastoor Van Eijl kwam met een oplossing en hij bood haar aan om te komen wonen in de woning van het kerkbestuur, gelegen achter de kerk. Hier zou zij tevens een winkeltje kunnen beginnen. Mieke Kremers stemde hiermee in. Hun eigen dubbele woning in “Klein Duitsland” (E1459 en E1460) werd verhuurd, de extra inkomsten hieruit bedroegen respectievelijk ƒ2,50 en ƒ3,00 per week. Tegen alle verwachtingen in ontwikkelde zich het een en ander goed, de zaak met kruidenierswaren annex rookwaren liep voorspoedig. Ouderen onder ons weten zich nog enkele details te herinneren: dat kinderen tijdens de kindsheid van pastoor Van Eijl drie centen meekregen, twee centen voor de collectebus en één cent om snoep te kopen in het winkeltje van Mieke Kremers. Mieke had het snoepgoed dan al van tevoren op de toonbank uitgestald. Voor één cent kon je kiezen uit tientallen soorten snoep. Om een keuze te maken tussen al dat lekkers had je uitgebreid de tijd nodig. Volgens de overlevering lukte het de

brutaalste jongens om wat extra snoep weg te stoppen als Mieke Kremers even achter in de winkel was. De kloek (de vrouw die de kinderen tijdens de kindsheid begeleidde) hield goed in de gaten of dat alles op de juiste wijze verliep. Ook de voetballers van het door pastoor Van Eijl opgerichte patronaatsvoetbal-elftal (Vide en Rapid) kregen na een gewonnen wedstrijd twee centen om snoep te kopen bij Mieke Kremers. Als pastoor Van Eijl eens stevig was uitgevallen tegen een van de jonge schoolkinderen gaf hij één cent om het weer een beetje goed te maken. Kortom, alles ging voor de wind tot aan de Tweede Wereldoorlog. Onder en na de oorlog kwam de klad er in. Enkele jaren na de oorlog heeft het kruidenierswinkeltje opgehouden te bestaan. Zoals eerder gezegd is Fien Kremers na de oorlog getrouwd met Jos de Werdt. Zij zijn bij Fien thuis ingetrokken. Op dat moment is alleen moeder met haar jongste dochter Maria nog thuis. Adriaan (Joanneke) is koster in de Lambertuskerk en Jan is huisschilder in Asten, beide uitwonend. Nadat bij Fien en Jos het tweede kind is geboren verhuizen zij terug naar het ouderlijk huis in Biezenmortel (Winkelsehoek C107).

Verhalen over Assisië
Jos en Piet de Werdt werkten beiden op Assisië. Ze maakten veel mee. Onderstaand twee verhaaltjes die thuis vaak werden verteld.

Krentenmik en worst
In die tijd kreeg het personeel met Kerstmis van de broeders van Huize Assisië een kerstgratificatie. De gratificatie bestond uit extra zware krentenmik en worst. De verdeling van de krentenmikken en de worsten was navenant men kinderen had. Dat was geen ongelukkige verdeling voor Jos de Werdt. Jos had namelijk zes kinderen en kwam met heel wat krentenmikken en meters worst naar huis.

Vlooien vangen
Om het werk van de broeders enigszins te verlichten, en om een extra centje bij te verdienen, kon Jos de Werdt bij regelmaat op de zondag terugkomen om op afdeling Antonius de bewoners uit bed te halen, te verschonen en te wassen. Voor dat werk kreeg Jos per zondag twee kwartjes extra uitbetaald. In die tijd wemelde het op de afdelingen van de vlooien. Jos had ooit op één zondag 75 vlooien weten te vangen. Later in 1939 kwam het verdelgingsstof “DDT” met een toxische werking op luizen, bedwantsen, vlooien en muggen. Toen was de vlooienplaag gelukkig verleden tijd.

De stamreeks

I. Henrich Dierixssen (circa 1475)
II. Peter Henrich Dierixssen (circa 1500)
III. Andries Peters de Weert (circa 1525) x Geertruijt
IV. Jan Andriessen de Weert (Helvoirt, 1551) x Meriken Marten Peters (2e echtgenote)
V. Jacob Janssen de Weert (Helvoirt 1612) x Joostine Cornelis Bloemendael (tweede echtgenote)
VI. Petrus Jacobs de Weert (Helvoirt, circa 1645) x Maria Adriani van Zon
VII. Judocus Petrus de Weert (Helvoirt, 1680) x Wilhelmina Cornelis Theunisse
VIII. Cornelis Joosten de Wert (Helvoirt, 1713) x Anna Maria Bloemendaal
IX. Johannes Cornelis de Wert (Helvoirt, 1745) x2 Johanna Hendricus van de Plas
X. Walterus de Werdt (Udenhout, 1798) x Antoinetta de Bont
XI. Gerardus de Werdt (Helvoirt, 1825) x Petronella van Rijswijk
XII. Cornelis de Werdt (Helvoirt, 1879) x Johanna Dekkers

Het gezin Cornelis de Werdt en Johanna Dekkers

	Naam	Geboren	Huwelijk	Overleden
1	Gerardus	18 december 1911		4 januari 1912

	Petrus	Udenhout		Udenhout
2	Gerardus Adrianus	10 mei 1913 Udenhout		26 december 1913 Udenhout
3	Adrianus Antonius (Jos)	13 juni 1915 Haaren	Josephina Adriana (Fien) Kremers	1 oktober 2003 Udenhout
4	Petrus Antonius (Piet)	15 december 1918 Haaren	Henrica (Riet) van Dommelen	26 september 1995 Haaren

Vroeger baden mensen tot de heilige Antonius of tot de heilige Gerardus als ze problemen hadden met kinderen krijgen of kinderen grootbrengen. Opa en oma De Werdt hebben de beide eerste kinderen op hele jonge leeftijd verloren, de eerste Gerardus werd maar 1 maand oud, de tweede Gerardus werd zeven maanden oud. Opa en oma hebben daarna ongetwijfeld vurig tot de heilig Antonius gebeden. Want de twee kinderen erna, Jos en Piet, hebben beiden als tweede doopnaam Antonius.

Familieleden

Walterus de Werdt, overleden in Veenhuizen

Het is 23 oktober 1798 als Walterus de Werdt in Udenhout wordt gedoopt. Walterus was een zoon van Johannes Cornelis de Wert (de achternaam wordt later De Werdt) en van Johanna Hendricus van de Plas. De familie woonde in den Brand ter hoogte waar nu De Rustende Jager gevestigd is. Walterus de Werdt was de jongste uit het gezin met acht kinderen, twee jongens en zes meisjes. Ook had de vader nog een onecht kind, een jongen. Op jonge leeftijd – op 1 mei 1800, Walterus was toen anderhalf jaar oud – overleed zijn vader. Als jonge man moest Walterus thuis werken, zijn oudere broer was gestorven en zijn halfbroer woonde uit huis. Walterus was dus de enige man in huis. Naast het werk thuis deed hij als schoenmakersknecht werk bij een schoenmaker in het dorp. Toen Walterus 19 jaar was, is hij voor een tijd van vijf jaar ingeschreven bij de nationale militie (militaire dienst). Walterus werd ingelijfd bij het 3e bataljon Artillerie Trein. Nadat hij de diensttijd met goed gedrag had uitgediend gaat Walterus terug naar Udenhout. Omdat de ouderlijke woning in den Brand tijdens zijn diensttijd in 1820 is verkocht, is hij werk gaan zoeken en vond dat bij een plaatselijke schoenmaker in Helvoirt. In Helvoirt leerde hij Antonetta de Bont kennen, waarmee hij al snel trouwde. Antonetta de Bont was 14 jaar ouder dan Walterus. Het huwelijk vond plaats op 13 juli 1823 in de gemeente Helvoirt. Het echtpaar gaat wonen in de Korte Achterstraat (nu Sint-Nicolaasstraat) in Helvoirt. De betreffende woning kwam uit de nalatenschap van de ouders van Antonetta de Bont. In de periode 1823 tot 1830 zijn er in het gezin vijf jongens geboren, twee van hen zijn al op jonge leeftijd gestorven. Halverwege 1837 is de verstandshouding tussen de beide echtelieden niet ideaal te noemen, er ontstonden de nodige spanningen binnen de familie. Beetje bij beetje namen de spanningen bij het echtpaar grotere vormen aan. Tot overmaat van ramp moest het gezin ook nog hun huis verkopen en bij gebrek van iets anders moesten ze gaan inwonen bij de zwager van Walterus. De spanningen werden erger en erger en het resulteerde regelmatig in uitbarstingen. Het resultaat van het een en ander was, dat buren en familieleden hun beklag gingen doen bij de burgemeester. De klacht luidde dat Walterus zijn vrouw bedreigde en mishandelde. Tevens dreigde hij het huis waar de familie onderdak had, in brand te steken. Tenslotte zou door hem het Kerkeind van Helvoirt binnenkort afgestookt worden. Hieropvolgend heeft de marechaussee van Boxtel Walterus opgepakt en naar het huis van bewaring (tuchthuis) in Den Bosch gebracht. Later is hij veroordeeld tot twee jaar gevangenisschap in de strafgevangenis Oostereiland in Hoorn provincie Noord-Holland. Na het uitzitten van zijn straftijd, voegde Walterus zich weer bij zijn gezin in Helvoirt. Lang duurde de rust niet, want na nieuwe mishandelingen heeft Walterus zijn vrouw en kinderen verlaten en is daarna zwervende. Als het oudste kind op 11-jarige leeftijd op 11 september 1841 sterft, zien we in het overlijdensregister van Helvoirt dat de woonplaats van de vader (Walterus) als onbekend is opgegeven. Uit het bevolkingsregister van Terheijden kunnen we

opmaken dat Walterus binnen het tijdvak van 1840 tot 1844 tijdelijk is ingeschreven in de gemeente Rosmalen en tien maanden als schoenmaker gewerkt heeft in de gemeente Terheijden. Volgens het bevolkingsregister van Terheijden is Walterus vanuit Terheijden vertrokken naar Schilde in België. Of Walterus ook daadwerkelijk in Schilde is aangekomen is nog een vraag. Het duurde deze keer tot 1845 dat Walterus weer in Helvoirt werd gezien, en hoe! Inwoners hadden hem dronken gezien, dreigende met brandstichting en het doodsteken van de pastoor en de armenmeester als hij geen geld zou krijgen. Tevens werd er vermeld dat hij een nieuw bedlaken had gestolen en had doorverkocht. Het verhaal herhaalde zich opnieuw. De burgemeester kreeg een beklag en heeft vervolgens actie ondernomen. Walterus moest wederom naar het huis van bewaring (tuchthuis) in Den Bosch, dit keer kreeg hij zes maanden hechtenis. Nadat hij zijn straf heeft uitgezeten is Walterus wederom teruggegaan naar zijn gezin in Helvoirt. Na een korte periode thuis is hij opnieuw gaan zwerven en nooit meer in Helvoirt gezien. Het zwerven en bedelen kwam hem duur te staan. In juli 1846 namelijk is Walterus al bedelend gezien in de gemeente Noordeloos in de provincie Zuid-Holland. De gemeente Noordeloos bezigde binnen de grenzen een beleid met verbod op bedelarij. Walterus werd opgepakt en overgebracht naar het huis van bewaring in Gorinchem (Zuid-Holland) waar hij op 1 augustus 1846 wordt gehoord. De beklaagde zal ter zake van bedelarij een correctionele gevangenisstraf krijgen van drie weken, mits dat Walterus na zijn strafuitzitting wordt overgebracht naar bedelaarsgesticht Ommerschans (gemeente Ommen) in de provincie Overijssel, en van daar naar bedelaarsgesticht Veenhuizen (gemeente Norg) provincie Drenthe. In het bedelaarsgesticht Veenhuizen werd een op militaire discipline gebaseerde tucht uitgeoefend. Na negen maanden verblijf in het gesticht is Walterus op zaterdag 8 mei 1847 door zaalopzieners dood aangetroffen in bed. De doodsoorzaak was naar alle waarschijnlijkheid cholera. Walterus de Werdt is begraven op het Rooms-Katholieke gedeelte van de algemene begraafplaats van Veenhuizen, dodenakker genoemd. Pas vijf maanden na het overlijden van Walterus de Werdt, kreeg de gemeente Helvoirt een kennisgeving en een doodextract van de overledene.

Frater Eleutherius (Christiaan) de Werdt

Christiaan de Werdt (Frater Eleutherius) is geboren op 13 april 1872 in Helvoirt. Zijn ouders waren Johannes Cornelis de Werdt (1825–1900), schoenmaker uit Helvoirt, en Catharina van de Pas (1825-1903), (dochter van Heiliger van de Pas en Christina Adriaans), beiden uit Udenhout. Uitgezonderd twee vroeg overleden zusjes, was Christiaan de Werdt enigst kind thuis. Het gezin woonde in de Korte Achterstraat (D49) in Helvoirt, tegenwoordig Sint-Nicolaasstraat. Christiaan de Werdt is op elfjarige leeftijd op 10 september 1883 in de Tilburgse gemeente ingeschreven. Hij is vervolgens opgenomen als kwekeling op de kweekschool van de fratergemeenschap van Tilburg. In het jaar 1889 werd Christian novice, gevolgd door het doen van de eeuwige gelofte. Hierna ging Christiaan door het leven als frater Eleutherius. Hij koos voor een toekomst als religieus onderwijzer. De frater-onderwijzers hadden een veelzijdig en afwisselend leven, zoals contacten met de medeleraren en de ouders van de leerlingen, maar ook het sporten, lichamelijke oefeningen, jaarlijkse uitjes (bijvoorbeeld naar de Loonse- en Drunense duinen), toneelspel en Kerstspelen. Op diverse lagere scholen en scholen voor lager economisch onderwijs heeft frater Eleutherius lesgegeven. In die periode heeft hij de aktes Frans, wiskunde en vrije- en ordeoefeningen behaald. Het gevolg was dat hij mede daardoor les kon geven aan kweekscholen en mulo. Zoals op vele scholen kregen onderwijzers een bijnaam toebedeeld. Op de Tilburgse LEO-school (handelsklassen) was de bijnaam van frater Eleutherius de Werdt “de Neus”. Zonder hiervoor ooit les te hebben genomen behaalde frater Eleutherius op 42-jarige leeftijd de akte Boekhouden (middelbaar onderwijs), waarna hij in 1915 tot procurator van de congregatie werd benoemd. In deze functie reorganiseerde hij de boekhouding van het hoofdbestuur en nevenvestigingen met een door hem zelf bedacht systeem, hiermee was hij toen de tijd ver vooruit. Van 1926 tot 1938 heeft hij met de nieuwe titel van econoom-generaal de verantwoording voor het financieel beheer gedragen. Op 26 januari 1963 is frater Eleutherius op 90-jarige leeftijd in het moederhuis in Tilburg overleden.

Jos en Piet de Werdt 50 jaar in dienstverband en dubbel gedecoreerd
De gebroeders Jos en Piet de Werdt zijn de uitzonderlijke eer ten deel gevallen voor hun bewezen diensten aan de Rooms-katholieke Kerk en het katholieke geloof te zijn onderscheiden met de pauselijke onderscheiding Pro Ecclesia et Pontifice (Latijn voor Kerk en Paus). Met deze kerkelijke eer werd nog eens de relatie benadrukt die de kerk gehad heeft met Huize Assisië, en het feit dat de instelling van oorsprong geheel in handen was van Broeders Penitenten. De zilveren koninklijke eremedaille verbonden aan de Orde van Oranje-Nassau en de pauselijke eer heeft Jos op de dag van de arbeid (dinsdag 1 mei 1979) gekregen, dus dubbelop gedecoreerd. De dag van de huldiging was tevens de dag dat Jos 50 jaar op Huize Assisië had gewerkt. Piet had net zoals Jos tijdens zijn 50-jarig dienstjubileum “dat gevierd werd op 29 april 1983” de pauselijke eer ontvangen. De koninklijke medaille (in het goud) kreeg Piet al 10 jaar eerder op 27 april 1973 tijdens de viering van 40 dienstjaren. Het verschil in edelmetaal (goud en zilver) tussen Jos en Piet zal hem gezeten hebben in de functie van de persoon.

Jos de Werdt
Jos was nog net geen 14 jaar toen hij op 1 mei 1929 als tuinmansknecht op Huize Assisië begon, Jos had als het ware de taak van zijn pas overleden vader “ook tuinman” voortgezet. Het aanvangssalaris van Jos was 5 gulden per week, wat voor iemand van die leeftijd behoorlijk veel was. De werktijden in de agrarische dienst waren lang, de dagdienst was van zeven uur ’s morgens tot half negen in de avond. Ook op de zondag was er voor Jos geen rust. Dan kon hij voor wat extra inkomen de verpleging meehelpen om de patiënten uit bed te halen. Op het moment dat Jos in dienst trad had Driek Verhoeven de leiding over de tuin, moestuin, wegen en lanen. Onder zijn leiding zijn hierbij werkzaam: twee inwonende knechten, vijf uitwonende arbeiders (waaronder Jos) en zeven cliënten. Jos heeft in de avonduren een tuinbouwcursus gevolgd, verder heeft hij zich in de instelling opgewerkt tot een volwaardig tuinman. Voor Jos de Werdt behoorde het werken in de bloemenkas tot een van zijn favoriete bezigheden.

Piet de Werdt
Piet was 14 jaar toen hij op 21 april 1933 als hulpverpleger op Huize Assisië is gaan werken. Ook hij begon met een salaris van 5 gulden per week. Het was zwaar werk, en de werktijd van een knecht-verpleger was van ’s morgens 6.45 tot ’s avonds 21.00 uur. Van een zesdaagse werkweek was nog geen sprake, want ook op zondag moest men inspringen daar waar nodig was. Ten tijde van indiensttreding bestond de verpleegdienst uit 26 Eerwaarde Broeders en 7 leken als hulpverpleger. In 1938 had Piet al zoveel ervaring als hulpverpleger opgedaan, dat hij mocht gaan studeren voor het diploma B (psychiatrisch en zwakzinnigenzorg). Na invoering van de opleiding Z verpleegkundige voor de zwakzinnigenzorg volgde hij ook deze studie, en later in de zestiger jaren de opleiding kinderbescherming A. In de loop der tijd is Piet binnen de instelling op verschillende afdelingen hoofd geweest, waarvan de laatste 12 jaar van de afdeling diepzwakzinnigen. Het werken op de afdeling met zwaar gehandicapten heeft Piet als het prettigste ervaren, hij voelde zich daar het beste thuis. Piet kon heel goed met deze jongens omgaan, ook al zeggen ze niets terug. Alleen al een toegestoken hand of een glimlach geeft al heel veel voldoening.

De familiefoto

Epiloog

Werkgelegenheid op den Oven en op Assisië
Ander volk

Jan Denissen en Kees van Kempen

In “Unentse families, deel 1” is de serie “Unentse families” begonnen met een hoofdstuk over typische familienamen in Udenhout en Biezenmortel en de herkomst daarvan. Met dit hoofdstuk in “Unentse families, deel 3” over de allochtone families vanwege de werkgelegenheid op de Steenfabriek Udenhout en op Huize Assisië sluiten we de serie “Unentse families” af.

De beslotenheid verstoord
Eind negentiende eeuw was Udenhout nog het katholieke boerendorp waar iedereen elkaar kende, wist waar iedereen woonde en hoe iedereen familie van elkaar was. Men kende iedereen ook bij naam en voor mensen met dezelfde voor- en achternaam van dezelfde leeftijd bedacht men wel een toenaam om toch duidelijk te maken over wie men sprak. Het dorp nam maar gestaag toe in inwonersaantal. Het huwelijk zorgde ervoor dat jongelui het dorp verlieten om elders een gezin te stichten en andersom kwamen jongelui na hun huwelijk naar Udenhout en Biezenmortel om zich hier te vestigen. Enkele jongelui verlieten het dorp voor een loopbaan in het leger of om het klooster in te gaan.

De allochtonen die men in het dorp kenden waren enkele notabelen zoals de pastoor, de kapelaans, de huisarts en de notaris, mensen die ook nog hadden gestudeerd. En dan waren er ook nog mensen die bij de Spoorwegen werkten en de politie maar die stonden vanwege hun beroep al wat buiten de gemeenschap.

En heel soms zochten de kleine ondernemers van het dorp arbeidscapaciteit van buiten het dorp. Zo is bijvoorbeeld de familie Blankers omstreeks 1800 vanuit Oirschot naar Udenhout gekomen, om te werken in de klompenmakerij van een oom en tante. Maar in alle gevallen waren deze nieuwkomers goed katholiek en snel geaccepteerd vanwege de relatie met de Udenhoutse en Biezenmortelse families.

Maar dan vestigen zich om uiteenlopende redenen twee enorm grote werkgevers in het dorp, zo groot dat het dorp onmogelijk kon voorzien in de arbeidsbehoefte.

Den Oven
De Udenhoutse grond is rijk aan leem, de grondstof voor de steenindustrie. In 1890 werd de Steenfabriek van de Gebroeders Weijers geopend, later de “Steenfabriek Udenhout”, een grote fabriek op een enorm terrein tussen de Kreitenmolenstraat en de Heusdensebaan. Enkele tientallen jaren was er nog een tweede steenfabriek, de steenfabriek Sint-Joseph aan de Haarensebaan. De Steenfabriek Udenhout groeide uit tot de grootste steenfabriek in Nederland met in de topjaren een productie van 44 miljoen stenen per jaar. In Udenhout werden er elke dag 170.000 stenen geproduceerd.
In 1890 werkten er al 70 mensen, op het hoogtepunt in de tijd voor de mechanisatie omstreeks 1950 werkten er 250 mensen.

Huize Assisië
Door een schenking verkregen de Broeders Penitenten uit Boekel een stuk grond in Biezenmortel, het terrein van de voormalige Gasthuishoeven aan het begin van de Hooghoutseweg. Zij begonnen in 1904 een instelling voor de zorg voor verstandelijk

gehandicapte mannen. Aanvankelijk was er slechts één paviljoen, waar de broeders zelf de zorg verleenden, maar binnen een twintigtal jaren kwamen er meerdere paviljoenen en konden de broeders niet meer volledig zelf de zorgtaak op zich nemen. Assisië was een volledige autonome economie met een eigen boerderij, bakkerij, sigarenmakerij, schoenmakerij, mattenmakerij, etc. en er kwam in 1922 ook een school voor Buitengewoon Lager Onderwijs. Er was lekenpersoneel nodig, langzaamaan steeds meer. Assisië groeide in de beginjaren al snel uit tot een instituut met 250 leken-personeel.

Beide werkgevers zagen zich verplicht actief personeel te werven buiten Udenhout en Biezenmortel, mensen die veelal ook in het dorp kwamen wonen.

De eerste allochtone families
Ongeveer driekwart van de arbeiders op de steenfabriek kwam van origine van buiten Udenhout. Die mensen kwamen naar Udenhout, omdat in hun eigen omgeving geen geschikt werk te krijgen was of omdat bij de steenfabriek alles op tarief stond waardoor er iets meer te verdienen was. Dat gold zeker voor jonge mensen. De families Treffers en Timmers kwamen uit Waspik. De familie Van Delft kwam ook uit de Langstraat. De familie Goutziers kwam uit Etten-Leur, de familie Van Osch uit Kerkdriel, Vermeulen uit Rijen, Spaan uit Aert (Gld), Nelissen uit de Ooipolder etc. Ties Elands, de vader van Willem Elands, kwam rond 1900 vanuit Rijen op de steenfabriek werken. Deze families vestigden zich ook in Udenhout.

Andere arbeiders kozen ervoor te pendelen. Jan ten Have kwam oorspronkelijk uit Esbeek. Zijn vader werkte op de steenfabriek in Udenhout en ging elke dag op en neer met de fiets. Hij was geboren in Zeddam, dus al eerder van daaruit naar Brabant gekomen. Met de fiets naar het werk komen veranderde net na de oorlog. Harrie Potters uit Oisterwijk reed met een GMC, een kleine oude Engelse legervrachtwagen, personeel voor de steenfabriek. De wagen was eigendom van de steenfabriek. Op de laadbak van die vrachtwagen had Kees Scholtze een houten keet gebouwd. Hij reed ’s ochtends om half zes weg en keerde tegen zeven uur terug met een stuk of 15 arbeiders uit de Langstraat. ’s Avonds was er een rit in omgekeerde richting. Zo waren er ook pendeldiensten met vrachtwagens naar Den Bosch en Sint-Michielsgestel. Later werden de vrachtwagens verruild voor personeelsbusjes. Uit Tilburg kwamen nog lang arbeiders met de lijnbus Tilburg - ’s-Hertogenbosch. Zij stapten uit bij ’t Gommelen en liepen dan naar de steenfabriek en na de werktijd liepen ze weer terug naar ’t Gommelen om weer op te stappen.

Opvallend is dat van veel arbeiders er ook familie werkte op de steenfabriek; broers maar ook vaders met hun zonen. Als jongens van de lagere school kwamen en er was werk te krijgen op de steenfabriek dan was het gemakkelijk als ze met hun vader mee gingen. En velen bleven er hangen. Voor de grap werd in de jaren zeventig wel gezegd dat er drie soorten mensen werkten op de steenfabriek, namelijk Nederlanders, Marokkanen en Pijnappelsen. Zoveel leden van de familie Pijnappels werkten er toen op den Oven.

De Zestien en de Piekenhoek
De gemeente Udenhout kon de vraag naar woningen, die ontstond na de bouw van de steenfabriek van Weijers bij lange na niet aan. Er was wel wat ruimte voor woningbouw voor fabrieksarbeiders, zoals in de Zeshoevenstraat, de Van Heeswijkstraat, in de Stationstraat, in zijstraatjes van bijvoorbeeld de Groenstraat, maar de woningbehoefte was te groot. Vandaar dat de steenfabrieken Udenhout en Sint-Joseph ook zelf voor woningbouw zorgden op of vlakbij de fabrieksterreinen.

Op het terrein van de steenfabriek woonden in 1956 16 gezinnen, in 1965 13 gezinnen. Alle woningen hadden het postadres Steenfabriek. Vanaf de huidige Brabantshoek, toen Hooghoutseweg geheten, loopt er een weg naar de steenfabriek, nu bekend als de Van Ginnekenweg. Vooraan in de eerste woning rechts woonde de familie Janus en Miet Rokven.

In 1965 stond er nog een woning dichter bij de Hooghoutseweg, waar de familie Van der Lee woonde. Voorbij de familie Rokven woonde de familie Leo van Gestel. Daartegenover, links van de Van Ginnekenweg, woonde voorbij de paardenstallen het gezin Frans Spaan. Dan volgde links de steenfabriek en rechts het kantoor. In hetzelfde pand als het kantoor waren ook twee woningen gemaakt, waar in 1965 de families Nelissen en Van den Dungen en later de familie Jan van Uden woonden. Wat verderop in de straat rechts stond in die tijd de kolenschuur.

De Van Ginnekenweg komt uit op het Molenbaantje. Linksaf loopt de route richting Heusdensebaan, in die tijd nog Gommelsestraat. Aan het Molenbaantje stond een huis met twee woningen, die in 1956 het postadres Steenfabriek hadden en in 1965 het postadres Heusdensebaan. Aan de ene kant woonde Willem van Oers en in de andere woning in 1956 Jan Konings en in 1965 Christ Rokven.

Aan de zuidkant van de steenfabriek stond een pand met oorspronkelijk 16 woningen, eveneens met het postadres Steenfabriek. Het pand stond in het dorp bekend als de Zestien. Het waren oorspronkelijk hele kleine huisjes van 8 bij 4 meter met aan de ene kant de keuken en een varkensstal en aan de andere kant een kleine woonkamer en de slaapkamer voor de ouders. De woningen waren zo klein, dat deze werden omgebouwd tot acht woningen. In 1956 waren zeven van de acht woningen bewoond, de andere woning, de vijfde in de rij, was uitgebrand. Er woonden de families van Pieter Broeks met 5 kinderen, Jan Klijn, Jan van den Berk met 5 kinderen, Piet van Hoesel met 1 kind, Gerard de Kort met twee kinderen, Jan Doleweerd met vier kinderen en Jan van Kollenburg met 9 kinderen. In 1965 woonden er nog maar vier gezinnen, namelijk H. Broeks, L. van Doleweerd, J. van Doleweerd en G. Huijsman.
Uit de familiegeschiedenis van Beerendonk zijn zeven bewoners van de Zestien van de jaren voor 1956 bekend, namelijk opa Beerendonk, opa Potters, tante Bet Goutziers, Marinus van Osch, Dorus van Osch, Christ Weijters en Piet Kolen.
In de Eerste Wereldoorlog werden in Udenhout veel soldaten ingekwartierd. Pastoor Van Eijl schreef op 3 november 1915: *Een compagnie van het beruchte VIIde Regiment (met veel socialisten en Joden) werd 3 november naar Udenhout gedirigeerd en ondergebracht in het woningen-complex genaamd “de Zestien” en later “de Acht”, door de Heer H. Weijers, directeur der steenfabriek aan de Militaire overheid verhuurd. Op hun hevig protest tegen genoemd kwartier, door hun “de wandluizenfokkerij” genoemd, werden zij bij particulieren ondergebracht, en…vielen veel mee.*

Voor de Tweede Wereldoorlog was er nogal eens onrust in de Zestien, komt uit de verhalen naar voren. Op een heel klein gebied woonden heel veel mensen. Het waren grote gezinnen. Er was daar altijd wel wat. Maar na de oorlog was daar geen sprake meer van. Er was een huis uitgebrand. Daarin woonde Peer Timmers, die de bulldozer werd genoemd. Hij kon ongelooflijke hoeveelheden zand wegscheppen met een schop waarbij hij die liet rusten op zijn knie. De rijkdom van de gezinnen in de Zestien bestond alleen uit het aantal kinderen. Men moest daar alle eindjes aan elkaar knopen. In de crisistijd en in de oorlog was daar hulp nodig die ze ook wel kregen. De omgeving zorgde voor brood en aardappelen. Ze hadden wel allemaal een eigen moestuin en de boeren in de buurt ploegden die in het voorjaar om. Ook zorgden de boeren voor kaf van haver voor het vullen van de matrassen voor de vele kinderen. Het waren arme maar wel “heel goei” mensen aldus een vroegere buurtbewoner. Van de oorspronkelijk zestien woningen waren er voor de Eerste Wereldoorlog al acht gemaakt, maar in Udenhout bleef men toch spreken over de Zestien.

Vanaf de overweg bij Jos van den Bersselaar, niet linksaf Brabantshoek in maar rechtdoor, liep een weg kaarsrecht naar de steenfabriek Sint-Joseph aan de Haarensebaan en parallel aan de Kreitenmolenstraat. Het eerste stuk van deze straat stond bekend als de buurtschap Klein Duitsland en had als postadres Hooghoutseweg. Oorspronkelijk stonden er zes woningen, rechts vier-onder-één-kap en links twee-onder-één-kap. De vier aaneengesloten

woningen rechts van de weg waren dubbelsteens gebouwd en hadden een Franse kap. Ze hadden zeker niet de allure van arbeiderswoningen. Het is zeer waarschijnlijk dat alle woningen in deze buurtschap zijn gebouwd voor de Duitse ingenieurs, die naar Udenhout kwamen om de steenfabriek mee te bouwen, de machines mee te installeren en de ovens mee in werking te stellen. Dan praten we over het laatste decennium van de negentiende eeuw. Deze aanname is de zeer logische verklaring voor de naam van de buurtschap.
De woningen in deze buurtschap waren begin 20e eeuw eigendom van de Rotterdamse ondernemer Van Es, die in 1918 betrokken was bij de overname van de failliete steenfabriek van de familie Weijers. Deze Van Es is even voorzitter van de Raad van Commissarissen van de steenfabriek Udenhout geweest. Hij heeft in 1934 de woningen rechts van de weg verkocht aan Marinus Witlox. Marinus werkte op Huize Assisië, zijn vrouw was als kindermeisje en hulp in de huishouding met burgemeester De Goeij meegekomen uit Baardwijk. Marinus heeft van twee woningen er één gemaakt voor zijn gezin en verhuurde de twee andere, een aan de weduwe Tonia Weijters en een aan Gerrit van Nunen. In de twee woningen aan de andere kant van de straat woonden in die jaren Janus en Coba de Jong met hun gezin en Frans Veldpaus met zijn vrouw. Alleen Gerrit van Nunen was als opzichter werkzaam geweest op de steenfabriek van Weijers & Co. Later, toen Frans Veldpaus ging bouwen aan de Kreitenmolenstraat, verhuisde Janus de Jong naar de kleinste woning van de twee en betrok het gezin Van Hoesel de andere woning. Van Hoesel kwam uit de steenproductie bij Kerkdriel en was opzichter op de steenfabriek. In 1956 woonden in de buurtschap de families Marinus Witlox, Christiaan Weijters, Jos Couwenberg, Janus de Jong en Frans Veldpaus, in 1965 de families Jo Witlox, A. Smits, L. van Velzen, W. van Grinsven, Joannes Huismans, Piet van Hoesel en Jan van Hoesel.

Voorbij de buurtschap Klein Duitsland liep de weg door als karrenspoor. Links daarvan en op enige afstand van het karrenspoor lag de buurtschap de Zestien, behorende tot de steenfabriek Udenhout. Weer verderop, bijna aan de Haarensebaan, staat links van de weg een boerderij, die nu nog “de Hoeve” of “de Hoef” wordt genoemd en die van oudsher de locatie is van de oude Perwijshoeve, “bij de molen”. Tot voor kort woonde daar de familie Jansen – Dankers. In 1956 woonde daar Marinus van Osch, in 1965 C. Lemans.

Vooraan in de Haarensebaan stonden en staan nog steeds enkele boerderijen. Voorbij de boerderijen is er een knooppunt van heel veel wegen. Met de klok mee is er eerst de weg, die hiervoor is beschreven als de weg van Klein Duitsland naar de Haarensebaan met vlakbij de Haarensebaan de oude Perwijshoeve. Dan volgt het Molenbaantje, dat uitkomt op de Heusdensebaan en waar bijna aan de Heusdensebaan de woning van Willem van Oers stond. Dan volgt een steeg zonder naam, waaraan bij de Heusdensebaan natuurgebied de Rotte Sok ligt. De Haarensebaan zelf gaat naar rechts en splitst even verderop. De Haarensebaan buigt naar links richting Haaren. De weg naar rechts is de Rooi Steeg die recht naar de Rijksweg loopt, parallel aan de Kreitenmolenstraat. De Rooi Steeg dankt de naam aan de rode steenslag waarmee men de steeg had bestraat.

Nadat de steenfabriek Sint-Joseph was verkocht aan de steenfabriek Udenhout heeft men het kantoor omgebouwd tot woning. Vlak na de oorlog woonde er de familie Driesen, in 1956 het gezin van Jo Hoezen, in 1965 het gezin van Jos Pijnappels. Daar vlak achter aan het Molenbaantje stonden de woningen van het gezin van de weduwe Ten Have – Van Wanrooij en van Ad van Gestel, in 1965 J.Denissen.

Aan de andere kant van de Haarensebaan stond een beetje van de straat af een huis, dat in 1956 onderdak bood aan de gezinnen van Toon Beaudoux en Willem van Uden. In 1965 woonden er de families Dré Slenders en Sjors van Hoof. Uit interviews horen hier ook de namen thuis van Smits, die later is geëmigreerd, van Jo Scholtze en Piet Kapteins.
Voorbij de splitsing met de Rooi Steeg stond er nog een huis aan de linkerkant van de Haarensebaan met drie woningen. In 1956 woonden daar de gezinnen van Sjors van Hoof,

Jo de Gooijert en de fietsenmaker Hein van Noort. In 1965 Wed. L. van Breugel, L. van Breugel en Jo van Breugel.

Aan de toenmalige Gommelsestraat, nu Heusdensebaan, stonden voorbij de woning op de hoek (Brabantshoek) twee dubbele woningen. In 1956 woonden er Christ In ’t Groen, Driek In ’t Groen, Lambertus Smits en Christ Rokven. In 1965 woonden er A. van Uden, Chr. In ’t Groen, H. In ’t Groen en H. van den Berk. In interviews worden ook de families Frans van Gestel en Bert Hoezen genoemd als bewoners van deze huizen.

Voorbij de Heusdensbaan aan de huidige Brabantshoek, vroeger de Hooghoutseweg, stonden enkele woningen, die als buurtschap werden aangeduid met de naam de Piekenhoek. In 1901 is de eerste tweewoning gebouwd, toen eigendom van vader Jan Hoezen en zijn twee zonen Marinus en Piet. Vader Jan en zoon Piet waren arbeider op de steenfabriek. De huisjes werden keer op keer verkocht, onder andere in 1902, 1904 en 1907. Het ging hier om tweekappers met als huisnummers, 14-16 en 18-20 aan de Brabantsehoek. Families die in de buurtschap hebben gewoond zijn onder andere de gezinnen van Adriaan Remie, Willem Roozen en Slenders. In 1956 woonden in de buurtschap de families Cornelis Schapendonk, Petrus Beerendonk, Antonius van der Steen en Johannes Huismans. Bij een openbare verkoping in 1965 verkocht Sraar Danklof de woningen aan Adrianus van Iersel, die aanvankelijk van plan was de woningen op te knappen en te bestemmen voor zijn personeel. Hij besteedde de verbouwing uit aan aannemer Verspeek. In 1966 werd de tweekapper Brabantsehoek 14-16 opgeleverd en kwam de familie Kokke wonen op 14 en de familie Oerlemans op 16. Mart Nelissen wist Van Iersel in 1967 zo ver te krijgen dat hij Brabantshoek 20 als bouwval met vergunning kon kopen. Vervolgens haalde hij André van der Lee over om het andere deel, nummer 18, te kopen. Nelissen had al een aannemer gevonden, Mathijssen uit Tilburg, om de ruwbouw te zetten. Nelissen en Van der Lee besloten het geheel om te stoten en op de bestaande fundering een nieuwe tweekapper te bouwen. Een bijkomstigheid was dat de Hooghoutseweg/ Brabantsehoek net in dat jaar geheel vernieuwd was en de kruin van de weg een meter hoger was komen te liggen waardoor de oude fundering van het blok ook een meter omhoog moest om het peil van de vloer ook op die hoogte te krijgen. Van der Lee en Nelissen werkten beide op de steenfabriek Udenhout en voor hen was het geen probleem om aan stenen te komen. Er werden op de steenfabriek in Maren 60.000 stenen gekocht. Voor de binnen- en buitenmuren werden dezelfde stenen gebruikt. Om het toch enigszins op een verbouwing te laten lijken werd het dak gedekt met de bij de sloop vrijgekomen kruispannen die nog in goede staat waren. Later zijn op de nummers 14 en 16 Jan van de Pasch en Mien van Haaren – van Iersel, een dochter van Adrianus van Iersel, gaan wonen.

Het allereerste lekenpersoneel van Huize Assisië

Om na te gaan wanneer de allereerste lekenpersoneelsleden op Assisië in dienst zijn gekomen, moeten we het dagkasboek van 1904 tot 1916 raadplegen. In dit dagkasboek staan globaal alle inkomsten en uitgaven van de stichting in die periode. Helaas zit er een hiaat in het boek. Dit hiaat betreft de eerste twee jaren. Er zijn een groot aantal bladzijden uit het boek geknipt. Uit het dagkasboek van Assisië, dat gaat over de periode 1904 tot 1916, kunnen we met een slag om de arm opmaken dat onderstaande personen de eerste leken waren, die bij Assisië in dienst kwamen. Het zijn een 14-tal personen die hoofdzakelijk in de agrarische, technische en onderhoudsdienst hun werk deden. Een uitzondering is dokter Jan Smulders, maar die mag wel tot het eerste lekenpersoneel worden gerekend. De vermelde weeklonen zijn globaal genomen het gemiddelde in de periode van 1906 tot 1909.

Overzicht eerste lekenpersoneelsleden op Assisië en hun weekloon

Personeel	**Weekloon**
Kleermaker A. van Empel en echtgenote	ƒ14,-
Schilder Johan van der Steen	ƒ6,-
Tuinman Cornelis de Werdt	ƒ7,-

Schoenmaker F. Vuchts en echtgenote	ƒ9,50
Knecht stoker G. de Kort	ƒ5,-
Smid M. Hoogendoorn	ƒ12,-
Timmerman J. Kemps	ƒ11,50

Huisknecht Gijsbert Verhoeven is op 22 augustus te Gilze-Rijen geboren. Op 48-jarige leeftijd is hij van zijn geboortedorp Gilze-Rijen vertrokken naar Huize Padua te Boekel, waarna hij in 1904 verhuisd is naar Assisië, waar hij intern gaat werken en wonen. Voor het werk dat Gijsbertus op Assisië verricht, ontvangt hij een weekloon van ƒ1,25. Gijsbertus Verhoeven is op 6 februari 1929 overleden en begraven op het kerkhof van Assisië.

Op de boerderij werken 6 of 7 knechten, waaronder Driek Verhoeven (zijn vrouw doet stop- en naaiwerk), Andreas van Gijzel, geboren op 22 februari 1895 te Helvoirt, Adriaan Broeders, geboren op 22 maart 1876 te Oosterhout. Op 4 mei 1908 heeft Adriaan werk gevonden op Assisië, waar hij intern als dienstknecht kon gaan werken. Het totaal van de weeklonen, dat aan de boerderijknechten wordt betaald, ligt tussen de ƒ37,- en ƒ46,-. Willem van Ostade is een losse kracht. Willem van Ostade verzorgt reizen, waarvoor hij met tussenpozen ƒ1,25 ontvangt, en zijn vrouw Cornelia doet naai- en stopwerk; hiervoor ontvangt ze gemiddeld ƒ 8,- per uitbetaling. Geneesheer Jan Smulders heeft een riant vast salaris van ƒ300,- per kwartaal.

Naast de huisarts zijn in 1916 alle leken-medewerkers werkzaam in de autonome economie van Assisië. Toen deden de broeders zelf nog alle zorgtaken. Maar ook daarin kwam verandering.

De wervende taak van Frans Veldpaus
Voor het werven van medewerkers in de dagelijkse zorg op Assisië waren mensen nodig met verzorgende handen, om eten klaar te maken en eten te geven, om bedden te verschonen, om jongens te helpen bij het wassen en naar het toilet gaan, om spelletjes te doen en gezelligheid te bieden. Dat was niet het logische werk voor de boerenjongens van Udenhout en Biezenmortel. Op Assisië was Frans Veldpaus belast met de werving van lekenpersoneel. Hij woonde aanvankelijk in Klein Duitsland en bouwde later een vrijstaande woning, nu op de hoek van Kreitenmolenstraat en de Groenvelde (noordkant). Frans ging actief op zoek bij familieleden en kennissen uit zijn geboortestreek.

De Peeldivisie
Begin jaren vijftig van de vorige eeuw werkte bij Assisië broeder Plechelmes en die kwam uit de Peel. Die heeft ervoor gezorgd dat Frans Veldpaus vanuit Mill bij Assisië kwam werken. Die broeder vroeg aan Frans om na te gaan of er meer werknemers uit de Peel gehaald konden worden. Frans Veldpaus ging op zoek binnen familie en kennissenkring. Zo kwamen Toon Lucassen en Jan en Piet Bus naar Biezenmortel. Later kwamen er nog meer uit de Peel zoals Henk Cornelissen en Louis van Loosbroek. In totaal kwamen er in die tijd negen mannen uit de Peel. Ze werden gekscherend "de Peeldivisie" genoemd. Deze nieuwe medewerkers waren rond de twintig en kwamen intern te wonen op Assisië. Zij volgden de B-opleiding voor psychiatrie binnen de instelling. De vervolgopleiding werd gegeven in Boekel. Pas later kwam de Z-opleiding voor zwakzinnigenzorg. Naast de medewerkers uit de Peel zijn er op Assisië natuurlijk ook vele mensen komen werken uit andere streken maar ook kwamen er veel mensen uit Udenhout of Biezenmortel te werken. Met alle internen was het een gezellige boel op Assisië in de jaren zestig en zeventig. Als ze vrij waren kwamen de medewerkers veel bij elkaar in het contactcentrum. Ze konden er eten en er werden feestjes gegeven. Later is er nieuwbouw gekomen met een restaurant en kreeg het contactcentrum een andere bestemming. De instelling had in die tijd wel 600 bewoners. Later zijn veel huizen buiten de instelling opgezet en Inverte in Loon op Zand was het eerste.

Eind jaren vijftig van de vorige eeuw konden medewerkers van Assisië grond kopen van de instelling waarop ze dan zelf een huis konden bouwen. Henk en Toos Cornelissen kochten van Assisië grond in 1959 met een oppervlakte van 750 m2 voor een prijs van 750 gulden. Er kwam een hele rij huizen in de Capucijnenstraat (nummers 101 tot en met 122) met allemaal medewerkers van Assisië. Die grond van al die percelen was oorspronkelijk van Assisië.

Niet alle medewerkers waren intern en zeker niet na de opleiding. De mensen die van verder kwamen en niet intern woonden, zochten een kosthuis. Henk en Toos Cornelissen hebben jarenlang twee kostgangers gehad die op Assisië werkten. Dat kwam toen veel voor.
In 1982 is de opleiding op Assisië gestopt. Daarna veranderde er veel.

Vele verplegers kwamen naar Assisië als ze al verkering hadden en als ze trouwden dan brachten ze de bruid mee uit de streek waar ze vandaan kwamen. Het integreren in Biezenmortel van mensen die van verder weg kwamen is nooit een probleem geweest. Dat ging vanzelf, vaak via kerk en school. Maar bovendien kenden men ook de collega's die in Biezenmortel woonden. Biezenmortel was klein, maar had in die tijd wel alle voorzieningen zoals een kruidenierswinkel, kerk, café, bank en school. Toen de voorzieningen in Biezenmortel minder werden, zijn er velen naar Udenhout verhuisd. Dan waren de sociale contacten vaak al gelegd. Ook dat leverde geen problemen op.

Sociale woningbouw buiten het zicht van het dorp
Naast de boerderijen waren er voor 1900 al een aantal arbeiderswoningen in Udenhout. Deze woningen, verspreid over het hele dorp, waren in bezit van particulieren die ze verhuurden aan arbeiders. Bij de steenfabriek stonden zestien woningen onder één kap (“De Zestien”). Bij het kasteel stonden vier woningen onder één kap (“De Vier Uitersten”). In zijstraatjes van de Groenstraat en aan de Kuilpad stonden groepen woningen voor “werkmansgezinnen”. Met de jaren ontstond meer behoefte aan arbeiderswoningen. De R.K. Werkliedenvereniging diende op 9 september 1919 een verzoek in bij de gemeenteraad voor het bouwen van arbeiderswoningen. Op 15 oktober 1919 is de woningbouwvereniging St.-Lambertus opgericht. In 1920 kreeg de vereniging toestemming om acht arbeiderswoningen in vier blokken van twee te stichten in de latere Van Heeswijkstraat en de Zeshoevenstraat. De huurprijs van de woningen bedroeg aanvankelijk ƒ4,10 per week, maar daalde in de crisisjaren tot ƒ2,65 per week.

Het is karakteristiek voor Udenhout dat de arbeiderswoningen geen plaats kregen *op törp.* Ze bleven vriendelijk buiten het directe aangezicht van het dorp, weggestopt in de hoek tussen de Kreitenmolenstraat en de Slimstraat. De dure Groenstraat, de notabele Slimstraat en de statige Kreitenmolenstraat waren bestemd voor de Udenhouters, voor “’t vurnaom van törp”, voor de middenstanders en voor kleine ambachtslieden. Ook de rijke boeren trokken als ze wat ouder waren uit hun boerderij en gingen als rentenier “op törp wonen”.

Verenigingsleven
De integratie van de nieuwe Unentse families in het verenigingsleven ging iets voortvarender. Daar heeft de sociale steenfabriek-directeur Graard Weijers een belangrijk steentje aan bijgedragen. Toen de in 1842 opgerichte harmonie Moed & Volharding enkele decennia later was stilgevallen, was het directeur Weijers die samen met burgemeester Sjef van Iersel en hoofdonderwijzer A.J. Coppens in 1887 de harmonie heroprichtte. Weijers was nog bezig met de bouw van de fabriek, maar anticipeerde al op vrijetijdsbesteding voor zijn arbeiders. Het is Weijers die als eerste bij de notaris de heroprichtingsacte ondertekende. Overigens werden steenfabriek-arbeiders maar in beperkte mate lid van de harmonie. Dat was niet hun ding. Zij hadden meer met voetbal.
Toen dan ook in 1928 de voetbalvereniging R.K.S.S.S. werd opgericht was – zeker na de oorlog – de toestroom uit de arbeidersklasse significant. Voetbal was niet van de boerenstand, maar van de middenstand en juist van de arbeidersklasse. En heel leuk: op de

alleroudste voetbalfoto van Udenhout, een foto van een voetbalteam met de naam VIOS (Voorwaarts Is Ons Streven) – een voorloper van R.K.S.S.S. – uit 1907 of 1908 staan twee zonen Weijers in het team.

Werknemers van de steenfabriek

Marinus Beerendonk werkte op de steenfabriek. Hij kwam uit Zevenbergen. In die tijd kwamen er meer arbeiders uit West-Brabant op de steenfabriek werken. Het gezin telde acht zonen en zeven daarvan hebben voor kortere of langere tijd op de steenfabriek gewerkt. Zodra deze jongens niet meer leerplichtig waren, gingen ze met hun vader mee naar de steenfabriek. Van tevoren waren ze voor kleine klusjes ook al wel eens daar geweest. Daar was nogal eens iets te doen waarmee ze een zakcentje konden verdienen zoals het omdraaien van nog niet gebakken stenen die gedroogd werden. Leo vertelde dat hij wel eens door zijn moeder naar de steenfabriek werd gestuurd samen met enkele broers om zijn vader te gaan helpen bij het duwen van wagons in of uit de droogtunnels. Moeder wist op welke tijd vader die wagons moest duwen en hij was al wat ouder en kon dan wel hulp gebruiken. Zo ging dat vroeger. Op de steenfabriek vond men het normaal dat kinderen van werknemers daar kwamen; niemand zei daar iets van. Leo was de enige van de broers die naar de ambachtschool ging. Zijn broers kregen geen vervolgonderwijs. Leo en verschillende van zijn broers gingen later werken als tegelzetter bij Elands. Leo heeft zelfs nog vijf jaar in Saoedi-Arabië gewerkt.

Bij de familie Beerendonk verliep de integratie via de hondenclub, vertelt Leo. Zijn vader heeft hondenclub "de Trouwe Wachter" mee opgericht en is daar 25 jaar de voorzitter van geweest. Bij de hondenclub zaten wel meer arbeiders van de steenfabriek. Wat heel opvallend was dat er op de steenfabriek heel veel medewerkers familie van elkaar waren. Net zoals de vader Beerendonk zijn zonen mee nam, zo gebeurde dat ook bij anderen. De steenfabriekarbeiders hadden onderling buiten het werk ook wel contact met elkaar. De meesten woonden in huizen van de steenfabriek zoals in de Zestien of op het Haarensbaantje. De buren waren ook vaak arbeiders van de steenfabriek. Het gezin Beerendonk woonde in de Vier Uitersten in de Schoorstraat. Ook hun buren werkten op de steenfabriek. Er was ook wel contact met boeren. Zijn vader zorgde voor het vee dat naast hun huis liep. Hij keek voor de boer naar dat vee om. Hij zorgde voor water en zorgde dat de afrastering in orde was en dergelijke.

Leo Beerendonk vertelde nog wel een bijzonder verhaal. Zijn vader lag op sterven en bij het bedienen vroeg de priester of hij nog iets moest vertellen. Toen zei hij dat hij in de oorlog een kalf had geslacht uit een wei in de buurt. Hij had daar nooit eerder iets van verteld. Hij wilde dus schoon schip maken. De boer zal altijd gedacht hebben dat de Duitsers het kalf hadden gestolen.

De tweede generatie van arbeiders van de steenfabriek heeft nauwelijks iets gemerkt van de gesloten gemeenschap. Van een achterstelling op school en in de kerk was geen sprake. Wel was het zo dat er genoeg mensen waren die zich toch wat meer voelden dan arbeiders van de steenfabriek. Zo mochten ze buiten school met bepaalde kinderen niet spelen. De ouders van die andere kinderen verboden dat soms. Maar dat neemt niet weg dat Leo vertelde dat hij aan de Schoorstraat een leuke jeugd heeft gehad. Ze waren met buurkinderen nogal eens op pad. Ze konden appeltjes jatten uit de kelder van het kasteel. Dan pakten ze een lange hazelnootstok en sloegen op het eind daar een spijker in. Door de raam met tralies van de kelder van het kasteel staken ze die stok en lieten die op een appel vallen, dan konden ze die appel uit de kelder krijgen. In de buurt woonden meerdere grote gezinnen. Zo was er altijd een grote groep kinderen die met elkaar speelden en ze hielden onderlinge sportwedstrijden.

Acceptatie in het dorp

Het grootste probleem ten aanzien van de integratie van de nieuwe Unentse families was dat velen niet katholiek waren (maar niet-gelovig of voor die tijd nog erger protestant) en niet naar de kerk gingen en niets hadden met de vele kerkelijke verplichtingen die de Udenhouters in hun conservatieve dorp wel hadden. Bovendien stemden velen van de nieuwkomers ook nog op de SDAP, de socialisten, terwijl de pastoor toch van de kansel riep dat men katholiek moest stemmen. Vanuit deze optiek waren de nieuwkomers “ander volk” en de traditionele bevolking probeerden vooral ook hun kinderen weg te houden bij deze families. Terwijl de mensen met de jaren meer en meer in het dorp kwamen wonen, terwijl de kinderen gewoon op school zaten en terwijl de integratie in het verenigingsleven vooral via de voetbalvereniging de gewoonste zaak van de wereld was, kon de gedachte van “ander volk” hardnekkig standhouden.

Pas in de zeventiger jaren veranderde dit. In de zeventiger jaren veranderde alles en veranderde ook het karakter van het dorp. De jeugd kon na de lagere school naar de middelbare school in de stad. Mensen vonden voor het grootste deel werk buiten het dorp. Mensen kregen televisie en een auto. Er kwamen eerst in Zeshoeven en later in Achthoeven nieuwbouwwijken met heel veel nieuwe inwoners van elders. De macht van de boerenstand was tanende en de kerken liepen leeg. Meneer de dokter werd met de voornaam aangesproken. Kortom, het werd een open dorp. Daar was serieus geen plaats meer voor rangen en standen.

De derde generatie

De steenfabriek is er al lang niet meer. Het dorp kent heel veel inwoners die voor velen onbekend zijn en die er gewoon wonen, opleiden, werken en ontspannen. En in het dorp worden jongelui verliefd en gaan samenwonen of trouwen. In de liefde is gelukkig geen plaats meer voor rangen en standen of het kennen van verleden tijd, laat staan een begrip uit een grijs verleden als “ander volk”. De integratie voorbij!

Literatuur, bronnen, webtips

Inclusief Illustratieverantwoording

Familie Van den Bersselaar
Beer, Jan de, interview 4 mei 2018
Bersselaar, Harrie van den, “Willem van den Bersselaar” in Sprokkels 15, 2017
Bersselaar, Harrie van den, “Memoires”, 2017
Bersselaar, Kees van den, persoonlijk archief
Meertens Instituut
Oene, Toon van, interview 21 juni 2018

Foto’s in dit hoofdstuk afkomstig uit de persoonlijke collecties van Harrie van den Bersselaar en van Kees van den Bersselaar

Familie Blankers
Blankers, Wim, interviews
Blankers, Wim, “Herinneringen aan thuis”, 2018
Meertens Instituut
Schoonus – Blankers, Henny, interviews
Schoonus – Blankers, Henny, “Herinneringen aan ome Wim”, 2018

Foto’s in dit hoofdstuk op enkele kostersfoto’s na uit de collectie van de familie Blankers.

Familie Boom
Meertens Instituut
Familiearchief Boom – Verzijden
Website Regionaal archief Tilburg
Genealogieonline.nl
Delpher.nl
Haen, Henk, “Bakkersambacht en bakkersfamilies in Udenhout”, 2018
’t Schoor, heemcentrum voor Udenhout en Biezenmortel, “Over heeroom en tante zuster”, 2006
Memoriaal Pastoor Van Eijl

Familie Bouwens
BHIC stamboom Bouwens
Regionaal Archief Tilburg stamboom Bouwens
Cor, Joke, Kees en Jan Bouwens, gesprek 19 juli 2018, foto’s
Meertens Instituut

Familiefoto’s afkomstig uit de persoonlijke collecties van de familie Bouwens (kinderen Leen Bouwens) en Anneke Kuijpers – van Zon (dochter Sjo Bouwens).
Klassefoto Huishoudschool afkomstig van Nelly van Kempen.
Foto’s andere kruidenierszaken uit de collectie van ’t Schoor.

Familie Brekelmans
Meertens Instituut
Loo, Joost van der, “Geschiedenis van het geslacht Brekelmans door de eeuwen heen”, 1987
Dongen, Joost van, “Aannemersbedrijf Harrie van Dongen”, 2019
Brekelmans, René, familiefoto’s

Familie Haen
Gens Nostra 1946, Het geslacht de Haen, later Haan uit Xanten.
Haen, Henk, persoonlijk familiearchief
Haen, Henk, “Udenhoutse familiegeschiedenis Haen – Leijten, voorgeschiedenis en nageslacht”, 2009. In het familieboek is een lange lijst van bronnen en geraadpleegde literatuur opgenomen.
Haen, Henk, “Haen genaemd”, 1987
Meertens Instituut
Witlox, Bjorn, “Opgroeien in een middenstandsgezin”, 2015

Familie Van Iersel – van Iersel
Iersel, Harrie van, “De familie Van Iersel in Udenhout en omgeving”, 2008

Familie Van Iersel – Roodklif
Iersel, Martien van, persoonlijk familiedossier
Iersel, Martien van, website over de familie Van Iersel
Iersel, Piet (van Sjef) van, “Memoires”, Hoorn
Meertens Instituut

Familie De Jong
Meertens Instituut

Familie Van Kempen
Kempen, Ad van, “Rond een stamreeks van het Boxtelse geslacht Van Kempen, deel 1 en deel 2”, Bunnik, 1987
Kempen, Jan van, input voor themaverhaal
Kempen, Jozef van, tekening van den hof
Kempen, Nelly van, input voor themaverhaal
Meertens Instituut

Familie Mathijssen
Asten, Bert van, persoonlijk familiearchief Mathijssen
Dijk, Hans van, “Wetenschappelijke kennis en moralisme rond de verzorging van zuigelingen 1850-1900”, 2012
Ekamper, Peter, en Frans van Poppel, “Zuigelingensterfte in de negentiende en begin twintigste eeuw”, Centraal Bureau voor de Statistiek
Erfgoed Brabant, “Baby’s in Brabant toen en nu”
Mathijssen, Dré, Helvoirt, gesprek 6 april 2018
Meertens Instituut
Wiki Udenhout

Familie Swaans
Tiest en Mien Elands – van Oene, gesprek 5 juli 2018
Esmeijer, Rob, “Lager Haaren in Vogelvlucht”, januari 2017
Gon van Leeuwen – Swaans, gesprek 17 augustus 2017
Meertens Instituut
Rossum, Gee van, gesprek en foto’s 16 juli 2018
Rossum, Jan van, interview 20 juni 2018
’t Schoor, heemcentrum voor Udenhout en Biezenmortel, “Over d’n Oorlog”, 1994
Swaans, Berry, familiefoto’s
Hamers, jan, “De nakomelingen van Henrick Aert Dircks Eliens (van Loen) alias Hamers”, www.genealogieonline.nl/stamboom-hamers-brabant/stamboom/1917/, 11 juni 2008
“De geschiedenis van de kapper”, http://kapsalonbrakman.nl/nieuws/geschiedenis-kapper, 5 april 2018
“Het verhaal van de kapperspaal”, http://kapperspaal.nl/GESCHIEDENIS%20VAN%20DE%20KAPPERSPAAL.html, 6 april 2018
“Geschiedenis van het beroep kapper”, https://beroepen.nl/geschiedenis-beroep-kapper/, 5 maart 2018
“Barbier”, https://nl.wikipedia.org/wiki/Barbier, 6 april 2018

Familie Verhoeven
Gorp – van Asten, Connie, interview, 20 september 2018
http://www.bijdeduinboeren.nl
Meertens Instituut
Schoenmakers – Verhoeven, Riek, Oisterwijk, persoonlijk familiearchief
’t Schoor, heemcentrum voor Udenhout en Biezenmortel, “Over d’n Boerenstand”, 2002
Scouting Sint Lambertus Udenhout, “Dorpskalender Udenhout”, mei 2017
Verhoeven, Peter, interview 30 januari 2020, familiefoto’s

Familie Vermeer

www.meertens.knaw.nl, Nederlandse familienamendatabank
“Alweer een Vermeer”, familiecontactblad van de stichting Genealogisch Archief Vermeer, nr. 6 jrg. 3, winter 1999/2000
www.alweer-een-vermeer.nl, website van de Stichting Genealogisch Archief Vermeer
F. Smulders, “Het Helmondse Broek in Udenhout”, in De Kleine Meijerij, jrg. 5 (1951) no. 7 p. 2
’t Schoor, heemcentrum voor Udenhout en Biezenmortel, “Over d’n Unent”, 1996, p. 73
’t Schoor, heemcentrum voor Udenhout en Biezenmortel, “Over Heeroom en Tante Zuster”, 2006, p. 149 e.v.
Scouting St Lambertus Udenhout, Dorpskalender 2000
R. 506 11-3-1726
R. 506 28-1-1726
Notarissen Oisterwijk: N 84 f 4 25-3-1726
Idem N 70 f 214 10-4-1722
Mark Vermeer, “Het goed te Leempoel en de familie van den Leempoel: Bijdragen over de veertiende en vijftiende eeuw”, in De Kleine Meijerij jrg. 65 (2014) blz. 86-106
Mark Vermeer, “De Udenhoutse familie Vermeer rond 1600: herziening van genealogische misvatting”, in De Kleine Meijerij jrg. 64 (2013) blz. 157-171
Jo Vermeer, “Herinneringen aan mijn jeugd, van Schoorstraat tot Lindenlaan”, eigen uitgave, september 2010.

Familie Verschuuren

Meertens Instituut
Hüsstege, Geert, “Zo herinner ik mij Brabant”, derde druk, 1980

Alle familiefoto’s afkomstig uit de familiecollecties verzameld door Niels Verschuuren.
Foto’s andere gouden bruiloften uit de collectie van ’t Schoor.

Familie De Weijer

Meertens Instituut
Interview Kees van Baest en Frank Scheffers op 31 maart 2018 met Marian van Raak – Scheffers en Nel van Cranenburg – de Weijer
Joost van der Loo, “De vooroorlogse autogeschiedenis van Udenhout, deel 2 Mijn beroep is chauffeur”, blz. 65-66 en 104-105
Joost van der Loo, “De verhalen achter oude Udenhoutse briefhoofden (4)” in De kleine Meijerij, jrg. 68 (2017) blz. 30-35
Nieuwsblad van het Zuiden, “’t Gommelen”, 7 augustus 1986
Van Roessel-Koolen, Annie, “De rotte Kermis op ’t Gommelen” in Unentse Sprokkels
“Kermis”, http://nl.wikipedia.org/wiki/kermis, 22 mei 2018
“Café ’t Gommelen”, http://wiki.regionaalarchieftilburg.nl , 6 juni 2018
Foto Jan de Sjang, http://hvdol.nl/database/product_info.php?products_id=13791, 6 juni 2018

Familie De Werdt

Bouwens, Bram en Jan Hoek, “Enkel den mensch...”, Assisië – negentig jaren zorgen voor zorg
Fraters CMM Tilburg, “Ontmoetingen” december 1963, nummer 17
Kempen, F. van, C. van der Meijden, J. van de Wiel, “Giersbergen door de eeuwen heen”
Kremers, Adriaan, aantekeningen en kwartierstaat
Meertens Instituut
Nederlandse Familienamen Bank (NFB). Inhoud: naamsverklaring, oude naamsvermeldingen, naamkundige en genealogische literatuurverwijzingen. De website is enkele jaren geleden door het Meertens Instituut overgedragen aan het CBG
Werdt, Cees de, “Het bewogen leven van een Helvoirtse schoenmaker”, Udenhout 1798 – 1847 Veenhuizen
Werdt, Frank, de, gesprek, foto’s

Ander Volk

Beerendonk, Leo, interview 25 november 2018
Cornelissen, Henk en Toos, interview 23 februari 2018
Denissen, Jan, “Ovenvolk” in “Over d’n Oven”, 2009
Werdt, Cees de, “Lekenpersoneel op Assisië”, in “Unentse Sprokkels 11”, 2014

Archief broeders Penitenten, Sint Agatha, foto binnenplaats Assisië

Colofon

Schrijversteam ’t Schoor, heemcentrum voor Udenhout en Biezenmortel
Dit boek is tot stand gekomen door het enthousiasme van de auteurs, allen amateurs, die in dit boek een uitdaging hebben gevonden. Het is een zeer uitgebreide groep amateurs rondom het schrijversteam van ’t Schoor, het heemcentrum voor Udenhout en Biezenmortel. Het zijn Bert van Asten, Kees van Baest, Kees van den Bersselaar, Luud de Brouwer, Lia Clement – Verhoeven, Jan Denissen, Riet Heessels – Felen, Kees van Kempen, André van der Lee, Wim Maarse, Tim Ravestein, Arjan Robben, Annie van Roessel – Kolen, Frank Scheffers en Cees de Werdt. Onze dank gaat uit naar alle familieleden die meegeholpen hebben om de geschiedschrijving van hun familie uit te zoeken en op papier te zetten, in het bijzonder Wim Blankers †, Henny Schoonus – Blankers, Hein van Ierssl, Martien van Iersel, Ton de Jong, Mari van Kempen, Anneke Kuijpers – van Zon, Niels Verschuuren en Bjorn Witlox. Ook dank aan de vele mensen met wie we interviews mochten houden. Allen geweldig veel dank.

Zeer in het bijzonder heel veel dank aan Frank Scheffers die, voordat het team aan dit boek begon, al heel veel jaren informatie heeft verzameld over families, hun namen, de plaats waar ze woonden, de stambomen, etc. Frank heeft daarmee een hele stevige basis gelegd voor dit boek.

Fotomateriaal
Heel veel dank aan al die families die ons hun mooiste familiefoto’s ter beschikking hebben gesteld voor dit boek. Het is fantastisch zoveel medewerking te krijgen. Wij hopen dat met het publiceren van uw foto’s u voldoening vindt in het beschikbaar stellen ervan. Verder hebben we foto’s gebruikt uit de persoonlijke collecties van Kees van den Bersselaar, Jan Denissen, Annie van Roessel – Kolen en Frank Scheffers en uit de collectie van het heemcentrum.
Mochten er onbedoeld foto’s zijn opgenomen waaraan rechten zijn verbonden, dan kan contact worden opgenomen met de uitgever.
De fotoverantwoording is opgenomen in het bronnenoverzicht.

Lay out
Arjan Robben

Drukker
Drukkerij ELKA Tilburg

Oplage
450

Financiers
RABO-bank “Hart voor uw club”